

Regeringens proposition

1989/90:28

om vård i vissa fall av barn och ungdomar

Prop.
1989/90:28

Regeringen förelägger riksdagen vad som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 19 oktober 1989 för de åtgärder och det ändamål som framgår av föredragandens hemställan.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Sven Hultström

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att en ny lag ersätter lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. I den nya lagen föreslås preciseringar av grunderna för att bereda barn och ungdomar vård. Begreppet "fara" som en grundläggande förutsättning för att bereda vård överges och ersätts med "påtaglig risk för skada". Det nya begreppet föreslås bli använt både i fråga om brister i den unges hemmiljö (de s. k. miljöfallen) och vid brister i den unges beteende (de s. k. beteendefallen). Möjligheterna att ingripa tidigare i beteendefallen ökar därmed. Beskrivningarna av förutsättningarna för att bereda någon vård i miljöfallen föreslås bli kompletterade genom att några av de svåraste problemsituationerna uttryckligen omnämns. När det gäller att bereda ungdomar vård på grund av deras eget beteende föreslås förutsättningarna för detta bli jämkade i förtydligande syfte.

Har den unge beretts vård på grund av brister i hemmiljön föreslås att socialnämnden minst en gång var sjätte månad – i stället för en gång om året som gäller för närvarande – skall överväga om vården fortfarande behövs. Detsamma föreslås gälla i fråga om placeringar som gjorts med föräldrarnas samtycke. I fråga om beteendefallen behålls nuvarande bestämmelse om formenlig prövning av vården var sjätte månad.

Det föreslås att socialnämnden minst en gång var tredje månad skall överväga om ett beslut i fråga om umgänge mellan den unge och en förälder eller någon annan som har vårdnaden om honom fortfarande behövs.

Bestämmelserna om flyttningsförbud föreslås bli flyttade från socialtjänstlagen (1980:620) till den nya lagen med vissa ändringar. Länsrätten

skall, efter ansökan av socialnämnden, besluta i fråga om flyttningsförbud för viss tid eller tills vidare. Förutsättningen för ett förbud skall vara att det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas om han skiljs från det hem där han stadigvarande vårdas och fostras. Socialnämnden ges även i fortsättningen rätt att besluta om tillfälligt flyttningsförbud. Ett sådant beslut skall underställas länsrätten och prövas av rätten på samma sätt som ett beslut om omedelbart omhändertagande enligt LVU. Socialnämnden skall med längst tre månaders mellanrum överväga om flyttningsförbudet fortfarande behövs. Har ett flyttningsförbud meddelats skall socialnämnden kunna besluta om hur umgänget mellan förälder och barn skall utövas. Beslutet föreslås kunna bli överklagat till länsrätten. Länsrätten skall inte kunna besluta om åtgärd enligt föräldrabalken för att ett barn skall överflyttas till en vårdnadshavare om ett flyttningsförbud enligt den nya lagen föreligger i fråga om barnet.

Förslag lämnas om att offentligt biträde skall kunna förordnas i mål om flyttningsförbud.

Anmälnings- och uppgiftsskyldigheten enligt socialtjänstlagen vid befarade missförhållanden i den unges hemmiljö föreslås bli utvidgade till att gälla – förutom myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom – också alla andra myndigheter inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Anmälnings- och uppgiftsskyldigheten gäller också dem som är anställda vid dessa myndigheter samt vissa angivna yrkesutövare.

I propositionen läggs vidare fram förslag till följdändringar i andra lagar huvudsakligen med anledning av den nya lagstiftningen om vård av unga. Ändringarna är av rent lagteknisk karaktär.

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 juli 1990.

1 Förslag till

Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelse

1 § Insatser inom socialtjänsten för barn och ungdom skall göras i samförstånd med den unge och hans vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (1980:620).

Den som är under 18 år skall dock beredas vård enligt denna lag, om någon av de situationer som anges i 2 eller 3 § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom och, när den unge har fyllt 15 år, av honom själv.

Vård med stöd av 3 § får även beredas den som har fyllt 18 men inte 20 år, om sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än någon annan vård och det kan antas att behövlig vård inte kan ges med den unges samtycke.

Vissa andra åtgärder får vidtas utan samtycke enligt 22 och 24 §§.

Beredande av vård

2 § Vård skall beslutas om det på grund av misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.

3 § Vård skall också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.

4 § Beslut om vård med stöd av denna lag meddelas av länsrätten efter ansökan av socialnämnden.

Ansökan skall innehålla en redogörelse för den unges förhållanden, de omständigheter som utgör grund för att den unge behöver beredas vård, tidigare vidtagna åtgärder och den vård som socialnämnden avser att anordna.

5 § Rättens beslut om vård upphör att gälla, om vården inte har påbörjats inom fyra veckor från den dag då beslutet vann laga kraft.

Omedelbart omhändertagande

6 § Socialnämnden får besluta att den som är under 20 år omedelbart skall omhändertas, om

1. det är sannolikt att den unge behöver beredas vård med stöd av denna lag, och

2. rättens beslut om vård inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras.

Om socialnämndens beslut om omhändertagande inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta om omhändertagande. Beslutet skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

När socialnämnden har ansökt om vård med stöd av lagen, får även rätten besluta att den unge omedelbart skall omhändertas.

7 § Har socialnämnden beslutat om omedelbart omhändertagande, skall beslutet underställas länsrätten inom en vecka från den dag då beslutet fattades. Därvid skall beslutet jämte handlingarna i ärendet tillställas rätten.

Länsrätten skall pröva beslutet så snart det kan ske. Om det inte finns synnerliga hinder, skall prövningen ske inom en vecka från den dag då beslutet och handlingarna kom in till rätten.

Om beslutet inte har underställts länsrätten inom föreskriven tid, upphör omhändertagandet.

Har socialnämnden beslutat om omedelbart omhändertagande efter det att nämnden har ansökt om vård med stöd av lagen, skall beslutet underställas den rätt som prövar frågan om vård. Därvid gäller bestämmelserna i första – tredje styckena.

8 § Om länsrätten fastställer ett beslut om omedelbart omhändertagande, skall socialnämnden inom fyra veckor från den dag då omhändertagandet verkställdes ansöka hos länsrätten om att den unge skall beredas vård med stöd av denna lag. Länsrätten får medge förlängning av denna tid, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

9 § Ett omedelbart omhändertagande upphör

1. om ansökan om vård inte har gjorts inom den tid som anges i 8 § och inte heller förlängning av tiden har begärts, eller

2. när rätten avgör frågan om vård.

Ett beslut om omedelbart omhändertagande får inte verkställas om den unge är häktad.

Om det inte längre finns skäl för ett omhändertagande, skall socialnämnden besluta att detta genast skall upphöra. Ett sådant beslut får meddelas också av den rätt som prövar en fråga om vård med stöd av lagen.

Vården

10 § Vården skall anses påbörjad när den unge på grund av ett beslut om omedelbart omhändertagande eller om vård har placerats utanför sitt eget hem.

För vårdens innehåll och utformning gäller bestämmelserna i socialtjänstlagen (1980:620) och föreskrifterna i 11 – 20 §§.

11 § Socialnämnden bestämmer hur vården av den unge skall ordnas och var han skall vistas under vårdtiden.

Nämnden får medge att den unge vistas i sitt eget hem, om detta kan antas vara bäst ägnat att främja vården av honom. Vård med stöd av denna lag skall dock alltid inledas utanför den unges eget hem.

Om nämndens beslut enligt första eller andra stycket inte kan avvaktas, får ordföranden eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat

besluta i frågan. Beslutet skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Nämnden eller den åt vilken nämnden har uppdragit vården skall ha uppsikt över den unge och, i den utsträckning det behövs för att genomföra vården, bestämma om hans personliga förhållanden.

12 § För vård av unga som på någon grund som anges i 3 § behöver stå under särskilt noggrann tillsyn skall det finnas hem som är anpassade för sådan tillsyn. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, socialstyrelsen beslutar vilka hem som skall vara sådana hem.

13 § Socialnämnden skall noga följa vården av den som får vård med stöd av denna lag.

Har den unge beretts vård med stöd av 2 §, skall socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vård enligt lagen fortfarande behövs.

Har den unge beretts vård med stöd av 3 §, skall socialnämnden inom sex månader från dagen för verkställighet av vårdbeslutet pröva om vård med stöd av lagen skall upphöra. Denna fråga skall därefter prövas fortlöpande inom sex månader från senaste prövning.

14 § Socialnämnden har ett ansvar för att den unges behov av umgänge med föräldrar eller andra som har vårdnaden om honom så långt möjligt tillgodoses.

Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vård enligt denna lag, får socialnämnden

1. besluta hur den unges umgänge med föräldrar eller andra som har vårdnaden om honom skall utövas, eller
2. besluta att den unges vistelseort inte skall röjas för föräldrar eller vårdnadshavare.

Socialnämnden skall minst en gång var tredje månad överväga om ett sådant beslut som avses i andra stycket fortfarande behövs.

Särskilda befogenheter

15 § Om den unge vårdas på någon grund som anges i 3 § och vistas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn, får han hindras att lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att vården skall kunna genomföras. Den unges rörelsefrihet får också inskränkas när det behövs av hänsyn till andra intagnas eller personalens säkerhet.

16 § Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får inte inneha narkotika, alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel eller injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattningsmedel narkotika. Den unge får inte heller inneha något annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. Påträffas sådan egendom hos den unge, får den omhändertas.

17 § Om det anses påkallat, får den som omfattas av bestämmelserna i 15 § kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas, när han kommer till hemmet, för kontroll av att han inte bär på sig något som han inte får inneha där. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom skall påträffas hos honom.

Kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning får inte göras mer ingående

än vad ändamålet med åtgärden kräver. All den hänsyn som omständigheterna medger skall iaktas. Om möjligt skall ett vittne närvara.

Prop. 1989/90: 28

18 § Bestämmelserna i 16 och 17 §§ skall gälla för alla som vårdas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid hemmet och regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, socialstyrelsen medger det.

19 § Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får underkastas övervakning av sina brev och andra försändelser, om detta är påkallat med hänsyn till ordningen vid hemmet eller till den unges särskilda förhållanden. För detta ändamål får den som förestår vården vid hemmet öppna och ta del av försändelser som kommer till eller sänds från den unge. Om en ankommande försändelse innehåller egendom som den unge inte får inneha enligt 16 §, skall egendomen omhändertas.

Brev mellan den unge och en svensk myndighet eller advokat eller hans offentliga biträde skall vidarebefordras utan föregående granskning.

20 § Har narkotika, alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel omhändertagits enligt 16 eller 19 § eller har sådan egendom påträffats inom ett hem för särskilt noggrann tillsyn utan att det finns någon känd ägare till egendomen, skall den som förestår vården vid hemmet låta förstöra eller försälja egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § 1 första stycket lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. Belopp som har erhållits vid försäljning tillfaller staten.

Detsamma skall gälla i fråga om injektionssprutor, kanyler och andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattningsmedel narkotika.

Upphörande av vård

21 § När vård med stöd av denna lag inte längre behövs, skall socialnämnden besluta att vården skall upphöra. Nämnden skall noga förbereda den unges återförening med den eller dem som har vårdsnaden om honom.

Vård som har beslutats med stöd av 2 § skall upphöra senast när den unge fyller 18 år.

Vård som har beslutats med stöd av 3 § skall upphöra senast när den unge fyller 21 år.

Andra åtgärder

Förebyggande insatser

22 § Om det kan antas att den som är under 20 år till följd av ett beteende som avses i 3 § kommer att behöva beredas vård enligt denna lag om beteendet fortsätter och det stöd eller den behandling som den unge behöver inte kan ges med samtycke av honom själv, om han har fyllt 15 år, och av hans vårdnadshavare, får socialnämnden besluta

1. att den unge skall hålla regelbunden kontakt med en särskilt utsedd kontaktperson, eller

2. att den unge skall delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten.

När ett sådant beslut meddelas skall en särskild behandlingsplan finnas.

Bestämmelserna i 13 § första och tredje styckena samt 21 § första och tredje styckena gäller i tillämpliga delar också i fråga om beslut enligt första stycket. Prövning enligt 13 § tredje stycket av frågan om sådant beslut skall upphöra att gälla skall ske första gången inom sex månader från dagen för nämndens beslut.

- 23 §** Ett beslut enligt 22 § upphör att gälla, om
1. beslut fattas om omedelbart omhändertagande, eller
  2. ansökan om vård bifalls.

Flyttningsförbud m. m.

24 § Länsrätten får efter ansökan av socialnämnden för viss tid eller tills vidare förbjuda den som har vårdnaden om en underårig att ta denne från ett hem som avses i 25 § socialtjänstlagen (1980:620), om det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas om han skiljs från hemmet (flyttningsförbud).

25 § Ansökan om flyttningsförbud görs av den socialnämnd som har lämnat medgivande enligt 25 § socialtjänstlagen (1980:620) att ta emot den unge i ett enskilt hem. Samma nämnd beslutar om tillfälligt flyttningsförbud enligt 27 §.

26 § Socialnämnden skall minst en gång var tredje månad överväga om ett flyttningsförbud fortfarande behövs.

När ett flyttningsförbud inte längre behövs, skall socialnämnden besluta att förbudet skall upphöra.

- 27 §** Socialnämnden får besluta om tillfälligt flyttningsförbud, om
1. det är sannolikt att ett flyttningsförbud behövs, och
  2. rättsens beslut om flyttningsförbud inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling.

Om socialnämndens beslut om tillfälligt flyttningsförbud inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta om ett sådant förbud. Beslutet skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

När socialnämnden har ansökt om flyttningsförbud, får även rätten besluta om ett tillfälligt flyttningsförbud.

28 § Har socialnämnden beslutat om tillfälligt flyttningsförbud, skall beslutet underställas länsrätten. Därvid gäller bestämmelserna i 7 § första – tredje styckena.

29 § Om länsrätten fastställer ett beslut om tillfälligt flyttningsförbud, skall socialnämnden inom två veckor från dagen för länsrättens beslut ansöka om flyttningsförbud.

- 30 §** Ett tillfälligt flyttningsförbud upphör
1. om ansökan om flyttningsförbud inte har gjorts inom den tid som anges i 29 §, eller
  2. när rätten avgör frågan om flyttningsförbud.

Om det inte längre finns skäl för ett tillfälligt flyttningsförbud, skall socialnämnden besluta att detta genast skall upphöra. Ett sådant beslut får meddelas också av den rätt som prövar en fråga om flyttningsförbud.

31 § Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med ett flyttningsförbud eller ett tillfälligt flyttningsförbud, får socialnämnden besluta hur den unges umgänge med föräldrar eller andra som har vårdnaden om honom skall utövas.

Läkarundersökning

32 § I ett ärende enligt denna lag får socialnämnden besluta om läkarundersökning av den unge samt utse läkare för undersökningen. Om undersökningen inte lämpligen kan genomföras i den unges hem, får nämnden bestämma någon annan plats för den. I ett mål enligt denna lag har rätten samma befogenhet.

Läkarundersökning skall, om den inte av särskilda skäl är obehövlig, ske innan nämnden gör ansökan enligt 4 §.

Bestämmelser om handläggningen

33 § Mål och ärenden enligt denna lag skall handläggas skyndsamt.

34 § Är den unge omhändertagen eller har ett tillfälligt flyttningsförbud meddelats, skall länsrätten ta upp målet till avgörande inom två veckor från den dag då ansökan om vård eller flyttningsförbud kom in. Länsrätten får förlänga denna tid, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

35 § I mål om beredande eller upphörande av vård eller om flyttningsförbud enligt denna lag skall länsrätten och kammarrätten hålla muntlig förhandling, om detta inte är uppenbart obehövligt. Muntlig förhandling skall alltid hållas, om någon part begär det. Parterna skall upplysas om sin rätt att begära muntlig förhandling.

Om en enskild part som har kallats vid vite att inställa sig personligen till en förhandling uteblir, får rätten förordna att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag.

36 § Om den unge har fyllt 15 år, har han rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag.

Barn som är yngre bör höras, om det kan vara till nytta för utredningen och det kan antas att barnet inte tar skada av att höras.

37 § Vid handläggning i kammarrätt av andra mål enligt denna lag än mål om omedelbart omhändertagande och tillfälligt flyttningsförbud skall nämndemän ingå i rätten.

38 § I mål och ärenden enligt denna lag får delgivning med den enskilde inte ske med tillämpning av 12 eller 15 § delgivningslagen (1970:428).

39 § Om offentligt biträde och annan rättshjälp i mål och ärenden enligt denna lag finns bestämmelser i rättshjälpslagen (1972:429).

40 § Beslut om omedelbart omhändertagande, om förebyggande insatser eller om tillfälligt flyttningsförbud gäller omedelbart.

Andra beslut av socialnämnden enligt denna lag gäller omedelbart, om nämnden inte förordnar något annat.

Bestämmelser om överklagande

41 § Socialnämndens beslut får överklagas hos länsrätten, när nämnden har

1. beslutat om var vården av den unge skall inledas eller beslutat i fråga om att flytta den unge från det hem där han vistas,

2. beslutat i fråga om fortsatt vård med stöd av lagen,

3. med stöd av 14 § beslutat i fråga om umgänge eller beslutat att den unges vistelseort inte skall röjas,

4. fattat beslut enligt 22 § eller prövat om ett sådant beslut skall upphöra att gälla,

5. med stöd av 31 § beslutat i fråga om umgänge, eller

6. beslutat i fråga om fortsatt flyttningsförbud.

Andra beslut av nämnden enligt denna lag får inte överklagas.

Rättens beslut enligt 8 § i fråga om förlängd ansökningstid och enligt 32 § om läkarundersökning får inte överklagas.

42 § Ett beslut av den som förestår vården vid ett hem för särskilt noggrann tillsyn får överklagas hos länsrätten, om beslutet avser förstörande eller försäljning av egendom enligt 20 §.

Polishandräckning

43 § Polismyndigheten skall lämna biträde för att på begäran av

1. socialnämnden eller nämndens ordförande eller rätten bereda en läkare, som avses i 32 §, tillträde till den unges hem eller för att föra den unge till läkarundersökningen,

2. socialnämnden eller någon ledamot eller tjänsteman som nämnden har förordnat genomföra beslut om vård eller omhändertagande med stöd av denna lag, och

3. den som förestår vården vid ett hem för särskilt noggrann tillsyn efterforska och återhämta den som vårdas där på någon grund som anges i 3 §, om den unge har avvikit från hemmet, eller för att ombesörja någon annan förflyttning av honom.

Böter

44 § Den som överträder ett flyttningsförbud eller ett tillfälligt flyttningsförbud skall dömas till böter.

Allmänt åtal får väckas endast efter medgivande av socialnämnden, länsstyrelsen eller socialstyrelsen.

---

1. Denna lag (nya lagen) träder i kraft den 1 juli 1990, då lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga (gamla lagen) skall upphöra att gälla.

2. Ett beslut om omhändertagande enligt 6 § i den gamla lagen skall anses som ett beslut enligt 6 § i den nya lagen.

3. Föreskrifterna i 1 § och 2 § andra stycket i den gamla lagen gäller fortfarande när ansökan om vård med stöd av den lagen har kommit in till länsrätten före den 1 juli 1990.

4. Ett beslut om vård på någon grund som anges i 1 § andra stycket 1 i den gamla lagen skall anses som ett beslut om vård med stöd av 2 § i den nya lagen. Ett beslut om vård på någon grund som anges i 1 § andra stycket 2 eller tredje stycket i den gamla lagen skall anses som ett beslut om vård med stöd av 3 § i den nya lagen.

5. Ett beslut enligt 8 a eller 16 § i den gamla lagen skall anses som ett beslut enligt 22 respektive 14 § i den nya lagen.

6. Har ett flyttningsförbud beslutats med stöd av socialtjänstlagen (1980:620), gäller socialtjänstlagens bestämmelser om flyttningsförbud även efter den 1 juli 1990. Dessutom tillämpas bestämmelserna om övervägande i 26 § och om umgänge i 31 § i den nya lagen.

7. Har ett tillfälligt flyttningsförbud beslutats med stöd av socialtjänstlagen (1980:620), gäller socialtjänstlagens bestämmelser om sådant flyttningsförbud även efter den 1 juli 1990. Dessutom tillämpas bestämmelserna om umgänge i 31 § i den nya lagen.

8. Om det i en lag eller i en författning som har beslutats av regeringen hänvisas till den gamla lagen, skall hänvisningen i stället avse denna lag. Hänvisas det till en föreskrift som har ersatts av en föreskrift i denna lag, skall den nya föreskriften tillämpas.

Lag om ändring i socialtjänstlagen (1980: 620)

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen (1980: 620)¹

dels att 28 och 29 §§ skall upphöra att gälla,

dels att 25, 30, 32, 47—49, 71, 73 och 75 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 28 §, av följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

25 §

En underårig får inte utan socialnämndens medgivande tas emot för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem som inte tillhör någon av hans föräldrar eller någon annan som har vårdnaden om honom. Som ett medgivande anses socialnämndens beslut att bereda den underårige vård i ett visst familjehem.

Socialnämnden får inte lämna medgivande enligt första stycket utan att förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård i hemmet är utredda.

Är det fråga om att ta emot ett utländskt barn i syfte att adoptera det, skall medgivandet inhämtas innan barnet lämnar sitt hemland. Medgivandet upphör att gälla om inte barnet har tagits emot i hemmet inom ett år från det medgivandet lämnades.

Innan socialnämnden beslutar i en fråga om medgivande som avses i *andra* stycket, skall nämnden pröva om det förmedlingssätt som sökanden kommer att använda sig av är tillförlitligt eller ej. Nämnden skall i denna fråga inhämta yttrande från statens nämnd för internationella adoptionsfrågor (NIA), om det inte är uppenbart obehövt. Visar prövningen att det kan befars att förmedlingssättet inte är tillförlitligt, skall socialnämnden vägra sitt medgivande. I ett beslut om medgivande skall socialnämnden ange för vilket förmedlingssätt medgivandet gäller.

Innan socialnämnden beslutar i en fråga om medgivande som avses i *tredje* stycket, skall nämnden pröva om det förmedlingssätt som sökanden kommer att använda sig av är tillförlitligt eller ej. Nämnden skall i denna fråga inhämta yttrande från statens nämnd för internationella adoptionsfrågor (NIA), om det inte är uppenbart obehövt. Visar prövningen att det kan befars att förmedlingssättet inte är tillförlitligt, skall socialnämnden vägra sitt medgivande. I ett beslut om medgivande skall socialnämnden ange för vilket förmedlingssätt medgivandet gäller.

28 §

Vårdas en underårig med stöd av denna lag i ett annat hem än det egna, skall socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vården fortfarande behövs.

¹ Lagen omtryckt 1988: 871.

30 §

Ett medgivande enligt 25 § första stycket meddelas av socialnämnden i vårdnadshavares hemkommun. Om nämndens prövning gäller ett hem i en annan kommun, skall nämnden rådgöra med socialnämnden i den kommunen innan den fattar sitt beslut.

Ett medgivande enligt 25 § *andra* stycket meddelas av socialnämnden i de blivande adoptivföräldrarnas hemkommun.

Den nämnd som har lämnat medgivande enligt 25 § fullgör skyldigheterna enligt 26 § *samt beslutar i frågor som avses i 28 §.*

Ett medgivande enligt 25 § *tredje* stycket meddelas av socialnämnden i de blivande adoptivföräldrarnas hemkommun.

Den nämnd som har lämnat medgivande enligt 25 § fullgör skyldigheterna enligt 26 §.

32 §

Bestämmelser om vård av unga i vissa fall finns i lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Bestämmelser om vård av unga i vissa fall finns i lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

47 §

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får ges åt en särskild avdelning som består av ledamöter eller suppleanter i nämnden i ärenden som ankommer på nämnden enligt 2, 5, 6 och 8 a §§, 11 § första och andra styckena, 17 § *tredje stycket* och 18 § lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga samt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får ges åt en särskild avdelning som består av ledamöter eller suppleanter i nämnden i ärenden som ankommer på nämnden enligt 25 och 28 §§ *denna lag*, 4 och 6 §§, 11 § första och andra styckena, 13 §, 14 § *tredje stycket*, 21, 22, 24, 26, 27 och 43 §§ lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga samt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

48 §²

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får när det gäller föräldrabalken avse endast uppgifter som anges i följande lagrum

1 kap. 4 § föräldrabalken,

2 kap. 1, 4–6, 8 och 9 §§ föräldrabalken, dock inte befogenhet enligt 9 § att besluta att inte påbörja utredning eller att lägga ned en påbörjad utredning,

3 kap. 5, 6 och 8 §§ föräldrabalken,

7 kap. 7, 11 och 14 §§ föräldrabalken, dock inte befogenhet enligt 7 § att godkänna avtal som innefattar åtagande att utge engångsbelopp,

11 kap. 16 § andra stycket föräldrabalken.

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får inte heller omfatta befogenhet att meddela beslut i frågor som avses i 25, 27 *eller*

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får inte heller omfatta befogenhet att meddela beslut i frågor som avses i 27 § *denna*

² Senaste lydelse 1988:1272.

28 § denna lag eller att fullgöra vad som ankommer på nämnden enligt 5 § lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag eller enligt 9 § lagen (1964:143) om bidragsförskott.

lag eller att fullgöra vad som ankommer på nämnden enligt 5 § lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag eller enligt 9 § lagen (1964:143) om bidragsförskott.

49 §

Om rätt att i vissa fall fatta beslut i socialnämndens ställe finns bestämmelser i 29 § första stycket samt i lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga och lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

Om rätt att i vissa fall fatta beslut i socialnämndens ställe finns bestämmelser i lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga och lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

71 §

Var och en som får kännedom om att en underårig misshandlas i hemmet eller annars behandlas där på ett sådant sätt att det är fara för hans hälsa eller utveckling bör anmäla detta till socialnämnden.

Myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt *de som är anställda hos sådana myndigheter* är skyldiga att genast till socialnämnden anmäla om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till en underårigs skydd. Detta gäller även läkare, lärare, sjuksköterskor och barnmorskor som inte har sådan anställning.

Myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt *andra myndigheter inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten* är skyldiga att genast till socialnämnden anmäla om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till en underårigs skydd. Detta gäller även *dem som är anställda hos sådana myndigheter samt läkare, lärare, sjuksköterskor och barnmorskor* som inte har sådan anställning.

Anmälningsskyldighet gäller även för dem som är verksamma inom kommunal familjerådgivning, om de i sin verksamhet får kännedom om att en underårig misshandlas i hemmet.

För dem som är verksamma inom kommunal familjerådgivning *gäller anmälningsskyldighet enligt andra stycket endast* om de i sin verksamhet får kännedom om att en underårig misshandlas i hemmet.

Myndigheter och befattningshavare som anges i andra stycket är skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av en underårigs behov av skydd.

Myndigheter, befattningshavare och yrkesutövare som anges i andra stycket är skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av en underårigs behov av skydd.

73 §

Socialnämndens beslut överklagas hos länsrätten *genom besvär*, om nämnden har meddelat beslut i fråga om

Socialnämndens beslut *får* överklagas hos länsrätten, om nämnden har meddelat beslut i fråga om

bistånd enligt 6 §,
medgivande enligt 25 §,

förbud enligt 27 eller 28 § eller
eftergift enligt 37 §.

*Besvär enligt första stycket får
inte föras mot beslut i fråga om bi-
stånd till annan.*

förbud enligt 27 §, eller

*Beslut i fråga om bistånd till an-
nan får inte överklagas enligt första
stycket.*

Beslut i frågor som avses i första stycket gäller omedelbart. En länsrätt eller kammarrätt får dock förordna att dess beslut skall verkställas först sedan det har vunnit laga kraft.

*Vid handläggning i kammarrätt
av mål om förbud enligt 28 § skall
nämndemän ingå i rätten.*

75 §

Till böter döms den som

1. åsidosätter bestämmelserna i 25 § eller 31 § första stycket, om inte gärningen i sistnämnda fall är belagd med straff i lagen (1979:552) om internationell adoptionshjälp,

2. överträder förbud som har meddelats med stöd av 27 eller 28 §,

3. utan tillstånd driver ett sådant hem för vård eller boende som avses i 69 §,

4. i strid mot ett förbud som har meddelats enligt 70 § fortsätter verksamheten vid ett hem för vård eller boende.

Allmänt åtal får väckas endast efter medgivande av socialnämnden, länsstyrelsen eller socialstyrelsen.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

2. Beträffande beslut enligt socialtjänstlagen (1980: 620) om flyttningsförbud och tillfälligt flyttningsförbud ges övergångsbestämmelser i anslutning till lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs att 21 kap. 7 § föräldrabalken¹ skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

21 kap.

7 §

Även om dom eller beslut som avses i 1 § inte föreligger, kan barnets vårdnadshavare, när barnet vistas hos någon annan, begära att länsrätten beslutar om åtgärd för att barnet skall överflyttas till vårdnadshavaren.

Länsrätten kan vägra att vidta den begärda åtgärden, om det av hänsyn till barnets bästa är påkallat att frågan om vårdnaden prövas av allmän domstol.

En åtgärd enligt första stycket får inte beslutas, om ett flyttningsförbud enligt lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga föreligger beträffande barnet.

I övrigt gäller 2–6 §§.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990. Äldre föreskrifter gäller fortfarande i fråga om flyttningsförbud som har beslutats med stöd av socialtjänstlagen (1980:620).

¹ Balken omtryckt 1983:485.

Lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429)

Härigenom föreskrivs att 41 § rättshjälpslagen (1972:429)¹ skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*41 §²

Rättshjälp genom offentligt biträde beviljas i mål eller ärende

1. hos utskrivningsnämnd eller psykiatriska nämnden angående intagning enligt 8, 9 eller 10 § eller utskrivning enligt 16 eller 19 § lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall,

2. hos utskrivningsnämnd eller psykiatriska nämnden angående inskrivning i eller utskrivning från vårdhem eller specialsjukhus enligt 35 § lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda,

3. angående beredande av vård enligt *lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga eller omedelbart omhändertagande enligt 6 § samma lag eller angående upphörande av sådan vård enligt 5 § samma lag* eller hos förvaltningsdomstol vid överklagande enligt 20 § första stycket i samma lag,

3. angående beredande av vård enligt 2 eller 3 §, omedelbart omhändertagande enligt 6 §, upphörande av vård enligt 21 §, flyttningsförbud enligt 24 § eller upphörande av flyttningsförbud enligt 26 § *lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga* eller hos *allmän* förvaltningsdomstol vid överklagande enligt 41 § första stycket i samma lag,

4. hos allmän förvaltningsdomstol angående beredande av vård enligt *lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall* eller angående omedelbart omhändertagande enligt 13 § samma lag,

5. angående avvisning enligt utlänningslagen (1989:529), dock inte hos polismyndighet, såvida inte utlänningslagen enligt 6 kap. 2 eller 3 § utlänningslagen hållits i förvar längre än tre dagar,

6. angående utvisning enligt 4 kap. 3 eller 11 § utlänningslagen,

7. angående avvisning eller utvisning enligt *lagen (1989:530) om åtgärder för att förebygga våldsdåd med internationell bakgrund (terroristlagen)*,

8. hos regeringen angående åtgärder som beslutas enligt 4 kap. 11 § utlänningslagen eller 17 § terroristlagen,

9. angående hemsändande av utlänningslag med stöd av 12 kap. 3 § utlänningslagen,

10. angående förverkande av villkorligt medgiven frihet enligt 26 kap. brottsbalken,

11. angående verkställighet utomlands av frihetsberövande påföljd enligt *lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.* eller *lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom*,

12. angående utlämning enligt *lagen (1970:375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling*,

¹ Lagen omtryckt 1983:487.

² Senaste lydelse 1989:533.

13. angående kastrering enligt lagen (1944:133) om kastrering, om giltigt samtycke till åtgärden ej lämnats,

14. hos regeringen enligt 17 § andra stycket terroristlagen angående förordnande om tillämpning av 19–22 §§ samma lag,

15. hos allmän förvaltningsdomstol angående tillfälligt omhändertagande enligt 37 §, tvångsisolering enligt 38, 39 eller 41 § eller upphörande av tvångsisolering enligt 42 § smittskyddslagen (1988:1472).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 15 § och 4 kap. 18 § lagen (1962:381) om allmän försäkring¹ skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

3 kap.

15 §²

Sjukpenning utgår ej för tid då den försäkrade

a) fullgör värnpliktstjänstgöring eller vapenfri tjänst eller genomgår militär grundutbildning för kvinnor;

b) är intagen i sådant hem som avses i 12 § lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga med stöd av 1 § andra stycket 2 eller tredje stycket sagda lag;

b) är intagen i sådant hem som avses i 12 § lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga med stöd av 3 § sagda lag;

c) är häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt;

d) i annat fall än under b) eller c) sagts av annan orsak än sjukdom tagits om hand på det allmännas bekostnad;

e) vistas utomlands i annat fall än då den försäkrade insjuknar medan han utför arbete som ett led i en här i riket bedriven verksamhet eller som sjöman anställd på svenskt handelsfartyg eller under sjukdom eller i fall som avses i 8 § andra stycket reser till utlandet med försäkringskassans medgivande.

För varje dag då en försäkrad bereds vård i ett sådant hem för vård eller boende eller familjehem enligt socialtjänstlagen (1980:620) som ger vård och behandling åt missbrukare av alkohol eller narkotika, skall sjukpenningen på begäran av den som svarar för vårdkostnaderna minskas på det sätt som framgår av 4 § andra stycket. Det belopp som sjukpenningen minskas med skall betalas ut till den på vars begäran minskningen har gjorts.

Utan hinder av första stycket utgår sjukpenning till försäkrad som avses under c) vid sjukdom som inträffar under tid då han får vistas utom anstalt och därvid bereds tillfälle att förvärvsarbeta.

4 kap.

18 §³

Bestämmelserna i 3 kap. 13 § första stycket, 16 § och 17 § första stycket a) och c) samt andra stycket tillämpas även i fråga om föräldrapenningförmåner. Bestämmelserna i 3 kap. 15 § och 17 § första stycket b) tillämpas även i fråga om tillfällig föräldrapenning.

Vid beräkning av antalet dagar med rätt till föräldrapenningförmån anses två dagar med halv eller fyra dagar med fjärdedels föräldrapenning som en dag.

Om en föräldrapenningförmån tillkommer en förälder som inte har fyllt 18 år, får försäkringskassan på framställning av socialnämnden besluta att föräldrapenningen helt eller delvis skall utbetalas till annan person eller till nämnden att användas till föräldrarnas och familjens nytta.

¹ Lagen omtryckt 1982:120.

² Senaste lydelse 1989:219.

³ Senaste lydelse 1985:1000.

Är en kvinna vid tiden för förlossningen intagen i kriminalvårdsanstalt eller ett hem som avses i 12 § lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga, får försäkringskassan på framställning av föreståndaren för inrättningen besluta, att den föräldrapenning som tillkommer kvinnan skall utbetalas till föreståndaren för att användas till kvinnans och barnets nytta.

Är en kvinna vid tiden för förlossningen intagen i kriminalvårdsanstalt eller ett hem som avses i 12 § lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga, får försäkringskassan på framställning av föreståndaren för inrättningen besluta, att den föräldrapenning som tillkommer kvinnan skall utbetalas till föreståndaren för att användas till kvinnans och barnets nytta.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

Lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Denna lag gäller ersättning av staten vid personskada och tillämpas på

1. den som fullgör tjänstgöring eller genomgår utbildning eller inskrivningsprövning enligt värnpliktslagen (1941:967), lagen (1966:413) om vapenfri tjänst, civilförsvarslagen (1960:74), 6 § lagen (1981:292) om tjänsteplikt för hälso- och sjukvårdspersonal samt veterinärpersonal m. m. eller lagen (1984:272) om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret,

2. den som medverkar i räddningstjänst eller i övning med räddningskår enligt räddningstjänstlagen (1986:1102) eller i räddningstjänst enligt 11 kap. 1 § andra stycket luftfartslagen (1957:297),

3. den som är intagen för vård i kriminalvårdsanstalt, i ett hem som avses i 12 § lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga, i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall samt den som är häktad eller anhållen eller i annat fall intagen eller tagen i förvar i kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest.

3. den som är intagen för vård i kriminalvårdsanstalt, i ett hem som avses i 12 § lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga, i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall samt den som är häktad eller anhållen eller i annat fall intagen eller tagen i förvar i kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest.

Regeringen får föreskriva att lagen skall tillämpas även på den som frivilligt deltagit i verksamhet inom totalförsvaret eller i annat fall än som avses i första stycket deltagit i verksamhet för att avvärja eller begränsa skada på människor eller egendom eller i miljön.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

¹ Senaste lydelse 1988:1477.

Lag om ändring i kreditupplysningslagen (1973:1173)

Härigenom föreskrivs att 6 § kreditupplysningslagen (1973:1173)¹ skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*6 §²

Uppgift om någons politiska eller religiösa uppfattning, ras eller hudfärg får icke insamlas, lagras eller vidarebefordras i kreditupplysningsverksamhet.

Uppgift om att någon misstänks eller har dömts för brott eller har avtjänat straff eller undergått annan påföljd för brott eller har varit föremål för åtgärd enligt socialtjänstlagen (1980:620), lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga, lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda, 11–14 §§ polislagen (1984:387), lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m. m. eller utlänningslagen (1989:529) får ej utan medgivande av datainspektionen insamlas, lagras eller vidarebefordras i kreditupplysningsverksamhet. Detsamma gäller uppgift om sjukdom, hälsotillstånd eller liknande.

Uppgift om att någon misstänks eller har dömts för brott eller har avtjänat straff eller undergått annan påföljd för brott eller har varit föremål för åtgärd enligt socialtjänstlagen (1980:620), lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga, lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda, 11–14 §§ polislagen (1984:387), lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m. m. eller utlänningslagen (1989:529) får ej utan medgivande av datainspektionen insamlas, lagras eller vidarebefordras i kreditupplysningsverksamhet. Detsamma gäller uppgift om sjukdom, hälsotillstånd eller liknande.

Medgivande som avses i andra stycket får lämnas endast om synnerliga skäl föreligger.

Vad som anges i andra stycket utgör ej hinder för att uppgift om näringsförbud insamlas, lagras eller vidarebefordras i kreditupplysningsverksamhet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990. Äldre föreskrifter gäller fortfarande i fråga om uppgift om att någon har varit föremål för åtgärd enligt lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

¹ Lagen omtryckt 1981:737.

² Senaste lydelse 1989:546.

Lag om ändring i brottsskadelagen (1978:413)

Härigenom föreskrivs att 3 § brottsskadelagen (1978:413) skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*3 §¹

Brottsskadeersättning utgår för sakskada i fall då brottet har begåtts av någon som var

1. intagen i kriminalvårdsanstalt,

2. intagen för vård i ett hem som avses i 12 § lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga,

3. intagen för vård i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall,

4. häktad enligt beslut som hade verkställts, eller

5. underkastad motsvarande frihetsberövande i Danmark, Finland, Island eller Norge.

Första stycket tillämpas även på ren förmögenhetsskada, om särskilda skäl föreligger.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

¹ Senaste lydelse 1988:1479.

Lag om ändring i lagen (1989: 14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m. m. och om överflyttning av barn

Härigenom föreskrivs att 18 § lagen (1989: 14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m. m. och om överflyttning av barn skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 §

Om det i ett mål om vårdnad om barn eller i ett mål om vård av barn enligt lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga framkommer att ansökan har gjorts om överflyttning av barnet enligt 11 § första stycket, får rätten inte besluta i frågan om vårdnaden eller vården förrän denna ansökan har prövats.

Om det i ett mål om vårdnad om barn eller i ett mål om vård av barn enligt lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga framkommer att ansökan har gjorts om överflyttning av barnet enligt 11 § första stycket, får rätten inte besluta i frågan om vårdnaden eller vården förrän denna ansökan har prövats.

Får rätten i ett mål som avses i första stycket underrättelse av centralmyndigheten om att ett barn, på sätt som sägs i 11 § andra stycket, olovligen har förts hit till landet eller olovligen hålls kvar här utan att ansökan har gjorts om överflyttning av barnet enligt 11 § första stycket, får rätten inte besluta i frågan om vårdnaden eller vården förrän det har förflutit en rimlig tid för att göra en sådan ansökan.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990. Äldre föreskrifter gäller fortfarande i fråga om mål om vård av barn enligt lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Härigenom föreskrivs att 1 och 6 §§ lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Om någon har begått ett brott innan han fyllt arton år, får åklagaren besluta att underlåta åtal enligt bestämmelserna i denna lag (åtalsunderlåtelse).

Åtalsunderlåtelse får beslutas, om den underårige blir föremål för sådan åtgärd som anges nedan och det med skäl kan antas att därigenom vidtas vad som är lämpligast för den underårige:

1. vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (1980:620),
2. vård eller annan åtgärd enligt lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga, eller
2. vård eller annan åtgärd enligt lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga, eller

3. annan åtgärd som innebär att den underårige får hjälp eller stöd.

Åtalsunderlåtelse får också beslutas, om det är uppenbart att brottet har skett av okynne eller förhastande.

Vid bedömningen av om åtalsunderlåtelse skall meddelas skall åklagaren utöver vad som följer av andra och tredje styckena särskilt beakta den underåriges vilja att ersätta målsäganden för skada som uppkommit genom brottet eller att avhjälpa eller begränsa skadan.

Åtalsunderlåtelse får inte beslutas, om något väsentligt allmänt eller enskilt intresse därigenom åsidosätts.

Utöver vad som nu har sagts kan åtalsunderlåtelse meddelas enligt 20 kap. 7 § rättegångsbalken.

I fråga om åtalsunderlåtelse sedan åtal har väckts tillämpas 20 kap. 7 a § rättegångsbalken.

6 §²

Om någon, som med stöd av 1 § andra stycket 2 eller tredje stycket lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga har intagits i ett sådant hem som avses i 12 § nämnda lag, misstänks för att ha begått brott innan vården vid hemmet har avslutats, skall åklagaren, om brottet hör under allmänt åtal, pröva om åtal lämpligen bör ske. Innan åtalsfrågan avgörs, skall den som förestår vården vid hemmet höras, om det inte är obehövligt.

Om någon, som med stöd av 3 § lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga har intagits i ett sådant hem som avses i 12 § nämnda lag, misstänks för att ha begått brott innan vården vid hemmet har avslutats, skall åklagaren, om brottet hör under allmänt åtal, pröva om åtal lämpligen bör ske. Innan åtalsfrågan avgörs, skall den som förestår vården vid hemmet höras, om det inte är obehövligt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

¹ Senaste lydelse 1988:822.

² Senaste lydelse 1981:1286.

Lag om ändring i delgivningslagen (1970:428)

Härigenom föreskrivs att 24 § delgivningslagen (1970:428) skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*24 §¹

Som fullt bevis att delgivning har skett på sätt som anges i intyget gäller intyg som i tjänsten utfärdas av stämningsman, tjänsteman vid svensk utlandsmyndighet, åklagare, polisman, kronofogde, exekutiv tjänsteman vid kronofogdemyndighet samt, vid delgivning med den som är intagen i kriminalvårdsanstalt, häkte, hem som avses i 12 § lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga och i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall eller rättspsykiatrisk klinik, tjänsteman vid anstalten. Samma vitsord tillkommer intyg av notarius publicus och intyg av nämndeman i tingsrätt vid delgivning för tingsrättens räkning.

Som fullt bevis att delgivning har skett på sätt som anges i intyget gäller intyg som i tjänsten utfärdas av stämningsman, tjänsteman vid svensk utlandsmyndighet, åklagare, polisman, kronofogde, exekutiv tjänsteman vid kronofogdemyndighet samt, vid delgivning med den som är intagen i kriminalvårdsanstalt, häkte, hem som avses i 12 § lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga och i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall eller rättspsykiatrisk klinik, tjänsteman vid anstalten. Samma vitsord tillkommer intyg av notarius publicus och intyg av nämndeman i tingsrätt vid delgivning för tingsrättens räkning.

Vid särskild postdelgivning har intyg av tjänsteman vid postverket sådant vitsord som anges i första stycket.

Intyg att delgivning skett på utrikes ort skall gälla som fullt bevis att delgivning skett på sätt som anges i intyget, om intygsgivarens behörighet styrkes av tjänsteman vid svensk utlandsmyndighet. Intyg om delgivning på utrikes ort gäller som fullt bevis även utan sådant bestyrkande som nyss nämnts, om detta följer av överenskommelse med främmande stat.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

¹ Senaste lydelse 1988:1480.

Lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

Härigenom föreskrivs att 14 och 18 §§ lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 §²

Länsrätt prövar

1. mål enligt skatte-, taxerings-, uppbörds- och folkbokföringsförfattningarna samt lagen (1989:479) om ersättning för kostnader i ärenden och mål om skatt, m. m. i den utsträckning som är föreskrivet i dessa författningar,

2. mål enligt socialtjänstlagen (1980:620), lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga, lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, lagen (1988:153) om bistånd åt asylsökande m. fl., lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl., smittskyddslagen (1988:1472), lagen (1970:375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling, körkortslagen (1977:477) och lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m. m. och om överflyttning av barn, allt i den utsträckning som är föreskrivet i dessa lagar samt mål enligt 6 kap. 21 § och 21 kap. föräldrabalken,

3. mål som avses i 24 § lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet,

4. mål som avses i 6 § första stycket lagen (1985:206) om viten.

Länsrätten i Östergötlands län prövar mål enligt luftfartslagen (1957:297) i den utsträckning som är föreskrivet i den lagen.

Förekommer vid mer än en länsrätt flera mål enligt skatte-, taxerings- eller uppbördsförfattningarna som har nära samband med varandra, får målen handläggas vid en av länsrätterna, om det kan ske utan avsevärd olägenhet för någon enskild. Närmare föreskrifter om överlämnande av mål mellan länsrätter meddelas av regeringen.

1. mål enligt skatte-, taxerings-, uppbörds-, folkbokförings- och bilregisterförfattningarna samt lagen (1989:479) om ersättning för kostnader i ärenden och mål om skatt, m. m. i den utsträckning som är föreskrivet i dessa författningar,

2. mål enligt socialtjänstlagen (1980:620), lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga, lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, lagen (1988:153) om bistånd åt asylsökande m. fl., lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl., smittskyddslagen (1988:1472), karantänslagen (1989:290), lagen (1970:375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling, körkortslagen (1977:477) och lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m. m. och om överflyttning av barn, allt i den utsträckning som är föreskrivet i dessa lagar samt mål enligt 6 kap. 21 § och 21 kap. föräldrabalken,

¹ Lagen omtryckt 1981:1323.

² Senaste lydelse 1989:542.

18 §³

Länsrätt är domför med en lagfaren domare ensam

1. när åtgärd som avser endast måls beredande vidtages,
2. vid sådant förhör med vittne eller sakkunnig som begärts av annan länsrätt,

3. vid beslut som avser endast rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiscende,

4. vid beslut om återkallelse tills vidare av ett körkort, körkortstillstånd eller traktorkort eller om vägran tills vidare att godkänna ett utländskt körkort, när det är uppenbart att ett sådant beslut bör meddelas eller när omhändertagande beslutas enligt 23 § körkortslagen (1977:477),

5. vid beslut enligt luftfartslagen (1957:297) om försättande ur kraft av ett certifikat, elevtillstånd eller behörighetsbevis, när det är uppenbart att ett sådant beslut bör meddelas,

6. vid annat beslut som inte innefattar slutligt avgörande av mål.

Om det inte är påkallat av särskild anledning att målet prövas av fullsuttet rätt, är länsrätt domför med en lagfaren domare ensam vid beslut som inte innefattar prövning av målet i sak.

Vad som sägs i andra stycket gäller även vid avgörande av

1. mål om utdömande av vite,
2. mål enligt bevissäkringslagen (1975:1027) för skatte- och avgiftsprocessen, enligt lagen (1978:880) om betalningssäkring för skatter, tullar och avgifter, om besiktning enligt fastighetstaxeringslagen (1979:1152), om handlings undantagande från taxeringsrevision, skatterevision eller annan granskning och om befrielse från skyldighet att lämna kontrolluppgift enligt taxeringslagen (1956:623),

3. mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 § lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga och 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall samt mål om tillfälligt omhändertagande enligt 37 § smittskyddslagen (1988:1472),

3. mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 § lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga och 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall samt mål om tillfälligt omhändertagande enligt 37 § smittskyddslagen (1988:1472),

4. mål enligt uppbörds- och folkbokföringsförfattningarna med undantag av mål om arbetsgivares ansvarighet för arbetstagares skatt och mål enligt lagen (1984:668) om uppbörd av socialavgifter från arbetsgivare,

5. mål om uppdelning av taxeringsvärde enligt 20 kap. 15 § fastighetstaxeringslagen (1979:1152),

6. mål som avser ändring av taxerad inkomst med högst 5000 kr.,

7. mål enligt skatte- och taxeringsförfattningarna i vilket beslutet överensstämmer med parternas samstämmiga mening,

8. mål om rättshjälp genom offentligt biträde i ett ärende hos en annan myndighet,

9. mål enligt körkortslagen (1977:477), om beslutet innebär att något körkortsingripande inte skall ske eller att varning meddelas eller om det är uppenbart att ett körkort, körkortstillstånd eller traktorkort skall återkallas eller att ett utländskt körkort inte skall godkännas,

10. mål enligt luftfartslagen, om beslutet innebär att varning meddelas

³ Senaste lydelse 1989:541.

eller om det är uppenbart att ett certifikat, elevtillstånd eller behörighetsbevis skall återkallas,

11. mål i vilket saken är uppenbar.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

Lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 4 § och 31 kap. 1 § brottsbalken skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

7 kap.

4 §¹

Den som obehörigen skiljer ett barn under femton år från någon som har vårdnaden om barnet döms för *egenmäktighet med barn* till böter eller fängelse i högst sex månader, om gärningen inte utgör brott mot frihet. Detsamma gäller, om den som gemensamt med någon annan har vårdnaden om ett barn under femton år utan beaktansvärt skäl egenmäktigt bortför barnet eller om den som skall ha vårdnaden obehörigen bemäktigar sig barnet och därigenom själv tar sig rätt.

Till ansvar enligt första stycket döms också den som obehörigen skiljer ett barn under femton år från någon som vårdar barnet med stöd av lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga, om gärningen inte utgör brott mot frihet eller främjande av flykt.

Till ansvar enligt första stycket döms också den som obehörigen skiljer ett barn under femton år från någon som vårdar barnet med stöd av lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga, om gärningen inte utgör brott mot frihet eller främjande av flykt.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, skall gärningsmannen dömas till fängelse i högst två år.

31 kap.

1 §²

Kan den som är under tjuogoett år och som begått brottslig gärning bli föremål för vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (1980:620) eller lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga får rätten överlämna åt socialnämnden att föranstalta om erforderlig vård inom socialtjänsten.

Kan den som är under tjuogoett år och som begått brottslig gärning bli föremål för vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (1980:620) eller lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga får rätten överlämna åt socialnämnden att föranstalta om erforderlig vård inom socialtjänsten.

Om brottslighetens straffvärde eller art eller den tilltalades tidigare brottslighet påkallar det, får jämte överlämnande till vård inom socialtjänsten dömas till dagsböter, högst etthundraåttio, vare sig böter har föreskrivits för brottet eller ej.

Om skada på egendom har uppkommit genom brottet och det bedöms vara ägnat att främja den dömdes anpassning i samhället, får rätten, i samband med överlämnande enligt första stycket, föreskriva att den dömden på tid och sätt som anges i domen skall biträda den skadelidande med visst arbete, som syftar till att avhjälpa eller begränsa skadan eller som

¹ Senaste lydelse 1983:486.

² Senaste lydelse 1988:942.

annars i belysning av brottets och skadans art framstår som lämpligt.
Sådan föreskrift får meddelas endast med den skadelidandes samtycke.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

Lag om ändring i datalagen (1973:289)

Härigenom föreskrivs att 4 § datalagen (1973:289)¹ skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*4 §²

Tillstånd att inrätta och föra personregister som innehåller uppgift om att någon misstänks eller har dömts för brott eller har avtjänat straff eller undergått annan påföljd för brott eller har varit föremål för tvångsingripande enligt lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga, lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda eller utlänningslagen (1989:529) får endast om synnerliga skäl föreligger meddelas annan än myndighet som enligt lag eller annan författning har att föra förteckning över sådana uppgifter.

Tillstånd att inrätta och föra personregister som innehåller uppgift om att någon misstänks eller har dömts för brott eller har avtjänat straff eller undergått annan påföljd för brott eller har varit föremål för tvångsingripande enligt lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga, lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda eller utlänningslagen (1989:529) får endast om synnerliga skäl föreligger meddelas annan än myndighet som enligt lag eller annan författning har att föra förteckning över sådana uppgifter.

Tillstånd att inrätta och föra personregister som i övrigt innehåller uppgift om någons sjukdom, hälsotillstånd eller sexualliv eller uppgift om att någon fått ekonomisk hjälp eller vård inom socialtjänsten eller varit föremål för åtgärd enligt utlänningslagen får endast om särskilda skäl föreligger meddelas annan än myndighet som enligt lag eller annan författning har att föra förteckning över sådana uppgifter.

Tillstånd att inrätta och föra personregister som innehåller uppgift om någons ras, politiska uppfattning, religiösa tro eller övertygelse i övrigt får meddelas endast om särskilda skäl föreligger.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990. Äldre föreskrifter gäller fortfarande i fråga om uppgift om att någon har varit föremål för tvångsingripande enligt lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

¹ Lagen omtryckt 1982:446.

² Senaste lydelse 1989:544.

Lag om ändring i värnpliktslagen (1941:967)

Härigenom föreskrivs att 41 § värnpliktslagen (1941:967)¹ skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*41 §²

Såsom laga förfall enligt denna lag anses att någon är intagen i sådant hem som avses i 12 § lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga med stöd av 1 § andra stycket 2 eller tredje stycket sagda lag, intagen i häkte eller kriminalvårdsanstalt eller att han är sjuk eller genom annan omständighet, som han ej bort förutse eller som eljest utgör giltig ursäkt, hindrats att fullgöra vad som ålegat honom.

Såsom laga förfall enligt denna lag anses att någon är intagen i sådant hem som avses i 12 § lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga med stöd av 3 § sagda lag, intagen i häkte eller kriminalvårdsanstalt eller att han är sjuk eller genom annan omständighet, som han ej bort förutse eller som eljest utgör giltig ursäkt, hindrats att fullgöra vad som ålegat honom.

Värnpliktig som är inskriven i sjömansregister skall anses ha laga förfall när han är anställd som sjöman enligt sjömanslagen (1973:282) på svenskt handelsfartyg i när- eller fjärrfart.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

¹ Lagen omtryckt 1969:378.

² Senaste lydelse 1981:38.

Lag om ändring i folkbokföringslagen (1967:198)

Härigenom föreskrivs att 24 § folkbokföringslagen (1967:198)¹ skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*24 §²

Intagning på sjukvårdsinrättning ändrar icke den intagnes kyrkobokföring. Förhållanden som inträffar efter intagningen beaktas vid kyrkobokföringen, som om han ej varit intagen på sjukvårdsinrättningen.

Första stycket *äger motsvarande tillämpning* i fråga om den som *intages* eller *intagits* i kriminalvårdsanstalt eller i sådant hem som avses i 12 § lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Den som frigivits villkorligt från kriminalvårdsanstalt anses vid kyrkobokföring vara intagen i anstalten även under prøvotiden.

Första stycket *skall tillämpas också* i fråga om den som *tas in* eller *har tagits in* i kriminalvårdsanstalt eller i sådant hem som avses i 12 § lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Den som frigivits villkorligt från kriminalvårdsanstalt anses vid kyrkobokföring vara intagen i anstalten även under prøvotiden.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

¹ Senaste lydelse av lagens rubrik 1985:1121.

² Senaste lydelse 1981:232.

Lag om ändring i skollagen (1985:1100)

Härigenom föreskrivs att 10 kap. 2 § skollagen (1985:1100) skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

10 kap.

2 §

Under vistelse i ett sådant hem som avses i 12 § lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga skall skolpliktiga barn, som inte lämpligen kan fullgöra sin skolplikt på annat sätt, fullgöra den genom att delta i utbildning vid hemmet. Sådan utbildning skall anordnas genom huvudmannens försorg. Den skall med nödvändiga avvikelser motsvara utbildningen i grundskolan.

Under vistelse i ett sådant hem som avses i 12 § lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga skall skolpliktiga barn, som inte lämpligen kan fullgöra sin skolplikt på annat sätt, fullgöra den genom att delta i utbildning vid hemmet. Sådan utbildning skall anordnas genom huvudmannens försorg. Den skall med nödvändiga avvikelser motsvara utbildningen i grundskolan.

Inte längre skolpliktiga som vistas i hem som avses i första stycket skall genom huvudmannens försorg ges möjlighet att få sådan utbildning som de behöver och inte lämpligen kan få på annat sätt.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar föreskrifter om utbildningens närmare innehåll, dess organisation och tillsynen över den.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

Lag om ändring i utlänningslagen (1989:529)

Härigenom föreskrivs att 12 kap. 3 § utlänningslagen (1989:529) skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

12 kap.

3 §

Regeringen får meddela föreskrifter om hemsändande av utlännningar, som inte är flyktingar och som har tagits om hand enligt lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga, lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall eller 35 § lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda jämförd med 6 § lagen (1985:569) om införande av lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl.

Regeringen får meddela föreskrifter om hemsändande av utlännningar, som inte är flyktingar och som har tagits om hand enligt lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga, lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall eller 35 § lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda jämförd med 6 § lagen (1985:569) om införande av lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl.

Efter avtal med annat land om behandling av fripassagerare får regeringen föreskriva avvikelser från bestämmelserna i denna lag samt meddela de föreskrifter i övrigt som behövs för tillämpning av avtalet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 19 oktober 1989

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Feldt, Hjelm-Wallén, S. Andersson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Hellström, Hulterström, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist, Thalén, Nordberg, Engström, Freivalds, Wallström, Lööw, Persson

Föredragande: statsrådet Hulterström

Proposition om vård i vissa fall av barn och ungdomar

1 Inledning

Socialberedningen tillsattes den 19 juni 1980 efter bemyndigande av regeringen den 29 maj 1980. Beredningen överlämnade sedermera ett flertal delbetänkanden. I augusti 1987 överlämnades slutbetänkandet (SOU 1987:22) Missbrukarna, Socialtjänsten, Tvånget.

Socialberedningen fick genom tilläggsdirektiv år 1982 (Dir. 1982:106) i uppdrag att göra en översyn av lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. I februari 1986 överlämnade beredningen betänkandet (SOU 1986:20) Barns behov och föräldrars rätt – Socialtjänstens arbete med utsatta familjer. I betänkandet läggs fram förslag som sammantagna är så omfattande att beredningen föreslår en helt ny lag – lag om tvångsomhändertagande av unga.

Genom ett beslut den 6 oktober 1986 förordnade dåvarande chefen för socialdepartementet Gertrud Sigurdson dåvarande justitieombudsmannen Tor Sverne att som särskild utredare företa en översyn av LVU med utgångspunkt i socialberedningens förslag. I april 1987 överlämnade den särskilde utredaren betänkandet (Ds S 1987:3) Översyn av LVU. I betänkandet redovisas en rad överväganden och förslag som syftar till att genom förtydliganden och preciseringar av LVU – och i någon mån socialtjänstlagen (1980:620) – öka möjligheterna att med beaktande av rättssäkerhetens krav ge barn och ungdomar det skydd som socialtjänstreformen förutsatte. De förändringar som föreslås har utredaren ansett kunna ske inom ramen för den nuvarande lagstiftningen.

Utredarens sammanfattning av betänkandet och utredarens lagförslag bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1* resp. 2.

Utredarens betänkande har remissbehandlats. Därvid har socialberedningens betänkande bifogats remisshandlingarna. En förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av deras yttranden bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

Regeringen beslutade den 29 juni 1989 att inhämta lagrådets yttrande över förslag till en ny lag med särskilda bestämmelser om vård av unga samt förslag till ändringar i socialtjänstlagen, föräldrabalken och rättshjälpslagen

(1972:429). Förslagen hade upprättats inom socialdepartementet med utgångspunkt i den särskilde utredarens förslag och vad som kommit fram under remissbehandlingen. Förslagen till ändringar i föräldrabalken och rättshjälpslagen hade upprättats i samråd med chefen för justitiedepartementet.

De lagförslag som har remitterats till lagrådet bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 4*.

Lagrådet har lämnat förslagen utan erinran. Lagrådets yttrande bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 5*. Lagrådets granskning har lett till vissa redaktionella ändringar i 1, 4, 10, 22, 36 och 41 §§ i lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga samt i övergångsbestämmelserna till ändringarna i socialtjänstlagen.

I propositionen föreslås ytterligare lagändringar som inte har granskats av lagrådet. De är följdändringar av rent lagteknisk karaktär huvudsakligen till den nya lagstiftningen om vård av unga.

2 Bakgrund

2.1 Historik

Med den starka föräldramakt som rådde i äldre tider var det naturligt att samhället inte lade sig i hur barn hade det. Under 1800-talet började samhället dock att engagera sig i barns välbefinnande. Vissa möjligheter tillskapades till ingripanden också mot föräldrarnas vilja. Från mitten av 1800-talet gällde skolförfattningar som ålade föräldrarna att skicka barnen till skolan. I slutet av 1800-talet tillkom den första arbetarskyddslagstiftningen rörande barn.

År 1902 infördes lagar om kontroll av fosterbarnsvården och om uppfostran av vanartade och i sedligt hänseende försummade barn.

År 1924 kom den första barnavårdslagen. Det blev därmed möjligt för samhället att ingripa också när barn behandlades illa i föräldrahemmet. Barn kunde, om inte annat hjälpte, omhändertas för skyddsuppfostran eller samhällsvård.

1924 års barnavårdslag avlöstes av 1960 års barnavårdslag. De största nyheterna i den lagen var att vikten av det förebyggande arbetet, dvs. frivilliga stöd- och hjälpåtgärder betonades. Vidare blev barnavårdsnämnder obligatoriska. Rättssäkerheten vid tvångsingripande förstärktes. 15-åringar fick egen talerätt. Placering i enskilt hem prioriterades framför placering på institution. Fosterbarnen fick ett bättre skydd än tidigare.

2.2 Socialtjänstreformen

Socialtjänstlagen (1980:620) trädde i kraft den 1 januari 1982. Då upphörde bl. a. barnavårdslagen, lagen om nykterhetsvård och lagen om socialhjälp att gälla. Socialtjänstlagen kompletteras av LVU och lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, LVM.

Socialtjänstreformen innebar ett uppbrott från en tidigare syn på socialt

utsatta människor. Ett grunddrag i reformen var tilliten till människors egen förmåga. Före socialtjänstreformen spelade socialvården en starkt kontrollerande roll i förhållande till den enskilde. Socialtjänsten däremot skall vara en serviceinriktad och hjälpsam funktion. Beslut skall fattas i samförstånd och samarbete med den som berörs. Skälen för ett ställnings-tagande skall redovisas öppet. Socialtjänstens inriktning på frivillighet har inneburit att tvångsåtgärder mot den enskilde skjutits i bakgrunden.

Det är emellertid uppenbart att samhället inte helt kan avvara möjligheter att vårda den enskilde utan hans samtycke. Samhället har t.ex. ett särskilt ansvar för barn och ungdomar. Inom socialtjänsten skall socialnämnden tillsammans med föräldrarna medverka till att de unga får trygga uppväxtförhållanden och i övrigt gynnsamma levnadsbetingelser. Socialnämnden kan oftast i frivilliga former ge föräldrar och barn det stöd och den hjälp som de behöver. Men kan samförstånd inte nås måste socialnämnden ha möjlighet att gå in vid sidan av föräldrarna och med sådana befogenheter att en ogynnsam utveckling för den unge kan förhindras. Behöver den unge samhällets bistånd men kan föräldrarnas och i vissa fall den unges medverkan inte erhållas måste det alltså ändå finnas en möjlighet att bereda den unge vård.

Huvudprincipen i socialtjänstlagen är att socialtjänstens insatser skall vara frivilliga. Detta gäller också vården av barn och ungdomar. Men genom LVU har undantag gjorts från frivillighetsprincipen under vissa förutsättningar. Enligt LVU kan den unge i vissa fall omhändertas för vård eller beredas annat stöd utanför hemmet också när samtycke inte föreligger från vårdnadshavaren och den unge, om han fyllt 15 år. Syftet med LVU är alltså att samhället skall kunna fullgöra sin skyldighet att tillgodose barns och ungdomars behov av vård och behandling. LVU utgör på så sätt ett komplement till socialtjänstlagen i situationer när frivilliga insatser inte kan komma till stånd eller inte kan bedömas som tillräckliga.

2.3 Huvuddragen i lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga

Vård enligt LVU kan komma i fråga i två huvudtyper av fall. I det första fallet skall vård beredas om brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet medför fara för den unges hälsa eller utveckling (1 § andra stycket 1, de s. k. miljöfallen). Det andra fallet gäller ungdomar som till följd av missbruk, kriminellt beteende eller dylikt själva utsätter sin hälsa eller utveckling för allvarlig fara (1 § andra stycket 2, de s. k. beteendefallen).

Socialnämnden ansöker om vård enligt LVU. Beslut om vård meddelas av länsrätten (2 §).

I normalfallet kan vård enligt LVU bara beredas den som är under 18 år. Vård på grund av den unges eget beteende får dock också ges den som har fyllt 18 men inte 20 år, om vård inom socialtjänsten är lämpligare än annan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt (1 § tredje stycket).

Vårdtiden är inte bestämd i förväg. När vård enligt LVU inte längre

behövs skall socialnämnden besluta att den skall upphöra (5 § första stycket). Ett beslut att vård enligt LVU skall upphöra är inte detsamma som att pågående behandling skall avbrytas. Vården kan fortsätta i frivilliga former med samtycke av den enskilde.

Socialnämnden får besluta att den unge skall omhändertas omedelbart (6 §). En förutsättning för ett sådant omhändertagande är att det är sannolikt att den unge behöver beredas vård med stöd av lagen och att rättens beslut om vård inte kan avvaktas. Skäl till att rättens beslut inte kan avvaktas kan vara att vårdbehovet är akut, att den fortsatta utredningen kan allvarligt försvåras eller att vidare åtgärder kan hindras. I brådskande fall kan beslut om omedelbart omhändertagande även fattas av socialnämndens ordförande eller någon annan ledamot av nämnden som särskilt förordnats. Ett sådant beslut skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde. Sedan ansökan om vård enligt LVU har gjorts, får även rätten besluta om omedelbart omhändertagande.

Ett beslut om omedelbart omhändertagande skall underställas länsrätten som prövar beslutet. Socialnämnden skall ansöka om vård enligt LVU inom fyra veckor från det att omhändertagandet verkställdes. Sker inte det upphör omhändertagandet (8 §).

Socialnämnden bestämmer hur vården av den unge skall ordnas och var han skall vistas under vårdtiden. Vård med stöd av LVU skall alltid inledas utanför den unges eget hem. Det är emellertid möjligt att senare fortsätta vården i det egna hemmet (11 §). Beträffande vårdens innehåll och utformning i övrigt gäller förutom de särskilda reglerna i LVU också bestämmelserna i socialtjänstlagen (4 §).

LVU är tillämplig på både små barn och ungdomar. Den som har fyllt 15 år har enligt 19 § rätt att själv föra sin talan. Barn som är yngre bör höras, om det kan vara till nytta för utredningen och barnet kan antas inte ta skada av det.

Det finns en del skillnader i reglerna för dem som är omhändertagna på grund av brister i miljön och dem som är omhändertagna på grund av att de utsätter sig själva för fara. Skillnaderna berör främst skyldigheten att ompröva beslutet om tvångsvård och reglerna om tillsyn.

När den unge vårdas på grund av sitt eget beteende skall socialnämnden inom sex månader från det att vården påbörjades pröva om LVU-vården skall upphöra. Sedan skall frågan om upphörande prövas fortlöpande minst var sjätte månad. Vården kan i dessa fall pågå till dess den unge fyller 21 år. Ett beslut om fortsatt vård enligt LVU kan överklagas av den enskilde hos länsrätten (20 §). För miljöfallen finns det en bestämmelse i 41 § socialtjänstförordningen (1981:750) enligt vilken socialnämnden regelbundet och minst en gång om året vid sammanträde skall överväga om vård med stöd av LVU alltjämt är påkallad.

LVU-vård äger vanligen rum i ett enskilt hem, ett familjehem. Socialnämnden ger då familjehemsföräldrarna i uppdrag att ha uppsikt över den unge. I den dagliga omsorgen får de därvid samma skyldigheter och befogenheter som föräldrar normalt har.

Ett alternativ till vård i familjehem är vård i hem för vård eller boende, alltså i en institution.

För unga som är omhändertagna på grund av sitt eget beteende och som behöver stå under särskilt noggrann tillsyn finns hem som är anpassade för sådan tillsyn. Det är socialnämnden som beslutar om den unge skall placeras i ett hem för särskilt noggrann tillsyn (12 §).

Den som ansvarar för vården vid dessa hem har fått särskilda befogenheter. Rörelsefriheten för de unga som vistas i dessa hem får begränsas, dels om det är nödvändigt för att genomföra vården, dels när det behövs för de övriga intagnas eller för personalens säkerhet (13 §).

Den intagne får beredas vård vid en låsbar enhet, normalt dock under högst två månader i följd. Undantagsvis kan vården vid låsbar enhet pågå under en längre tid, om den unge samtidigt bereds tillfälle till vistelse i öppnare former eller utanför hemmet (26 § socialtjänstförordningen).

Om den unge uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han stör ordningen, får han för en kortare tid hållas avskild från de andra intagna, dock högst i 24 timmar. Han får då inte lämnas ensam utan skall stå under fortlöpande tillsyn av personal. Om den unge är under 15 år skall läkare skyndsamt uttala sig om avskiljandet (27 § socialtjänstförordningen). Viss brevcensur kan också förekomma (15 § LVU).

Sedan den 1 juli 1985 gäller vissa bestämmelser om s.k. öppenvårdstväng. En förutsättning för att öppenvårdstväng skall kunna tillgripas är att det kan antas att någon som är under 20 år till följd av sådant beteende som avses i 1 § andra stycket 2 kommer att behöva beredas vård med stöd av LVU om beteendet fortsätter. En annan förutsättning är att det stöd eller den behandling som behövs inte kan ges den unge med samtycke av honom själv, om han har fyllt 15 år, och, om han står under någons vårdnad, av vårdnadshavaren. Socialnämnden får som tvångsåtgärder besluta att den unge skall hålla regelbunden kontakt med en särskilt utsedd kontaktperson och att den unge skall delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten (8 a §).

Det skall finnas en behandlingsplan när ett beslut om en sådan tvångsåtgärd meddelas. Nämnden skall med längst sex månaders mellanrum pröva om en beslutad tvångsåtgärd skall upphöra.

2.4 Utvecklingen av samhällsvård m. m. i statistisk belysning

Varje år blir i genomsnitt drygt 600 barn och ungdomar i vårt land föremål för vård enligt LVU. Siffran har inte varierat nämnvärt under de år LVU varit i kraft. Det framgår om man ställer de absoluta talen i relation till befolkningsunderlaget. Ungefär 0,4 barn och ungdomar per 1 000 placeras årligen utanför det egna hemmet med stöd av LVU.

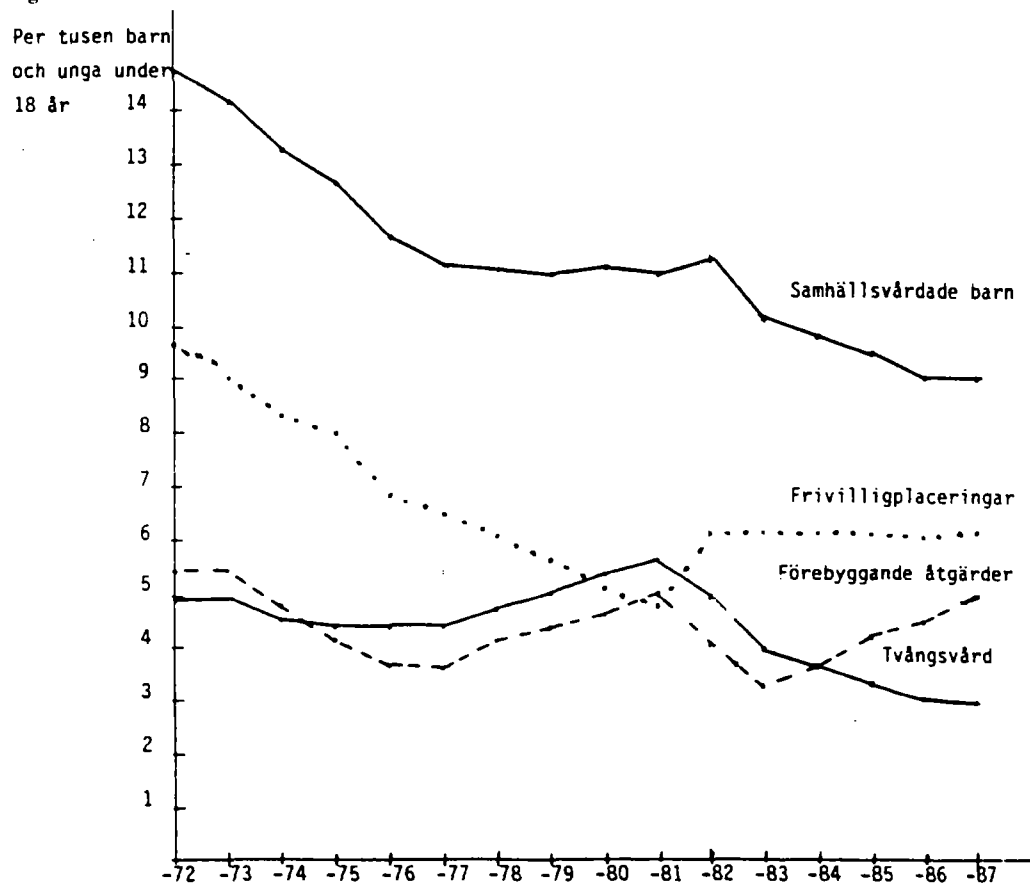
Inte heller sker det några nämnvärda variationer från år till år i antalet frivilliga placeringar. I förhållande till medelfolkmängden under 18 år är det ca 2 barn och unga per 1 000 som årligen placeras enligt socialtjänstlagen (för närvarande ca 3 500).

Likafullt har socialtjänstreformens genomförande inneburit en påtaglig minskning av antalet samhällsvårdade barn. Det är främst de tvångsvårdade barnen och ungdomarna som står för denna minskning. Jag återkommer till detta senare.

I följande diagram redovisas utvecklingen sedan år 1972 när det gäller antalet samhällsvårdade barn och antalet barn med förebyggande åtgärder. Med förebyggande åtgärder avses individinriktade åtgärder i syfte att förebygga omhändertagande. I barnavårdslagen avsågs med detta "hjälpåtgärder, förmaning och varning, föreskrifter samt övervakning". Fr. o. m. år 1982 avses förordnande av kontaktperson/-familj.

Diagrammet visar hur många som varje år varit föremål för någon insats, oavsett när denna påbörjades eller avslutades. Detta mått omfattar således såväl långvariga som kortvariga placeringar. Dock inkluderas inte omhändertagande för utredning (30 § då gällande barnavårdslag) eller omedelbart omhändertagande (6 § LVU).

Diagram 1 Antal barn per 1 000 av medelfolkmängden under 18 år som resp. år under perioden 1972–1987 var föremål för insats enligt barnavårdslagen resp. socialtjänstlagen och LVU.

Källa: SCB

Det kan vara vanskligt att jämföra placeringar före och efter socialtjänstlagens införande år 1982, eftersom barnavårdslagen var konstruerad på ett

annat sätt än socialtjänstlagen och LVU. Före LVU fanns det ingen saklig skillnad mellan frivillighet och tvång. Alla allvarliga fall placerades med stöd av en tvångsbestämmelse (29 § barnavårdslagen), oavsett om föräldrarna gick med på placeringen eller ej. Bakom de frivilliga placeringarna fanns inte sällan en svår social och ekonomisk situation men inte nödvändigtvis t. ex. "brister i omsorgen".

Enligt nuvarande lagstiftning placeras barn enligt socialtjänstlagens bestämmelser om föräldrarna och den unge själv, när denne fyllt 15 år, samtycker till placeringen. Bland de frivilligt placerade barnen finns det således barn med lika allvarlig problematik som bland de tvångsmässigt placerade.

Diagrammet visar att antalet samhällsvårdade barn sjunker stadigt under hela perioden. Fram till socialtjänstlagens genomförande var det de frivilligt placerade barnen och ungdomarna som stod för minskningen. I samband med genomförandet ökade de frivilliga placeringarna. Därefter har dock nivån varit stabil.

Att antalet frivilligt placerade barn sjönk under 1970-talet kan till viss del förklaras av förbättrade sociala förhållanden. Det blev mindre vanligt att barn placerades i t. ex. fosterhem och blev kvar där under lång tid enbart av den anledningen att föräldrarna var fattiga, sjuka eller hade dåliga bostadsförhållanden. Förbättrad preventivmedelsrådgivning, fria aborter, ett förbättrat stöd till enförälderhushåll och en mer tolerant syn på ensamstående mödrar har säkert också haft betydelse.

När det gäller antalet barn och ungdomar som varit föremål för tvångsvård visar diagrammet på en tendens till ökning under andra hälften av 1970-talet. Under åren 1980 och 1981 var merparten av de samhällsvårdade barnen placerade med stöd av tvångsbestämmelserna i barnavårdslagen. Denna tendens vändes till sin motsats i och med införandet av LVU. Särskilt markant är minskningen i storstäderna, där andelen barn som varje år under någon period vårdas med stöd av LVU mer än halverats sedan lagens tillkomst.

Samtidigt som utvecklingen av välfärdssamhället gjorde att antalet föräldrar som var så missgynnade i ekonomiskt och socialt hänseende att de tvingades lämna ifrån sig sina barn "frivilligt" sjönk, fanns det kvar en del barnfamiljer för vilka den allmänna välfärdens ökning inte var tillräcklig. Det var familjer där föräldrarna missbrukade, hade svåra psykiska problem eller levde i en allmänt kaotisk situation.

En huvudtanke bakom socialtjänstlagen är att den enskilde själv har ansvar för sin situation. Socialtjänstens roll är att ställa resurser till förfogande för de människor som behöver hjälp. En sådan åtgärd är att förordna kontaktperson eller kontaktfamilj. Stöd i denna form är en förebyggande insats som skiljer sig från de insatser som kunde göras med stöd av barnavårdslagen därigenom att en kontaktperson eller kontaktfamilj inte skall verka repressivt utan i första hand skall vara ett stöd åt ett barn eller en familj i en utsatt livssituation. Sedan år 1983 ökar denna insats stadigt. Antalet barn och ungdomar som får stöd i form av kontaktperson/-familj är nästan lika många som de barn och ungdomar som varje år blir frivilligt placerade (1,8 resp. 2,0 per 1 000 av medelfolkmängden under 18 år).

Utvecklingen när det gäller frivilliga förebyggande ågärder är dock svårbedömd, eftersom inga andra sådana insatser än tillsättande av kontaktperson/-familj rapporteras till statistiska centralbyrån.

Som tidigare nämnts är en av huvudprinciperna i socialtjänstlagen att all vård och behandling så långt möjligt skall ske i frivillig form. I det avseendet har lagstiftningen haft avsedd verkan. Utvecklingen när det gäller barns och ungas placering utanför hemmet är entydig. De frivilliga placeringarna utgör den stora merparten av alla påbörjade placeringar, eller ca 85 % av placeringarna under vart och ett av de år som socialtjänstlagen varit i kraft.

Det bör observeras att den frivilliga vården genomsnittligt är väsentligt kortvarigare än tvångsvården. Som exempel kan nämnas att 34 % av all vård som påbörjades enligt socialtjänstlagen under år 1987 avslutades inom en månad. Motsvarande siffra för vård enligt LVU var 2 %. En fjärdedel av de avslutade frivilliga placeringarna hade pågått i minst tre år. För avslutade LVU-placeringar var motsvarande siffra 63 %.

Även om det är ungefär lika många barn som varje år placeras utanför hemmet, antingen med stöd av socialtjänstlagen eller LVU, har antalet samhällsvårdade barn och ungdomar hittills minskat stadigt. Minskningen beror på att det avslutas fler vårdtillfällen än det kommer till nya. Antalet påbörjade resp. avslutade vårdtillfällen har emellertid under de senaste åren börjat att närma sig varandra, varför vi i framtiden troligen kan räkna med en utplaning av den hittills nedåtgående kurvan över antalet barn och unga i samhällsvård.

Antalet barn som tvångsomhändertas i Sverige uppvisar inga nämnvärda variationer från år till år. Detta förhållande gäller även om man delar in de tvångsomhändertagna barnen i ålderskategorier.

En sådan indelning visar att omhändertagandefrekvensen är högst bland ungdomar i åldern 15–17 år (0,6 per 1000 ungdomar och år) och lägst i åldern 7–14 år (0,2 per 1000). Av 1 000 förskolebarn blir varje år ungefär 0,3 placerade utanför det egna hemmet med stöd av LVU (det rör sig således om ungefär 3 barn av 10 000). I åldern 18–20 år varierar siffran mellan 0,3 och 0,4 omhändertaganden per 1 000 och år.

2.5 Brottspåföljder för ungdomar

Det finns inget som tyder på att allt fler ungdomar under 18 år döms till frihetsberövande påföljd inom kriminalvården. Antalet fängelsestraff har alltid varit lågt i den åldersgruppen. Under år 1981 var det 45 ungdomar i åldern 15–17 år som dömdes till fängelse eller skyddstillsyn i kombination med fängelsestraff. Motsvarande siffra år 1987 var 26.

I åldersgruppen 18–20 år är det betydligt fler som döms till fängelse. Under år 1987 var det 1 179 ungdomar i denna åldersgrupp som dömdes till frihetsberövande påföljd.

I absoluta tal räknat har det sedan socialtjänstlagstiftningens införande skett en viss nedgång i antalet fängelsestraff när det gäller unga lagöverträdare. Samma utveckling kan skönjas när det gäller antalet skyddstillsynsdomar, åtminstone för den äldre åldersgruppen. Under år 1981 dömdes

1 396 ungdomar i åldern 18–20 år till skyddstillsyn. Under år 1987 uppgick antalet till 1 027. I åldersgruppen 15–17 år meddelades ungefär lika många skyddstillsynsdomar under år 1987 som under år 1981 (drygt 100).

Enligt brottsbalken kan den som begått brott och inte har fyllt 21 år i stället för annan påföljd överlämnas till vård inom socialtjänsten. En förutsättning är att den unge kan få vård eller bli föremål för annan åtgärd enligt socialtjänstlagen eller LVU. Under år 1981 överlämnades 781 ungdomar under 18 år till vård inom socialtjänsten. År 1987 var motsvarande siffra 597. För den äldre åldersgruppen sjönk antalet från 255 till 167 mellan åren 1981 och 1987. Utvecklingen är svårbedömd. Ännu finns dock inga tecken på en ökad överströmning från socialtjänsten till kriminalvården.

Antalet placeringar – antingen dessa sker med stöd av socialtjänstlagen eller LVU – är påtagligt färre i åldersgruppen 18–20 år än i åldersgruppen 15–17 år. Under 1987 påbörjades knappt 200 placeringar i den äldre åldersgruppen medan antalet var 1 200 i den yngre gruppen. Av gruppen 18–20-åringar har 85 % överlämnats till vård inom socialtjänsten. Motsvarande andel för 15–17-åringarna är knappt 50%.

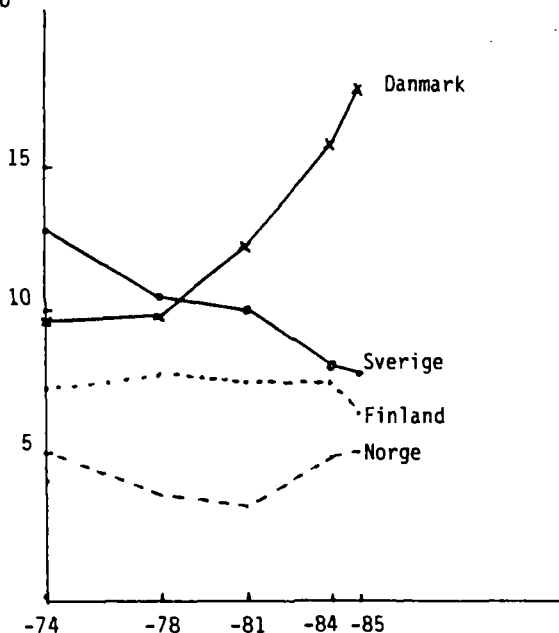
2.6 Jämförelse med övriga nordiska länder

Det är av flera skäl svårt att jämföra uppgifter över antalet omhändertagna barn i de nordiska länderna. Demografiska, ekonomiska och sociala förhållanden skiljer sig åt mellan länderna. Vare sig statistiken eller lagstiftningen är helt jämförbara. Genom beräkningar som har gjorts inom ramen för ett av nordiska ministerrådets projekt ("Samfunnets respektive familjens ansvar för barna"), har dock vissa jämförelser blivit möjliga att göra.

Diagram 2 Antal barn som resp. år var placerade utanför det egna hemmet i Sverige, Danmark, Finland och Norge 1974–1985 (promille av antalet barn i befolkningen under 20 år).

Prop. 1989/90: 28

Per 1 000
barn

Anm. Från och med 1980 inkluderar siffran för Danmark psykiskt handikappade barn. Siffrorna för Sverige stämmer inte överens med tidigare redovisade siffror beroende på att beräkningsunderlaget här är i promille av antalet barn och unga under 20 år. Trenden är dock densamma.

Som framgår av diagrammet finns det stora variationer mellan de nordiska länderna när det gäller antalet placerade barn. I Danmark har det skett en markant ökning medan det under samma tidsrymd skett en betydande minskning i Sverige. I Finland har läget varit ganska stabilt, medan det i Norge först varit en minskning och därefter en ökning.

Även åldersfördelningen bland placerade barn varierar mellan länderna. I Danmark och Sverige placeras en förhållandevis större andel äldre barn och ungdomar. I Finland och Norge är det däremot förhållandevis fler yngre barn som blir föremål för samhällsvård. Norge har färre placeringar men griper in tidigare och då oftare med långvariga placeringar, delvis med sikte på adoption. I Norge, Danmark och Finland finns i vissa fall möjlighet till adoption utan föräldrarnas samtycke.

En allmän nordisk erfarenhet är, enligt det nämnda projektet, att utvecklingen går mot fler s.k. tyngre barnavårdsärenden. Ett flertal av föräldrarna till omhändertagna barn har allvarliga personliga problem. Det förekommer inte sällan missbruk, psykiska problem, våld och kriminalitet i familjen. Det är sällan fråga om grov fysisk misshandel av barnen, men

2.7 Socialtjänstens insatser

Helhetssynen är utmärkande för socialtjänsten. Den innebär bl. a. att människors problem skall ses i förhållande till deras totala livssammanhang. När det gäller de mindre barnens situation har betoningen av helhetssynen inneburit att arbetet med utsatta barnfamiljer har utvecklats. Med stöd av statliga bidrag till försöks- och utvecklingsverksamhet har flera kommuner kunnat genomföra olika projektverksamheter utanför det ordinarie socialbyråarbetet. Gemensamt för projekten har varit deras inriktning på stöd åt hela familjen.

Runt om i landet växer det också fram olika former för behandling av tidiga störningar i föräldra-barnrelationen, både som dagbehandling och som dygnet-runt-behandling. Dagbehandlingsalternativen är fortfarande ganska få, medan dygnet-runt-behandling kan erbjudas på många av landets barnhem.

Familjehem

Familjehemsvård är den vanligaste formen för vård utom hemmet i Sverige. Över 80 % av alla barn som under år 1987 fanns i samhällsvård var placerade i familjehem. Bland de frivilligt placerade utgjorde familjehemsplaceringarna 85 % och bland de tvångsplacerade 82 %.

Den ökade förvärvsfrekvensen bland kvinnor i Sverige är en av orsakerna till att det blivit svårare att rekrytera familjehem. Den allmänna bilden är också att de barn och ungdomar som i dag är i behov av vård utanför det egna hemmet har en tyngre problemsituation än tidigare, vilket ställer stora krav på familjehemmen. Det räcker inte alltid med en normal familjemiljö, där barnets eventuella skador kan självläka.

Svårigheterna att rekrytera familjehem är mest påtagliga i storstadsområdena. Allt oftare blir man tvungen att rekrytera familjehem som ligger långt borta från barnets hemmiljö, vilket strider mot närhetsprincipen i socialtjänstlagen.

Långa avstånd mellan barnets hemkommun och familjehemmet gör det även svårare för socialnämnden att fullfölja sina tillsynsuppgifter. JO har i en undersökning av hur socialnämnderna fullgör sina uppgifter inom familjehemsvården (dnr 2989–1985) funnit allvarliga brister i socialnämndernas kontakter med familjehemmen. Alltför ofta utgör telefonsamtal med familjehemsföräldrarna det enda inslaget i tillsynen. Tidsbrist och otillräckliga personalresurser är enligt JO inte hela förklaringen till den bristande tillsynen. JO menar också att man i kommunerna inte sällan utgår från att allt är väl så länge man inte hör något från familjehemmet.

Mot bakgrund av de ökade kunskaperna om barns svårigheter att finna sig till rätta efter en separation från föräldrarna framstår det enligt JO som viktigt att bygga ut familjehemstillsynen och att söka andra vägar för att nå en bättre kunskap om hur barns förhållanden påverkas av separationen.

Han framhåller att det i tillsynen även måste ingå samtal med barnet eller, när det gäller små barn, observation av dem i deras miljö.

I anslutning härtil kan nämnas att den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna i en dom i mars 1988 funnit att tillämpningen av vårdbeslut enligt LVU innefattat kränkning av konventionen för de mänskliga rättigheterna (rätten till familjeliv) genom att barnen placerades i olika familjehem på långt avstånd från föräldrahemmet samt genom de restriktioner som föreskrevs beträffande föräldrarnas besök hos barnen.

Institutionsvård

Merparten av all vård utom hemmet sker alltså i familjehem. Samtidigt finns det en tendens till en minskning av andelen barn och ungdomar i denna vårdform. Mellan åren 1983 och 1987 minskade andelen familjehemsplacerade barn och ungdomar från 91 % till 85 % (vid mätningar utförda den sista december resp. år). Under samma tidsrymd ökade institutionsplaceringarnas andel från drygt 6 % till 12 %. Ökningen ligger på såväl offentligt som enskilt drivna hem för vård eller boende.

Mest markant är denna utveckling när det gäller de yngre barnen, men även bland äldre barn och ungdomar ökar institutionsplaceringarnas andel under den redovisade perioden. Den s. k. § 12-hemsvårdens andel av institutionsvården har dock minskat, från 31 % år 1983 till 22 % år 1987.

Utvecklingen mot familjebehandling är tydlig även inom institutionsvården. Av en enkät som socialstyrelsen genomförde år 1985 framgick att drygt hälften av alla barn som då vistades på socialtjänstens olika institutioner hade åtminstone en av sina föräldrar boende hos sig på institutionen. De barn som var ensamplacerade var huvudsakligen i åldern sju till tolv år. Även när det gäller dessa barn arbetar institutionerna med det klart uttalade målet att få med hela familjen i behandlingen.

Efterfrågan på platser där barn och föräldrar kan vårdas tillsammans har ökat under 1980-talet. Flera institutioner för vuxna missbrukare inrättar i dag speciella familjeavdelningar. Därutöver finns det behandlingshem, där vården är inriktad på hela familjen och dit familjer med olika slags problem kan komma för att få hjälp.

Särskilt om ungdomar

De flesta sociala sammanhang som är viktiga för barns och ungdomars utveckling spänner över flera samhällsorgans ansvarsområden. Inom de olika sektorerna – skola, socialtjänst, kultur och fritid – arbetar man med många uppgifter som har stor betydelse för barn och ungdom.

Sedan år 1970 (cirkulär 1970:513 med ändringar 1976:598 och 1981:1228) finns en av regeringen utfärdad rekommendation att kommunerna skall bilda lokala samverkansorgan för intensifierat samarbete mellan socialtjänst, skola, polis m. fl. I cirkuläret sägs bl. a. att initiativ till att samarbetsorgan bildas i första hand bör tas av socialnämnden. Det är en uppgift för länsstyrelserna och socialstyrelsen att följa de lokala samarbetsorganens verksamhet.

Inom ramen för det förebyggande arbetet har många kommuner börjat upprätta särskilda ungdomsprogram som omfattar ungdomsmottagningar och/eller uppsökande verksamhet.

Socialtjänsten har emellertid kritiserats för att inte i tillräcklig grad tillhandahålla adekvata öppenvårdsinsatser för utsatta ungdomar. Denna kritiska bild bekräftas av en av socialstyrelsen genomförd undersökning av förändringar inom missbrukarvården och ungdomsvården under år 1987, enligt vilken ca två tredjedelar av landets socialdistrikt allttjämt saknar särskilda ungdomsprogram. En majoritet av socialdistrikten uppger att de inte har tillgång till lämpliga behandlingsmetoder, särskilt när det gäller yngre missbrukare och missbrukare med psykiska problem. Socialstyrelsen menar att avsaknaden av lämpliga behandlingsmetoder inom öppenvården leder till en ökad efterfrågan på institutionsvård.

Ungdomar med invandrabakgrund förefaller överrepresenterade inom institutionsvården. Av en enkät som socialstyrelsen genomförde år 1987 framgick att ungefär en fjärdedel av platserna vid det aktuella mättillfället upptogs av ungdomar med invandrar- eller flyktningbakgrund. Styrelsen uppger också att det under senare tid rapporterats en ökning av missbruk och kriminalitet bland invandrarungdomar.

Inom barn- och ungdomspsykiatrin uppger man att sjukdomspanoramat förändrats under de senaste decennierna. Slutenvården präglas alltmer av barn och ungdomar med tidiga personlighetsstörningar, dvs. störningar i känslolivets med djupa identitetsproblem som följd. Även inom socialtjänsten är den allmänna bilden att de problem man möter blivit svårare och att klienterna, åtminstone ungdomarna, har ett mer omfattande vårdbehov än tidigare. En sådan grupp utgörs av unga narkotikamissbrukare med allvarliga psykiska störningar.

Personalen på hemmen för särskild tillsyn framhåller enligt socialstyrelsens rapport att de ungdomar som tas emot i mindre utsträckning än tidigare är kriminella eller har missbruksproblem, men att de är mer belastade av andra problem. Särskilt markant är ökningen av ungdomar med svåra psykiska problem.

Det finns få behandlingseinheter för ungdomar med tidiga störningar. Behandlingstiderna är ofta långa och det ställs stora krav på personalens kompetens. Ungdomspsykiatrins stöd behövs i samband med bedömningar inför intagning och behandlingsplanering. Det behövs också ett samarbete med den slutna barn- och ungdomspsykiatrin så att denna periodvis kan ta över klienter som tillfälligt försämras allvarligt. I dag tycks detta samarbete ofta vara svårt att etablera.

Hem för särskild tillsyn

Den 1 januari 1983 övergick huvudmannaskapet för de dåvarande ungdomsvårdsskolorna från staten till landstingskommuner och primärkommuner. Skolorna benämns numera hem för särskild tillsyn eller "§ 12-hem". Platsantalet uppgår för närvarande till drygt 500.

JO har som en del i sin undersökning av de LVU-omhändertagna barnens situation genomfört en särskild granskning av den s.k. § 12-

hemsvården (Hem för särskild tillsyn — en undersökning rörande vården och behandlingen på hemmen, dnr 447 — 1986). Han konstaterar sammanfattningsvis att ungdomarna på hemmen kommer från mycket svåra förhållanden och att de ofta under lång tid varit föremål för socialtjänstens insatser. De utgör en svårt störd grupp unga som under lång tid behöver kvalificerade insatser från väl utbildad personal.

Huvudmannaskapsförändringen var inte avsedd att medföra några förändringar när det gäller samhällets skyldighet att tillhandahålla särskilt kvalificerad vård för denna grupp ungdomar. Såväl JO som socialstyrelsen har dock pekat på att överflyttningen av ansvaret från staten till landsting och kommuner medfört en regional obalans. JO anser att det inte längre framstår som lika försvarbart att med landstingsområdet som bas hålla den kostnadskrävande resurs som hemmen utgör för att tillgodose behoven hos de relativt sett få ungdomar som det är fråga om. I dag saknar nio län egna platser på hem för särskild tillsyn. JO menar också att kravet på ett effektivt resursutnyttjande driver fram en breddning av verksamheten så att resurserna kan tas i anspråk av allt fler och att hemmens särskilda kompetens att möta de mest utsattas behov riskerar att gå förlorad i den processen.

Efterfrågan på § 12-hemsplatser har ökat. Enligt uppgift från socialstyrelsen avvisades drygt 500 ansökningar om intagning av ungdomar i § 12-hem under år 1988. Uppskattningsvis rörde det sig om ca 100 — 150 ungdomar. Som skäl för avvisningarna angavs att det förelåg brist på platser och/eller personal, att ungdomarna inte tillhörde upptagningsområdet samt — i vissa fall — att de ansågs alltför svårbehandlade. Under samma år skrevs ett fyrtiotal ungdomar ut till annan vård till följd av att institutionerna inte ansåg sig klara av att ta hand om dem inom institutionsvårdens ram.

2.8 Omhändertagandedebatten

Debatten kring tvångsomhändertaganden av barn har varit både livlig och känsloladdad. Åsikterna har gått starkt i sär på en rad punkter. Bl. a. har det å ena sidan hävdats att det omhändertas för många barn i Sverige och å andra sidan att det omhändertas för få barn. Somliga har hävdats att lagen tolkats alltför restriktivt. Andra anser att tolkningarna varit alltför generösa. Det har inte heller alltid klagjorts om diskussionen enbart gällt de tvångsomhändertagna barnen eller även innefattat de frivilligt placerade.

Hösten 1983 publicerade den tyska veckotidningen *Der Spiegel* en artikel där det påstods att ett mycket stort antal barn omhändertas i Sverige och att ovidkommande grunder ofta används vid omhändertaganden. I den debatt som följde i *Spiegel* artikelns spår (den s.k. Gulagdebatten) hävdade en del debattörer dels att utredningarna ofta var alltför ytliga och främst byggde på andrahandsinformation, dels att föräldrar som i sin livsföring på något sätt avvek från gängse mönster riskerade att få sina barn omhändertagna. Det har hävdats att denna publicitet spred en rädsla för sådana ingripanden bl. a. inom en del invandrargrupper. I debattens spår har den europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna

behandlat flera mål från Sverige rörande tvångsvård av barn. Enstaka mål har förts vidare till den europeiska domstolen.

En annan debatt, som huvudsakligen förts bland forskare och bland personer som yrkesmässigt varit inblandade i arbetet med barn som far illa, har gällt frågan om tillfälliga kontra permanenta placeringar. Debatten har främst gällt små barn och den gemensamma utgångspunkten har varit att barn behöver trygga och varaktiga relationer till omvärlden för att kunna utvecklas normalt.

Den stora skiljelinjen kan förenklat sägas gå mellan å ena sidan dem som anser att de biologiska föräldrarna inte är utbytbara och dem som menar att biologiska föräldrar är utbytbara i så måtto att andra vuxna, t.ex. familjehemsföräldrar, kan överta det psykologiska föräldraskapet. Dessa båda skolor har fått namnen "den relationsorienterade" resp. "den behovsorienterade" skolan.

Kärnfrågan gäller om och under vilka förhållanden ett barn som far illa hos sina föräldrar kan ta till sig andra vårdare som ersättare och utvecklas väl av det. Företrädare för den s. k. relationsorienterade skolan menar ofta att det är själva separationen från föräldrarna som skadar barnet och att endast en obruten kontakt med föräldrarna kan reducera separationsskadan hos barnet. Man menar att den person som barnet i späda ålder inlett ett samspel med på olika sätt finns levande inom barnet och därför förblir barnets psykologiska förälder — oavsett om den personen i omgivningens ögon är lämplig eller ej.

Följden av det relationsorienterade synsättet blir att man i det längsta undviker ett omhändertagande, att man lägger ner stora ansträngningar på att behandla barn och föräldrar tillsammans, att man i de fall man anser ett omhändertagande nödvändigt i första hand söker s. k. stödhem för kortvarig placering och att man ser kontakten med de biologiska föräldrarna som en nödvändig förutsättning för ett gott resultat.

Grundvalen för den s. k. behovsorienterade skolans synsätt är att den som på ett känslomässigt engagerat sätt tillgodoser ett barns behov av omvårdnad och stimulans kan bli barnets psykologiska förälder. Vanligtvis är den biologiska föräldern och den psykologiska en och samma person, men det behöver inte vara så. Familjehemsföräldrar kan bli psykologiska föräldrar om de under lång tid och i daglig omvårdnad tillfredsställer barnets grundläggande behov.

Konsekvenserna av det behovsorienterade synsättet blir att man ser ett omhändertagande som en i vissa fall gynnsam lösning för barnet, att man betonar vikten av känslomässigt trygga förhållanden till familjehemsföräldrarna, att man aktivt planerar för en ersättningsplacering i de fall man anser det nödvändigt och att man vid en familjehemsplacering tenderar att se barnets förhållande till familjehemsföräldrarna som viktigare än relationen till de biologiska föräldrarna. Vissa länder, t. ex. USA, har en lagstiftning som utgår från det behovsorienterade synsättet och garanterar omhändertagna barn en permanent placering i familjehem under vissa förutsättningar.

På senare tid har de mest utsatta ungdomarnas situation trätt i förgrunden i debatten. Bl. a. har det från åklagarhåll gjorts gällande att socialtjäns-

ten inte i tillräcklig utsträckning tar sitt ansvar för kriminellt belastade ungdomar. Med hänvisning till att det inte finns möjlighet till, som man anser, tillräckligt lång vård i slutet form inom socialtjänsten, befärar man att allt fler ungdomar i framtiden kommer att dömas till fängelsestraff.

I den debatt som följt på publiciteten kring bl. a. "klottrare" har man vid sidan av behoven av stöd och hjälp även betonat vikten av snabba, tydliga och konsekventa reaktioner mot brott. I debatten har även framkommit att ungdomar som placerats på hem för särskild tillsyn, s. k. § 12-hem, kunnat "straffa ut sig" från den vårdformen och därför kunnat fortsätta sin brottsliga verksamhet i frihet.

Över huvud taget har kritiken mot den s. k. § 12-hemsvården varit omfattande, både från socialtjänstens och rättsväsendets sida. Kritiken gäller delvis svårigheterna att placera omhändertagna ungdomar, särskilt i de fall där det finns behov av vård på slutet avdelning. Kritiken gäller även bristen på regional samordning och bristen på differentiering av vårderna. Bl. a. har JO i sin undersökning (dnr 447—1986) av dessa hem framhållit att det finns en påtaglig risk att de s. k. § 12-hemmen förlorar sin karaktär av specialistfunktion för de mest störda ungdomarna.

På senare tid har också den åsikten framförts att LVU inte tillhandahåller lagliga förutsättningar för ett ingripande innan problemen blivit så svårartade att föga annat återstår än att placera den unge på ett hem för särskild tillsyn. Man har efterlyst möjligheter till omhändertagande i ett tidigare skede, då förutsättningarna att vända en destruktiv utveckling är större. Samtidigt har socialtjänsten kritiserats för alltför lama förebyggande insatser för ungdomar som befinner sig i riskzonen för en kriminell karriär.

3 Allmänna synpunkter

3.1 Slutsatser av bakgrundsredovisningen

Debatten kring frågan om samhällets möjligheter att omhänderta barn och unga som far illa visar att detta är en mycket känslig fråga som djupt berör många människor i vårt land. Svaret på frågan om det omhändertas för många eller för få barn i vårt land är beroende både av vilken inställning man har till vad som är acceptabla uppväxtvillkor för barn och vilken uppfattning man har om samhällets möjligheter att genom olika insatser förebygga att situationen blir så allvarig, att ett omhändertagande framstår som ofrånkomligt.

Den lagstiftning som reglerar tvångsingripanden till skydd för barn och ungdomar måste täcka en mängd situationer där ett sådant ingripande behöver ske. Därför måste man vid utformningen av grunderna för tvångs-ingripande välja formuleringar som är tillräckligt generella för att inbegripa alla de situationer där ett barn far så illa att det behöver omhändertas. Av rättssäkerhetsskäl måste man å andra sidan sträva efter att undvika formuleringar som är så allmänna och vaga att de kan ge upphov till tolkningsproblem och subjektiva bedömningar. Jag återkommer i det följande med förslag till ändringar på den här punkten.

Vi är i vårt samhälle överens om att barn har rätt att växa upp tillsammans med sina föräldrar. Mycket av reformarbetet syftar till att underlätta barnfamiljernas tillvaro. Även socialtjänstens mål är att i möjligaste mån hjälpa barn och föräldrar så att barnens uppväxtmiljö i det egna hemmet blir tillfredsställande. Stora ansträngningar bör göras för att så tidigt som möjligt ge behövlig hjälp åt barn och föräldrar i deras naturliga livsmiljö.

Under senare år har det skett en utveckling av det sociala stödarbetet med utsatta småbarnsfamiljer. Jag finner denna utveckling glädjande, även om det fortfarande återstår mycket att göra. Särskilt viktigt är det enligt min mening att utveckla det lokala samarbetet mellan mödra- och barnhälsovården å ena sidan och socialtjänsten å andra sidan. De erfarenheter som hittills finns av stödarbete bland småbarnsfamiljer visar att man många gånger kan få till stånd en positiv utveckling med relativt små men intensiva insatser, under förutsättning att hjälpen sätts in tidigt. Detta kräver naturligtvis kunskaper både bland socialarbetare och bland hälso- och sjukvårdens personal om samspelet mellan små barn och deras närmaste omgivning. En fortsatt kompetensutveckling behöver ske.

Särskild uppmärksamhet bör alltid riktas mot barnens behov. Så bör t.ex. missbrukande föräldrar inte enbart betraktas som fristående vuxna med missbruksproblem. De bör, om så behövs, erbjudas hjälp både med sitt missbruk och med sitt föräldraskap. Jag vill betona att barnens belägenhet alltid bör lyftas fram till speciell granskning. Särskilt viktigt är det i de fall familjens situation uppmärksammas via de vuxnas problem och barnen själva kanske inte visar några uppseendeväckande symtom.

Även barnen måste komma till tals i kontakten med socialtjänsten. För att detta skall kunna ske krävs det enligt min mening att socialtjänsten aktivt strävar efter att ha ett barnperspektiv i arbetet.

Barns rätt till kontinuitet och stabilitet bör vara ett övergripande mål för alla hjälpinsatser, oavsett om det gäller stöd i hemmet eller vård utom hemmet. Det är ett grundläggande behov hos alla barn att känna tillhörighet och i största möjliga utsträckning slippa utsättas för avbrott i betydelsefulla relationer. Barns anknytningsförmåga kan allvarligt skadas av återkommande uppbrott.

Socialtjänsten skall, så långt det är möjligt, satsa på frivilligt samarbete med de barn och föräldrar som behöver socialtjänstens stöd. I de fall detta inte är möjligt, måste barn och ungdomar ändå få den hjälp de behöver.

Remissbehandlingen visar att det råder stor enighet om att de sociala myndigheterna under vissa förutsättningar skall vara skyldiga att ingripa med ett omhändertagande. Lika stor enighet råder om socialtjänstlagens princip att hjälp och stöd så långt möjligt bör ges i frivillig form. Jag föreslår därför i det följande att det av LVU skall framgå att denna inriktning står fast.

I vissa fall är enligt min mening ett omhändertagande att betrakta som en gynnsam lösning för ett barn som far illa. Majoriteten av de barn som omhändertas för samhällsvård kommer att kunna återvända till sina föräldrar. För att detta skall vara möjligt bör socialnämnden på olika sätt uppmuntra och understödja kontakten mellan barnet och föräldrarna. En god kontakt med föräldrarna har också ett värde i sig och är i de flesta fall

en förutsättning för en normal identitetsutveckling hos barnet. En sådan kontakt är dock ofta inte möjlig med mindre än att föräldrarna både får hjälp att reda upp sin situation och får det stöd de behöver för att kunna ha regelbunden kontakt med sitt barn.

Man kan inte bortse från att det finns barn för vilka de biologiska föräldrarna inte blivit eller kan bli psykologiska föräldrar. Det kan bero på att föräldrarna av olika personliga skäl inte kan gå in i en trygg och varaktig relation med barnet eller att de tidigt aktivt avvisar barnet och på så sätt tvingar barnet att på egen hand separera sig från föräldrarna. Ett sådant barn lämnas i ett känslomässigt vakuum, såvida ingen annan vuxen träder in i föräldrarnas ställe.

Som jag redan nämnt bör barns rätt till kontinuitet och stabilitet vara ett övergripande mål för alla hjälpinsatser. Det innebär bl. a. att man måste undvika att omplacera barn som omhändertagits för samhällsvård. Det ställer i sin tur stora krav på de utredningar som görs, både av barnet självt och av det tilltänkta familjehemmet.

Inte minst i de fall man finner att vården utanför det egna hemmet kommer att bli långvarig, bör barnets rätt till en stabil uppväxtmiljö beaktas. Det kan enligt min mening inte förnekas att det finns fall där det är uppenbart att barnet inte inom överskådlig tid kommer att kunna återförenas med sina föräldrar. För att möjliggöra en fortsatt tillfredsställande anknytning mellan barnet och familjehemsföräldrarna i dessa fall anser jag, att man i vissa lägen bör överväga att använda sig av de möjligheter som föräldrabalken ger att flytta över vårdnaden till familjehemsföräldrarna. Jag återkommer till denna fråga i samband med diskussionen om vårdnadsöverflyttning.

Barn och ungdomar som omhändertagits för samhällsvård har också rätt till respekt för och kontakt med sin egen historia och sin sociala och kulturella bakgrund. Detta är ett mänskligt behov som måste tas i beaktande även i de fall man planerar för en långvarig placering. Särskilt viktigt är detta för de barn som har en annan etnisk tillhörighet än den svenska majoriteten.

Invandrarfamiljer

Antalet invandrarfamiljer har ökat alltmer under de senaste decennierna. En stor del av invandrarna och flyktingarna är barn. Vid 1987 års utgång var nära 5% av alla i Sverige bosatta barn och ungdomar under 18 år utländska medborgare (104 000 personer). Därtill kommer ett stort antal barn och ungdomar som är svenska medborgare men som har sina rötter i en främmande kultur.

En överväldigande majoritet av dessa barn och ungdomar klarar livet i Sverige mycket bra, trots de svårigheter som en omställning till ett nytt samhälle och en ny kultur alltid innebär. Särskilt flyktingfamiljerna befinner sig ofta i en påfrestande livssituation, vilken sammanhänger med såväl det som förevarit flykten till Sverige som den situation de befinner sig i nu.

Socialstyrelsen har på regeringens uppdrag utrett flyktningbarnens behov av stöd och hjälp från socialtjänsten och hälso- och sjukvården. I sin

rapport (Socialstyrelsen redovisar 1988:22) framhåller styrelsen sammanfattningsvis att flyktningbarn i allmänhet bör betraktas som en utsatt grupp i behov av stöd och hjälp från såväl socialtjänst som hälso- och sjukvård. De insatser som görs inom barnomsorg, barnhälsovård och skola har stor betydelse för att förebygga framtida problem. En del flyktningbarn har dessutom behov av särskilt stöd från socialtjänsten och barn- och ungdomspsykiatri.

Med tanke på den bakgrund många flyktningbarn har anser socialstyrelsen att det är synnerligen viktigt att socialnämnderna tar ett aktivt ansvar för flyktningbarnen genom att erbjuda föräldrarna en kartläggning av varje barns individuella erfarenheter och behov, för att på grundval av denna kunna planera för det enskilda barnet och uppmärksamma de barn som är i behov av särskilt stöd. Jag delar socialstyrelsens uppfattning i denna fråga.

Stora ansträngningar bör göras för att inom ordinarie verksamheter öka kompetensen att arbeta med invandrar- och flyktningfamiljer. För budgetåret 1989/90 har 2 milj. kr. anslagits för att utveckla arbetet med flyktningbarn och flyktningungdomar.

Det finns avsevärda resurser hos invandrar- och flyktninggrupperna själva. Många kommer från kulturer där det är naturligt att mobilisera det sociala nätverket när någon har svårigheter. Samstämmiga uppgifter från såväl rättsväsende som socialtjänst tyder på att så även är fallet när det gäller ungdomar med betydande problem. Till skillnad från vad som ofta är fallet med de mest utsatta svenska ungdomarna är det bland invandrarerna sällan fråga om generationer av social utslagning. Det är därför, enligt min uppfattning, både nödvändigt och möjligt att på ett mer målinriktat sätt än vad som nu sker mobilisera invandrarföräldrarna i arbetet på att förbättra ungdomarnas situation.

Särskild uppmärksamhet bör ägnas åt det förebyggande arbetet. Statens invandrarverk framhåller i sitt remissyttrande över betänkandet Översyn av LVU att en av orsakerna till den höga andelen invandrarungdomar med grava sociala problem är bristen på lämpliga förebyggande insatser. Jag ser detta som en rimlig tolkning. Som jag redan har framhållit bör socialtjänstens arbete med utsatta familjer i högre grad än vad som nu är fallet kunna ske i familjernas normala livsmiljö.

Det finns situationer då även barn i invandrar- eller flyktningfamiljer måste skiljas från sina föräldrar. När det gäller dessa barn blir ett omhändertagande för vård särskilt känsligt. Har familjen sitt ursprung i en främmande kultur ställs särskilda krav såväl när det gäller att bedöma om förutsättningarna för ett omhändertagande är uppfyllda som i fråga om valet av placeringsform, tillsynen, kontakten mellan barnet och föräldrarna och andra närstående under vårdtiden samt återföreningen.

I många kulturer är det en främmande tankc att upplåta sitt hem åt ett barn som inte ingår i den egna släktgemenskapen. Möjligheterna att ingripa till skydd för barn och ungdomar som far illa är dessutom betydligt mindre i många av de länder dagens invandrare och flyktingar kommer ifrån. Det kan vara en förklaring till svårigheterna att rekrytera familjehem bland invandrarna själva.

Statens invandrarverk har i sitt remissvar framhållit att invandrarna behöver förbättrad information om socialtjänstlagen och dess frivillighetsprincip samt om LVU som komplement till socialtjänstlagen. Jag delar denna bedömning och jag vill erinra om att det ankommer på varje myndighet att tillhandahålla behövlig information till olika invandrargrupper rörande de frågor som hör till myndighetens verksamhetsområde.

Ungdomar

Debatten om de mest utsatta ungdomarna vill jag kommentera på följande sätt. Enligt samstämmiga uppgifter från såväl experter som polis och socialarbetare på fältet har det allmänt sett inte skett någon ökning av kriminaliteten bland ungdomar. Det är snarare fråga om en liten minskning under de senaste 15 åren. Däremot kan det vara så att situationen på vissa håll blivit allvarigare, t. ex. i Stockholms city, både vad gäller brottens karaktär och våldets utbredning.

De ungdomar som kommit i förgrunden för debatten har ofta en ledarställning i asociala ungdomsgäng. Många av dem är sedan länge kända av socialtjänsten. Några är redan formellt omhändertagna enligt LVU. Gemensamt för denna lilla grupp ungdomar (ett hundratal i hela landet) är att det visat sig mycket svårt att hjälpa dem med de behandlingsresurser som i dag står till buds.

Vård enligt LVU skall alltid inledas utanför den unges eget hem. LVU medger emellertid att vården fortsätter i det egna hemmet. Hemplacering utan att vården enligt LVU upphör får dock ske endast av den anledningen att detta kan antas vara det som är bäst ägnat att främja vården av den unge. Jag vill poängtera att lagen är otvetydig på denna punkt. En ung människa som vårdas på institution med stöd av LVU får inte skrivas ut till vård i det egna hemmet därför att personalen på institutionen i fråga anser att den inte klarar av honom eller henne. Om så är fallet måste andra lösningar sökas.

Även om problemet med unga lagöverträdare rent kvantitativt sett inte är särskilt utbrett finns det all anledning att se allvarligt på situationen. Den grundläggande principen när det gäller unga lagöverträdare är att dessa i första hand skall beredas vård inom socialtjänsten. Remissbehandlingen visar att det råder enighet om denna princip, såväl inom socialtjänsten som rättsväsendet.

Det kan i undantagsfall föreligga häktningsskäl beträffande ungdomar under 18 år. I de fallen är det enligt min mening angeläget att socialtjänsten ges möjlighet att i omedelbar anslutning till att häktningen hävs överta ansvaret för vården av den unge. Enligt nuvarande regelsystem bryter häktning ett beslut om omedelbart omhändertagande enligt LVU. Detta kan leda till att ungdomar som vid häktningsförhandling försätts på fri fot direkt kan återvända till en skadlig miljö och där begå nya brott. Jag anser att häktningsbeslut inte ovillkorligen bör utgöra hinder mot socialnämndens förordnande. Jag lägger därför i det följande fram förslag till ändringar (avsnitt 4.5.2) i avsikt att åstadkomma en bättre samordning mellan rättsväsendets och socialtjänstens regelsystem.

Socialtjänstens insatser för ungdomar med problem och rättsväsendets insatser i anledning av brott har olika syften. Medan socialtjänstens insatser utgår från den unges behov så utgör rättsväsendets insatser i princip reaktioner mot den brottsliga verksamheten i syfte att markera samhällets avståndstagande från denna. Det finns dock ingen principiell motsättning mellan stöd, hjälp och vård å ena sidan och tydliga reaktioner mot ett icke acceptabelt beteende å andra sidan. I praktiken måste stöd och kontroll gå hand i hand.

För närvarande bedrivs på vissa orter en försöksverksamhet med ett närmare samarbete mellan olika myndigheter i hanteringen av ungdomsbrott. En viktig tanke med försöksverksamheten är att göra klart för de berörda att åtgärder inom socialtjänsten och rättsväsendet ingår i en integrerad helhet. Syftet är också att betona vikten av samarbete.

Det dubbla myndighetsansvaret förutsätter en samordning och en samverkan vars närmare former behöver övervägas fortlöpande. Det finns enligt mitt förmenande anledning att närmare överväga hur detta skall ske. På mitt initiativ har därför under våren 1989 en arbetsgrupp med företrädare för social-, justitie- och civildepartementen tillsatts med uppgift att närmare studera hur socialtjänstens och rättsväsendets insatser när det gäller unga lagöverträdare lämpligen bör samordnas.

Socialtjänstens svårigheter att handskas med den lilla gruppen mycket brottsbelastade ungdomar speglar också ett mer allmänt problem som rör bristerna i ungdomsarbetet över huvud taget. Som tidigare nämnts framgår det av en av socialstyrelsen nyligen färdigställd rapport om förändringar i missbrukarvården och ungdomsvården att en mycket stor andel av socialdistrikten uppger att de saknar lämpliga behandlingsmetoder inom ungdomsvården. Från olika håll i landet har det påtalats att det finns behov av metod- och kompetensutveckling inom öppenvården när det gäller ungdomar.

Bristen på lämpliga öppenvårdsresurser gör att utslagningsmekanismerna många gånger går så långt att inget annat än ett omhändertagande i ett sent skede återstår. Särskilt markant är detta i storstadsområdena. Å ena sidan finns det, enligt min bedömning, behov av att ytterligare utveckla det uppsökande och förebyggande arbete som riktar sig till barn- och ungdomsgrupper i riskzonen. Å andra sidan kan det i vissa fall finnas skäl att ingripa med en placering utanför hemmet i ett tidigare skede än vad som är möjligt enligt gällande lagstiftning. Det finns ungdomar som under en period behöver komma bort från sin hemmiljö för att kunna bryta en destruktiv utveckling. I den situation som nu råder är detta möjligt endast om föräldrarna och den unge själv frivilligt går med på en placering.

För att bereda någon vård enligt LVU krävs att vissa i lagen angivna förhållanden medför fara (de s. k. miljöfallen) resp. allvarlig fara (de s. k. beteendefallen) för den unges hälsa eller utveckling.

Remissbehandlingen visar att det råder stor enighet om att samma förutsättningar beträffande farebedömningen bör föreligga vid tvångsomhändertagande i beteendefallen som i miljöfallen. Jag anser att den utveckling vi har i dag med ett allt mer omfattande vårdbehov hos omhändertagna ungdomar måste vändas. Samhället bör kunna ingripa med kortare

placeringar i ett tidigare skede, när behovet av insatser inte är lika omfattande. Jag återkommer i det följande med förslag till ändring av grunderna för omhändertagande i beteendefallen i syfte att möjliggöra ingripanden i ett tidigare skede än vad nu gällande lagstiftning medger.

Den utveckling som noteras såväl inom barn- och ungdomspsykiatri som inom framför allt § 12-hemsvården när det gäller ökningen av antalet barn och ungdomar med tidiga personlighetsstörningar är djupt oroande. Det är visserligen osäkert om detta beror på att sådana störningar faktiskt har ökat i antal eller om förklaringen ligger i en skärpt observans på denna typ av problem. Från praktisk vårdsynpunkt är detta emellertid mindre väsentligt. Det avgörande är att de enskilda individer det gäller uppenbarligen inte får den hjälp de behöver. Det beror enligt min bedömning både på kunskapsbrist och på organisatoriska brister. Det finns t. ex. stor risk för att dessa ungdomar hamnar mellan olika verksamheters ansvarsområden.

Socialtjänsten har det yttersta ansvaret för att barn och ungdomar som far illa får den hjälp de behöver. Om denna hjälp skall ges inom ramen för socialtjänstens egna behandlingsresurser eller inom barn- och ungdomspsykiatrien måste avgöras från fall till fall.

När det gäller ungdomar med tidiga personlighetsstörningar måste behandlingen utformas individuellt, oavsett vilka yttre uttryck störningen tar sig. Detta ställer stora krav på flexibilitet hos de verksamheter som möter dessa ungdomar. En rad personer och myndigheter måste samverka kring den enskilde. Samtidigt är behovet av personkontinuitet större för denna grupp ungdomar än för andra.

Den vård som i dag kan erbjudas de mest utsatta ungdomarna är otillräcklig i flera avseenden, både vad gäller antalet platser och vårdens kvalitet. Det gäller exempelvis vården av tonårsflickor, ungdomar med invandrabakgrund och ungdomar med tidiga störningar. Enligt min mening finns det ett klart behov av ökad differentiering och regional samordning för att tillgodose de mest utsatta ungdomarnas vårdbehov. Jag återkommer till dessa frågor i ett senare sammanhang i samband med förslag om nya statsbidrag till missbrukarvården och ungdomsvården.

3.2 Utgångspunkter för en ändrad lagstiftning om vård av unga

De grundläggande behov som barn har rätt att få tillgodosedda av sina föräldrar och andra vårdnadshavare anges i 6 kap. 1 § föräldrabalken. Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. De skall behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Bestämmelserna i föräldrabalken anger således dels vilka grundläggande rättigheter som ett barn har, dels att det i första hand är föräldrarna som skall tillvarata dessa rättigheter. I de fall barns grundläggande rättigheter allvarligt kränks är samhället skyldigt — under de förutsättningar som anges i LVU — att ingripa för att skydda barnet.

En lag som reglerar möjligheterna att i vissa fall skydda barn mot t. ex.

deras föräldrar måste ha sin utgångspunkt i det förhållandet att barn är sårbarare än vuxna och att barn inte på samma sätt som vuxna kan föra sin talan.

Ju äldre och mognare barnet är desto större hänsyn bör man ta till dess uttalade önskan. Mindre barn är mer utlämnade till omgivningens vilja och förmåga att förstå deras uttryckssätt. Ju mindre barnet är desto känsligare är det för förhållanden i omgivningen och desto större är dess beroendeställning gentemot föräldrarna.

Tidsfaktorn är också en viktig aspekt. Såväl den kroppsliga som den psykiska utvecklingen sker oerhört snabbt under barnets tidiga år. Det gäller både positiva och negativa förlopp. Så kan t. ex. ett spädbarn med diarrésjukdom avlida inom några timmar om inte tillräckligt med vätska tillförs. Känslomässig undernäring kan hos spädbarn leda till allvarlig depression med åtföljande viktminskning, kontaktvägran och allmän motorisk tillbakagång.

Det behövs mot denna bakgrund en betydande observans från socialtjänstens sida när det gäller de små barnens situation. Det förhållandet att de vuxna i familjen inte alltid är medvetna om de skadliga följderna av sitt handlande får inte innebära att barnets rätt till skydd och vård åsidosätts.

Barn av främmande kulturellt ursprung

Alla barn — oavsett ursprung — har samma grundläggande behov. Det som kan skilja dem åt är det sätt på vilket familjen och samhället i övrigt tillgodoser behoven. Alla barn behöver omvårdnad och skydd. De behöver känna sig omtäckta och delaktiga i en familje- och släktgemenskap. De behöver bemötas med respekt. I olika kulturer tillgodoses dessa behov på olika sätt. Det finns också skillnader inom ett samhälle mellan olika delkulturer i detta avseende.

Valfrihet är ett av de invandrarpolitiska mål som antogs av riksdagen år 1975. Tolkningarna av valfrihetsmålet har varit många. I regeringens proposition (1985/86:98) om invandrarpolitiken har därför vissa preciseringar gjorts i fråga om invandrares möjligheter till kulturell valfrihet. Föredragande statsrådet anförde bl. a. följande (s. 20).

Det finns grundläggande värderingar om vilka det råder enighet i Sverige, t. ex. jämställdhet mellan kvinnor och män samt barns rättigheter. Sådana grundläggande värderingar måste hävdas i alla sammanhang. När kulturkollisioner uppstår till följd av olika uppfattningar i grundläggande frågor som t. ex. synen på familj, barnuppfostran, sexualitet och samlevnad, kvinnans ställning eller frågor av livsåskådningskaraktär kan det emellertid ofta vara lämpligt att gå varsamt fram och söka praktiska lösningar i en generös anda i stället för att hävda principer som motverkar eller förhindrar sådana praktiska lösningar.

Valfrihetsmålet bör således tolkas så att det innefattar respekt för den enskildes identitet och integritet samt möjligheter för den enskilde att utveckla det egna kulturarvet inom ramen för de grundläggande normer som gäller i Sverige för mänsklig samlevnad.

Jag vill betona att det förhållande att ett barns hemmiljö i kulturellt eller religiöst hänseende avsevärt skiljer sig från de förhållanden som råder i stort i Sverige inte i sig kan berättiga ett omhändertagande. Detta gäller oavsett om familjen i fråga tillhör en minoritet av svensk eller utländsk härkomst. För att ett omhändertagande skall kunna utlösas krävs alltid att de förhållanden som råder utgör en påtaglig risk för barnets hälsa eller utveckling. Så kan vara fallet om föräldrarna av religiösa skäl förvägrar ett barn en livsnödvändig medicinsk behandling.

Barns behov i förhållande till föräldrars rätt

En del av debatten om tvångsomhändertagande av barn och ungdomar har kretsat kring motsättningen mellan barns behov och föräldrars rätt.

Enligt min mening måste barns grundläggande behov vara styrande vid en lagstiftning som är avsedd att skydda barn och ungdomar. Det får alltså aldrig råda någon tvekan om att det grundläggande syftet med en tvångslag om vård av unga är att utgöra ett skydd för barn och ungdomar. I de fall man kan tala om en konflikt mellan barnets behov och föräldrarnas, måste barnets behov ges företräde.

Å andra sidan är det givetvis av alldeles särskild vikt att en lagstiftning av så känslig karaktär som tvångsvård av unga vilar på en grund av rättssäkerhet för de inblandade. Bestämmelserna i lagen måste utformas på ett sådant sätt att rättssäkerhetens krav iakttas både i fråga om den unge och föräldrarna. Detta leder bl. a. till att förutsättningarna för ett tvångs-ingripande enligt lagen så långt möjligt bör vara preciserade i lagen och att reglerna om överklagande ger utrymme för att överklaga i princip alla beslut av socialnämnder och domstolar som påverkar de inblandade parterna.

I sammanhanget bör observeras att en lagstiftning om tvångsvård också berör Sveriges internationella åtaganden på området för mänskliga rättigheter. Såväl den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna som FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter innehåller bestämmelser som har betydelse för den nu aktuella lagstiftningen. Så t.ex. anges i art. 8 i den europeiska konventionen under vilka förutsättningar skyddet för familjens integritet får inskränkas.

Den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna har i en dom från mars 1988 konstaterat att den svenska lagstiftningen i fråga om tvångsvård av unga visserligen är ganska allmänt hållen men att de omständigheter under vilka det kan bli nödvändigt att omhänderta en ung människa för samhällsvård är så varierande att det knappast är möjligt att utarbeta en lag som täcker varje eventualitet. Europadomstolen fann i målet i fråga inte stöd för klagandenas påstående att den svenska lagstiftningen inte uppfyller det mått av precision som enligt europakonventionen om de mänskliga rättigheterna krävs för att effekterna av lag skall vara förutsebara i det särskilda fallet. Här kan även nämnas att tillämpningen av institutet flyttningsförbud i ett i juni 1989 avgjort mål har kritiserats av domstolen. Därvid har särskilt bristen på lagreglering av frågan om um-

4 En ändrad lagstiftning om vård av unga

4.1 Inledande bestämmelse

Mitt förslag: Lagen kompletteras med en inledande bestämmelse som klargör förhållandet mellan socialtjänstlagen och LVU.

Utredarens förslag: Överensstämmer i princip med mitt (betänkandet s. 59 f.).

Remissinstanserna: Flertalet av de remissinstanser som har uttalat sig i frågan tillstyrker utredarens förslag.

Skälen för mitt förslag: Jag anser, i likhet med utredaren, att LVU bör tillföras en inledande bestämmelse som klargör förhållandet mellan den lagen och socialtjänstlagen. Av bestämmelsen bör framgå att LVU är en kompletterande lag som närmare reglerar förutsättningarna och formerna för att avvika från den grundläggande frivillighetsprincipen i socialtjänstlagen.

4.2 Grunderna för vård

4.2.1 Grundläggande förutsättningar

Mitt förslag: Preciseringar görs av lagstiftningens grunder för vård. Begreppet "fara" som en grundläggande förutsättning för att bereda vård överges och ersätts med "påtaglig risk för skada". Det nya begreppet används både i fråga om brister i den unges hemmiljö (de s. k. miljöfallen) och vid brister i den unges beteende (de s. k. beteendefallen).

Utredarens förslag: Överensstämmer med mitt förutom att utredaren föreslagit uttrycket "uppenbar risk" (betänkandet s. 69 – 73).

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som haft synpunkter på vilket begrepp som skall användas för att beskriva den grundläggande förutsättningen är drygt hälften positiva till utredarens förslag.

Några remissinstanser anser att utredarens förslag kan uppfattas som en skärpning i förhållande till nuvarande ordning. I stället föreslås begreppet "påtaglig risk".

Ett fåtal remissinstanser anser att nuvarande farebegrepp bör behållas.

De flesta av de remissinstanser som yttrat sig över vilket begrepp som bör användas i beteendefallen har tillstyrkt utredarens förslag att samma begrepp bör användas för miljö- och beteendefallen.

Gällande rätt

Enligt 1 § andra stycket 1 LVU skall vård — under vissa förutsättningar som anges i paragrafens första stycke och avser den unges ålder och avsaknad av samtycke från vårdnadshavare och den unge — beredas den unge om brister i omsorgen om honom eller något annat förhållande i hemmet medför *fara* för hans hälsa eller utveckling.

Enligt 1 § andra stycket 2 skall vård, om förutsättningarna enligt första stycket är uppfyllda, också beredas den unge om han utsätter sin hälsa eller utveckling för *allvarlig fara* genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat därmed jämförbart beteende.

Överväganden

I den allmänna debatten som följde efter socialtjänstreformens ikraftträdande år 1982 framfördes åsikten att begreppet "fara" är alltför vagt och abstrakt när det gäller att beskriva förutsättningarna för tvångsomhändertagande av barn och ungdomar. Farebegreppet ansågs ge ett alltför stort utrymme åt subjektiva antaganden och godtyckliga tolkningar.

Vid sin översyn av LVU föreslog socialberedningen att begreppet "fara" skulle ersättas med uttrycken "skada" eller "stor risk för skada".

Enligt min liksom utredarens uppfattning kan en lag, som är avsedd att utgöra ett skydd för barn och ungdomar, aldrig få bygga på förutsättningen att den unge skall ha varit utsatt för en redan konstaterad skada för att lagen skall vara tillämplig. Att använda begreppet "stor risk" anser jag vara ägnat att leda till en tolkning som är mer restriktiv än avsett.

Utredaren föreslår att begreppet "fara" byts ut mot "uppenbar risk" för att beskriva att en påtaglig och tydligt märkbar risk för skada måste föreligga. Utredaren avser därmed inte att skärpa förutsättningarna för ett tvångsomhändertagande utan endast att precisera vad som i praktiken gäller redan i dag.

Begreppet "fara" är ett ofta använt uttryck i lagstiftningen. Det används bl. a. för att beskriva att en person utsätts för en hotande risk till liv eller hälsa. I fråga om skydd för barn används begreppet i bl. a. föräldrabalken (6 kap. 7 §), socialtjänstlagen (71§) och LVU (1 §).

Ett tvångsomhändertagande av ett barn är en mycket ingripande åtgärd för barnet och dess föräldrar. Åtgärden kan vara avgörande för barnets hela fortsatta utveckling. Det är med hänsyn till rättssäkerheten viktigt att lagstiftningen är så tydlig och preciserad som möjligt när det gäller att beskriva de grundläggande förutsättningarna för ett sådant tvångsingripande.

Som tidigare sagts har farebegreppet alltsedan LVU:s tillkomst kritiserats av dem som använder lagen, t.ex. socialarbetare, domstolar och advokater. Det har ansetts att begreppet är alltför vagt och abstrakt.

Å andra sidan är begreppet numera väl inarbetat. Det förekommer dessutom i näraliggande lagstiftning.

Jag delar uppfattningen att "fara" är ett alltför otydligt och opreciserat begrepp när det gäller att uttrycka grundförutsättningen för ett så allvarligt ingripande som ett tvångsomhändertagande av ett barn eller en ung människa. Liksom de flesta remissinstanser som uttalat sig i frågan anser jag att farebegreppet — trots att det är inarbetat — bör överges i LVU och ersättas med ett klarare och mer preciserat uttryck.

Liksom socialberedningen och utredaren anser jag att uttrycket "risk" är ett mindre laddat begrepp än "fara". Det lämpar sig därför bättre som uttryck för när ett omhändertagande med tvång bör komma till stånd.

Risk förekommer för övrigt på flera ställen i den nyare straff- och processlagstiftningen (se bl. a. 24 kap. 1 § rättegångsbalken, 22 § polislagen (1984:387), 1 § lagen (1981:1064) om säkerhetskontroll vid domstolsförhandlingar, 4 kap. 12 § utskökningsbalken samt 4 § bevissäkringslagen (1975:1027) för skatte- och avgiftsprocessen. Risk för ett oönskat beteende används i dessa sammanhang som förutsättning för ett ingrepp i den enskildes rättssfär.

En så allvarlig åtgärd som tvångsomhändertagande av unga bör inte få vidtas utan tungt vägande skäl. För ett ingripande med stöd av lagen måste därför enligt min mening krävas att det inte är fråga om en obetydlig, oklar eller avlägsen risk för den unge utan om en klar och konkret risk för skada på den unges hälsa eller utveckling. Jag anser därför att det behövs någon form av precisering av risknivån.

De begrepp som jag därvid har övervägt är "risk som inte är ringa", "uppenbar risk" och "påtaglig risk".

"Risk som inte är ringa" är ett uttryck som ibland används i lagstiftningen (se t. ex. 28 § socialtjänstlagen och 21 kap. 6 § föräldrabalken). Detta begrepp avses uttrycka att det inte får vara fråga om en övergående störning eller annan tillfällig olägenhet. Men enligt min uppfattning kan ifrågasättas om begreppet tillräckligt klart markerar att det skall vara fråga om en klar och konkret risk för skada.

"Uppenbar risk" föreslogs som tidigare nämnts av utredaren. Begreppet skulle tolkas så att det föreligger en påtaglig, tydligt märkbar risk för skada.

Som redovisats i det föregående har flera remissinstanser tillstyrkt att "fara" byts ut mot "uppenbar risk". Men några remissinstanser har uttryckt att begreppet "uppenbar risk" kan tolkas som en skärpning av förutsättningarna för ett omhändertagande.

Till det sagda kommer att uppenbar risk i LVM används i en betydligt snävare bemärkelse än vad som är avsett i LVU. "Uppenbar risk" används i LVM i en social indikation (uppenbar risk att förstöra sitt liv). Tanken bakom uttrycket är att ett ingripande enligt LVM skall kunna ske när ett missbruk är så omfattande att uppenbara och betydande skadeverkningar är nära förestående om missbruket fortsätter även om några allvarliga medicinska skadeverkningar ännu inte har kunnat konstateras.

Jag delar kritikernas farhågor att uttrycket "uppenbar risk" skulle kunna uppfattas som att lagstiftaren vill skärpa kraven i fråga om tvångsomhändertagande av unga. Men avsikten med att ändra ordvalet är inte att sakligt sett ändra förutsättningarna för tvångsomhändertaganden utan att

försöka uttrycka grundförutsättningen klarare och mer preciserat än enligt nuvarande ordning.

Med hänsyn till det sagda anser jag inte att "uppenbar risk" är ett helt lämpligt uttryck i sammanhanget.

Begreppet "*påtaglig risk*" förekommer också i lagstiftningen som beviskrav i vissa sammanhang (se t. ex. 26 kap. 7 § brottsbalken och 4 § lagen (1978:880) om betalningssäkring för skatter, tullar och avgifter). Uttrycket används för att beskriva att risken är konkret, dvs. att det skall finnas omständigheter som ger belägg för att risk för skada föreligger.

Några remissinstanser har föreslagit begreppet "*påtaglig risk*".

Enligt min uppfattning är uttrycket "*påtaglig risk för skada*" väl avvägt för att ange den nivå som bör föreligga för att ett tvångsomhändertagande av ett barn skall få ske. Det får alltså inte vara fråga om något subjektivt antagande om att barnet löper risk att skadas. Inte heller får ovidkommande omständigheter — som t. ex. allmänna samhällsvärderingar — läggas till grund för ett tvångsomhändertagande. Det måste alltså finnas konkreta omständigheter som talar för att risk föreligger.

Jag anser att det föreslagna uttrycket är tydligare än det diffusa uttrycket "fara". Ett införande av begreppet "*påtaglig risk*" borde därför gagna de inblandade parterna och rättssäkerheten.

Jag föreslår alltså att farebegreppet i LVU överges och ersätts med begreppet "*påtaglig risk för skada*".

Det finns enligt min uppfattning anledning att känna oro för att socialtjänsten inte i tillräcklig utsträckning tar sitt ansvar för barn i tonåren. Det har hävdats att de nu gällande förutsättningarna för ett tvångsomhändertagande i beteendefallen inte gör det möjligt att ingripa förrän i ett relativt sent skede, då problemen blivit så allvarliga att det är svårt att komma till rätta med dem. Samhället bör enligt min mening kunna ingripa i ett tidigare skede, när det finns större möjligheter att vända en destruktiv utveckling.

Jag anser därför liksom utredaren och remissopinionen att samma förutsättning, dvs. *påtaglig risk för skada*, bör föreligga för tvångsomhändertagande i beteendefallen som i miljöfallen. Förslaget markerar att större krav än tidigare ställs på socialtjänsten i fråga om tonåringar.

4.2.2 De särskilda problemsituationerna i miljöfallen

Mitt förslag: Lagens beskrivning av förutsättningarna för att bereda någon vård på grund av missförhållanden i hemmet kompletteras genom att några av de svåraste problemsituationerna uttryckligen omnämns. Förutom brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet nämns "misshandel" och "otillbörligt utnyttjande".

Utredarens förslag: Överensstämmer med mitt förutom att den nuvarande hänvisningen till "något annat förhållande i hemmet" inte har tagits med (betänkandet s. 73).

Remissinstanserna: En övervägande majoritet av remissinstanserna lämnar förslaget utan erinran. Fem remissinstanser är uttalat positiva medan åtta är tveksamma.

Några remissinstanser uttalar farhågor för att en liten grupp barn som lever i destruktiva relationer inte kommer att omfattas av den föreslagna lagtexten. Det gäller bl. a. sådana relationsstörningar som hänger samman med föräldrarnas psykiska svårigheter och exempelvis tar sig uttryck i att föräldern inte knyter an till barnet, binder barnet till sig i en sjuklig symbios, avvisar barnet eller är uttalat ambivalent till barnet.

Ett par remissinstanser vill behålla begreppet "något annat förhållande i hemmet". Som exempel på fall som inte täcks av utredarens förslag nämns missförhållanden i hemmet som beror på vårdnadshavarens sambo samt missförhållanden beroende på att hemmet är ett tillhåll för missbrukare.

Göteborgs kommun anser att otillbörligt utnyttjande bör bytas ut mot sexuellt utnyttjande.

Skälen för mitt förslag

Gällande rätt

Enligt 1 § andra stycket i LVU skall vård, under vissa förutsättningar som anges i paragrafens första stycke, beredas den unge om *brister i omsorgen om honom eller något annat förhållande i hemmet* medför fara för hans hälsa eller utveckling.

Överväganden

En av de allvarligaste invändningarna mot LVU i den allmänna debatten som följde efter socialtjänstreformen gällde utformningen av förutsättningarna för tvångsomhändertagande. Det hävdades att begreppen "fara" och "brister i omsorgen" är uttryck som kan innefatta praktiskt taget alla risk- och problemsituationer i en familj och därför i princip kan tillämpas i fråga om alla barn.

Flera remissinstanser har uttryckt att vagheten och oklarheten i lagtexten är ägnade att leda till missuppfattningar och tolkningsproblem. Man har betonat att det är viktigt från rättssäkerhetssynpunkt att lagreglerna blir så tydliga och preciserade som möjligt.

Även jag anser att det är ett viktigt rättssäkerhetsintresse att göra lagtexten så tydlig och preciserad som möjligt när det gäller att beskriva under vilka förutsättningar ett tvångsomhändertagande av ett barn skall få ske. Jag anser därför att förutsättningarna i förtydligande syfte bör kompletteras i detta hänseende.

Socialberedningen har i sitt förslag – vilket utredaren anslutit sig till – anknutit till FN:s deklaration om Barns rättigheter antagen av bl. a. Sverige den 20 november 1959. Enligt grundsats 9 skall barnet skyddas mot försummelse, grymhet och (otillbörligt) utnyttjande (neglect, cruelty and exploitation).

Utredaren har sålunda föreslagit "misshandel, otillbörligt utnyttjande"

och "brister i omsorgen" som förutsättningar för att bereda vård. Jag ansluter mig till de förslagen.

Med "misshandel" avses både fysisk och psykisk misshandel. Redan en ringa grad av fysisk misshandel kan anses utgöra en påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling om den inte är att betrakta som en enstaka överilad handling. Misshandel av allvarigare slag bör regelmässigt leda till att den unge omhändertas för vård, åtminstone för en tid.

Med psykisk misshandel avses exempelvis att den unge utsätts för psykiskt lidande genom systematiska kränkningar, nedvärdering eller terrorisering.

Med begreppet "otillbörligt utnyttjande" avses i första hand att någon av föräldrarna utnyttjar barnet sexuellt. Det kan också vara fråga om att barnet utnyttjas i pornografiskt syfte. Ett annat exempel är att man på den unge lägger ett så stort självständigt ansvar för familjen när det gäller att ta hand om syskon eller föräldrarna själva att barnet riskerar att ta skada av det.

Under uttrycket "brister i omsorgen" faller situationer då barnet utsätts för vanvård. Det kan vara fråga om att den materiella omsorgen om barnet brister allvarligt så att barnets hälsa äventyras eller att tillsynen eftersätts så att barnet inte får det skydd som är nödvändigt med hänsyn till hans eller hennes ålder. Hit hör också fall då föräldrarna inte medverkar till att barnet får nödvändig medicinsk behandling. Även fall av psykisk och känslomässig försummelse faller under uttrycket "brister i omsorgen". Med detta avses fall där barnets känslomässiga eller psykiska behov allvarligt eftersätts, vilket i sin tur kan bero på missbruk eller psykisk störning hos någon av föräldrarna.

Jag anser att de föreslagna uttrycken är väl valda för att i lagtext ange förutsättningarna för tvångsvård enligt LVU.

Liksom några remissinstanser anser jag emellertid att denna uppräkningslista inte är heltäckande. En del situationer faller utanför. Närmast är det fråga om fall där missförhållanden i hemmet inte i första hand beror på vårdnadshavaren själv utan på t. ex. en sambö till denne.

Jag anser därför att lagtextens hänvisning till "något annat förhållande i hemmet" bör finnas kvar för att täcka alla de situationer i hemmet som kan medföra att det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.

Mitt förslag: Lagens beskrivning av förutsättningarna för att bereda någon vård på grund av eget beteende jämkas i förtydligande syfte. Förutom missbruk av beroendeframkallande medel och brottslig verksamhet nämns "något annat socialt nedbrytande beteende", vilket får ersätta uttrycket "något annat därmed jämförbart beteende".

Utredarens förslag: Uttrycket "något annat därmed jämförbart beteende" byts ut mot "annat farligt levnadssätt" (betänkandet s. 73 f.).

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna lämnar förslaget utan erinran. Nio remissinstanser tillstyrker förslaget, fyra är tveksamma till det och sex avstyrker det.

Några remissinstansers kritik kan sammanfattas på följande sätt. Å ena sidan torde det föreslagna uttrycket täcka vissa situationer där ett omhändertagande inte är aktuellt (t.ex. våghalsiga sporter), å andra sidan kan befaras att uttrycket inte ger utrymme för ingripande i fall där det i dag är möjligt och nödvändigt att göra det (t.ex. vissa avvikande beteenden på grund av psykisk störning).

Skälen för mitt förslag

Gällande rätt

Enligt 1 § andra stycket 2 LVU skall vård, om förutsättningarna enligt första stycket är uppfyllda, beredas den unge om han eller hon utsätter sin hälsa eller utveckling för allvarlig fara genom *missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat därmed jämförbart beteende*.

Överväganden

Med uttrycket "något annat därmed jämförbart beteende" avses enligt förarbetena till den nuvarande lagen andra med missbruk och brottslig verksamhet jämförbara yttringar av en livsföring. Som exempel anges att den unge kan ha begått något eller några allvarliga brott, utan att man för den skull kan tala om brottslig verksamhet. Ett annat exempel är att den unge är prostituerad (prop. 1979/80: I del A s. 583).

Förutom att det kan ifrågasättas om de i förarbetena angivna exemplen på beteenden språkligt sett verkligen kan anses jämförliga med missbruk eller kriminalitet anser jag att det finns andra exempel där en sådan jämförelse definitivt inte kan göras. Ungdomar som uppträder på sexklubb eller vistas i en missbruksmiljö kan knappast sägas ha ett beteende som är jämförbart med kriminalitet. Ändå kan det vara angeläget att ingripa med ett LVU-omhändertagande för att få bort den unge från den olämpliga miljön om förutsättningarna för ett ingripande i övrigt är uppfyllda.

Med hänsyn till det anförda anser jag att uttrycket "något annat därmed

jämförbart beteende" bör bytas ut mot "något annat socialt nedbrytande beteende". Avsikten är att försöka närmare belysa vilka situationer som kan aktualisera ett tvångsomhändertagande av en ung människa.

Med "socialt nedbrytande beteende" menas att den unge beter sig på ett sätt som avviker från samhällets grundläggande normer. Det bör framhållas att det dessutom alltid krävs att beteendet skall innebära en påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling. Detta får t. ex. anses vara fallet om en tonåring på tidigare beskrivet sätt uppehåller sig annat än tillfälligt i en olämplig miljö.

Utredaren har föreslagit att uttrycket "beteende" byts ut mot "levnads-sätt". Som skäl för ändringen anförs att levnadssätt framstår som mera konkret än beteende. En annan anledning är att ordet beteende närmast skulle föra tanken till att den unge skall bestraffas för vissa handlingar som han utför.

Med "levnadssätt" avses att en person lever på ett visst sätt, dvs. har en viss livsföring. Detta begrepp torde ha en vidare betydelse än "beteende" som närmast avser en persons sätt att uppföra sig eller uppträda.

Enligt min uppfattning passar beteende bättre in på de situationer som begreppet är avsett att täcka, dvs. i första hand de fall då den unge befinner sig i en olämplig miljö eller prostituerar sig. Jag anser därför att det nuvarande begreppet bör behållas.

Några remissinstanser har diskuterat möjligheterna till ingripande när det gäller ungdomar, som befinner sig i gränslandet mellan socialtjänstens och psykiatrins ansvarsområden.

När det gäller ungdomar som till följd av en psykisk störning missbrukar, begår brott eller har ett annat socialt nedbrytande beteende kan det enligt min mening finnas skäl att ingripa med ett LVU-omhändertagande. Socialtjänsten har det yttersta ansvaret för att barn och ungdomar som far illa får den hjälp som de behöver. Som jag tidigare uttalat måste det emellertid avgöras från fall till fall vilken vård som är lämpligast. I vissa fall kan den nödvändiga vården ges inom ramen för socialtjänstens egna behandlingsresurser, i andra fall kan det vara lämpligare att bereda den unge vård inom psykiatri.

Huruvida de ändringar som föreslås beträffande förutsättningarna för att bereda vård i beteendefallen leder till någon förändring av antalet ansökningar om vård i sådana fall är osäkert. Som framgått av det förut sagda är syftet med ändringarna framför allt att de ingripanden som behövs skall komma till stånd i ett så pass tidigt skede, att det ännu är möjligt att bryta en destruktiv utveckling som annars kan väntas kräva återkommande och mer långtgående myndighetsåtgärder.

4.3.1 Ansökans innehåll

Mitt förslag: I socialnämndens ansökan om vård skall grunderna för att bereda vård anges. I övrigt är kraven på ansökans innehåll oförändrade.

Utredarens förslag: Överensstämmer i sak med mitt (betänkandet s. 86 f.).

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna är positiva till utredarens förslag eller lämnar det utan erinran.

Några remissinstanser är tveksamma eller anser att förslaget inte är tillräckligt långtgående. Ett par anser att ansökan även skall innehålla en redogörelse för de resurser som finns i familjen och hos den unge eller i omgivningen att klara de svårigheter den unge befinner sig i.

Skälen för mitt förslag

Gällande rätt

Enligt 2 § andra stycket LVU skall ansökan om vård innehålla en redogörelse för den unges förhållanden, tidigare vidtagna åtgärder och den vård som socialnämnden avser att anordna.

Överväganden

Utredningen och den därpå grundade ansökan om vård enligt LVU är av grundläggande betydelse för domstolen när det gäller att bedöma om behov av tvångsvård föreligger. Det är ett rättssäkerhetskrav att alla fakta redovisas tydligt och att man preciserar vilka grunder som finns för vård. Innehållet i och utformningen av såväl utredningen som ansökan är därför av stor vikt i sammanhanget.

Flera remissinstanser gör gällande att ansökningarna och de utredningar som ligger till grund för ansökningarna är av mycket skiftande kvalitet. Detta är otillfredsställande från rättssäkerhetssynpunkt. Mot bakgrund av detta föreslår jag att man i ansökan — utöver vad som nu gäller — även skall ange grunderna för att bereda vård, dvs. vilka brister som föreligger i den unges hemförhållanden (miljöfallen) eller i den unges betcende (beteendefallen) och på vad sätt den unge befaras ta skada av rådande förhållanden. Av ansökan skall även framgå vilka förhållanden som ger stöd för att behövlig vård inte kan ges med samtycke av vårdnadshavaren och, när den unge har fyllt 15 år, av honom själv.

Att därutöver i lag ytterligare precisera vad ansökan skall innehålla anser jag inte nödvändigt. Kravet på att i ansökan redovisa att behövlig vård inte kan ges med samtycke innebär enligt min mening en prövning av möjligheten att komma till rätta med svårigheterna genom att mobilisera de resurser som finns hos den unge eller i hans omgivning.

När det gäller den utredning som skall ligga till grund för ansökan har jag följande synpunkter. Utredningens syfte är inte enbart att utgöra grundvalen för en prövning av tvångsvård. Utredningen utgör också underlag för den vårdplan som skall bifogas ansökan. För att lämpliga vårdinsatser skall kunna ges ett barn krävs det därför att det finns en allsidig och noggrann utredning.

Socialstyrelsen påpekar i sitt remissvar att utredningarna ofta på ett bra sätt belyser den ekonomiska och sociala situationen hos en familj men att det många gånger saknas en nyanserad beskrivning av relationen mellan barn och föräldrar. Jag anser i likhet med styrelsen att sådana beskrivningar är värdefulla, inte bara då barnet skiljs från sina föräldrar utan även som ett underlag för de insatser socialnämnden kan behöva göra under vårdtiden och — inte minst — för att underlätta en återförening mellan barn och föräldrar.

Även beskrivningarna av den unge själv måste vara tydliga och nyanserade. Sådana beskrivningar är av största vikt när det gäller att finna rätt vårdform. Jag återkommer till detta i det följande avsnittet (4.3.2).

Jag anser däremot inte att det finns skäl att i lag precisera vad som skall ingå i en utredning. Riktlinjer bör i stället utformas av socialstyrelsen i allmänna råd. Jag vill även erinra om att det är socialnämndernas skyldighet att se till att det inom den egna förvaltningen utvecklas en bra utredningsteknik. De socialsekreterare som arbetar med utsatta familjer behöver mycket stöd i sitt svåra arbete. Återkommande utbildning och handledning utgör väsentliga inslag i ett sådant arbetsstöd.

4.3.2 Läkarundersökning

Enligt 17 § LVU får socialnämnden besluta om läkarundersökning och utse läkare för undersökningen. Läkarundersökning skall — såvida sådan undersökning av särskilda skäl inte är obehövlig — äga rum innan nämnden ansöker om vård. Av lagmotiven framgår att ett förordnande av läkare inte behöver avse en bestämd läkare. Det kan t. ex. avse läkare vid en barn- och ungdomspsykiatrisk klinik.

Utredaren föreslår ingen ändring av nuvarande bestämmelse. Hans överväganden har dock föranlett flera remissinstanser att lämna synpunkter på frågan i vad mån det är befogat att regelmässigt kräva utlåtande från barn- och ungdomspsykiatriker eller psykolog. En övervägande majoritet anser — i likhet med utredaren — att nuvarande bestämmelse om läkarundersökning är tillfyllest. Några remissinstanser anser att det av lagen skall framgå att en barn- och ungdomspsykiatrisk eller psykologisk utredning regelmässigt bör bifogas socialnämndens ansökan om vård enligt LVU. Även de som inte anser att en lagändring är befogad framhåller dock betydelsen av att sådana utredningar görs.

Jag anser att läkarundersökningen utgör ett viktigt komplement till den sociala utredningen. Liksom utredningen i stort har den ett dubbelt syfte. Den skall både utgöra en del av underlaget för bedömningen av om samhället behöver ingripa till den unges skydd med stöd av LVU och tillföra utredningen material av betydelse för behandlingsplaneringen. I

vissa fall kan en barnpsykologisk bedömning med avseende på utvecklingsmässig mognad, eventuella störningar eller särskilda behov vara nödvändig som komplement till läkarundersökningen. I andra fall kan det vara tillräckligt med en psykiatrisk undersökning. Vilka ärenden som skall remitteras för en sådan undersökning kan lämpligen avgöras genom konsultationskontakter mellan företrädare för socialtjänst och barn- och ungdomspsykiatri.

Även om det i många fall torde vara aktuellt att låta genomföra en barnpsykologisk eller en barn- och ungdomspsykiatrisk undersökning, anser jag inte att det finns skäl att lagstifta om obligatorisk sådan undersökning. I stället bör det avgöras från fall till fall på vad sätt och av vem en läkarundersökning skall ske.

Vid misstanke om fysisk misshandel är det av största vikt att genom kroppsundersökning fastställa vilka skador som tillfogats barnet. Detta gäller även vid misstanke om sexuella övergrepp, även om dessa inte alltid ger synliga fysiska skador. I de fallen torde det vara vanligare att skadorna huvudsakligen manifesterar sig på psykisk nivå.

Även i fall av vanvård eller känslomässig försummelse är det viktigt att det sker en kroppsundersökning. Små barn reagerar inte sällan psykosomatiskt på brist på kontakt eller andra störningar i samspelet mellan barn och föräldrar. En somatisk undersökning bör därför ske regelmässigt av små barn. Många gånger kan det vara aktuellt att tillföra kunskaper om den känslomässiga relationens betydelse för barnets hälsa och utveckling. Sådan kunskap finns i dag huvudsakligen inom barn- och ungdomspsykiatri och bör kunna tillgodoses genom konsultationskontakter mellan barnmedicin och barn- och ungdomspsykiatri.

Förekomsten av barn- och ungdomspsykiatriska utlåtanden vid omhändertagande enligt LVU varierar. Särskilt när det gäller små barn tycks de vara relativt vanliga. Jag vill i detta sammanhang erinra om att sådana utredningar kan vara av stor vikt även när det gäller ungdomar. För att man skall kunna nå goda vårdresultat är det väsentligt att socialnämnden har en sådan kännedom om den unge att rätt vårdalternativ kan väljas. Det är inte tillräckligt att utgå från de beteendemässiga manifestationerna (missbruk, kriminalitet etc.) av en eventuell störning. Vid valet av vårdform är det dessutom nödvändigt att utgå från de bakomliggande behovsmässiga förhållandena (mognadsnivå, försvarsmönster etc.). Detta kräver i sin tur en noggrann utredning. Som regel är det nödvändigt att anlita barn- och ungdomspsykologisk expertis vid denna utredning.

Det jag här har sagt om behovet av läkarundersökning bör även gälla vid s. k. frivilliga placeringar. Det får inte vara endast formella skäl som avgör om sådan undersökning kommer till stånd. När det gäller frivilliga placeringar kan problembilden vara väl så komplicerad som vid tvångsplaceringar. Även i de fallen bör därför kartläggningen av barnets behov vara så noggrann och allsidig som möjligt.

Enligt 2 § LVU skall en ansökan om vård med stöd av lagen innehålla bl. a. en redogörelse för den vård socialnämnden avser att anordna. Av förarbetena framgår att nämnden bör upprätta en skriftlig plan över hur nämnden avser att tillgodose det behov av behandling som föreligger. Av planen bör framgå hur den vård som skall äga rum utom hemmet skall ingå som en del i ett vårdprogram.

Sedan rätten beslutat om vård med stöd av LVU övergår ansvaret för vården på socialnämnden. Det är nämnden som beslutar om hur vården skall ordnas och var den unge skall vistas under vårdtiden (11 § LVU).

Övergripande bestämmelser om socialnämndens ansvar finns i socialtjänstlagen. Enligt 22 § socialtjänstlagen skall nämnden sörja för att den som behöver vård utanför det egna hemmet tas emot i ett familjehem eller i ett hem för vård eller boende. Det är socialnämnden som ansvarar för att den som genom nämndens försorg tas emot i ett annat hem än det egna får god vård. Vården bör utformas så att den främjar den unges samhörighet med anhöriga och kontakt med hemmiljön (22 § socialtjänstlagen).

Vårdplanen upprättas således av socialnämnden i samband med utredning inför en ansökan om vård enligt LVU. Vårdplanen är till sin karaktär övergripande. *Behandlingsplanen*, däremot, är en detaljerad plan över den behandling som bör genomföras under placeringstiden. Den upprättas i regel av den som har behandlingsansvaret. För barn i familjehem är det socialnämnden som upprättar behandlingsplanen. När det gäller barn på institution är det i allmänhet denna som svarar för behandlingsplanen. I bägge fallen bör, om möjligt, planen upprättas tillsammans med berörda parter, dvs. den unge, de biologiska föräldrarna och familjehemmet eller institutionen.

4.4.1 Tillsynen

Sedan ett omhändertagande skett med stöd av LVU är det socialnämnden som har vårdansvaret. Av förarbetena till 26 § socialtjänstlagen framgår att socialnämnden har särskilda skyldigheter när det gäller barn och ungdomar som placerats i familjehem. Nämnden bör hålla fortlöpande kontakt både med barnets föräldrar och med det hem där barnet placerats. Nämnden skall också på olika sätt verka för att barnet har det bra i familjehemmet.

Enligt 5 § första stycket LVU skall socialnämnden noga följa vården av den som beretts vård med stöd av denna lag. Nämnden skall ha uppsikt över den unge och, i den mån det behövs för att genomföra vården, bestämma om hans personliga förhållanden (11 § fjärde stycket LVU). Detta innebär bl. a. att socialnämnden övertar föräldrarnas bestämmanderätt över den unge.

Enligt 39 § socialtjänstförordningen bör den socialnämnd, som har uppdragit åt eller medgivit ett hem att ta emot ett barn, genom besök av särskilt utsedda representanter för nämnden och på annat lämpligt sätt

fortlöpande hålla sig väl förtrogen med förhållandena i hemmet och ge detta behövligt stöd.

Prop. 1989/90: 28

JO har i den tidigare nämnda undersökningen om barn i familjehem påtalat att det föreligger allvarliga brister i fråga om socialnämndernas tillsyn av familjehemmen. Han har bl.a. funnit att telefonsamtal med familjehemsföräldrarna alltför ofta utgör det enda inslaget i tillsynen.

Uppgiften att följa och hjälpa de barn som omhändertagits genom samhällets försorg är enligt min mening en av socialnämndens viktigaste och mest ansvarsfulla uppgifter. Jag ser därför allvarligt på de brister som framkommit vid JO:s undersökning.

Jag har tidigare poängterat att barnen själva bör komma till tals i kontakten med socialtjänsten. Jag delar JO:s uppfattning att tillsynen måste omfatta även samtal med barnet och – när det gäller små barn – observation av dem i deras miljö.

Det jag här sagt om betydelsen av en noggrann uppföljning bör även gälla de barn och ungdomar som beretts vård på hem för vård eller boende.

4.4.2 Kontakten mellan den unge och föräldrarna

Mitt förslag: LVU tillförs en bestämmelse om socialnämndens ansvar för att så långt möjligt tillgodose den unges behov av umgänge med föräldrarna eller någon annan som har vårdnaden om honom.

Utreddarens förslag: Överensstämmer med mitt (betänkandet s. 115–117).

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran.

Skälen för mitt förslag

Gällande rätt

Enligt 22 § tredje stycket socialtjänstlagen bör vården utformas så att den främjar den unges samhörighet med de anhöriga och kontakten med hemmiljön.

Överväganden

Även om ett barn levt under svåra förhållanden och ett omhändertagande varit oundvikligt, blir separationen från föräldrarna i de flesta fall smärtsam för barnet. Hur följderna av själva separationen blir på lång sikt är emellertid beroende av flera omständigheter. Inte minst viktigt i sammanhanget är hur relationen till föräldrarna fungerar och hur barnet tas om hand efter omhändertagandet.

I allmänhet kan sägas att ju tryggare relationen till föräldrarna varit, desto lättare blir det för barnet att bearbeta förlusten av den dagliga kontakten och desto lättare blir det att bibehålla kontakten efter ett om-

händertagande. Det utgångsläget saknar emellertid de flesta tvångsomhändertagna barn. I deras fall krävs det i stället stora ansträngningar från socialnämndens sida för att bibehålla kontakten med föräldrarna. För att markera vikten av att sådana ansträngningar görs anser jag att LVU bör kompletteras med en bestämmelse om socialnämndens ansvar i detta avseende.

En grundtanke när det gäller samhällsvård är att den inte skall pågå längre än nödvändigt. För att en återförening skall bli möjlig krävs det att det sker en tät och regelbunden kontakt mellan barnet och föräldrarna. I undantagsfall är det klart olämpligt att en sådan kontakt upprätthålls. Om det är nödvändigt för att genomföra vården kan socialnämnden därför bestämma hur umgänget skall se ut (16 § LVU). Jag behandlar denna fråga närmare i avsnitt 4.4.3.

Det kan i många fall vara svårt för föräldrarna att av egen kraft bibehålla kontakten med sitt barn efter det att barnet placerats för samhällsvård. Är barnet placerat i ett hem för vård eller boende kan det möjligen vara lättare att besöka barnet. När det gäller familjehemsplaceringar ligger det dock i sakens natur att det finns flera hinder att övervinna. Familjehemsföräldrarna har ju så att säga godkänts som föräldrar av samhället medan de biologiska föräldrarna på motsvarande sätt kan känna sig underkända som föräldrar. Det är därför naturligt att föräldrarna känner oro inför besöken i familjehemmet.

Familjehemmens riksförbund har i sitt remissvar framhållit att stora ansträngningar måste göras från socialtjänstens sida i inledningsskedet av en familjehemsplacering för att stödja föräldrarna i att upprätthålla kontakten med sitt barn. Jag delar den uppfattningen. Om en god kontakt kan etableras redan från början mellan familjehemmet och föräldrarna blir det lättare att fortsättningsvis hålla en tät och öppen kontakt.

Slutligen vill jag erinra om att socialnämnden även har ansvar för att främja barnets kontakt med andra närstående. En placering av ett barn utanför det egna hemmet får inte innebära att barnet avskärs från kontakt med andra känslomässigt betydelsefulla närstående. Detta bör socialnämnden vara särskilt uppmärksam på när det gäller placering av invandrar- eller flyktingbarn. Många av dessa barn kommer från samhällen där släkttillhörigheten har en annan betydelse än vi är vana vid. En bruten kontakt med släktgemenskapen kan i värsta fall leda till isolering och vilsenhet i vuxen ålder.

4.4.3 Övervägande i fråga om beslut om utövande av umgänge eller hemlighållande av vistelseort

Mitt förslag: Socialnämnden skall minst en gång var tredje månad överväga om ett beslut i fråga om umgänge mellan den unge och en förälder eller någon annan som har vårdnaden om honom fortfarande behövs.

Skälen för mitt förslag

Gällande rätt

Enligt 16 § LVU får socialnämnden, om det är nödvändigt för att genomföra vården, bestämma hur den rätt till umgänge med den unge som kan tillkomma en förälder eller någon annan som har vårdnaden om honom skall utövas. För att en föreskrift om umgängesrätt skall bli effektiv kan det i vissa fall vara nödvändigt att nämnden håller den unges vistelseort hemlig för föräldern eller vårdnadshavaren. En sådan möjlighet för nämnden följer också av 16 § LVU.

Överväganden

Socialnämnden får inte utan starka skäl besluta om inskränkningar i umgänget mellan barn och föräldrar. Det kan emellertid förekomma att föräldrarna griper in i vården på ett obehörigt sätt. Deras personliga förhållanden kan också, exempelvis vid långtgående missbruk eller svår psykisk sjukdom, vara sådana att de under en viss tid inte bör träffa sitt barn. Enligt förarbetena till 16 § LVU (prop. 1979/80:1 del A s.602) bör dock bestämmelserna om begränsningar i umgängesrätten tillämpas restriktivt. Det bör således endast i rena undantagsfall behöva förekomma att nämnden håller den unges vistelseort hemlig för föräldrarna.

Ett beslut om utövande av umgänge eller hemlighållande av vistelseort får således aldrig fattas slentrianmässigt eller av bekvämlighetsskäl. För att betona att ett sådant beslut är en allvarlig åtgärd, som inte bör gälla längre än nödvändigt, anser jag att socialnämnden med jämna tidsintervaller skall vara skyldig att överväga om beslutet fortfarande behövs. Det bör ankomma på den tjänsteman vid förvaltningen som har den närmare uppsikten över vården att anmäla till nämnden hur förhållandena har utvecklats sig.

Jag anser att en formell omprövning som några remissinstanser har förordat, varvid bestämmelserna i förvaltningslagen (1986:223) om utredning och kommunikation m.m. skulle bli tillämpliga, skulle kunna vara alltför uppsplitande för de berörda. Det är först när nämnden finner anledning att ifrågasätta behovet av fortsatt beslut i fråga om umgänge eller finner att umgänget bör bestämmas på ett annat sätt, som en prövning i nämnden bör ske. Finner alltså nämnden vid sina överväganden att frågan bör prövas i nämnden, bör den ta initiativ till att behövliga kompletteringar av utredningen görs. Förvaltningslagens bestämmelser om parts rätt till insyn och kommunikation m.m. blir därvid tillämpliga. Finner nämnden däremot vid sina överväganden att någon prövning inte behöver göras, kan nämnden lägga tjänstemannens anmälan till handlingarna utan beslut i saken.

I nämndens ansvar att följa vården av ett placerat barn får också anses

ligga att se till att ett beslut i fråga om umgängesrestriktioner inte består längre än nödvändigt. Nämnden har ett ansvar för att omedelbart upphäva beslutet, när det inte längre finns något behov av det. Jag anser därför att det är motiverat att lägga fast en bestämd tid inom vilken nämnden skall överväga beslutet. Enligt min mening skall ett övervägande ske med högst tre månaders mellanrum. Jag vill dock påpeka att det i många fall bör gå att häva ett sådant beslut efter en kortare tid än tre månader. Jag vill också betona att ett beslut att inte röja vistelseorten är så ingripande att det bör gälla så kort tid som möjligt.

4.4.4 Övervägande i fråga om vården i miljöfallen

Mitt förslag: Har den unge beretts vård på grund av missförhållanden i hemmet, skall socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vården fortfarande behövs.

Utredarens förslag: Överensstämmer med mitt (betänkandet s. 119 f.).

Remissinstanserna: En övervägande majoritet av remissinstanserna tillstyrker utredarens förslag eller lämnar det utan erinran.

Skälen för mitt förslag

Gällande rätt

Om ett barn har beretts vård enligt LVU på grund av brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet (de s.k. miljöfallen) skall socialnämnden enligt 41 § socialtjänstförordningen regelbundet och minst en gång om året vid sammanträde informellt överväga om vård enligt lagen fortfarande behövs.

Överväganden

LVU innehåller, bortsett från åldersgränserna, inga föreskrifter om vårdtidens längd. Det är den unges behandlingsbehov som skall vara bestämmande för hur lång tid vården skall bestå. Det ankommer på socialnämnden, som efter rättens beslut har ansvaret för vården, att pröva under hur lång tid vård med stöd av lagen skall pågå.

Det är viktigt att nämnden får insyn i hur vården bedrivs och att nämnden kontinuerligt kan följa vården. Med den strävan som finns om återförening mellan föräldrar och barn behövs en kontroll av hur man inom socialtjänsten har lyckats upprätthålla kontakten mellan föräldrarna och barnet samt vilken hjälp och vilket stöd som dessa har fått. Jag anser att den kontrollen bör ske oftare än vad som sker i dag. Enligt min mening, såväl som enligt utredarens, bör den ske minst en gång var sjätte månad, vilket också är den tidsintervall som gäller för kontroll i de s.k. beteendefallen (se avsnitt 4.4.5). Jag anser också att en bestämmelse om detta är så viktig att den hör hemma i LVU och inte i socialtjänstförordningen.

När det gäller de s. k. beteendefallen görs enligt gällande regler en omprövning var sjätte månad av om vården fortfarande behövs. Förvaltningslagens bestämmelser om utredning, kommunikation m. m. blir därvid tillämpliga. Att en gång i halvåret obligatoriskt behöva underkastas en sådan prövning kan, i miljöfallen, för såväl barnet, de biologiska föräldrarna som familjehemsföräldrarna skapa en oro och otrygghet som i sig kan motverka syftet med placeringen, nämligen att skapa trygga och stabila förhållanden för barnet. Jag anser därför att en sådan omprövning kan göra mer skada än nytta för de inblandade. Jag föreslår således att socialnämnden minst en gång var sjätte månad skall överväga om vård enligt LVU fortfarande behövs. Den tjänsteman som under nämnden har ansvaret för vården bör anmäla för nämnden hur vården bedrivs och hur barnets och föräldrarnas förhållanden har utvecklats sig. Finner nämnden vid sitt formlösa övervägande att det finns anledning att ifrågasätta om vården skall fortsätta, bör nämnden givetvis ta upp frågan till formell omprövning.

4.4.5 Omprövning i fråga om vården i beteendefallen

Mitt förslag: De nuvarande bestämmelserna om en formenlig prövning var sjätte månad av om vården skall bestå, när den unge har beretts vård på grund av sitt beteende, behålls oförändrade.

Utredarens förslag: Överensstämmer med mitt (betänkandet s. 119–121).

Remissinstanserna: En övervägande majoritet av remissinstanserna tillstyrker eller lämnar utredarens förslag utan erinran.

Skälen för mitt förslag

Gällande rätt

Har en ung människa beretts vård enligt LVU på grund av sitt eget beteende (de s. k. beteendefallen), skall socialnämnden inom sex månader från dagen för verkställighet av beslutet och därefter fortlöpande minst var sjätte månad formellt pröva frågan om vården skall upphöra (5 § andra stycket LVU).

Överväganden

I fråga om beteendefallen kan som regel kortare vårdtider förutses än vad som i allmänhet kan komma att gälla i miljöfallen. Som jag tidigare har framhållit (avsnitt 4.4.4) är det den unges behandlingsbehov som skall bestämma hur länge vården skall bestå. För socialnämndens befattning med dessa ärenden blir bestämmelserna i förvaltningslagen tillämpliga. Den som saken rör har rätt att företräda inför nämnden och nämnden skall

också underrätta den enskilde om att det finns en sådan rätt. Vid prövning av behovet av fortsatt vård bör den unge själv och hans föräldrar vara närvarande, om det inte finns särskilda skäl emot det.

Jag anser, liksom utredaren och flertalet remissinstanser, att det inte finns någon anledning att föreslå någon ändring av nuvarande ordning.

4.5 Vissa frågor angående omedelbara omhändertaganden

4.5.1 Förlängd tidsfrist för ansökan om vård vid omedelbart omhändertagande

Mitt förslag: Länsrätten får medge förlängning av den tid inom vilken socialnämnden – efter ett verkställt beslut om omedelbart omhändertagande – skall ansöka om vård, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

Utredaren har inte behandlat denna fråga.

Remissinstanserna: Några remissinstanser hävdar att det i vissa fall kan vara svårt att hinna göra en utredning inom den föreskrivna tiden. Det kan t. ex. vara så att den unge avviker efter det att beslutet verkställts och socialnämnden därför inte får tillräcklig tid för utredning. Det kan också vara fråga om utredningar vid sexuella övergrepp som ofta påkallar stora och tidskrävande insatser från många parter. Många gånger behövs – förutom den sociala utredningen – även barnpsykiatrisk utredning, läkarundersökning och polisutredning. Allt detta kan vara svårt att hinna få fram på fyra veckor.

Skälen för mitt förslag

Gällande rätt

Om länsrätten fastställer ett beslut om omedelbart omhändertagande, skall socialnämnden inom fyra veckor från den dag då omhändertagandet verkställdes ansöka hos länsrätten om att den unge skall beredas vård med stöd av LVU (8 § LVU). Någon möjlighet att förlänga denna tid finns inte.

Överväganden

Ett omedelbart omhändertagande är en provisorisk åtgärd som inte bör bestå längre än som är nödvändigt. Normalt bör tidsfristen på fyra veckor från det att omhändertagandet verkställdes vara tillräcklig.

Som några remissinstanser påpekat kan det emellertid finnas situationer när en utredning inte hinner slutföras inom den föreskrivna tiden.

En sådan typ av fall som fått allt större uppmärksamhet på senare år är sexuella övergrepp mot barn i familjen. Misstankar om sådana övergrepp leder oftast till att socialnämnden genom ett snabbt ingripande ser till att barnet och den misstänkte förövaren skiljs åt och att en polisutredning

inleds. Ibland kan det bli fråga om att besluta om ett omedelbart omhändertagande för att skydda barnet.

Prop. 1989/90: 28

Den sociala utredning som skall ligga till grund för en ansökan om vård för barnet är, när det är fråga om sexuella övergrepp, ofta komplicerad och tidskrävande. Många gånger behövs, förutom en polisutredning, ett barnpsykiatriskt utlåtande och en läkarundersökning. Alltför kort utredningstid kan leda till att en ansökan om vård måste göras innan sådana kompletterande utredningar slutförts. Ansökan kan därigenom bli otillräckligt underbyggd vilket i sin tur kan medföra svårigheter för socialnämnden att presentera en vårdplan i fråga om barnet och för rätten att fatta beslut i fråga om vård.

Också andra situationer, t. ex. den omständigheten att den unge har avvikit och håller sig undan, kan undantagsvis motivera att utredningstiden förlängs.

Det är givetvis viktigt både från barnets synpunkt och med hänsyn till rättssäkerheten att all tänkbar kunskap om de bakomliggande förhållandena kommer fram innan ett ställningstagande till vård görs.

Jag anser därför att det i vissa undantagsfall kan vara motiverat att förlänga ansökningstiden för att en utredning skall kunna slutföras. Det bör enligt min uppfattning vara länsrättens uppgift att efter ansökan av socialnämnden pröva behovet av och eventuellt medge en sådan förlängning av tidsfristen.

4.5.2 Omedelbart omhändertagande vid häktning

Mitt förslag: Ett omedelbart omhändertagande kan bestå också om den unge häktas. Ett beslut om omedelbart omhändertagande kan också meddelas även om den unge är häktad. Ett beslut om omedelbart omhändertagande får dock inte verkställas så länge den unge är häktad.

Utredarens förslag: Överensstämmer med mitt (betänkandet s. 82 f.).

Remissinstanserna: Nästan alla remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran.

Skälen för mitt förslag

Gällande rätt

Ett omedelbart omhändertagande skall enligt 8 § LVU upphöra bl. a. om den unge häktas.

Överväganden

JO har gjort en undersökning rörande tillämpningen av bestämmelserna om omedelbara omhändertaganden enligt LVU (beslut 1984-06-14 i ärendet nr 3343—1983). I undersökningen uttalar JO i fråga om omedelbara

omhändertaganden vid häktning att åtgärder mot lagöverträdare i åldern 15–18 år i princip skall ges inom socialtjänsten. Detta utesluter enligt JO inte att det undantagsvis kan finnas häktningsskäl beträffande en sådan underårig. Det är då angeläget att regelsystemet är så utformat att det lämnar utrymme för en övergång från ett regelsystem till ett annat. Det är angeläget att, även under den tid en häktning består, socialtjänsten genom ett beslut om omedelbart omhändertagande kan visa sin avsikt att i direkt anslutning till att häktningen hävs ta det omedelbara ansvaret för den fortsatta vården. Det finns alltså enligt JO skäl som talar för att ett häktningsbeslut inte ovillkorligen bör utgöra hinder mot ett beslut om omedelbart omhändertagande.

Som några remissinstanser konstaterar föreligger det i vissa hänseenden en brist på samordning mellan rättsväsendets och olika vårdområdens regelsystem. Ett sådant exempel är att häktning bryter ett omedelbart omhändertagande enligt LVU. Sålunda torde det inte vara ovanligt att ungdomar, som vid häktningsförhandlingar försätts på fri fot, direkt återvänder till en för dem skadlig miljö och fortsätter ett brottsligt eller socialt nedbrytande beteende.

Jag anser liksom utredaren att det finns skäl att samordna regelsystemen så att ett beslut om omedelbart omhändertagande kan kvarstå även om den unge häktas. Det bör också finnas möjlighet att besluta om omedelbart omhändertagande av den unge även om han är häktad. Så länge häktningen består bör dock givetvis det omedelbara omhändertagandet inte få verkställas.

Genom den föreslagna samordningen kan socialtjänsten markera en avsikt att ta över ansvaret för den fortsatta vården så snart häktningen upphör. Detta bör vara ägnat att leda till kortare häktningstider och snabbare vårdinsatser för ungdomar som inte döms till fängelse.

4.6 Flyttningsförbud

4.6.1 Beslut om flyttningsförbud m. m.

Mitt förslag: Bestämmelserna om flyttningsförbud förs över från socialtjänstlagen till LVU med vissa ändringar. Länsrätten beslutar, efter ansökan av socialnämnden, om flyttningsförbud för viss tid eller tills vidare. Förutsättningen är att det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas om han skiljs från det hem där han stadigvarande vårdas och fostras.

Socialnämnden ges även i fortsättningen rätt att besluta om tillfälligt flyttningsförbud. Ett sådant beslut skall underställas länsrätten och prövas av rätten på samma sätt som ett beslut om omedelbart omhändertagande.

Utredarens förslag: Överensstämmer med mitt såvitt avser överflyttande av bestämmelserna om flyttningsförbud till LVU. I fråga om reglering-

en i LVU gör utredaren en åtskillnad mellan tvångsplaceringar och frivilliga placeringar.

Prop. 1989/90: 28

När det gäller tvångsplaceringarna föreslår utredaren att frågan om barnets hälsa eller utveckling tar skada av en återförening prövas i samband med prövningen av om vården kan upphöra (s. 124 – 126).

I fråga om frivilligfallen föreslås att ett beslut av socialnämnden om flyttningsförbud skall underställas länsrättens prövning (s. 129 – 131).

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som har yttrat sig i frågan tillstyrker de flesta utredarens förslag att föra över bestämmelserna i socialtjänstlagen till LVU.

Flera remissinstanser uttrycker sin uppskattning av utredarens förslag i fråga om tvångsplaceringarna och påpekar att man därigenom undviker dubbla processer som nuvarande regler kan medföra.

Länsrätterna i Stockholms samt Göteborgs och Bohus län har invändningar mot utredarens lagtekniska lösning. De anser att det är ologiskt att låta vården bestå när vårdbehovet har upphört.

Enligt länsrätten i Stockholms län kan det vara att föredra att fråga om vårdens upphörande och flyttningsförbud ses som två skilda institut men prövas samtidigt och i förekommande fall blir föremål för gemensamma domstolsprocesser.

Utredarens förslag i fråga om frivilligfallen har mottagits positivt av remissinstanserna.

Skälen för mitt förslag

Gällande rätt

Om ett barn har beretts vård med stöd av LVU skall vården upphöra, när den inte längre behövs. Har barnet beretts vård med stöd av socialtjänstlagen, dvs. med samtycke av föräldrarna, upphör vården när föräldrarna begär det.

Om det finns en risk som inte är ringa för att barnets kroppsliga eller själsliga hälsa skadas om det skiljs från ett enskilt hem där det stadigvarande vårdas och fostras, får socialnämnden med stöd av 28 § socialtjänstlagen förbjuda föräldrarna att ta barnet från hemmet. Sådant förbud kan meddelas både när barnet har varit placerat med stöd av LVU och när det efter frivillig överenskommelse är placerat med stöd av socialtjänstlagen.

Ett beslut om flyttningsförbud får meddelas för viss tid eller tills vidare. Om det finns sannolika skäl för att förutsättningar för ett flyttningsförbud föreligger, men den behövliga utredningen inte har kunnat slutföras, får ett tillfälligt förbud meddelas att gälla i högst fyra veckor.

Också socialnämndens ordförande får meddela flyttningsförbud om socialnämndens prövning inte kan avvaktas utan fara eller allvarlig olägenhet (29 § socialtjänstlagen). Nämnden skall i sådant fall pröva förbudet utan dröjsmål och senast inom tio dagar från ordförandens beslut.

Ett beslut om flyttningsförbud får överklagas hos länsrätten.

Allmänna synpunkter

För att barn och föräldrar efter vårdens upphörande skall kunna återföras utan att barnet tar skada är det av största vikt att relationerna dem emellan behålls under vårdtiden. En god kontakt mellan föräldrar och barn under denna tid skapar gynnsamma förutsättningar för att ett flyttningsförbud inte skall behöva aktualiseras vid upphörande av vården. Jag vill understryka socialnämndens ansvar i detta hänseende.

Detta gäller givetvis också vid frivilliga placeringar. I de flesta fall torde dock frivilligheten i sig innebära att kontakterna mellan föräldrar och barn blir goda. Man kan emellertid inte bortse från att det även i dessa fall kan uppstå situationer när ett barn kan ta skada av att omedelbart behöva ryckas upp från en invand miljö. Barnet har kanske vuxit upp i det hem där det vårdas och trots kontakter med föräldrarna rotat sig i hemmet. Andra omständigheter kan föreligga som gör att barnet bestämt motsätter sig att omedelbart flytta tillbaka till föräldrarna och till följd av detta eller på annat sätt tar skada av en återflyttning. Det förekommer att föräldrarna trots detta begär att barnet omedelbart flyttar hem. Jag anser därför att det är ofrånkomligt att även i fortsättningen behålla flyttningsförbudet vid frivilliga placeringar.

Det nuvarande flyttningsförbudsinstitutet har kritiserats, framför allt för att det ofta leder till dubbla domstolsprocesser.

Bl. a. JO har kritiserat att socialnämnden kan sätta sig över ett domstolsbeslut genom att meddela ett flyttningsförbud sedan ett beslut om vård med stöd av LVU har upphävts av högre instans. Sålunda har det förekommit att socialnämnden, sedan en begäran om upphörande av vård enligt LVU efter långvarigt processande slutligt bifallits av regeringsrätten, omedelbart har gått in med ett flyttningsförbud. Därefter har en tidsödande process i samtliga tre instanser uppkommit i den frågan.

Denna konstruktion med stor möjlighet till dubbla processer har flera nackdelar. Medan domstolsprocesserna pågår uppstår en stor osäkerhet hos barn, föräldrar och familjehemsföräldrar. Särskilt för barnet, som är i behov av stabila och trygga förhållanden, kan detta vara mycket negativt. Dessutom skärps motsättningarna mellan föräldrarna och socialnämnden. Processandet är också kostnadskrävande och tar lång tid.

Jag anser att de nuvarande bestämmelserna om vårdens upphörande och om flyttningsförbud bör samordnas bättre.

Flyttningsförbud ett tvångsingripande

Nuvarande bestämmelse om flyttningsförbud återfinns som tidigare sagts i socialtjänstlagen. Denna lag reglerar i övrigt de frivilliga insatser inom socialtjänsten som samhället kan erbjuda den enskilde.

Ett beslut om flyttningsförbud är att betrakta som en tvångsåtgärd gentemot de inblandade av samma karaktär som ett tvångsomhändertagande. Det kan därför starkt ifrågasättas om det är lämpligt att frågan om flyttningsförbud regleras i socialtjänstlagen.

Utredarens förslag att bestämmelserna om flyttningsförbud överförs till LVU har mottagits positivt av remissopinionen.

Även jag anser att sakliga skäl talar för att bestämmelserna om flyttningsförbud återfinns i den lag som reglerar tvångsvård av barn och ungdomar. Jag föreslår därför att bestämmelserna om flyttningsförbud förs över till LVU.

Beslutande instans

Flyttningsförbudet är en mycket ingripande åtgärd för de inblandade. Särskilt i sådana fall då föräldrarna frivilligt lämnat barnet till vård i ett annat enskilt hem framstår det många gånger som obegripligt för dem att de – sedan de begärt att vården skall upphöra – kan mötas av ett flyttningsförbud som till sina verkningar är att jämställa med ett beslut om tvångsvård men med ett mer begränsat rättsskydd. Sålunda beslutas flyttningsförbudet i första instans av socialnämnd, medan frågan om tvångsvård underkastas en domstolsprövning. Vidare saknas helt reglering angående umgängesrätt vid flyttningsförbud. Föräldrarna har därmed ingen möjlighet att få en fråga om umgänge med barnet prövad för sig.

I fråga om tvångsplaceringarna har utredaren föreslagit att prövningen huruvida vården kan upphöra och om flyttningsförbud görs i ett sammanhang av socialnämnden.

Utredarens förslag har kritiserats av ett par remissinstanser som anser att det är ologiskt att låta vården bestå när vårdbehovet har upphört.

Jag delar uppfattningen att det är en mindre lämplig lagteknisk lösning att i praktiken fatta beslut om fortsatt vård samtidigt som man finner att något vårdbehov inte föreligger. Eftersom ett beslut om upphörande av vården och om flyttningsförbud vilar på olika grunder kan man enligt min uppfattning knappast undvika att behandla dessa två frågor var för sig. Jag anser dock att man i möjligaste mån bör samordna och i ett sammanhang bedöma de två frågorna.

I fråga om frivilliga placeringar har utredaren i sitt förslag huvudsakligen överfört bestämmelsen i 28 § socialtjänstlagen till LVU. Bestämmelsen innebär att socialnämnden prövar frågan om flyttningsförbud.

Ett flyttningsförbud är – som tidigare sagts – närmast att jämställa med ett beslut om vård. Med hänsyn till flyttningsförbudets ingripande karaktär finns det enligt min mening ett starkt rättssäkerhetsintresse att låta domstol besluta i en sådan fråga. Jag föreslår därför att länsrätten efter ansökan av socialnämnd får pröva frågan om flyttningsförbud både efter tvångsplacering och vid frivillig placering.

För att i de fall det är nödvändigt ge möjlighet till ett omedelbart beslut om flyttningsförbud, föreslår jag att socialnämnden även i fortsättningen skall kunna besluta om ett tillfälligt flyttningsförbud. Ett sådant beslut bör underställas länsrättens prövning.

Det ligger i sakens natur att socialnämnden bör följa en domstols beslut i fråga om flyttningsförbud. Det bör alltså inte få förekomma att socialnämnden sätter sig över ett beslut t. ex. om att ett flyttningsförbud skall

upphöra med mindre nya omständigheter framkommit som motiverar avsteg från domstolens bedömning och avgörande.

Jag bedömer att mina förslag i fråga om instansordningen vid flyttningsförbud och tillfälligt sådant förbud inte kommer att nämnvärt påverka länsrätternas arbetsbelastning. Även om införande av obligatorisk domstolsprövning talar för ett något ökat målantal, så bör samtidigt förbättrade möjligheter till samordning av processer verka i motsatt riktning.

Grundförutsättning för ett flyttningsförbud

Som förutsättning för att ett beslut om flyttningsförbud skall få meddelas anges i 28 § socialtjänstlagen att det skall föreligga en "risk som inte är ringa för att barnets kroppsliga eller själsliga hälsa skadas om det skiljs från hemmet".

Utredaren har föreslagit att samma grundförutsättning med avseende på riskbedömningen skall gälla för flyttningsförbud som för omhändertagande för vård.

Jag delar utredarens uppfattning. Det skulle enligt min mening te sig svårförståeligt att ha olika begrepp när det gäller att ange förutsättning för tvångsvård å ena sidan och flyttningsförbud å den andra sidan. I båda fallen rör det sig om ett ingripande av tvångskaraktär för att hålla föräldrar och barn åtskilda. Jag föreslår därför att begreppet "påtaglig risk" får ersätta det nuvarande begreppet "risk som inte är ringa".

Det kan synas som om syftet med den ändrade formuleringen skulle vara att skärpa förutsättningarna för ett flyttningsförbud för att uppnå en mer restriktiv tillämpning än för närvarande. Men detta är inte avsikten. Det torde i praktiken vara så att en så ingripande åtgärd som ett flyttningsförbud inte meddelas om inte en påtaglig risk för barnets hälsa eller utveckling föreligger.

4.6.2 Övervägande i fråga om flyttningsförbudets bestånd

Mitt förslag: Socialnämnden skall med längst tre månaders mellanrum överväga om flyttningsförbudet fortfarande behövs.

Utredarens förslag: Överensstämmer med mitt men tar sikte endast på frivilligfallen (betänkandet s. 131).

Remissinstanerna: De flesta remissinstanser har inte kommenterat förslaget.

Skälen för mitt förslag: Enligt nuvarande ordning finns ingen laglig reglering i fråga om överväganden av flyttningsförbudets bestånd.

Ett flyttningsförbud bör som regel tjäna syftet att med insatser från socialtjänstens sida göra det möjligt för barnet att så snart som möjligt återvända till föräldrahemmet utan risk för skada. Länsrätten bör i möjligaste mån försöka bedöma den tid under vilken flyttningsförbudet bör gälla. Tiden bör anges i länsrättens dom.

Skulle det undantagsvis finnas skäl att meddela ett flyttningsförbud att gälla under längre tid, finns det enligt min uppfattning anledning att – liksom i fråga om LVU-vård i miljöfallen och i fråga om frivilliga placeringar – med regelbundna tidsintervaller överväga om förbudet fortfarande behövs.

Liksom utredaren anser jag att tidsintervallet för sådana överväganden bör vara kortare än när det gäller att överväga ett fortsatt vårdbehov. Skälet till detta är att ett flyttningsförbud är en temporär åtgärd som inte bör få pågå längre tid än absolut nödvändigt. Det bör nämligen observeras att socialnämnden i detta läge måste vidta åtgärder för att flyttningsförbudet skall kunna hävas och barnet återförenas med föräldrarna. Om ärendet drar ut på tiden, är det särskilt viktigt att nämnden uppmärksammar det och söker undvika att den situation som har föranlett flyttningsförbudet permanentas.

Jag föreslår att socialnämnden – liksom i fråga om inskränkningar i umgängesrätten – skall ha skyldighet att med längst tre månaders mellanrum vid sammanträde överväga behovet av ett fortsatt flyttningsförbud. Liksom när det gäller överväganden av fortsatt vård och rätt till umgänge är det inte fråga om en formell omprövning utan om att nämnden skall aktualisera frågan. Om det därvid finns anledning att ifrågasätta ett fortsatt förbud bör nämnden givetvis ta upp frågan till formenlig omprövning.

4.6.3 Reglering av umgänge vid flyttningsförbud

Mitt förslag: Har ett flyttningsförbud meddelats skall socialnämnden kunna besluta om hur umgänget mellan föräldrar och barn skall utövas. Beslutet skall kunna överklagas till länsrätten.

Utredaren har inte lämnat något förslag i detta hänseende.

Remissinstanserna: Länsrätten i Stockholms län och Göteborgs kommun anser att det bör finnas en bestämmelse om rätt för socialnämnden att reglera umgänget mellan föräldrar och barn i samband med flyttningsförbud. Föräldrarna bör ha rätt att överklaga ett sådant beslut.

Skälen för mitt förslag: Enligt nuvarande ordning finns ingen möjlighet för socialnämnden att vid flyttningsförbud fatta ett formellt beslut i fråga om umgänget mellan föräldrar och barn. Rent faktiska inskränkningar i detta avseende kan därmed inte bli föremål för överklagande och domstolsprövning.

Den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna har i ett fall kritiserat Sverige för att det inte finns laglig möjlighet att reglera umgängesfrågan vid ett flyttningsförbud. Problemet har även diskuterats i ett beslut av regeringsrätten den 18 juli 1988 (dnr 2377 – 1988).

Skälet till att umgängesfrågan vid flyttningsförbud inte regleras i socialtjänstlagen torde närmast vara att flyttningsförbudet är att anse som en temporär åtgärd.

Umgänget mellan barn och förälder kan regleras under den tid barnet

vårdas med stöd av LVU. Men sedan vården upphört och eventuellt ersatts med ett flyttningsförbud finns inte längre möjlighet att reglera denna fråga. Detta framstår som inkonsekvent och kan skapa rättsosäkerhet.

Som tidigare anförts är avsikten med flyttningsförbudet i första hand att ge barn och föräldrar tid att förbereda en återförening. I förberedelsearbetet måste ingå att skapa en förtroendefull relation mellan barnet och föräldrarna. Detta kan — särskilt vid långvariga separationer — vara mycket känsligt och ta tid.

Det torde vara ofrånkomligt att föräldrarna i denna känsliga situation inte alltid kan ha samma uppfattning som socialnämnden i fråga om hur och i vilken takt relationerna med barnet skall byggas upp. Det kan därför under den tid flyttningsförbudet pågår finnas behov att reglera umgänget mellan barnet och föräldrarna. En sådan reglering bör i rättssäkerhetens intresse formaliseras så att beslut kan överklagas och prövas av domstol.

Jag föreslår att det i lagen införs en möjlighet för socialnämnden att på samma sätt som i fråga om vården besluta om de inskränkningar i fråga om umgänget mellan barnet och föräldrarna som nämnden anser nödvändiga för barnets skull. Socialnämndens beslut bör kunna överklagas till länsrätten.

Jag bedömer att förslaget om rätt att överklaga ett beslut om umgänge inte kommer att leda till några nämnvärda kostnadsökningar.

Något skäl att som vid umgängesinskränkning i fråga om vården beskriva att socialnämnden skall överväga inskränkningens bestånd särskilt anser jag inte föreligga eftersom flyttningsförbudet skall övervägas med korta tidsintervaller.

En motsvarighet till möjligheten att under vården bestämma att den unges vistelseort inte skall röjas för föräldern eller någon annan vårdnadshavare anser jag inte är motiverad. Flyttningsförbudet är — som tidigare sagts — en temporär åtgärd som syftar till att ge ytterligare tid för förberedelse av en återflyttning. Att i det läget förordna att föräldern över huvud taget inte skall få veta var barnet finns är enligt min mening en alltför ingripande åtgärd som är ägnad att motverka upprätthållandet av ett förtroendefullt förhållande mellan barnet och föräldrarna. I de fall det finns behov av ett beslut att inte röja barnets vistelseort, torde det enligt min uppfattning regelmässigt ha saknats förutsättningar för att låta vården upphöra.

4.6.4 Förhållandet mellan flyttningsförbud och verkställighetsåtgärd enligt 21 kap. föräldrabalken

Mitt förslag: Länsrätten får inte besluta om åtgärd enligt föräldrabalken för att ett barn skall överflyttas till en vårdnadshavare om ett flyttningsförbud enligt LVU föreligger i fråga om barnet.

Remissinstanserna: Några remissinstanser anser att ett flyttningsförbud borde utgöra hinder för ett beslut om överflyttning av barnet enligt 21 kap. föräldrabalken.

Prop. 1989/90: 28

Skälen för mitt förslag

Gällande rätt

I 21 kap. föräldrabalken finns bestämmelser om verkställighet av domar eller beslut rörande vårdnad m. m. Där finns också en bestämmelse om att en vårdnadshavare kan begära att länsrätten, utan att det finns någon dom eller något beslut om det, förordnar att ett barn som vistas hos någon annan skall flyttas över till vårdnadshavaren. Har barnet fyllt 12 år får verkställighet inte ske mot dess vilja om inte länsrätten finner det nödvändigt av hänsyn till barnets bästa. Samma är förhållandet om barnet inte har fyllt 12 år men nått en sådan mognad att barnets vilja ändå bör beaktas. Länsrätten kan vägra verkställighet, om det finns en risk som inte är ringa för att barnets kroppsliga eller själsliga hälsa skadas.

Socialnämndens befogenhet att meddela flyttningsförbud med stöd av 28 § socialtjänstlagen är underordnad reglerna i 21 kap. föräldrabalken. Det innebär bl. a. att nämndens beslut om flyttningsförbud upphör att gälla om länsrätten med stöd av 21 kap. 7 § föräldrabalken har beslutat att barnet skall överflyttas till vårdnadshavaren.

Överväganden

I samband med att de nuvarande reglerna om verkställighet i 21 kap. föräldrabalken tillkom år 1967 diskuterades om dåvarande bestämmelsen om flyttningsförbud i barnavårdslagen i fortsättningen behövdes. Föredragande departementschefen konstaterade att verkställighetsreglerna inte kunde bidra till skydd mot olämpliga förflyttningar annat än när ett verkställighetsärende verkligen hade väckts. En fråga om att flytta ett barn kunde emellertid komma upp utan samband med något verkställighetsärende, bl. a. då vårdnadshavaren direkt till fosterföräldrarna (numera familjehemsföräldrarna) framställde krav på att få tillbaka barnet. Fosterföräldrarna borde då vända sig till barnavårdsnämnden (numera socialnämnden) och eventuellt få nämnden att meddela förbud mot att flytta barnet. Departementschefen uttalade att man borde eftersträva att flyttningsförbud skulle komma under länsstyrelsens (numera länsrättens) prövning och bli avgjorda enligt den ordning som i det sammanhanget föreslogs för överflyttningsfall i allmänhet (prop. 1967: 138 s. 50).

De skäl för att behålla flyttningsförbud som anfördes i samband med att verkställighetsbestämmelserna infördes ansågs ha samma giltighet vid socialtjänstlagens tillkomst. Möjligheten att förbjuda en vårdnadshavare att ta barnet från familjehemmet behölls därför i socialtjänstlagen (prop. 1979/80: I del A s. 321).

När det gäller samordningen mellan bestämmelsen om flyttningsförbud och verkställighetsreglerna uttalade föredragande departementschefen i

samband med förslaget till ändringar i 21 kap. föräldrabalken, att det måste anses naturligt att det beslut som länsstyrelsen fattar efter noggrann utredning skall ta över barnavårdsnämndens beslut. En sådan ordning låg enligt departementschefen också i linje med det begränsade ändamål som en barnavårdsnämnds förbud borde tjäna (prop. 1967:138 s. 51).

De förslag som jag tidigare har redogjort för i fråga om flyttningsförbud (avsnitt 4.6.1) medför att de förutsättningar som gällde vid införandet av verkställighetsreglerna delvis ändras. Beslut om flyttningsförbud fattas enligt mitt förslag av länsrätten som därigenom blir första instansen i fråga om både verkställighetsåtgärd enligt föräldrabalken och flyttningsförbud.

Den omständigheten att länsrätten som första instans handlägger flyttningsförbud är rent allmänt ägnad att stärka rättssäkerheten. Någon avgörande skillnad i fråga om noggrannhet mellan den utredning som behöver göras vid en ansökan om åtgärd enligt föräldrabalken å ena sidan och vid en ansökan om flyttningsförbud å andra sidan borde inte föreligga trots att flyttningsförbudet har ett mera begränsat ändamål.

Genom att länsrätten enligt mitt förslag beslutar om flyttningsförbud torde behovet av att ett sådant förbud underordnas verkställighetsreglerna i föräldrabalken bli mindre. Till detta kommer att det är önskvärt med en ordning som utesluter risken att det först kan förekomma en besvärprocess angående förbudsfrågan och därefter ett verkställighetsärende hos länsrätten.

Jag föreslår med hänvisning till det anförda att verkställighetsreglerna i föräldrabalken kompletteras med en bestämmelse om att ett beslut om flyttningsförbud utgör hinder mot att pröva talan om verkställighetsåtgärd enligt föräldrabalken.

4.7 Den unges återförening med sina föräldrar

Mitt förslag: LVU tillförs en bestämmelse där socialnämnden erinras om sin skyldighet att noga förbereda den unges återförening med sina föräldrar.

Utredarens förslag: Överensstämmer med mitt (betänkandet s. 121 f.).

Remissinstanserna: Alla remissinstanser som har yttrat sig i frågan tillstyrker förslaget.

Skälen för mitt förslag

Gällande rätt

LVU innehåller inga föreskrifter om socialnämndens skyldighet att inför upphörande av vården förbereda den unges återförening med föräldrarna. Av 22 § tredje stycket socialtjänstlagen framgår dock att vården bör utformas så att den främjar den unges samhörighet med de anhöriga och kontakten med hemmiljön.

Enligt LVU skall vården upphöra när den inte längre behövs. I de allra flesta fall innebär det att den unge får återvända hem när vården upphör. Jag anser det vara en av socialnämndens viktigaste uppgifter att verka för att en återgång till hemmet kan ske och att den för den unges del blir så smidig som möjligt.

En av förutsättningarna för att barnet skall kunna återförenas med sina föräldrar är att kontakten dem emellan varit god under placeringstiden. Socialnämnden bör därför på olika sätt medverka till att kontakten mellan barn och föräldrar upprätthålls under vårdtiden. Enligt mitt förslag skall det av LVU framgå att nämnden har ett sådant ansvar (avsnitt 4.4.2).

En separation från föräldrarna är i de allra flesta fall en påfrestande upplevelse för barnet. Det bör vara en strävan att i görligaste mån undvika akuta placeringar och på olika sätt underlätta separationen. Även i de fall bindningen mellan barnet och föräldrarna varit huvudsakligen destruktiv behöver barnet hjälp att bearbeta såväl separationen som relationen till föräldrarna.

Genom hemtagningen utsätts barnet för ytterligare en separation. Särskilt om barnet bott under lång tid i ett familjehem kan denna separation bli svår. Jag vill här erinra om att mer än hälften av alla avslutade LVU-placeringar pågått i mer än tre år. Jag anser det därför befogat att i LVU införa en bestämmelse om socialnämndens skyldighet att noga förbereda barnets återförening med sina föräldrar.

Barnets behov av att bearbeta separationen från familjehemmet är som regel lika stort som behovet att bearbeta separationen från föräldrarna. Socialnämnden bör gå varsamt fram och respektera den känslomässiga bindning barnet utvecklat till sina familjehemsföräldrar. Det kan därför enligt min mening inte bli fråga om en abrupt hemtagning. I vissa fall då barnets kontakt med föräldrarna inte varit tillfredsställande under den tid placeringen pågått finns det möjlighet att utfärda ett flyttningsförbud. Ett sådant förbud skall tjäna syftet att med olika insatser från socialtjänstens sida göra det möjligt för barnet att återvända hem utan risk för skada (avsnitt 4.6).

Som jag tidigare sagt kan man inte helt bortse från att det finns fall där det står klart att barnet inte inom överskådlig tid kommer att kunna återförenas med sina föräldrar. Om det i de fallen är uppenbart bäst för barnet att få vara kvar i familjehemmet bör man pröva möjligheten att flytta över vårdnaden till familjehemsföräldrarna. Jag utvecklar min syn på denna fråga närmare i avsnitt 5, Överflyttande av vårdnaden till familjehemsföräldrar.

4.8.1 Offentligt biträde i mål om flyttningsförbud

Mitt förslag: Offentligt biträde skall kunna förordnas också i mål om flyttningsförbud.

Utredaren har inte tagit upp denna fråga.

Remissinstanserna: Några remissinstanser behandlar frågan. De anser att bestämmelserna om offentligt biträde i LVU-mål bör bli tillämpliga även i fråga om flyttningsförbud.

Skälen för mitt förslag*Gällande rätt*

Enligt 41 § 3 rättshjälpslagen (1972:429) beviljas rättshjälp genom offentligt biträde i mål eller ärende angående beredande av vård, omedelbart omhändertagande eller upphörande av vård enligt LVU. Vidare får offentligt biträde förordnas hos förvaltningsdomstol vid överklagande av socialnämndens beslut om var vården av den unge skall inledas eller beslut att flytta den unge från det hem där han vistas.

Överväganden

Reglerna om flyttningsförbud skall enligt mitt förslag flyttas från socialtjänstlagen till LVU. Anledningen till detta är att ett flyttningsförbud bör betraktas som en tvångsåtgärd gentemot föräldrar och barn av samma karaktär som ett beslut om vård enligt LVU. För många föräldrar framstår det som obegripligt att de – sedan nämnden har funnit att förutsättningar för vård inte längre finns – kan mötas av ett flyttningsförbud som till sina verkningar kan upplevas som ett beslut om tvångsvård men med ett begränsat rättsskydd.

Jag har bl. a. av rättssäkerhetsskäl föreslagit att prövningen av en fråga om flyttningsförbud läggs på länsrätten. Därmed underkastas sådana åtgärder samma prövning som en ansökan om vård.

Det finns för närvarande inga möjligheter att förordna offentligt biträde vid prövning av fråga om flyttningsförbud. Jag anser med hänvisning till det sagda att starka skäl talar för att en sådan möjlighet öppnas. Jag föreslår därför att rättshjälp genom offentligt biträde skall kunna beviljas även när socialnämnden har ansökt om ett flyttningsförbud.

Detsamma bör gälla i fråga om upphörande av ett sådant förbud.

Däremot finner jag inte att rättssäkerheten kräver att ett offentligt biträde – som vid omedelbara omhändertaganden – bör kunna beviljas vid tillfälligt flyttningsförbud. Detta har att göra med att ett tillfälligt flyttningsförbud – till skillnad från ett omedelbart omhändertagande – inte innebär några förändringar i den unges aktuella situation.

Jag bedömer att den här avsedda utvidgningen av möjligheterna att få

rättshjälp kommer att leda till en begränsad kostnadsökning. Samtidigt bör nämnas att vissa andra kostnader för rättsväsendet kan minska något som följd av mina förslag i det föregående om förbättrad samordning mellan flyttningsförbud och verkställighetsåtgärd enligt 21 kap. föräldrabalken (avsnitt 4.6.4) samt mellan häktning och omedelbart omhändertagande (avsnitt 4.5.2).

4.8.2 Personkretsen i fråga om mål enligt LVU

Enligt 42 § rättshjälpslagen skall rättshjälp genom offentligt biträde beviljas den som åtgärden avser och i mål eller ärende som avses i 41 § 3 även vårdnadshavare om det inte måste antas att behov av biträde saknas.

Frågan om rätten till offentligt biträde i mål eller ärende enligt LVU berördes av rättshjälpskommittén (Ju 1982:01) i dess betänkande (SOU 1985:4) Rättshjälp – Offentliga biträden, organisationsfrågor m. m. Kommittén hävdade att den gällande ordningen medförde att det ofta förordnades två skilda biträden trots att den unge och vårdnadshavaren hade sammanfallande intressen och därför lika bra kunde representeras av ett gemensamt biträde. Detta gällde enligt kommittén främst för allt i fråga om yngre barn. Begärs omhändertagande av äldre barn kunde det enligt kommittén ibland finnas anledning att förordna olika biträden. Behovet beror på barnets ålder, på förhållandet mellan vårdnadshavaren och barnet samt på grunden för ingripandet. Kommittén föreslog – med hänvisning till det anförda – att gemensamt offentligt biträde för barnet och vårdnadshavaren skulle förordnas i mål eller ärenden enligt LVU om inte särskilda skäl talade mot det (betänkandet s. 138 – 141).

Vid remissbehandlingen av betänkandet var de remissinstanser, som tog upp frågan, kritiska till förslaget och förordade att nuvarande ordning skulle behållas. Bland de skäl som anfördes mot förslaget kan nämnas risken för att barnets rättsliga ställning urholkas, att det gemensamma biträdet skulle råka i en ohållbar lojalitetskonflikt samt att domstolen skulle ha svårt att skilja ut i vilka fall barnet behöver ett eget biträde. Samtliga remissinstanser som tog upp frågan ansåg det särskilt viktigt att yngre barn fick ett eget biträde. I fråga om ungdomar över 15 år, beträffande vilka ett omhändertagande på grund av eget beteende skall prövas, ifrågasatte ett par remissinstanser behovet av att vårdnadshavaren får ett biträde.

I propositionen 1987/88:73 om förbättringar inom rättshjälpssystemet anförde föredragande departementschefen (s. 77 f.) – med hänvisning till att det inom socialdepartementet pågick ett arbete med förändringar av LVU-lagstiftningen – att det är naturligt att kommitténs förslag och remissinstansernas synpunkter på det tas till vara i det fortsatta arbetet inom socialdepartementet.

Jag gör för egen del följande bedömning.

Vård med stöd av LVU är en ingripande tvångsåtgärd som går ut på att föräldrarnas vårdnadsansvar begränsas och barnets situation förändras. Det är ofta en grannliga uppgift för domstolen att bedöma den unges vårdbehov.

Vad först gäller de s. k. miljöfallen är det barnets bästa som skall tillgodoses. Det är därmed enligt min uppfattning naturligt att barnet får ett offentligt biträde som bara ser till barnets behov. Ett offentligt biträde för vårdnadshavaren torde naturligen se det som sin uppgift att tillvarata föräldraintresset. Det finns därmed en risk – framför allt i den processuella delen – att ett gemensamt biträde framstår som en hjälp åt i första hand föräldrarna. Det torde ofta vara så att föräldrarnas intresse av att få behålla barnet inte sammanfaller med det som befinns vara bäst för barnet. Ett offentligt biträde, som företräder både föräldrarna och barnet och som finner att barnets bästa kräver ett omhändertagande, hamnar därmed i en ohållbar lojalitetskonflikt som inte kan lösas på annat sätt än att ytterligare ett biträde förordnas.

Till det sagda kommer att det måste vara en vanskelig uppgift för domstolen att i förväg bedöma i vilka fall olika biträden behövs för föräldrar och barn. Ett sådant ställningstagande torde kräva att rätten på ett tidigt stadium i processen tvingas ta ställning till själva sakfrågan i målet, dvs. om det ligger i barnets intresse att bli omhändertaget.

Vid prövning av frågan om tvångsvård beträffande de s. k. beteendefallen är det något mera tveksamt om det regelmässigt behövs två biträden. En ung människa som har fyllt 15 år torde oftast behöva ett eget biträde. Huruvida också föräldrarna behöver ett biträde har att göra med om den unge och föräldrarna har motstridiga intressen eller är i stark konflikt med varandra. Detta torde inte vara ovanligt om den unge missbrukar droger. En prövning får här ske från fall till fall om vårdnadshavaren behöver eget biträde.

Med hänvisning till det sagda anser jag inte att det finns tillräckliga skäl att ändra nuvarande ordning i fråga om förordnande av offentligt biträde i mål eller ärenden enligt LVU.

Jag vill dock understryka att ett förordnande av olika biträden alltid bör föregås av en noggrann prövning. Trots att huvudregeln är att olika biträden skall förordnas i dessa mål bör detta alltså inte ske slentrianmässigt.

5 Överflyttande av vårdnaden till familjehemsföräldrar

Min bedömning: Är förutsättningarna uppfyllda bör möjligheterna att få vårdnaden om barn och ungdomar överflyttad till familjehemsföräldrar utnyttjas i högre utsträckning än för närvarande.

Utredaren har inte behandlat frågan.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser, bl. a. socialstyrelsen, har tagit upp frågan och anser att möjligheten att flytta över vårdnaden till familjehemsföräldrar, när barnet har rotat sig i ett familjehem, bör lyftas fram.

Gällande rätt

Enligt 6 kap. 7 § föräldrabalken skall rätten besluta om ändring i vårdnaden, om en förälder vid utövandet av vårdnaden om ett barn gör sig skyldig till missbruk eller försummelse eller i övrigt brister i omsorgen om barnet på ett sätt som medför bestående fara för barnets hälsa eller utveckling. Sådan ändring i vårdnaden prövas på talan av bl. a. socialnämnden.

Vidare kan enligt 6 kap. 8 § samma balk vårdnaden om ett barn flyttas över till den eller dem som har tagit emot barnet i ett annat enskilt hem än föräldrahemmet, om barnet stadigvarande har vårdats och fostrats i det hemmet och det är uppenbart bäst för barnet att det rådande förhållandet får bestå. Sådan överflyttning av vårdnaden prövas på talan av socialnämnden.

Överväganden

Överflyttning av vårdnaden på grund av en förälders eller bådas olämplighet torde enligt förarbetena till 6 kap. 7 § föräldrabalken i de flesta fall aktualiseras bara när ett barn har tagits om hand med stöd av LVU. Först när en återförening inte kan komma till stånd trots långvariga och omfattande insatser från socialnämndens sida kan det bli nödvändigt att begära en överflyttning av vårdnaden enligt förevarande lagrum (prop. 1981/82:168 s. 68).

Socialutskottet framhöll i sitt betänkande i fråga om socialtjänstreformen att när en lång tids vård enligt LVU kan förutses, det ibland kan vara påkallat att överväga om inte socialnämnden i stället bör verka för att det utses en annan vårdnadshavare för barnet (1979/80:SoU44 s. 99).

I vissa fall när barnet bor i ett familjehem kan det vara uppenbart att det är bäst för barnet att få stanna kvar där även när det inte längre finns legala förutsättningar för vård utanför det egna hemmet. Har barnet bott i familjehemmet i flera år kan det ha rotat sig där och funnit en sådan trygghet och gemenskap att det uppfattar detta hem som sitt eget. Att i en sådan situation tvinga barnet att återförenas med sina föräldrar kan ofta innebära att barnet tar skada.

LVU föreskriver att vården skall upphöra när den inte längre behövs. Finns det en risk som inte är ringa för att barnets hälsa skadas av att inte få vara kvar i familjehemmet får dock socialnämnden — som tidigare anförts — förbjuda föräldrarna att ta barnet från familjehemmet. Flyttningsförbudet är avsett som en temporär åtgärd för att förhindra att föräldrarna tar hem barnet omedelbart och för att ge tid att förbereda en återförening.

Socialutskottet uttalade vid sin behandling av socialtjänstreformen att ett flyttningsförbud enligt lagen kunde bli bestående under lång tid utan att det gick att flytta över vårdnaden om barnet till familjehemsföräldrarna. Utskottet framhöll att det var angeläget att reglerna i socialtjänstlagen om vård och skydd av barn i särskilt utsatta situationer samordnades med reglerna i föräldrabalken om vårdnaden om barnet (1979/80:SoU44 s. 79).

En sådan samordning tillskapades år 1983 genom att en möjlighet inför-

des att flytta över vårdnaden t. ex. till familjehemsföräldrar i de fall barnet rotat sig i familjehemmet (6 kap. 8 § föräldrabalkén).

I förarbetena till den nya bestämmelsen framhöll föredragande departementschefen att det torde krävas att barnet har bott i familjehemmet under flera år innan det kan bli aktuellt att över huvud taget överväga att flytta över vårdnaden till familjehemsföräldrarna med stöd av bestämmelsen. För domstolen blir det nödvändigt att utreda vilken anknytning barnet har till detta hem och hur kontakterna mellan barnet och föräldrarna har förlöpt. Har föräldrarna inte visat barnet något intresse under den tid det har vistats i familjehemmet eller har kontakterna varit sporadiska eller skett under uppsplitande former kan en flyttning av vårdnaden bli aktuell. Stort avseende måste enligt departementschefen alltid fästas vid barnets egen inställning. Det krävs att barnet fått en så stark bindning till familjehemmet att barnet uppfattar det som sitt eget (prop. 1981/82:168 s. 70).

Flera remissinstanser har efterlyst en ökad användning av möjligheterna att flytta över vårdnaden till familjehemsföräldrar.

Möjligheten att få vårdnaden överflyttad till familjehemsföräldrar förefaller ha utnyttjats i ringa utsträckning.

Barn behöver stabila och varaktiga förhållanden till sina föräldrar för att kunna känslomässigt knyta an till dem. Detta är viktigt för barnets personlighetsutveckling. Man bör därför under barnets uppväxttid så långt möjligt undvika att rubba barnets förhållande till föräldrarna.

Stora ansträngningar görs också i allmänhet för att undvika separation mellan barn och föräldrar. På senare år har skett en utveckling mot behandling av hela familjer inom institutionsvården. Det har också vuxit fram olika dagbehandlingsalternativ för att motverka tidiga relationsstörningar.

När ett barn omhändertas för vård innebär det att dess förhållande till föräldrarna oundvikligen rubbas. Det är i en sådan situation många gånger ännu viktigare än annars att barnets förhållanden i det nya hemmet blir trygga och stabila.

En grundtanke när det gäller att bereda samhällsvård är att vården inte skall pågå längre tid än nödvändigt. Socialnämnden har ett ansvar för att kontakten mellan föräldrar och barn är så god under vårdtiden att en återförening kan ske utan skada för barnet när förutsättningar för vård inte längre finns.

Även om en strävan alltså bör vara att föräldrar och barn skall återförenas kan man inte bortse från att det förekommer fall där en återförening inom överskådlig tid ter sig orealistisk. Detta är t. ex. fallet när ett barn beretts vård utanför det egna hemmet i späda ålder och därefter växer upp i ett familjehem. Barnet betraktar i en sådan situation många gånger familjehemmet som sitt "riktiga" hem. Det knyter känslomässigt an till familjehemsföräldrarna och behandlar dem som sina föräldrar. Detta kan ibland ske även om kontakten med de biologiska föräldrarna under vårdtiden i och för sig varit god.

Vid den remissbehandling, som föregick införandet av bestämmelsen om överflyttning av vårdnaden till bl. a. familjehemsföräldrar, uttryckte

en del remissinstanser farhågor för att den nya möjligheten skulle kunna försvåra ansträngningarna att på frivillig väg genom socialnämndens försorg få till stånd en placering av barnet i ett lämpligt familjehem. Ett annat skäl som anfördes mot förslaget var att det på så sätt skulle bli möjligt att genomdriva en adoption mot föräldrarnas vilja.

Föredragande departementschefen framhöll med anledning av detta att det givetvis inte bör komma i fråga att flytta över vårdnaden från föräldrar som håller en god kontakt med barnet medan det vistas i ett familjehem. Föräldrarna skulle alltså i dessa fall inte behöva tveka inför tanken på en familjehemsplacering av rädsla för att bli fräntagna vårdnaden och därmed utsättas för en risk att barnet adopteras mot föräldrarnas vilja (prop. 1981/82: 168 s. 40).

Jag delar i princip denna uppfattning. Normalt skall vårdnadsöverflyttning vid vård utanför det egna hemmet inte behöva aktualiseras om föräldrarna behåller en nära relation till barnet under vårdtiden och vården inte är långvarig. Barnet torde då vara inställt på att det skall återförenas med föräldrarna så snart föräldrarnas förhållanden ordnat upp sig.

Som jag tidigare framhållit finns det emellertid fall där man redan från början kan förutse en långvarig placering. I sådana situationer bör man enligt min mening skapa förutsättningar för att barnet skall kunna växa upp under trygga och stabila förhållanden. Detta torde i vissa lägen lämpligen kunna ske genom att socialnämnden tar initiativ till att vårdnaden om barnet flyttas över till familjehemsföräldrarna.

Också i fall där barnet efter en långvarig placering har rotat sig i familjehemmet bör socialnämnden enligt min mening, i högre grad än hittills uppenbarligen har förekommit, aktualisera en vårdnadsöverflyttning. Särskilt bör så ske i fall där föräldrarna efter många år begär att få hem barnet och det är uppenbart bäst för barnet att få stanna kvar i familjehemmet.

Genom att vårdnaden flyttas över till familjehemsföräldrarna öppnas möjlighet att genomdriva en adoption mot föräldrarnas vilja. De nuvarande adoptionsreglerna innebär nämligen att ett barn under 18 år inte kan adopteras utan vårdnadshavarens samtycke (4 kap. 5 a § andra stycket föräldrabalken) medan det däremot inte krävs samtycke från en förälder som inte är vårdnadshavare. I sammanhanget bör dock beaktas att också föräldrar som inte är vårdnadshavare skall höras när fråga uppkommer om adoption av deras barn. De kan alltså på så sätt framföra de synpunkter de kan ha i adoptionsfrågan.

Ett skäl till att möjligheten att flytta över vårdnaden till familjehemsföräldrar hittills har utnyttjats i så ringa grad har sagts vara att de ekonomiska villkoren för familjehemsföräldrarna försämrats genom att de går miste om sin ersättning som familjehemsföräldrar.

I förarbetena till den ändrade regleringen pekade föredragande departementschefen på att den som har tagit emot barnet kan som vårdnadshavare få bidrag till barnets försörjning i form av barnbidrag, underhållsbidrag och, i förekommande fall, bidragsförskott. Vidare har den som är vårdnadshavare för andras barn rätt att i de flesta fall få ersättning av kommunen för omvårdnaden av barnet (15 kap. 19 § föräldrabalken). Departementschefen kunde därför inte se att ekonomiska skäl skulle hindra att

vårdsnaden om ett barn flyttas över till familjehemsföräldrarna. En annan sak är att det enligt departementschefen kunde finnas anledning att undersöka om de nuvarande ersättningsmöjligheterna till alla delar är tillfredsställande (prop. 1981/82: 168 s. 41).

JO har i en undersökning av hur socialnämnderna fullgör sina uppgifter inom familjehemsvården uppmärksammat frågan om ekonomisk ersättning vid överflyttning av vårdsnaden till familjehemsföräldrar. I ett beslut den 3 mars 1986 (dnr 1639—1985, 1640—1985 och 1641—1985) konstaterar JO, vid en jämförelse mellan den normala ersättningen till familjehemsföräldrar och dessas ekonomiska situation efter övertagande av vårdsnaden, att ersättningen minskar efter vårdnadsöverflyttningen. JO pekar på möjligheten att — åtminstone om barnet bor inom den egna kommunen — kompensera vårdnadshavarna med ekonomisk hjälp och annat bistånd enligt 5 eller 6 § socialtjänstlagen. Det förefaller därför, enligt JO, som om den sänkta ersättningen efter vårdnadsöverflyttningen skulle ha att göra med socialnämndens inställning i frågan. Med hänsyn till den tveksamhet i frågan som JO lagt märke till hos många socialnämnder och till det förhållandet att saken kan vara mer komplicerad om barnet är placerat utanför den egna kommunen, anser JO dock att frågan bör bli föremål för fortsatta överväganden från statsmakternas sida.

Enligt socialstyrelsen (Meddelandeblad nr 29/87) är socialnämnden skyldig att betala såväl arvode som omkostnadsersättning så länge barnets behov inte kan tillgodoses utan dessa insatser.

Möjligheten att få vårdsnaden överflyttad till familjehemsföräldrarna förefaller alltså hittills ha utnyttjats i liten utsträckning. Huruvida en bidragande orsak till detta är de ekonomiska förutsättningarna torde vara svårt att uttala sig om utan någon närmare undersökning. Som framkommit genom det tidigare sagda torde möjligheterna att kompensera familjehemsföräldrarna ekonomiskt vara ganska goda om de tar över vårdsnaden om barnet.

Jag anser det angeläget att den fortsatta utvecklingen i fråga om överflyttande av vårdsnaden till familjehemsföräldrar följs. Särskilt viktigt är det att utröna vilka faktorer det är som styr dels socialnämnderna när det gäller att ta upp frågan om en vårdnadsöverflyttning, dels familjehemsföräldrars inställning till att bli vårdnadshavare. Jag utgår från att socialstyrelsen i sin löpande verksamhet uppmärksammar dessa frågor.

6 Den lagtekniska lösningen

Mitt förslag: Mina förslag rörande vård utan samtycke genomförs i en ny lag med särskilda bestämmelser om vård av unga. Den nya lagen bygger till stor del på den nuvarande men utformas på ett mer lättillgängligt sätt.

Utredarens förslag: Föreslagna ändringar kan ske inom ramen för den nuvarande lagstiftningen (betänkandet s. 57 f.).

Remissinstanserna: En övervägande majoritet av remissinstanserna ansluter sig till utredarens förslag. Några, bl.a kammarrätten i Sundsvall, länsrätten i Göteborgs och Bohus län samt Göteborgs kommun, påpekar dock att lagen med de ändringar som föreslås blir svåröverskådlig och mindre läsbar.

Skälen för mitt förslag: Som jag nämnde inledningsvis (avsnitt 1), lade socialberedningen i sitt betänkande, Barns behov och föräldrars rätt – Socialtjänstens arbete med utsatta familjer, fram förslag som sammantaget var så omfattande att beredningen föreslog en helt ny lag med en ny rubrik.

Den särskilde utredaren föreslår i sitt betänkande, Översyn av LVU, inte så omfattande ändringar som socialberedningen gjorde. Utredaren anser också att de ändringar han föreslår kan göras i nuvarande LVU.

Mina överväganden har lett fram till förslag om att LVU bör preciseras, kompletteras och ändras i en rad hänseenden. De föreslagna ändringarna är sammantagna relativt omfattande. Mina förslag föranleder att flera nya paragrafer skulle behöva tillföras lagen, fler än utredaren föreslår. Om ändringarna genomfördes inom ramen för den befintliga lagen, skulle flera paragrafer komma att få beteckningar som a-, b-, c- eller d-paragrafer. Detta skulle göra lagen svår att överblicka.

Jag anser dessutom att LVU är strukturerad på ett sådant sätt att lagen bitvis är svåräst. Lagen bör enligt min mening ges en mer logisk disposition utifrån handläggningsordningen av ett LVU-ärende. Detta medför att ett flertal paragrafer i lagen berörs.

Med anledning av det jag nu har anfört, anser jag att det är lämpligt att mina förslag genomförs i en ny lag som ersätter den nuvarande. Den nya lagen bör till stor del bygga på den nuvarande, men bör utformas på ett mer lättillgängligt sätt.

Den nuvarande lagens rubrik är väl inarbetad och jag ser inga skäl att ändra den. Rubriken täcker väl lagens föreslagna innehåll.

7 Ändringar i socialtjänstlagen

7.1 Familjehemsutredning

Mitt förslag: Innan socialnämnden medger att ett barn får tas emot i ett enskilt hem, skall nämnden utreda förhållandena i hemmet och förutsättningarna för vård där.

Utredarens förslag: Överensstämmer med mitt (betänkandet s. 109 f.).

Remissinstanserna: Alla utom en, som uttrycker viss tveksamhet, tillstyrker eller lämnar förslaget utan erinran.

Gällande rätt

Sedan länsrätten har beslutat om vård med stöd av LVU övergår ansvaret för vården på socialnämnden. Det är nämnden som beslutar om hur vården skall ordnas och var den unge skall vistas under vårdtiden. Vilka förutsättningar som skall gälla för att socialnämnden skall medge placering i ett familjehem anges inte särskilt i LVU. Vården skall emellertid till sitt innehåll inte skilja sig från den som ges i frivilliga former. De övergripande bestämmelserna om nämndens vårdansvar finns därför i socialtjänstlagen.

I 25 § socialtjänstlagen föreskrivs att en underårig inte utan socialnämndens medgivande får tas emot för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem. Som ett medgivande anses socialnämndens beslut att bereda den underåriga vård i ett visst familjehem. Detta gäller alltså både när en placering sker med stöd av LVU och när den sker enbart enligt reglerna i socialtjänstlagen.

Vilka kriterier som skall gälla för att ett medgivande skall lämnas har inte särskilt sagts ut i lagen. Vid bedömningen bör ledning hämtas från 26 § socialtjänstlagen, som uttrycker vilka förhållanden barnet bör kunna tillförsäkras i det nya hemmet. Barnet bör bl. a. kunna garanteras en god vård och fostran och i övrigt gynnsamma uppväxtförhållanden.

Överväganden

Innan den unge placeras i ett enskilt hem — i regel ett familjehem — måste det föreligga en tillförlitlig och noggrann utredning av familjehemmet. Det finns inga uttryckliga bestämmelser om vad en sådan utredning skall innehålla. Utredningen bör vara så utförlig att den kan ligga till grund för en bedömning om barnet kan beredas den behövliga vården i hemmet. För att kunna utreda barnets särskilda behov och förutsättningar krävs kännedom om barnet och om de omständigheter som gjort det nödvändigt att placera barnet i familjehem.

Den särskilde utredaren har i sin egenskap av JO funnit en del brister när det gäller familjehemsutredningarna. Han anser bl. a. att utredningarna ofta är alltför knapphändiga. De begränsas ofta till att belysa de yttre omständigheter under vilka familjehemsföräldrarna lever. Han anser vidare att särskild hänsyn inte tas i tillräcklig utsträckning till om familjehemsföräldrarna har sådana personliga förutsättningar att de kan tillgodose barnets särskilda behov. Han har också funnit att det föreligger brister i fråga om dokumentation av utredningarna.

Familjehemsutredningen bör syfta till att utreda familjehemsföräldrarnas vilja och förmåga att ge barnet den omsorg som barnet behöver. Familjehemsföräldrarnas förmåga att tillgodose barnets särskilda behov bör alltid utredas. En fördjupad kunskap om familjehemsföräldrarnas personliga förmåga i förhållande till behovet hos det barn som skall placeras är enligt min mening en förutsättning för att socialnämnden skall kunna avgöra om hemmet i fråga är lämpligt. Utredningen ställer alltså

stora krav på utredaren, inte minst när det gäller kunskaper om barns förutsättningar och behov.

Prop. 1989/90: 28

Utredningen bör inledas så snart fråga uppkommer om att bereda barnet vård utanför det egna hemmet. När det gäller LVU bör utredningen helst föreligga färdig redan vid det sammanträde då socialnämnden skall besluta om ansökan om vård till länsrätten. Jag vill dock framhålla att det är viktigt att inte låta en otillräcklig utredning bilda underlag för socialnämndens beslut. En hel del av de omplaceringar som i dag sker inom familjehemsvården skulle kunna undvikas om det redan från början fanns ett tillräckligt fylligt underlag för socialnämndens medgivande.

Jag anser att socialnämnden, för att i görligaste mån undvika omplaceringar, dels, som nyss nämnts, bör undvika att inleda familjehemsutredningen i ett sent skede, dels bör överväga möjligheten att tillfälligt placera barnet på barnhem i de fall man inte hinner få fram en tillräckligt fyllig utredning i tid. En sådan placering av barnet bör ske tillsammans med barnets föräldrar, eller om det inte är lämpligt, tillsammans med någon annan närstående. Tiden på barnhemmet kan då användas både till att utreda det tilltänkta familjehemmets lämplighet och till att förbereda barn och föräldrar inför separationen.

Varken i socialtjänstlagen eller i LVU lämnas några särskilda föreskrifter om familjehemsutredningen.

Jag anser att familjehemsutredningen är ett mycket viktigt instrument när det gäller att bereda den unge god vård och fostran och i övrigt gynnsamma uppväxtförhållanden. Därför bör det av lagen framgå att en sådan utredning skall göras innan nämnden medger att den unge tas emot i det enskilda hemmet.

Jag föreslår att 25 § socialtjänstlagen kompletteras med en föreskrift om att förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård i hemmet måste utredas innan ett medgivande lämnas. Som nyss nämnts gäller föreskrifterna i 25 § också i fråga om vård enligt LVU.

Jag vill betona att utredningen givetvis måste dokumenteras.

7.2 Övervägande i fråga om frivilliga placeringar

Mitt förslag: Har den unge tagits emot i ett annat hem än det egna, skall socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vården fortfarande behövs.

Utredarens förslag: Överensstämmer med mitt (betänkandet s. 128 f.).

Remissinstanserna: En övervägande majoritet av de remissinstanser som har uttalat sig i frågan tillstyrker utredarens förslag.

Skälen för mitt förslag: En grundförutsättning vid frivilliga placeringar är att vårdnadshavaren har rätt att bestämma var barnet skall vistas. Därmed följer också en rätt att besluta om att barnet skall återvända hem. Denna rätt kan dock i vissa fall komma att stå i strid mot vad som är bäst för barnet. I 28 § socialtjänstlagen ges därför i dag en möjlighet att under

vissa förutsättningar sätta vårdnadshavarens bestämmanderätt över barnet ur kraft.

Prop. 1989/90:28

För barn som bereds vård utanför hemmet med föräldrarnas samtycke finns, sedan barnet har placerats, ingen reglerad skyldighet för handläggaren vid socialförvaltningen att redovisa för socialnämnden hur vården bedrivs.

Som jag tidigare redovisat (avsnitt 2.4) har de allra flesta barn och ungdomar som är föremål för vård omhändertagits med föräldrarnas samtycke. Även om föräldrarna i frivilligfallen går med på placeringen är det från barnets synpunkt oftast en ofrivillig separation från föräldrarna. De missförhållanden som ligger till grund för vården enligt socialtjänstlagen kan dessutom många gånger vara lika svåra som vid ett tvångsomhändertagande. Grundproblemen för den unges del är ofta desamma vid frivilliga och tvångsmässiga placeringar. Det rör sig om en i olika hänseenden destruktiv och påfrestande relation till föräldrarna, som förvärras om relationen bryts och separationen förblir obearbetad. Att placera ett barn i familjehem eller på institution är den mest långtgående insatsen man gör inom socialtjänsten.

En av socialtjänstens viktigaste uppgifter är att noga följa den unges placering utanför hemmet, genom tät kontakt med barn, föräldrar och familjehem eller institution, för att se till att vård- och behandlingsplanens målsättning uppfylls. Detta gäller oavsett om det är fråga om en placering enligt LVU eller socialtjänstlagen. Jag anser därför, liksom utredaren, att uppföljningsbehovet vid frivilligplaceringarna är lika stort som vid tvångsplaceringarna.

Utredaren har i sin egenskap av JO utfört en undersökning av familjehem (Barn i familjehem, dnr 1989—1985). Han har därvid funnit att placeringar av barn i familjehem med stöd av socialtjänstlagen ofta löper vidare utan någon egentlig prövning av behovet av fortsatt vård utanför det egna hemmet. Det finns därför, enligt utredaren, risk för att vården i familjehemmet får fortsätta trots att det behov som föranledde beslutet om vård inte längre finns kvar.

En viktig uppgift för socialnämnden vid en frivillig placering är att lämna barnet och föräldrarna det stöd och den hjälp som behövs och, när det finns skäl, medverka till att barnet får återvända till det egna hemmet.

Jag anser med hänsyn till det sagda att socialnämndens uppföljningsansvar i frivilligfallen bör komma till uttryck i socialtjänstlagen. Jag föreslår, liksom i fråga om tvångsplaceringar, att socialnämnden minst en gång var sjätte månad skall vara skyldig att överväga om vården fortfarande behövs. Någon formell omprövning med tillämpning av förvaltningslagens bestämmelser föreslår jag däremot inte.

Mitt förslag: Anmälningsskyldigheten enligt 71 § andra stycket socialtjänstlagen utvidgas till att gälla — förutom myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom — också alla andra myndigheter inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten, som i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till en underårigs skydd. Anmälningsskyldigheten gäller också dem som är anställda vid dessa myndigheter samt vissa angivna yrkesutövare. I fråga om dem som är verksamma inom kommunal familjerådgivning gäller anmälningsskyldigheten liksom för närvarande endast om de i sin verksamhet får kännedom om att en underårig misshandlas i hemmet.

Skyldigheten enligt samma paragraf fjärde stycket att lämna uppgifter till socialnämnden gäller samma kategorier som har anmälningsskyldighet med undantag för den som är verksam inom kommunal familjerådgivning.

Utredarens förslag: Anmälningsskyldigheten skall gälla alla myndigheter som i sin verksamhet får uppgifter om barn och ungdom samt de som är anställda hos sådana myndigheter. Frågan om uppgiftsskyldighet har utredaren inte behandlat (betänkandet s. 135–137).

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser har tillstyrkt utredarens förslag eller lämnat det utan erinran.

Socialstyrelsen ifrågasätter om inte ytterligare yrkesutövare bör omfattas av anmälningsskyldighet, t.ex. legitimerade psykologer. Vidare bör anmälningsskyldigheten gälla all personal vid privata förskolor och privata hem för vård eller boende.

Länsstyrelsen i Stockholms län har uttryckt samma uppfattning som socialstyrelsen i denna del.

Göteborgs kommun har anfört att utredarens förslag inte är tillräckligt för att säkerställa uppgiftsskyldigheten från t.ex. en vuxenpsykiater eller förvaltningshälsovård. Bestämmelsen bör därför gälla för myndigheter som i sin verksamhet får uppgifter av betydelse för en underårigs behov av skydd.

Sveriges Advokatsamfund anser att de allmänna advokatbyråerna, som är att anse som myndigheter, bör stå utanför "upplysningsskyldigheten".

Skälen för mitt förslag

Gällande rätt

Enligt 71 § första stycket socialtjänstlagen bör var och en som får kännedom om att en underårig misshandlas i hemmet eller annars behandlas där på ett sådant sätt att det är fara för hans hälsa eller utveckling anmäla detta

till socialnämnden. Syftet med bestämmelsen är att säkerställa att socialnämnden så snart som möjligt får kännedom om när en underårig far illa i hemmet.

För vissa offentliga organ och befattningshavare vid dessa samt för vissa angivna yrkesutövare finns enligt 71 § andra och tredje styckena socialtjänstlagen en skyldighet att göra anmälningar. Anmälningsskyldigheten gäller för

1. myndighet vars verksamhet berör barn och ungdom,
2. anställda vid de myndigheter som avses under 1 och
3. läkare, lärare, sjuksköterskor och barnmorskor även om de är privat verksamma.

Anmälan skall göras till socialnämnden av anmälningsskyldiga myndigheter och personer, om dessa i sin verksamhet har fått kännedom om något som kan innebära att nämnden behöver ingripa till en underårigs skydd.

De myndigheter och befattningshavare som har anmälningsplikt har också en skyldighet att lämna ut uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av en underårigs behov av skydd.

Anmälningsplikt gäller också för dem som är verksamma inom kommunal familjerådgivning om de i sin verksamhet får kännedom om att en underårig misshandlas i hemmet.

Överväganden

Det har visat sig att 71 § socialtjänstlagen vållat tillämpningssvårigheter. Sedan regeringsrätten i två domar den 26 februari 1985 (dnr 2507—1984 och 2884—1984) tagit upp frågan om uppgiftsskyldighet enligt denna bestämmelse till prövning och funnit att förvaltningshälsovården i Göteborgs kommun och ett sjukhus där inte bedrev en sådan verksamhet att myndigheterna var skyldiga att lämna socialnämnden uppgift om innehållet i en sjukjournal, kan ifrågasättas om bestämmelsen utgör det skydd för barn och ungdomar som den är avsedd att vara.

Bakgrunden i ett av målen var att en distriktsnämnd hos sjukhuset begärt att få ta del av uppgifterna i ett psykologutlåtande beträffande en viss kvinna. Distriktsnämnden behövde uppgifterna därför att kvinnan hade begärt att den pågående LVU-vården av hennes barn skulle upphöra. Regeringsrätten fann att sjukhuset inte bedrev någon verksamhet som berörde barn och ungdom. Sjukhuset och de som var anställda där ansågs därför inte skyldiga att lämna socialnämnden uppgifter om innehållet i psykologutlåtandet.

Frågan gäller alltså vad som avses med uttrycket ”myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom”. För att få klarhet i detta får man gå tillbaka till 1924 och 1960 års barnavårdslagar. I 1924 års barnavårdslag, där anmälningsskyldigheten första gången förekom, fastslogs att kommunal myndighet och varje befattningshavare i statens, landstingets eller kommunens tjänst var skyldiga att göra anmälan till barnavårdsnämnden, om de i sin verksamhet fått kännedom om något förhållande, som borde föranleda nämndens ingripande. Det var alltså inte fråga om någon begränsning till en viss sorts verksamhet.

När bestämmelsen överfördes till 1960 års barnavårdsdag infördes uttrycket "myndighet vars verksamhet berör barn och ungdom". Av förarbetena till lagen (prop. 1960: 10 s. 385) framgår att någon saklig ändring inte var avsedd utan ändringen endast var av redaktionell art.

Med myndighet vars verksamhet berör barn och ungdom avses enligt förarbetena till den nuvarande bestämmelsen (prop. 1979/80:1 del A s. 537) främst åklagar- och polismyndigheter, skolmyndigheter, centraler för psykisk barn- och ungdomsvård, barnavårdscentraler samt de särskilda organ som kan finnas inrättade för allmän ungdomsvård.

I syfte att undanröja de tolkningssvårigheter som kan finnas med nuvarande bestämmelse har utredaren föreslagit att anmälnings- och uppgiftsskyldigheten ändras så att den inte bara gäller sådana myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom utan alla myndigheter som i sin verksamhet får uppgifter om barn och ungdom.

De flesta remissinstanser har tillstyrkt utredarens förslag eller lämnat det utan erinran.

En av socialtjänstens viktigaste uppgifter är att se till att barn och ungdomar, som befinner sig i en utsatt situation, får den vård och det skydd som de behöver. För att kunna fylla denna funktion måste socialnämnden ha möjlighet att få uppgifter om och utreda den unges situation och hans behov av hjälp. Ofta är socialnämnden därvid beroende av i vilken utsträckning man kan få uppgifter från andra myndigheter och befattningshavare som kommit i kontakt med den unge och hans familj.

Med den utformning som bestämmelsen i 71 § socialtjänstlagen har fått utgör anmälingsskyldigheten enligt min uppfattning inte fullt ut det skydd för den unge som den ursprungligen uppenbarligen var tänkt att vara. Många gånger får andra myndigheter än sådana vars verksamhet berör barn och ungdom upplysningar om den unges förhållanden i hemmet. Sålunda torde det inte vara ovanligt att t.ex. en vuxenpsykiatrisk klinik eller en alkoholpoliklinik får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till skydd för den unge.

Med hänvisning till det sagda anser jag att bestämmelsen om anmälingsskyldighet bör omfatta en vidare krets än vad den för närvarande gör. En så omfattande utvidgning som den särskilde utredaren föreslår är jag emellertid inte beredd att ansluta mig till. Utredarens förslag skulle medföra att också myndigheter vars verksamhet inte kan anses förenlig med en skyldighet att anmäla och lämna uppgifter skulle omfattas av bestämmelsen. Som exempel på sådana myndigheter kan nämnas regeringskansliet, JO och allmänna advokatbyråer men också i vissa fall en förälders arbetsplats.

De myndigheter som i första hand torde ha värdefulla uppgifter att lämna i sammanhanget är myndigheter inom hälso- och sjukvården samt socialtjänsten. Det torde vara ett naturligt inslag i sådana myndigheters verksamhet att uppmärksamma förhållanden inom en familj som socialnämnden bör få kännedom om för att kunna ingripa till skydd för barnet. Jag begränsar därför mitt förslag om en utvidgning av anmälingsskyldigheten till myndigheter inom hälso- och sjukvården samt socialtjänsten samt anställda hos sådana myndigheter.

Ett par remissinstanser, bl. a. socialstyrelsen, har anfört att yrkesutövarnas personkrets bör utökas när det gäller anmälningsskyldighet.

Den särskilde utredaren har inte föreslagit någon utvidgning av denna personkrets. Jag anser att det är en grannliga uppgift, som kräver vidare överväganden, att fastställa vilken personkrets en sådan utvidgning borde omfatta.

Jag är därför inte beredd att nu föreslå någon utvidgning av de angivna yrkesutövarnas krets.

Det bör i sammanhanget understrykas att möjlighet att göra anmälan alltid finns för de personkategorier som inte ingår i uppräkningslagen och som inte omfattas av sekretesslagens bestämmelser eller bestämmelser om tystnadsplikt. Författningsstöd för detta finns i 71 § första stycket socialtjänstlagen.

Socialstyrelsen har i en skrivelse till regeringskansliet föreslagit att det införs en möjlighet men inte skyldighet för anmälningsskyldiga enligt 71 § andra stycket socialtjänstlagen att lämna sekretessbelagda uppgifter till socialnämnden i sådana fall uppgifter om förhållanden i ett hem kan få betydelse för ett barn som ännu inte vistas i hemmet (t. ex. uppgifter om blivande adoptivföräldrar eller om ett tilltänkt familjehem).

Som jag tidigare har föreslagit (avsnitt 7.1) skall enligt 25 § socialtjänstlagen en noggrann utredning föregå ett medgivande att ta emot ett barn i ett enskilt hem eller ett beslut om adoption. Det får förutsättas att också förhållanden som talar emot hemmet i regel kommer fram vid en sådan utredning. Jag anser inte att det finns tillräckliga skäl att införa en sådan möjlighet som socialstyrelsen föreslår.

Bestämmelsen om uppgiftsskyldighet i 71 § fjärde stycket tillkom efter det att socialtjänstreformen hade beslutats. Socialutskottet föreslog att 71 § socialtjänstlagen om anmälningsskyldighet skulle kompletteras med en regel om uppgiftsplikt till utredning av en underårigs behov av skydd. Utskottet uttalade i sammanhanget (1981/82:SoU22 s. 34) att uppgiftsskyldigheten avsåg de enligt samma paragraf redan anmälningsskyldiga myndigheterna och befattningshavarna.

Det har vid tillämpningen av bestämmelsen om uppgiftsskyldighet uppkommit tveksamhet om hur uttrycket "myndigheter och befattningshavare som anges i andra stycket" skall förstås. Uttrycket har ibland tolkats så att de yrkesgrupper som anges i andra styckets andra mening inte skulle omfattas av uppgiftsskyldigheten.

Den i 71 § socialtjänstlagen föreskrivna uppgiftsskyldigheten är själva grunden för socialtjänstens möjligheter att ingripa till underårigas skydd. Utan uppgifter från andra myndigheter och befattningshavare som kommit i kontakt med den unge och hans familj torde det många gånger vara omöjligt att utreda den underåriges behov av skydd. Därmed går det inte heller att ge domstolarna ett fullständigt och riktigt beslutsunderlag i de fall det är fråga om ställningstagande i mål om vård enligt LVU. Att sådana mål blir så noggrant och allsidigt belysta som möjligt är självfallet angeläget både från rättssäkerhetssynpunkt och av hänsyn till barnets anspråk på skydd.

Det är med hänvisning till det anförda enligt min uppfattning rimligt att

alla som har anmälningsskyldighet enligt 71 § andra stycket socialtjänstlagen också har skyldighet att lämna uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av den underåriges behov av skydd. Jag föreslår därför att 71 § fjärde stycket socialtjänstlagen förtydligas i det hänseendet.

Prop. 1989/90:28

8 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom socialdepartementet upprättats förslag till

1. lag med särskilda bestämmelser om vård av unga,
2. lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620),
3. lag om ändring i föräldrabalken,
4. lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429),
5. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
6. lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd,
7. lag om ändring i kreditupplysningslagen (1973:1173),
8. lag om ändring i brottsskadelagen (1978:413),
9. lag om ändring i lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m. m. och om överflyttning av barn,
10. lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,
11. lag om ändring i delgivningslagen (1970:428),
12. lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar,
13. lag om ändring i brottsbalken,
14. lag om ändring i datalagen (1973:289),
15. lag om ändring i värnpliktslagen (1941:967),
16. lag om ändring i folkbokföringslagen (1967:198),
17. lag om ändring i skollagen (1985:1100),
18. lag om ändring i utlänningslagen (1989:529).

De under 3 och 4 samt 7 – 14 angivna förslagen har upprättats i samråd med chefen för justitiedepartementet. Förslaget under 15 har upprättats i samråd med chefen för försvarsdepartementet, förslaget under 16 i samråd med statsrådet Engström, förslaget under 17 i samråd med statsrådet Persson och förslaget under 18 i samråd med statsrådet Löw.

Lagrådet har granskat lagförslagen under 1 – 4 med undantag för förslag till ändring i 32 § socialtjänstlagen. Förslagen under 7 och 9 – 18 gäller lagstiftning som faller under lagrådets granskningsområde. Med hänsyn till förslagens beskaffenhet anser jag att lagrådets hörande skulle sakna betydelse.

9.1 Förslaget till lag med särskilda bestämmelser om vård av unga

Den nya lagen bygger till stor del på den gamla men innebär också en del nyheter.

Nya regler ges om flyttningsförbud och tillfälligt flyttningsförbud samt övervägande i fråga om dels fortsatt vård i de s. k. miljöfallen, dels beslut om utövande av umgänge och hemlighållande av vistelskort.

Sakliga ändringar och tillägg görs huvudsakligen i reglerna om grunderna för att bereda vård med stöd av lagen, ansökan om vård, fristen för ansökan om vård efter ett verkställt omedelbart omhändertagande och förutsättningarna för upphörande av ett sådant omhändertagande.

En del lagtekniska förenklingar och förtydliganden genomförs.

Dispositionen är ny. Några mellanrubriker är också nya.

Lagen börjar med en inledande bestämmelse som klargör LVU:s roll i förhållande till frivillig vård. Därefter följer regler om beredande av vård (2–5 §§). Här anges grunderna för vård i de s. k. miljöfallen (2 §) och i de s. k. beteendefallen (3 §). Vidare finns regler om ansökan om vård (4 §) och om när beslutet om vård upphör att gälla (5 §).

Efter reglerna om beredande av vård finns bestämmelser om omedelbart omhändertagande (6–9 §§). Här ges regler om beslut om omedelbart omhändertagande (6 §), underställning av ett sådant beslut och fristen för prövning av ett underställt beslut (7 §), frist för ansökan om vård (8 §) och regler om upphörande av ett omedelbart omhändertagande (9 §).

Därefter följer regler om vården (10–20 §§). Här ges bestämmelser om när vården skall anses påbörjad samt om vårdens utformning (10–12 §§). Vidare finns regler om övervägande i fråga om vårdens bestånd i miljöfallen och prövning i fråga om vårdens bestånd i beteendefallen (13 §) samt om reglering av umgänge m. m. mellan förälder och barn under vårdtiden och övervägande av ett sådant beslut (14 §).

Vidare finns bestämmelser som handlar bl. a. om särskilda befogenheter att omhänderta viss egendom och hur man sedan skall förfara med den (15–20 §§).

I 21 § finns bestämmelser om upphörande av vården.

Under rubriken Andra åtgärder finns dels bestämmelser om det s. k. öppenvårdstvänet (22 och 23 §§), dels bestämmelser om flyttningsförbud och tillfälligt sådant förbud (24–31 §§).

I 32 § finns bestämmelser om läkarundersökning. Därefter följer regler om handläggning av mål och ärenden (33–40 §§). I 41 och 42 §§ finns bestämmelser om överklagande.

Slutligen finns vissa regler om polishandräckning (43 §) och böter (44 §).

När jag nu går över till att kommentera lagförslaget, inriktar jag mig på nyheterna. De regler, som har flyttats från den gamla lagen till den nya utan ändring i sak, går jag i allmänhet inte in på. För en kommentar till dessa regler får jag hänvisa till de förarbeten som ligger till grund för den gamla lagen (prop. 1979/80:1 del A s. 580–608, SoU44). Jag vill även

hänvisa till de förarbeten som ligger till grund för ändringar i 11 § (prop. 1981/82:8, SoU22), 14 och 23 §§ (prop. 1981/82:141, JuU49 och 60), 8 och 14 §§ (prop. 1983/84:174, SoU33) samt 1, 5, 8a, 8b, 20 och 21 §§ (prop. 1984/85:171, SoU31) i den gamla lagen.

Prop. 1989/90:28

Inledande bestämmelse

1 § Insatser inom socialtjänsten för barn och ungdom skall göras i samförstånd med den unge och hans vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (1980:620).

Den som är under 18 år skall dock beredas vård enligt denna lag, om någon av de situationer som anges i 2 eller 3 § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom och, när den unge har fyllt 15 år, av honom själv.

Vård med stöd av 3 § får även beredas den som har fyllt 18 men inte 20 år, om sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än någon annan vård och det kan antas att behövlig vård inte kan ges med den unges samtycke.

Vissa andra åtgärder får vidtas utan samtycke enligt 22 och 24 §§.

Första stycket är nytt. Bestämmelsen klargör att insatserna inom socialtjänsten för barn och ungdomar i första hand skall ges i frivilliga former med stöd av socialtjänstlagen.

Av andra stycket, som motsvarar 1 § första stycket i den gamla lagen, framgår att vård enligt LVU utgör ett komplement till insatserna enligt socialtjänstlagen. Socialtjänsten har ett ansvar för att skydda barn och ungdomar också i situationer när frivilliga åtgärder inte är möjliga.

Tredje stycket överensstämmer i sak med 1 § tredje stycket i den gamla lagen.

I fjärde stycket, som är nytt, erinras om att vissa andra åtgärder än att bereda vård får vidtas utan samtycke. Härvid åsyftas beslut i frågor om öppenvårdstvång och flyttningsförbud.

Beredande av vård

2 § Vård skall beslutas om det på grund av misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.

Paragrafen ersätter 1 § andra stycket 1 i den gamla lagen och anger förutsättningarna för att bereda den unge vård i de s. k. miljöfallen. Frågan har behandlats i den allmänna motiveringen under avsnitten 4.2.1 och 4.2.2.

Bestämmelsen skiljer sig i sak inte från den gamla lagen. Avsikten med gjorda förändringar är att uppnå en bättre precisering av när samhället är skyldigt att ingripa på grund av brister i den unges hemmiljö.

I den nya bestämmelsen har begreppet "fara" övergetts. Skälet till detta är att farebegreppet anses för vagt och abstrakt. I stället har begreppet "påtaglig risk för skada" valts. Avsikten med detta är inte att åstadkomma

någon saklig ändring beträffande grundförutsättningen för att bereda någon vård enligt lagen utan endast att ange förutsättningen mer preciserat.

I uttrycket "påtaglig risk för skada" ligger att det inte kan vara fråga om någon ringa risk för skada. Övergående eller mindre betydande risk för skada är alltså inte tillräcklig för ett ingripande enligt lagen. Det skall gå att konstatera att risken för skada har en sådan inverkan på barnets hälsa eller utveckling att barnet har ett tydligt vårdbehov. Konkreta omständigheter måste alltså föreligga som talar för en risk för skada. Subjektiva antaganden om en sådan risk eller ovidkommande omständigheter, t.ex. samhällsvärderingar eller inställning i trosfrågor, får inte läggas till grund för ett vårdingripande.

Uttrycket "hälsa eller utveckling" är en direkt överföring av det begrepp som används i den gamla lagen för att beskriva en persons fysiska eller psykiska hälsa eller sociala utveckling. Det kan alltså vara fråga om att den unge på grund av brister i hemmiljön riskerar att få sin fysiska hälsa skadad. Men begreppet inrymmer även psykiska lidanden som barnet kan utsättas för genom föräldrarnas beteende, till exempel genom ständigt återkommande uppträden i hemmet till följd av missbruk av alkohol eller narkotika eller på grund av föräldrarnas psykiska särart eller psykiska tillstånd. Också den unges utveckling i socialt hänseende kan skadas genom brister i hemmiljön.

Beskrivningen av miljöfallen i den gamla lagen har kritiserats för att vara alltför vag. Därför har i förtydligande syfte närmare preciserats vilka problemsituationer som kan ligga till grund för ett ingripande enligt lagen i dessa fall.

Lagen omfattar till att börja med alla situationer när ett barn utsätts för misshandel i hemmet. Med misshandel menas både fysisk och psykisk misshandel. Redan en ringa grad av misshandel kan utgöra en påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling, om det inte är fråga om en enstaka överilad handling. Om misshandeln är av allvarigare slag, bör den unge regelmässigt beredas vård utanför det egna hemmet, i varje fall för en tid. Naturligtvis måste en bedömning ske från fall till fall men det torde, åtminstone i fråga om yngre barn, i de flesta fall vara oundvikligt att barnet skiljs från hemmet.

Med psykisk misshandel menas exempelvis att den unge utsätts för psykiskt lidande genom systematiska kränkningar, nedvärdering eller terrorisering.

Med begreppet "otillbörligt utnyttjande" avses i första hand att någon av föräldrarna utnyttjar barnet sexuellt. Men det kan också vara fråga om att barnet utnyttjas av en förälder eller med föräldrarnas goda minne i pornografiskt syfte. Barnet kan vidare utnyttjas otillbörligt på så sätt att det tvingas att utföra ett alltför ansträngande kroppsarbete eller att en förälder lägger på barnet ett så stort självständigt ansvar för förälder eller syskon att det medför en påtaglig risk för skada på barnets hälsa eller utveckling.

Under uttrycket "brister i omsorgen" faller situationer då barnet utsätts för vanvård. Det kan vara fråga om att barnet allvarligt missköts i fråga om hygien, kläder eller mat.

En annan situation som faller under begreppet "brister i omsorgen" är att föräldrarna utsätter barnets hälsa för en påtaglig risk att skadas genom att inte se till att barnet får lämplig sjukvård. Det kan gälla barn som av föräldrarna förvägras en behövlig blodtransfusion. Det kan också vara fråga om ett handikappat barn som — på grund av att föräldrarna inte går med på det — inte får nödvändig behandling, t. ex. sjukgymnastik vid rörelsehinder.

"Brister i omsorgen" föreligger också om barnets behov av känslomässig trygghet och stimulans allvarligt eftersätts t. ex. på grund av missbruk eller psykiska störningar hos föräldrarna. Det kan också vara fråga om djupgående konflikter mellan föräldrarna, där barnet får sitta emellan på ett sådant sätt att dess hälsa eller utveckling riskerar att skadas. Även fall där föräldrarna placerar barnet i en miljö som innebär en påtaglig risk för att dess hälsa eller utveckling skadas omfattas. Begreppet "brister i omsorgen" täcker också situationer då föräldrarna överlåter ansvaret för barnet på andra personer som inte kan tillförsäkra barnet en trygg uppväxtmiljö.

Även i situationer när barnet hastigt blir utan vårdnadshavare, t. ex. på grund av dödsfall, eller när vårdnadshavaren inte går att få tag på, t. ex. på grund av utlandsvistelse, kan lagen bli tillämplig eftersom den inte är ovillkorligen knuten till frågan om samtycke föreligger eller inte.

Det bör understrykas att problem hos föräldrarna i sig inte skall föranleda ett omhändertagande för samhällsvård. Det väsentliga är de följder som dessa problem för med sig för barnet.

Med uttrycket "något annat förhållande i hemmet" avses bl. a. fall då missförhållanden i hemmet inte i första hand beror på vårdnadshavaren själv utan på t. ex. en sambo till denne. Det kan vidare vara fråga om förhållanden där en förälder inte alls knyter an till sitt barn eller där föräldern lever i en sjuklig symbios med barnet.

Med "hemmet" menas både föräldrahemmet och annat hem där den unge stadigvarande vistas.

LVU skall tillämpas även om barnet befinner sig i ett annat hem än det egna och föräldrarna står i begrepp att ta hem barnet. Om grunderna enligt LVU är uppfyllda kan tvångsvård alltså beredas den unge även om ingen anmärkning kan riktas mot det hem där den unge för tillfället befinner sig.

Begreppet "hemmet" har också en abstrakt betydelse. Det kan sålunda avse inte bara bostaden utan alla de situationer då barnet direkt eller indirekt står under vårdnadshavarens eller annan fostrares inflytande.

Det ligger i sakens natur att en problemsituation kan vara hänförlig till flera än ett av de begrepp som anges i denna paragraf.

3 § Vård skall också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.

Paragrafen ersätter 1 § andra stycket 2 i den gamla lagen. Den anger förutsättningarna för att bereda den unge vård i de s. k. beteendefallen.

Paragrafens innehåll har behandlats i den allmänna motiveringen under avsnitten 4.2.1 och 4.2.3.

Prop. 1989/90: 28

Uttrycket "allvarlig fara" i den gamla lagen har ersatts med "påtaglig risk för skada", vilket är samma uttryck som används i miljöfallen. Det valda begreppet innebär en utvidgning av möjligheterna att ingripa mot ungdomar i beteendefallen. Skälet till den ändrade ordalydelsen är – som framhållits i den allmänna motiveringen – att det inte i lagen bör göras någon gradskillnad mellan fall då den unge bereds vård på grund av brister i miljön och fall då vård bereds på grund av den unges eget beteende. Det ändrade begreppet är avsett att markera att tonåringar som missbrukar droger, begår brott eller i övrigt har sociala anpassningssvårigheter i första hand bör erhålla vård inom socialtjänsten.

"Något annat därmed jämförbart beteende" i den gamla lagen har ersatts med "något annat socialt nedbrytande beteende". Den ändrade ordalydelsen har tillkommit främst i förtydligande syfte. Med "socialt nedbrytande beteende" menas att den unge betar sig på ett sätt som avviker från samhällets grundläggande normer. Exempel på detta är att den unge begår något eller några enstaka allvarliga brott utan att man för den skull kan tala om brottslig verksamhet. Vidare kan det vara fråga om att den unge vistas – annat än tillfälligt – i en s.k. knarkarkvart eller någon annan missbruksmiljö eller att den unge prostituerar sig eller uppträder på en sexklubb. Det bör dock framhållas att beteendet även skall innebära en påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling.

4 § Beslut om vård med stöd av denna lag meddelas av länsrätten efter ansökan av socialnämnden.

Ansökan skall innehålla en redogörelse för den unges förhållanden, de omständigheter som utgör grund för att den unge behöver beredas vård, tidigare vidtagna åtgärder och den vård som socialnämnden avser att anordna.

Första stycket överensstämmer med 2 § första stycket i den gamla lagen.

I *andra stycket*, som motsvarar 2 § andra stycket i den gamla lagen, har det tillägget gjorts att en ansökan om vård också skall innehålla en redogörelse för grunderna för att bereda vård. I ansökan skall således anges vilka brister som finns i den unges hemförhållanden enligt 2 § eller i fråga om den unges beteende enligt 3 § och på vad sätt den unge befaras ta skada av rådande förhållanden. Vidare skall det av ansökan också framgå att det kan antas att behövlig vård inte kan ges med samtycke av vårdnadshavare och, när den unge har fyllt 15 år, av honom själv.

En ansökan om vård skall alltså innehålla en redogörelse för den unges nuvarande situation, vilka förutsättningar som åberopas till stöd för att bereda vård enligt lagen, vilka insatser som socialnämnden tidigare har vidtagit samt det behov av vård som den unge har och hur nämnden har tänkt sig att tillgodose detta behov. Det är lämpligt att socialnämnden i samband med ansökan om vård ger in en specificerad vårdplan. För länsrättens prövning är det betydelsefullt att det finns en fyllig redovisning om den unge, inte minst i fråga om vilken vård som nämnden avser att

anordna. Bestämmelsen har behandlats närmare i den allmänna motiveringen, avsnitt 4.3.1.

Prop. 1989/90: 28

5 § Rättens beslut om vård upphör att gälla, om vården inte har påbörjats inom fyra veckor från den dag då beslutet vann laga kraft.

Bestämmelsen överensstämmer i sak med 3 § i den gamla lagen, men har ändrats språkligt.

Omedelbart omhändertagande

6 § Socialnämnden får besluta att den som är under 20 år omedelbart skall omhändertas, om

1. det är sannolikt att den unge behöver beredas vård med stöd av denna lag, och

2. rättens beslut om vård inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras.

Om socialnämndens beslut om omhändertagande inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta om omhändertagande. Beslutet skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

När socialnämnden har ansökt om vård med stöd av lagen, får även rätten besluta att den unge omedelbart skall omhändertas.

Paragrafen motsvarar, med språkliga och redaktionella ändringar, 6 § i den gamla lagen.

7 § Har socialnämnden beslutat om omedelbart omhändertagande, skall beslutet underställas länsrätten inom en vecka från den dag då beslutet fattades. Därvid skall beslutet jämte handlingarna i ärendet tillställas rätten.

Länsrätten skall pröva beslutet så snart det kan ske. Om det inte finns synnerliga hinder, skall prövningen ske inom en vecka från den dag då beslutet och handlingarna kom in till rätten.

Om beslutet inte har underställts länsrätten inom föreskriven tid, upphör omhändertagandet.

Har socialnämnden beslutat om omedelbart omhändertagande efter det att nämnden har ansökt om vård med stöd av lagen, skall beslutet underställas den rätt som prövar frågan om vård. Därvid gäller bestämmelserna i första—tredje styckena.

Paragrafen överensstämmer i sak med 7 § i den gamla lagen, men har ändrats språkligt.

8 § Om länsrätten fastställer ett beslut om omedelbart omhändertagande, skall socialnämnden inom fyra veckor från den dag då omhändertagandet verkställdes ansöka hos länsrätten om att den unge skall beredas vård med stöd av denna lag. Länsrätten får medge förlängning av denna tid, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

Bestämmelsen motsvarar 8 § första stycket i den gamla lagen. Ett tillägg har gjorts som ger länsrätten möjlighet att förlänga ansökningstiden och därmed den tid under vilken ett omedelbart omhändertagande kan bestå. Frågan har behandlats närmare i den allmänna motiveringen, avsnitt 4.5.1.

Ett omedelbart omhändertagande är till sin karaktär en provisorisk åtgärd. Den bör därför inte bestå längre tid än vad som oundgängligen behövs. Den tidsfrist som är angiven för att ansöka om vård sedan ett beslut om omedelbart omhändertagande har verkställts bör därför hållas i de flesta fall. Det innebär att en ansökan om vård skall ha kommit in till länsrätten inom fyra veckor från det att omhändertagandet verkställdes. Har beslutet väl verkställts en gång påverkas beräkningen av tidsfristen inte av att den unge eventuellt avviker.

Det kan dock förekomma situationer, främst vid sexuella övergrepp och misshandel mot barn i familjen, där utredningen är så komplicerad och känslig att längre utredningstid än fyra veckor är påkallad. I undantagsfall kan även andra situationer, som t. ex. att den unge avviker efter verkställighet av omhändertagandebeslutet och håller sig undan, motivera att utredningstiden förlängs.

Länsrätten ges rätt att efter ansökan av socialnämnden medge förlängning av tidsfristen. Det ligger i sakens natur att länsrätten bör vara restriktiv både i fråga om att medge förlängning och när det gäller förlängningstiden. En förlängning av tidsfristen kan t. ex. komma i fråga om det från den unges synpunkt och av rättssäkerhetsskäl bedöms finnas ett starkt behov av att bredda det befintliga utredningsunderlaget innan ansökan görs. Förlängningen bör normalt inte överstiga någon eller ett fåtal veckor.

9 § Ett omedelbart omhändertagande upphör

1. om ansökan om vård inte har gjorts inom den tid som anges i 8 § och inte heller förlängning av tiden har begärts, eller
2. när rätten avgör frågan om vård.

Ett beslut om omedelbart omhändertagande får inte verkställas om den unge är häktad.

Om det inte längre finns skäl för ett omhändertagande, skall socialnämnden besluta att detta genast skall upphöra. Ett sådant beslut får meddelas också av den rätt som prövar en fråga om vård med stöd av lagen.

Bestämmelsen motsvarar 8 § andra och tredje styckena i den gamla lagen.

I *första stycket punkt 1* har ett tillägg gjorts i fråga om begäran om förlängning av ansökningstiden. Tillägget är föranlett av den nya bestämmelsen i 8 § om rätt för länsrätten att medge förlängning av tidsfristen för ansökan om vård.

Första stycket punkt 2 överensstämmer helt med 8 § andra stycket 2 i den gamla lagen.

Bestämmelsen i 8 § andra stycket 3 i den gamla lagen återfinns inte i den nya lagen. Enligt bestämmelsen upphörde det omedelbara omhändertagandet om den unge häktades. Genom att bestämmelsen har slopats, ges socialnämnden möjlighet att, om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda,

omedelbart omhänderta den unge även om han är häktad. Ett beslut om omedelbart omhändertagande kan också bestå även om den unge häktas.

Enligt *andra stycket*, som är nytt, tar häktningsbeslutet över beslutet om omedelbart omhändertagande så till vida att omhändertagandebeslutet inte får verkställas så länge den unge är häktad.

Ändringarna har tillkommit för att underlätta en övergång från ett regelsystem till ett annat. Avsikten är att socialtjänsten utan omgång skall kunna ta över ansvaret för den unge när häktningsbeslutet hävs.

De nya bestämmelserna i detta hänseende har behandlats i den allmänna motiveringen, avsnitt 4.5.2.

Tredje stycket överensstämmer i sak med 8 § tredje stycket i den gamla lagen.

Vården

10 § Vården skall anses påbörjad när den unge på grund av ett beslut om omedelbart omhändertagande eller om vård har placerats utanför sitt eget hem.

För vårdens innehåll och utformning gäller bestämmelserna i socialtjänstlagen (1980:620) och föreskrifterna i 11 – 20 §§.

I *första stycket*, som är nytt, klargörs att vård enligt lagen påbörjas när den unge på grund av ett beslut om omedelbart omhändertagande eller om vård placeras utanför det egna hemmet. Detta innebär att de följande bestämmelserna om vården (10 § andra stycket – 20 §) gäller både den vård som ges efter ett beslut att bereda vård och – i tillämpliga delar – den vård som ges efter ett beslut om omedelbart omhändertagande. Placering utanför det egna hemmet innebär att den unge har kommit till ett familjehem eller ett annat hem som avses i socialtjänstlagen. Vården kan också inledas på ett sjukhus.

Andra stycket motsvarar 4 § i den gamla lagen och utgör en erinran om att det i LVU finns föreskrifter som kompletterar socialtjänstlagens bestämmelser om vårdens innehåll och utformning.

11 § Socialnämnden bestämmer hur vården av den unge skall ordnas och var han skall vistas under vårdtiden.

Nämnden får medge att den unge vistas i sitt eget hem, om detta kan antas vara bäst ägnat att främja vården av honom. Vård med stöd av denna lag skall dock alltid inledas utanför den unges eget hem.

Om nämndens beslut enligt första eller andra stycket inte kan avvaktas, får ordföranden eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta i frågan. Beslutet skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Nämnden eller den åt vilken nämnden har uppdragit vården skall ha uppsikt över den unge och, i den utsträckning det behövs för att genomföra vården, bestämma om hans personliga förhållanden.

Bestämmelsen motsvarar 11 § i den gamla lagen.

Enligt den gamla lagen får socialnämnden bestämma hur vården skall ordnas och var den unge skall vistas under vårdtiden först sedan ett beslut har fattats om omedelbart omhändertagande eller vård. Genom ändringen

i *första stycket* markeras att socialnämnden kan förbereda dessa frågor redan före sådana beslut. På så sätt kan nämnden redan i sin ansökan om vård närmare ange t. ex. var man avser att placera barnet. Länsrätten får därmed ett fylligare underlag för sin helhetsbedömning.

Andra – fjärde styckena överensstämmer i sak med den gamla lagen.

12 § För vård av unga som på någon grund som anges i 3 § behöver stå under särskilt noggrann tillsyn skall det finnas hem som är anpassade för sådan tillsyn. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, socialstyrelsen beslutar vilka hem som skall vara sådana hem.

Bestämmelsen har, med redaktionella och språkliga ändringar, samma innehåll som 12 § i den gamla lagen.

Enligt 24 § socialtjänstförordningen (1981:750) beslutar socialstyrelsen på framställning av huvudmannen för hemmet, om ett hem skall anses vara ett sådant hem för särskild tillsyn som avses i 12 § i den gamla lagen. Motsvarande bestämmelse avses gälla även efter den nya lagens ikraftträdande.

13 § Socialnämnden skall noga följa vården av den som får vård med stöd av denna lag.

Har den unge beretts vård med stöd av 2 §, skall socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vård enligt lagen fortfarande behövs.

Har den unge beretts vård med stöd av 3 §, skall socialnämnden inom sex månader från dagen för verkställighet av vårdbeslutet pröva om vård med stöd av lagen skall upphöra. Denna fråga skall därefter prövas fortlöpande inom sex månader från senaste prövning.

Bestämmelsen motsvarar 5 § första stycket första meningen och 5 § andra stycket i den gamla lagen samt 41 § första stycket socialtjänstförordningen. Den reglerar socialnämndens ansvar när det gäller att följa vården av den unge.

Första stycket. Efter ett beslut om omedelbart omhändertagande eller vård med stöd av lagen, övergår ansvaret för den unge på socialnämnden. Det är nämnden som i föräldrarnas ställe skall bestämma om den nödvändiga vården.

I 39 § socialtjänstförordningen finns en bestämmelse om socialnämndens uppsiktsplikt. Bestämmelsen avser barn och ungdomar som har placerats i ett annat enskilt hem än det egna med stöd av socialtjänstlagen eller LVU. Bestämmelsen innebär att socialnämnden noggrant måste följa den unges utveckling i hemmet.

För att kunna uppfylla detta krav är regelbundna personliga besök av en familjehemsinspektör e. d. i familjehemmet för samtal och observationer nödvändiga. Också samtal med barnet bör om möjligt förekomma. Telefonsamtal med familjehemsföräldrarna framstår som en otillräcklig åtgärd för att bedöma om barnet anpassat sig i hemmet och fått de trygga och stabila förhållanden som var syftet med placeringen.

Det bör inte vara initiativ från familjehemsföräldrarna som styr kontakten.

Socialnämnden bör också på lämpligt sätt eftersträva ett samarbete med barnhälsovården, elevvården i skolan m. fl. En regelbunden hälsovårdsuppföljning kan ge ett underlag vid bedömningen av om insatta åtgärder varit lämpliga och tillräckliga samt ge möjlighet att tidigt iaktta brister i omsorgen om barnet.

Förutom att se till att barnet har det bra är det viktigt att socialnämnden främjar den unges och familjehemsföräldrarnas kontakter med de biologiska föräldrarna.

Även familjehemsföräldrarna har ett ansvar i sammanhanget. De skall noga följa barnets utveckling och bör vända sig till socialnämnden, barnhälsovården eller till läkare när det behövs. Familjehemsföräldrarna har också skyldighet att medverka till och underlätta barnets kontakter med de biologiska föräldrarna och andra barnet närstående personer. Familjehemsföräldrarna bör därvid eftersträva en nära och god kontakt med barnets föräldrar och i den utsträckning som det är möjligt låta dem få insyn i vården och ta del i beslut som rör barnet.

Det förekommer i flera kommuner avtal mellan familjehemsföräldrarna och socialnämnden. I dessa avtal anges de skyldigheter som familjehemsföräldrarna har mot barnet, den informationsplikt som föreligger i förhållande till nämnden samt andra viktiga åtaganden som följer med uppdraget. I avtalet redovisas också nämndens åligganden mot familjehemsföräldrarna och barnet.

Sådana avtal kan utgöra ett viktigt inslag i den information som socialnämnden skall lämna familjehemsföräldrarna. Avtalen bör emellertid inte ersätta den nära kontakt mellan socialnämnden och familjehemmet som förutsätts i socialtjänstlagen.

Andra stycket är nytt. Det innehåller en bestämmelse om skyldighet för socialnämnden att regelbundet hålla sig underrättad och bedöma om vården fortfarande behövs när rätten har beslutat om vård på grund av brister i hemmiljön. Bestämmelsen har enligt nuvarande ordning sin motsvarighet i 41 § socialtjänstförordningen men innebär en skärpning i förhållande till gällande rätt så till vida att överväganden skall ske minst var sjätte månad i stället för som nu minst en gång om året.

Socialnämnden skall minst en gång var sjätte månad diskutera och överväga vården av barnet. Det ankommer på den tjänsteman vid förvaltningen, som har den närmare uppsikten över vården, att minst en gång i halvåret anmäla till nämnden hur vården har bedrivits och hur barnets och föräldrarnas förhållanden utvecklar sig. Särskild uppmärksamhet bör ägnas frågorna om föräldrarnas inställning till fortsatt vård i familjehemmet.

Avsikten med anmälan till socialnämnden är inte att den alltid skall leda fram till ett formellt beslutsförfarande. Det är först när nämnden finner anledning att ifrågasätta behovet av fortsatt vård som en prövning i nämnd skall ske.

Finner alltså socialnämnden vid sina överväganden att frågan bör prövas i nämnden, skall den ta initiativ till att behövliga kompletteringar av utredningen görs, varvid förvaltningslagens bestämmelser om parts rätt till insyn, kommunikation, parts rätt att meddela sig muntligt m. m. skall iaktas. Det beslut som nämnden därefter fattar får överklagas.

Finner däremot nämnden vid sina överväganden att anmälan om vården inte ger anledning till någon åtgärd av nämnden, kan nämnden lägga anmälan till handlingarna utan beslut i saken.

Tredje stycket motsvarar med en redaktionell ändring gällande rätt. Som framgår av lagtexten avser bestämmelsen, liksom i fråga om miljöfallen, inte den vård som ges efter ett beslut om omedelbart omhändertagande.

14 § Socialnämnden har ett ansvar för att den unges behov av umgänge med föräldrar eller andra som har vårdnaden om honom så långt möjligt tillgodoses.

Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vård enligt denna lag, får socialnämnden

1. besluta hur den unges umgänge med föräldrar eller andra som har vårdnaden om honom skall utövas, eller
2. besluta att den unges vistelseort inte skall röjas för föräldrar eller vårdnadshavare.

Socialnämnden skall minst en gång var tredje månad överväga om ett sådant beslut som avses i andra stycket fortfarande behövs.

Paragrafen motsvarar 16 § i den gamla lagen. Den innehåller ett nytt första och tredje stycke.

En nära och god kontakt mellan föräldrarna och barnet under vårdtiden är oftast en viktig förutsättning för att barnet skall kunna utvecklas väl i familjehemmet och på sikt kunna återförenas med föräldrarna. I det nya *första stycket* betonas därför socialnämndens ansvar för att den unges behov av umgänge med föräldrarna eller någon annan vårdnadshavare tillgodoses så långt det är möjligt. Det är främst fråga om fall där föräldrarna inte gör tillräckligt stora ansträngningar för att träffa barnet under vårdtiden. Socialnämnden har här ett ansvar för att föräldrarna får stöd och hjälp av både personlig och ekonomisk art för att klara kontakten med barnet. Det är också nämndens uppgift att verka för att familjehemsföräldrarna medverkar till att en positiv kontakt mellan föräldrar och barn upprätthålls under vårdtiden. Frågan har behandlats närmare i den allmänna motiveringen, avsnitt 4.4.2.

Andra stycket motsvarar 16 § i den gamla lagen. Omnämmandet av omhändertagande i den nu gällande lydelsen har slopats, eftersom bestämmelserna om vården, enligt vad som föreskrivs i 10 §, även omfattar den som är omedelbart omhändertagen.

En anpassning har vidare skett till föräldrabalkens bestämmelser om umgänge (6 kap. 15 §).

I *tredje stycket*, som är nytt, föreskrivs att beslut i fråga om umgänge mellan den unge och en förälder, eller någon annan som har vårdnaden om den unge, eller i fråga om att inte röja den unges vistelseort skall övervägas av socialnämnden med längst tre månaders mellanrum. Övervägandet förutsätts ske på samma sätt som i fråga om övervägandena beträffande vården i miljöfallen (se motivuttalandena till 13 §). Bestämmelsen har behandlats närmare i den allmänna motiveringen, avsnitt 4.4.3.

15 § Om den unge vårdas på någon grund som anges i 3 § och vistas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn, får han hindras att lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att vården skall kunna genomföras. Den unges rörelsefrihet får också inskränkas när det behövs av hänsyn till andra intagnas eller personalens säkerhet.

Bestämmelsen motsvarar, med redaktionella och språkliga ändringar, 13 § i den gamla lagen.

Med "vårdas" avses såväl den som på grund av ett beslut om omedelbart omhändertagande som den som på grund av ett beslut om vård vistas i hemmet. Någon saklig ändring i förhållande till nu gällande rätt avses således inte.

16 § Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får inte inneha narkotika, alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel eller injektions-sprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika. Den unge får inte heller inneha något annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. Påträffas sådan egendom hos den unge, får den omhändertas.

Bestämmelsen motsvarar 14 § första stycket i den gamla lagen. Av motivuttalandena till 14 § (prop. 1979/80:1 del A s. 599) framgår att även den tidigare lydelsen avsågs omfatta narkotika. Eftersom alla slag av narkotika inte är berusningsmedel har paragrafen kompletterats med att narkotika särskilt anges. I paragrafen klargörs också att till egendom som inte får innehas hör föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika.

17 § Om det anses påkallat, får den som omfattas av bestämmelserna i 15 § kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas, när han kommer till hemmet, för kontroll av att han inte bär på sig något som han inte får inneha där. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom skall påträffas hos honom.

Kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning får inte göras mer ingående än vad ändamålet med åtgärden kräver. All den hänsyn som omständigheterna medger skall iakttas. Om möjligt skall ett vittne närvara.

Bestämmelsen överensstämmer, med redaktionell och språklig ändring, med 14 § andra och tredje styckena i den gamla lagen.

18 § Bestämmelserna i 16 och 17 §§ skall gälla för alla som vårdas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid hemmet och regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, socialstyrelsen medger det.

Paragrafen motsvarar, med redaktionella ändringar, 14 § fjärde stycket i den gamla lagen.

Enligt nuvarande ordning (24 § socialtjänstförordningen) har regeringen överlåtit åt socialstyrelsen att lämna sådana medgivanden som avses i 14 §

fjärde stycket i den gamla lagen. Motsvarande bestämmelse avses gälla även efter den nya lagens ikraftträdande.

Prop. 1989/90:28

19 § Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får underkastas övervakning av sina brev och andra försändelser, om detta är påkallat med hänsyn till ordningen vid hemmet eller till den unges särskilda förhållanden. För detta ändamål får den som förestår vården vid hemmet öppna och ta del av försändelser som kommer till eller sänds från den unge. Om en ankommande försändelse innehåller egendom som den unge inte får inneha enligt 16 §, skall egendomen omhändertas.

Brev mellan den unge och en svensk myndighet eller advokat eller hans offentliga biträde skall vidarebefordras utan föregående granskning.

Bestämmelsen överensstämmer, med viss språklig och redaktionell ändring, med 15 § i den gamla lagen med det förtydligandet i första stycket att det förbjudna innehavet avser egendom som räknas upp i nya 16 §.

20 § Har narkotika, alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel omhändertagits enligt 16 eller 19 § eller har sådan egendom påträffats inom ett hem för särskilt noggrann tillsyn utan att det finns någon känd ägare till egendomen, skall den som förestår vården vid hemmet låta förstöra eller försälja egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § 1 första stycket lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. Belopp som har erhållits vid försäljning tillfaller staten.

Detsamma skall gälla i fråga om injektionssprutor, kanyler och andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattningsmedel med narkotika.

Paragrafen har sin motsvarighet i 25 § i den gamla lagen.

Första stycket har anpassats till terminologin i 16 §. Övriga ändringar är redaktionella och språkliga.

Andra stycket, som enligt nuvarande ordning upptar endast injektionssprutor och kanyler, har utvidgats till att omfatta även andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattningsmedel med narkotika. Sådana föremål får således förstöras eller säljas. Härvid avses t. ex. haschpipor. Även med den föreslagna ändringen kommer det emellertid att finnas föremål som får omhändertas enligt lagen, men som måste lämnas tillbaka när vården upphör. Det gäller föremål som inte är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattningsmedel med narkotika men som kan vara till men för vården eller ordningen på hemmet och som därför omhändertagits med stöd av 16 §.

Upphörande av vård

21 § När vård med stöd av denna lag inte längre behövs, skall socialnämnden besluta att vården skall upphöra. Nämnden skall noga förbereda den unges återförening med den eller dem som har vårdsnaden om honom.

Vård som har beslutats med stöd av 2 § skall upphöra senast när den unge fyller 18 år.

Vård som har beslutats med stöd av 3 § skall upphöra senast när den unge fyller 21 år.

Prop. 1989/90:28

Paragrafen motsvarar huvudsakligen 5 § första stycket andra meningen samt 5 § tredje och fjärde styckena i den gamla lagen.

Bestämmelsen i *första stycket andra meningen* är dock ny. Bestämmelsen är en erinran om vikten av att den unges återförening med föräldrarna eller andra vårdnadshavare noga förbereds. Hur återföreningen skall förberedas bör behandlas redan i vårdplanen. Det är socialnämnden som har ansvaret för planeringen. Den bör göras i samarbete med alla inblandade. Har den unge varit föremål för vård en längre tid kan det vara lämpligt att nämnden gör upp en plan för hur återföreningen skall genomföras.

Andra åtgärder

Förebyggande insatser

22 § Om det kan antas att den som är under 20 år till följd av ett beteende som avses i 3 § kommer att behöva beredas vård enligt denna lag om beteendet fortsätter och det stöd eller den behandling som den unge behöver inte kan ges med samtycke av honom själv, om han har fyllt 15 år, och av hans vårdnadshavare, får socialnämnden besluta

1. att den unge skall hålla regelbunden kontakt med en särskilt utsedd kontaktperson, eller
2. att den unge skall delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten.

När ett sådant beslut meddelas skall en särskild behandlingsplan finnas.

Bestämmelserna i 13 § första och tredje styckena samt 21 § första och tredje styckena gäller i tillämpliga delar också i fråga om beslut enligt första stycket. Prövning enligt 13 § tredje stycket av frågan om sådant beslut skall upphöra att gälla skall ske första gången inom sex månader från dagen för nämndens beslut.

23 § Ett beslut enligt 22 § upphör att gälla, om

1. beslut fattas om omedelbart omhändertagande, eller
2. ansökan om vård bifalls.

Bestämmelserna i 22 och 23 §§ motsvarar, med redaktionella ändringar, 8 a och 8 b §§ i den gamla lagen.

Flyttningsförbud m. m.

24 § Länsrätten får efter ansökan av socialnämnden för viss tid eller tills vidare förbjuda den som har vårdnaden om en underårig att ta denne från ett hem som avses i 25 § socialtjänstlagen (1980:620), om det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas om han skiljs från hemmet (flyttningsförbud).

Paragrafen är ny och handlar om flyttningsförbud. Den ersätter 28 § första stycket socialtjänstlagen och omfattar både situationer när barnet har varit placerat med stöd av LVU och, efter frivillig överenskommelse, är placerat med stöd av socialtjänstlagen.

Enligt den nya bestämmelsen är det länsrätten och inte socialnämnden som beslutar om flyttningsförbud. Ytterligare ändringar har gjorts i förhållande till 28 § socialtjänstlagen genom att uttrycket "risk som inte är ringa" har bytts ut mot "påtaglig risk" och uttrycket "kroppsliga eller själsliga hälsa" ersatts med "hälsa eller utveckling". Ändringarna har gjorts för att uppnå överensstämmelse med grunderna för vård enligt 2 och 3 §§. Avsikten är inte att göra någon saklig ändring av förutsättningarna för ett flyttningsförbud.

En fråga om flyttningsförbud kan aktualiseras enligt följande.

När socialnämnden finner att det inte längre finns förutsättningar för vård enligt LVU skall nämnden besluta att vården skall upphöra. Vid frivilliga placeringar skall vården upphöra när föräldrarna begär det. I samband med beslut om upphörande av vård enligt LVU eller i samband med föräldrarnas begäran bör socialnämnden ta ställning till om barnet omedelbart kan återvända till föräldrahemmet eller om några insatser från socialtjänstens sida behövs för att underlätta en återförening. Finner nämnden att barnet inte kan återvända hem utan påtaglig risk för skada på dess hälsa eller utveckling och går föräldrarna inte med på att barnet stannar kvar i familjehemmet, bör en ansökan om flyttningsförbud omedelbart ges in till länsrätten. För att trygga att barnet inte skall behöva återvända hem till dess länsrätt och eventuellt överrätter prövat saken har socialnämnden enligt 27 § möjlighet att meddela ett tillfälligt flyttningsförbud, som skall underställas länsrättens prövning på samma sätt som ett omedelbart omhändertagande.

Om nämnden beslutar att ett tvångsomhändertagande inte skall upphöra finns med den föreslagna ordningen en viss risk för s. k. dubbla processer. Skulle länsrätten vid ett överklagande finna att vården skall upphöra, kan nämnden — om den finner att förutsättningarna för det är uppfyllda — besluta om ett tillfälligt flyttningsförbud i avvaktan på en ansökan om flyttningsförbud.

För att undvika denna typ av processande, som är både negativ för de inblandade och kostsam för samhället, är det lämpligt att socialnämnden — i samband med överklagande av ett beslut om att vården inte skall upphöra — hos länsrätten gör en villkorlig ansökan om flyttningsförbud, dvs. begär att länsrätten beslutar om flyttningsförbud om rätten finner att vården skall upphöra.

Frågan om flyttningsförbud har behandlats närmare i den allmänna motiveringen, avsnitt 4.6.1.

25 § Ansökan om flyttningsförbud görs av den socialnämnd som har lämnat medgivande enligt 25 § socialtjänstlagen (1980:620) att ta emot den unge i ett enskilt hem. Samma nämnd beslutar om tillfälligt flyttningsförbud enligt 27 §.

Bestämmelsen är ny och anger vilken socialnämnd som är formellt behörig att ansöka om flyttningsförbud och besluta om tillfälligt flyttningsförbud. Den motsvarar del av 30 § tredje stycket socialtjänstlagen.

I 30 § första stycket socialtjänstlagen anges att det är socialnämnden i

vårdnadshavares hemkommun som lämnar medgivande till att ett barn får tas emot för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem.

Prop. 1989/90: 28

26 § Socialnämnden skall minst en gång var tredje månad överväga om ett flyttningsförbud fortfarande behövs.

När ett flyttningsförbud inte längre behövs, skall socialnämnden besluta att förbudet skall upphöra.

Bestämmelsen är ny och utgör en erinran om att ett flyttningsförbud är en temporär åtgärd. Det är socialnämndens uppgift att se till att förbudet inte gäller under längre tid än som är nödvändigt med hänsyn till omständigheterna. Så snart det inte finns något behov av åtgärden skall socialnämnden besluta att den skall upphöra.

Socialnämnden skall med längst tre månaders mellanrum överväga om ett flyttningsförbud fortfarande behövs. Övervägandet förutsätts ske på samma sätt som i fråga om övervägandena beträffande vården i miljöfallen (se motivuttalandena till 13 §). Bestämmelsen om övervägande har behandlats i den allmänna motiveringen, avsnitt 4.6.2.

27 § Socialnämnden får besluta om tillfälligt flyttningsförbud, om

1. det är sannolikt att ett flyttningsförbud behövs, och

2. rättsens beslut om flyttningsförbud inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling.

Om socialnämndens beslut om tillfälligt flyttningsförbud inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta om ett sådant förbud. Beslutet skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

När socialnämnden har ansökt om flyttningsförbud, får även rätten besluta om ett tillfälligt flyttningsförbud.

Bestämmelsen är ny. Den reglerar möjligheterna att besluta om ett tillfälligt flyttningsförbud i de fall ett slutligt beslut om flyttningsförbud inte kan avvaktas. Paragrafen är utformad med bestämmelserna om omedelbart omhändertagande som förebild. Den ersätter 28 § andra stycket och 29 § socialtjänstlagen.

Enligt 28 § andra stycket socialtjänstlagen får socialnämnden meddela ett tillfälligt flyttningsförbud om den behövliga utredningen inte har kunnat slutföras. Någon motsvarande bestämmelse har inte ansetts behöva tas in i denna paragraf.

Det är socialnämnden eller, om nämndens beslut inte kan avvaktas, nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat som fattar beslut om tillfälligt flyttningsförbud. Ett sådant beslut kan också fattas av den rätt som prövar en fråga om flyttningsförbud.

28 § Har socialnämnden beslutat om tillfälligt flyttningsförbud, skall beslutet underställas länsrätten. Därvid gäller bestämmelserna i 7 § första – tredje styckena.

Paragrafen är ny.

På samma sätt som vid beslut om omedelbart omhändertagande skall ett beslut av socialnämnden om tillfälligt flyttningsförbud underställas läns-

rättens prövning inom en vecka från den dag då beslutet fattades. Beslutet och handlingarna i ärendet skall ha kommit in till länsrätten inom den angivna tidsfristen.

Ett underställt beslut måste prövas skyndsamt. Länsrättens prövning skall därför ske så snart som möjligt och senast inom en vecka från det att handlingarna kom in till rätten. Om länsrätten finner att det är nödvändigt att få utredningen kompletterad eller om det finns något annat hinder som omöjliggör en prövning inom den angivna tiden, kan en avvikelse ske från huvudregeln. En förutsättning är att länsrätten anser att det föreligger synnerligt hinder mot prövning. I ett sådant fall skall prövningen ske omedelbart efter det att hindret har fallit bort.

Har underställning inte skett inom föreskriven tid, upphör det tillfälliga flyttningsförbudet. Det ligger i sakens natur att förbudet också upphör om länsrätten inte fastställer det underställda beslutet.

29 § Om länsrätten fastställer ett beslut om tillfälligt flyttningsförbud, skall socialnämnden inom två veckor från dagen för länsrättens beslut ansöka om flyttningsförbud.

Bestämmelsen är ny. I syfte att ge garantier för att ett tillfälligt flyttningsförbud inte består under längre tid än som oundgängligen behövs har en tidsfrist bestämts för den fortsatta handläggningen. Har länsrätten fastställt ett beslut om tillfälligt flyttningsförbud, åligger det socialnämnden att inom två veckor från dagen för länsrättens beslut inge en ansökan om flyttningsförbud till länsrätten. Ansökan skall, på motsvarande sätt som är fallet vid underställning, ha kommit in till länsrätten innan tidsfristen har gått ut. Tidsfristen är ovillkorlig. Av 30 § framgår att det tillfälliga flyttningsförbudet upphör, om nämnden inte inom föreskriven tid ger in ansökan om flyttningsförbud.

Handläggningsordningen i fråga om tillfälligt flyttningsförbud överensstämmer med den som gäller för omedelbart omhändertagande utom att tidsfristen för ansökan till länsrätten bestämts till två i stället för fyra veckor. Skälet till detta är att utredningen inför en ansökan om flyttningsförbud inte bedöms vara lika tidskrävande som i fråga om ansökan om vård.

30 § Ett tillfälligt flyttningsförbud upphör

1. om ansökan om flyttningsförbud inte har gjorts inom den tid som anges i 29 §, eller

2. när rätten avgör frågan om flyttningsförbud.

Om det inte längre finns skäl för ett tillfälligt flyttningsförbud, skall socialnämnden besluta att detta genast skall upphöra. Ett sådant beslut får meddelas också av den rätt som prövar en fråga om flyttningsförbud.

Paragrafen är ny. Den anger situationer när ett tillfälligt flyttningsförbud skall upphöra. Bestämmelsen överensstämmer huvudsakligen med motsvarande regel i fråga om omedelbara omhändertaganden.

Första stycket. Försummar socialnämnden att inom föreskriven tid ge in en ansökan till rätten om flyttningsförbud, skall det tillfälliga flyttningsförbudet upphöra. Det får anses följa av allmänna rättsgrundsatser att ett nytt

beslut om tillfälligt flyttningsförbud i ett sådant fall inte får fattas på samma grunder som föranledde det tidigare beslutet.

Det fall då tillfälligt flyttningsförbud upphör på grund av att underställning inte har skett hos länsrätten inom föreskriven tid regleras i 28 §.

Bestämmelsen i *punkt 2* innebär att ett beslut om tillfälligt flyttningsförbud automatiskt upphör att gälla när rätten beslutar i fråga om flyttningsförbud.

Andra stycket. Socialnämnden har ansvaret för att ett tillfälligt flyttningsförbud inte består under längre tid än som är nödvändigt. Visar det sig under den fortsatta utredningen att det inte finns grund för ett flyttningsförbud enligt lagen, skall nämnden besluta att det tillfälliga förbudet genast skall upphöra. I motsats till vad som är fallet i de situationer som anges i första stycket krävs alltså ett särskilt beslut av nämnden i fråga om det tillfälliga förbudets fortsatta bestånd. Finner nämnden att det inte finns någon grund för ett flyttningsförbud aktualiseras självfallet inte heller någon ansökan om flyttningsförbud.

Som en följd av att rätten får besluta om tillfälligt flyttningsförbud kan rätten också besluta om upphörande av en sådan åtgärd.

31 § Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med ett flyttningsförbud eller ett tillfälligt flyttningsförbud, får socialnämnden besluta hur den unges umgänge med föräldrar eller andra som har vårdnaden om honom skall utövas.

Bestämmelsen är ny. Den ger socialnämnden möjlighet att meddela de beslut i fråga om umgänget som kan behövas med hänsyn till barnets bästa under den tid ett flyttningsförbud eller ett tillfälligt sådant förbud pågår. Prövningen vilar på samma grund som vid reglering av umgänget under vårdtiden (14 §). Beslutet kan överklagas enligt 41 §. Frågan har behandlats närmare i den allmänna motiveringen, avsnitt 4.6.3.

Läkarundersökning

32 § I ett ärende enligt denna lag får socialnämnden besluta om läkarundersökning av den unge samt utse läkare för undersökningen. Om undersökningen inte lämpligen kan genomföras i den unges hem, får nämnden bestämma någon annan plats för den. I ett mål enligt denna lag har rätten samma befogenhet.

Läkarundersökning skall, om den inte av särskilda skäl är obehövlig, ske innan nämnden gör ansökan enligt 4 §.

Bestämmelsen överensstämmer, med viss språklig och redaktionell ändring, med 17 § första och andra styckena i den gamla lagen.

Med den utformning som *första stycket* har, kommer socialnämnden att kunna besluta om läkarundersökning även inför t.ex. en ansökan om flyttningsförbud.

Bestämmelser om handläggningen

33 § Mål och ärenden enligt denna lag skall handläggas skyndsamt.

Bestämmelsen motsvarar 9 § första stycket i den gamla lagen. En utvidgning har dock gjorts genom att den nuvarande begränsningen till mål om vård slopats. Härigenom kommer även bl. a. mål om flyttningsförbud att omfattas av bestämmelserna om skyndsamhet i handläggningen.

Ytterligare har tillfogats att också ärenden enligt lagen skall handläggas skyndsamt. Härmed avses främst handläggningen hos socialnämnderna. Nämnderna bör se till att utrednings- och ansökningsförfarandet inte drar ut på tiden.

34 § Är den unge omhändertagen eller har ett tillfälligt flyttningsförbud meddelats, skall länsrätten ta upp målet till avgörande inom två veckor från den dag då ansökan om vård eller flyttningsförbud kom in. Länsrätten får förlänga denna tid, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

Bestämmelsen motsvarar 9 § andra stycket i den gamla lagen. Orden ”hålla förhandling i målet” i den gamla lagen har ersatts med ”ta upp målet till avgörande”. Någon ändring i sak avses inte. Bestämmelsen omfattar i den nya lydelsen inte bara mål om omedelbart omhändertagande utan också tillfälligt flyttningsförbud.

Har socialnämnden genom ett tillfälligt flyttningsförbud beslutat att den unge skall vara kvar i familjehemmet är det, liksom vid omedelbara omhändertaganden, särskilt viktigt att målet prövas av länsrätten så snart som möjligt. Målet skall därför tas upp till avgörande inom två veckor från det att ansökan om vård eller om flyttningsförbud kom in till länsrätten. Lagen ställer inget krav på att målet skall vara slutligt avgjort inom den föreskrivna tiden. Den slutliga handläggningen, i form av muntlig förhandling eller föredragning, måste dock ha påbörjats inom nämnda tid. Visar det sig därvid att det behövs ytterligare utredning, är det inget hinder mot att länsrätten fortsätter handläggningen också efter tidsfristens utgång.

I undantagsfall kan omständigheterna vara sådana att den slutliga handläggningen inte kan påbörjas inom den föreskrivna tiden. I lagrummet anges därför att om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt, får den föreskrivna tidsfristen förlängas. Undantagsregeln bör dock användas sparsamt.

35 § I mål om beredande eller upphörande av vård eller om flyttningsförbud enligt denna lag skall länsrätten och kammarrätten hålla muntlig förhandling, om detta inte är uppenbart obehövligt. Muntlig förhandling skall alltid hållas, om någon part begär det. Parterna skall upplysas om sin rätt att begära muntlig förhandling.

Om en enskild part som har kallats vid vite att inställa sig personligen till en förhandling uteblir, får rätten förordna att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag.

Bestämmelsen motsvarar 10 § i den gamla lagen men har avgränsats till att gälla mål om beredande eller upphörande av vård. Genom ett tillägg i *första stycket* omfattas också flyttningsförbud av bestämmelsen. Ett tillfälligt flyttningsförbud omfattas däremot inte. Genom en redaktionell änd-

ring har nuvarande första och andra styckena sammanförts i syfte att markera att bestämmelsen om muntlig förhandling på begäran endast avser mål om beredande eller upphörande av vård eller om flyttningsförbud.

När det gäller mål om beredande eller upphörande av vård av unga är dessa ofta av djupt ingripande natur för den enskilde. Det har därför ansetts vara ett viktigt rättssäkerhetsintresse att målen inte avgörs på handlingarna i den enskildes frånvaro. Muntlig förhandling har därför föreskrivits för dessa mål. Men regeln är inte ovillkorlig. Ibland kan en muntlig förhandling framstå som helt onödig. Detta är t.ex. fallet när vårdnadshavaren har överklagat ett beslut om tvångsvård av sitt barn och det är uppenbart att beslutet skall upphävas. Finner rätten att en muntlig förhandling är uppenbart obehövlig, får rätten avgöra målet genom skriftlig handläggning. Skriftligt förfarande bör utnyttjas med stor försiktighet. Part skall i sådant fall underrättas innan målet avgörs och beredas tillfälle att begära muntlig förhandling.

Även flyttningsförbud är en åtgärd av ingripande art för den enskilde. För dessa frågor skall enligt det föreslagna tillägget iakttas samma synsätt i fråga om handläggningsformen som när det gäller mål om beredande eller upphörande av vård enligt lagen.

Andra stycket överensstämmer med språkliga ändringar med nuvarande ordning.

36 § Om den unge har fyllt 15 år, har han rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag.

Barn som är yngre bör höras, om det kan vara till nytta för utredningen och det kan antas att barnet inte tar skada av att höras.

Bestämmelsen motsvarar 19 § i den gamla lagen.

37 § Vid handläggning i kammarrätt av andra mål enligt denna lag än mål om omedelbart omhändertagande och tillfälligt flyttningsförbud skall nämndemän ingå i rätten.

Bestämmelsen överensstämmer med 23 § i den gamla lagen med det tillägget att undantaget för nämndmedverkan även avser mål om tillfälligt flyttningsförbud.

38 § I mål och ärenden enligt denna lag får delgivning med den enskilde inte ske med tillämpning av 12 eller 15 § delgivningslagen (1970:428).

39 § Om offentligt biträde och annan rättshjälp i mål och ärenden enligt denna lag finns bestämmelser i rättshjälpslagen (1972:429).

Paragraferna motsvarar, med redaktionell ändring i 38 §, 24 resp. 22 § i den gamla lagen.

40 § Beslut om omedelbart omhändertagande, om förebyggande insatser eller om tillfälligt flyttningsförbud gäller omedelbart.

Andra beslut av socialnämnden enligt denna lag gäller omedelbart, om nämnden inte förordnar något annat.

Bestämmelsen motsvarar 21 § i den gamla lagen. Det tillägget har gjorts i *första stycket* att också ett beslut om tillfälligt flyttningsförbud gäller omedelbart.

Bestämmelsen i *tredje stycket* innebär att ett flyttningsförbud, till skillnad mot vad som gäller enligt nuvarande ordning, inte automatiskt får verkställas omedelbart. Det ligger dock i sakens natur att rätten i ett beslut om att meddela ett flyttningsförbud bör förordna om omedelbar verkställighet så att det inte uppstår avbrott i vistelsen i det enskilda hemmet.

Ett problem som uppmärksammas av bl. a. JO vid ett par tillfällen är att rätten inte beslutar om omedelbar verkställighet av ett beslut om vård och att det därefter – innan domen vunnit laga kraft – inträffar någon ny omständighet som gör det påkallat att omedelbart omhänderta barnet.

Ett beslut om omedelbart omhändertagande kan fattas fram till dess att rätten beslutat om vård enligt lagen men inte därefter. Det är därför av största vikt att rätten noga prövar om ett beslut om vård bör verkställas omedelbart.

I sådana fall då barnet varit omedelbart omhändertaget torde det i de allra flesta fall vara naturligt att vårdbeslutet blir omedelbart verkställbart eftersom vårdkedjan annars bryts.

Finner rätten i något annat fall att det inte är påkallat att förordna om omedelbar verkställighet av vårdbeslutet bör detta beslut vara så väl underbyggt att barnet inte skall behöva riskera att hamna i en situation som innebär att ett akut omhändertagande före lagakraftvunnen dom blir nödvändigt.

Bestämmelser om överklagande

41 § Socialnämndens beslut får överklagas hos länsrätten, när nämnden har

1. beslutat om var vården av den unge skall inledas eller beslutat i fråga om att flytta den unge från det hem där han vistas,

2. beslutat i fråga om fortsatt vård med stöd av lagen,

3. med stöd av 14 § beslutat i fråga om umgänge eller beslutat att den unges vistelseort inte skall röjas,

4. fattat beslut enligt 22 § eller prövat om ett sådant beslut skall upphöra att gälla,

5. med stöd av 31 § beslutat i fråga om umgänge, eller

6. beslutat i fråga om fortsatt flyttningsförbud.

Andra beslut av nämnden enligt denna lag får inte överklagas.

Rättens beslut enligt 8 § i fråga om förlängd ansökningstid och enligt 32 § om läkarundersökning får inte överklagas.

Bestämmelsen motsvarar 20 § i den gamla lagen.

I *första stycket punkt 1* har en utvidgning av nuvarande ordning skett genom tillägg av orden ”i fråga om”. Utvidgningen innebär att överklagandet får ske, inte endast i fråga om beslut om att flytta den unge från det hem

där han vistas, utan också i fråga om beslut om att inte flytta den unge från hemmet.

Prop. 1989/90: 28

Punkt 5 är ny och innebär rätt att överklaga ett beslut om umgänge vid flyttningsförbud och tillfälligt flyttningsförbud.

Enligt *punkt 6* kan nämndens beslut i fråga om fortsatt flyttningsförbud enligt lagen överklagas. Ett sådant beslut kan vara föranlett av föräldrarnas begäran om att flyttningsförbudet skall upphöra. Rätten att överklaga avser också det fall att nämnden mot t. ex. den unges vilja, om han fyllt 15 år, förklarar att flyttningsförbudet skall upphöra.

Andra stycket innebär att socialnämndens beslut om tillfälligt flyttningsförbud inte längre får överklagas. Ett sådant beslut skall enligt 28 § underställas länsrätten.

I *tredje stycket* har det tillägget gjorts att beslut av länsrätten att förlänga ansökningstiden i fråga om vård efter ett verkställt omedelbart omhändertagande inte får överklagas.

42 § Ett beslut av den som förestår vården vid ett hem för särskilt noggrann tillsyn får överklagas hos länsrätten, om beslutet avser förstörande eller försäljning av egendom enligt 20 §.

Bestämmelsen är ny. Föreståndarens beslut om förverkande av viss egendom enligt 20 § får överklagas hos länsrätten.

Polishandreckning

43 § Polismyndigheten skall lämna biträde för att på begäran av

1. socialnämnden eller nämndens ordförande eller rätten bereda en läkare, som avses i 32 §, tillträde till den unges hem eller för att föra den unge till läkarundersökningen,

2. socialnämnden eller någon ledamot eller tjänsteman som nämnden har förordnat genomföra beslut om vård eller omhändertagande med stöd av denna lag, och

3. den som förestår vården vid ett hem för särskilt noggrann tillsyn efterforska och återhämta den som vårdas där på någon grund som anges i 3 §, om den unge har avvikit från hemmet, eller för att ombesörja någon annan förflyttning av honom.

Paragrafen motsvarar, med vissa språkliga och redaktionella ändringar, 17 § tredje stycket (punkt 1), 18 § första stycket (punkt 2) och 18 § andra stycket (punkt 3) i den gamla lagen. Någon saklig ändring är inte avsedd.

Böter

44 § Den som överträder ett flyttningsförbud eller ett tillfälligt flyttningsförbud skall dömas till böter.

Allmänt åtal får väckas endast efter medgivande av socialnämnden, länsstyrelsen eller socialstyrelsen.

Paragrafen är ny. Den har sin motsvarighet i 75 § första stycket 2 socialtjänstlagen och omfattar överträdelse av såväl ett beslut om flyttningsför-

bud som ett beslut om tillfälligt flyttningsförbud. Såsom en remissinstans har påpekat bör även 75 § andra stycket socialtjänstlagen om allmänt åtal efter särskilt medgivande ges en motsvarighet i förevarande paragraf.

Prop. 1989/90: 28

1. Denna lag (nya lagen) träder i kraft den 1 juli 1990, då lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga (gamla lagen) skall upphöra att gälla.

2. Ett beslut om omhändertagande enligt 6 § i den gamla lagen skall anses som ett beslut enligt 6 § i den nya lagen.

3. Föreskrifterna i 1 § och 2 § andra stycket i den gamla lagen gäller fortfarande när ansökan om vård med stöd av den lagen har kommit in till länsrätten före den 1 juli 1990.

4. Ett beslut om vård på någon grund som anges i 1 § andra stycket 1 i den gamla lagen skall anses som ett beslut om vård med stöd av 2 § i den nya lagen. Ett beslut om vård på någon grund som anges i 1 § andra stycket 2 eller tredje stycket i den gamla lagen skall anses som ett beslut om vård med stöd av 3 § i den nya lagen.

5. Ett beslut enligt 8 a eller 16 § i den gamla lagen skall anses som ett beslut enligt 22 respektive 14 § i den nya lagen.

6. Har ett flyttningsförbud beslutats med stöd av socialtjänstlagen (1980:620), gäller socialtjänstlagens bestämmelser om flyttningsförbud även efter den 1 juli 1990. Dessutom tillämpas bestämmelserna om övervägande i 26 § och om umgänge i 31 § i den nya lagen.

7. Har ett tillfälligt flyttningsförbud beslutats med stöd av socialtjänstlagen (1980:620), gäller socialtjänstlagens bestämmelser om sådant flyttningsförbud även efter den 1 juli 1990. Dessutom tillämpas bestämmelserna om umgänge i 31 § i den nya lagen.

8. Om det i en lag eller i en författning som har beslutats av regeringen hänvisas till den gamla lagen, skall hänvisningen i stället avse denna lag. Hänvisas det till en föreskrift som har ersatts av en föreskrift i denna lag, skall den nya föreskriften tillämpas.

Enligt övergångsbestämmelserna i *punkt 2* skall ett beslut om ett omedelbart omhändertagande enligt den gamla lagen anses som ett beslut om omedelbart omhändertagande enligt den nya lagen. Det innebär bl. a. att den nya lagens bestämmelser i fråga om förlängning av den tid inom vilken socialnämnden skall ge in ansökan om vård blir tillämpliga. Vidare gäller att ett beslut om omedelbart omhändertagande inte upphör om den unge häktas.

Övergångsbestämmelserna i *punkt 3* innebär att rätten skall pröva om förutsättningarna för vård är uppfyllda enligt den gamla lagen, om ansökan om LVU-vård har kommit in till länsrätten före den nya lagens ikraftträdande. Den gamla lagens bestämmelser om vad ansökan skall innehålla gäller fortfarande i dessa fall. I övrigt gäller den nya lagens bestämmelser.

Av *punkten 4* framgår att rättens beslut om vård på någon grund som anges i 1 § andra stycket 1 i den gamla lagen jämföras med beslut om vård med stöd av 2 § i den nya lagen liksom att beslut enligt 1 § andra stycket 2 eller tredje stycket i den gamla lagen jämföras med beslut enligt 3 § i den nya lagen. Det medför bl. a. att socialnämnden, såvitt avser de s. k. miljöfallen, minst en gång var sjätte månad, och inte som för närvarande minst

en gång om året, skall överväga om vården fortfarande behövs även om vården har beslutats före den nya lagens ikraftträdande.

Enligt *punkt 5* skall ett beslut i fråga om förebyggande åtgärder enligt den gamla lagen anses som ett beslut med stöd av motsvarande bestämmelser enligt den nya lagen. Samma förhållande gäller även beträffande ett beslut i fråga om umgänge och röjande av vistelseort enligt den gamla lagen. När det gäller beslut i fråga om umgänge och röjande av vistelseort kommer de nya bestämmelserna om att socialnämnden minst en gång var tredje månad skall överväga fortsatt behov av sådana beslut att bli tillämpliga.

I *punkt 6* föreskrivs att äldre bestämmelser i socialtjänstlagen fortfarande skall gälla beträffande de flyttningsförbud som har beslutats med stöd av socialtjänstlagen, dvs. före den 1 juli 1990. Bestämmelserna i den nya lagen om rätt att besluta i fråga om umgänge skall dock gälla även i fråga om flyttningsförbud som har beslutats enligt socialtjänstlagen. Dessutom skall bestämmelserna i den nya lagen om att socialnämnden minst en gång var tredje månad skall överväga om ett flyttningsförbud fortfarande behövs gälla.

Punkt 7 innehåller övergångsbestämmelser i fråga om tillfälligt flyttningsförbud. Dessa motsvarar vad som gäller beträffande flyttningsförbud enligt punkt 6 såvitt avser giltighet av äldre bestämmelser i socialtjänstlagen och tillämpning av bestämmelserna i den nya lagen om rätt att besluta i fråga om umgänge.

Genom *punkt 8* klargörs hur man skall tyda hänvisningar till den gamla lagen och till föreskrifter som ersätts genom föreskrifter i den nya lagen.

9.2 Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620)

25 §

I ett nytt *andra stycke* har införts en bestämmelse om familjehemsutredning. Bestämmelsen har behandlats i den allmänna motiveringen, avsnitt 7.1. Den innebär att socialnämnden är skyldig att göra en utredning i fråga om det enskilda hemmet – i regel ett familjehem – innan ett medgivande att ta emot ett barn där får lämnas. Samma skyldighet gäller också innan nämnden beslutar att bereda ett barn vård i ett visst familjehem.

När det gäller innehållet i en familjehemsutredning kan ledning hämtas i 26 § som uttrycker vilka förhållanden som barnet bör kunna tillförsäkras i det nya hemmet. Av den bestämmelsen framgår att den unge i det nya hemmet bör kunna garanteras en god vård och fostran och i övrigt gynnsamma uppväxtförhållanden. Den unge bör också kunna erbjudas en lämplig utbildning.

Utredningen bör alltså belysa om de blivande vårdarna utgör en för den unge lämplig familjesammansättning och om det föreligger goda förhållanden för den unge både i det nya hemmet och dess omgivning. Vidare bör beaktas de blivande vårdarnas hälsotillstånd. Den unges personlighet och läggning, hans behov och förutsättningar bör också klarläggas. Utredning-

en bör mynna ut i en bedömning av familjehemsföräldrarnas vilja och förmåga att ge barnet behövlig omsorg och att tillgodose särskilda behov hos barnet.

Bestämmelserna i denna paragraf gäller också när en placering i familjehem skall ske med stöd av LVU. Som framgår av 11 § första stycket i den nya LVU har socialnämnden möjlighet att bestämma om var barnet skall vistas under vårdtiden redan före ett beslut om vård. En familjehemsutredning bör därför inledas så snart fråga uppkommer om att bereda ett barn vård med stöd av LVU. Utredningen, som givetvis måste dokumenteras, bör helst föreligga färdig redan vid det sammanträde då socialnämnden skall besluta om ansökan om vård till länsrätten.

I *fjärde stycket* har endast en redaktionell ändring gjorts med anledning av det nya andra stycket.

28 §

Paragrafen, som enligt gällande lydelse innehåller bestämmelser om flyttningsförbud, ges ett nytt innehåll som har behandlats i den allmänna motiveringen, avsnitt 7.2. Syftet med bestämmelsen är att betona socialnämndens uppföljningsansvar också vid frivilliga placeringar. Socialnämnden skall således minst en gång var sjätte månad diskutera och överväga om vård enligt socialtjänstlagen fortfarande behövs för barnet. Bestämmelsen motsvarar vad som gäller i fråga om övervägande i miljöfallen vid vård med stöd av LVU (se närmare specialmotiveringen till 13 § andra stycket i den nya LVU).

Bestämmelsen gäller oavsett om vården ges på en institution, i ett familjehem eller i ett annat enskilt hem efter privat initiativ (s. k. privatplacering). Socialnämndens insatser vid de privata placeringarna blir av förklarliga skäl ofta begränsade, eftersom barnet i regel placeras hos personer som förälder och barn känner väl och har förtroende för. Socialnämnden har enligt 26 § likväl ett tillsynsansvar även i dessa fall. Skyldigheten att överväga vården har därför ansetts böra avse också privata placeringar som nämnden har lämnat medgivande till.

30 §

I *andra stycket* har endast en redaktionell ändring gjorts med anledning av ett nytt andra stycke i 25 §.

Även *tredje stycket* har ändrats redaktionellt. En bestämmelse om vilken socialnämnd som beslutar i frågor om flyttningsförbud och tillfälligt sådant förbud har utgått. En motsvarande bestämmelse har införts i 25 § i den nya LVU.

47 §

I paragrafen finns bestämmelser om begränsning av den rätt att delegera ända ner till en enskild tjänsteman som kan följa av kommunallagen (1977: 179) i fråga om vissa beslut som socialnämnden kan fatta med stöd av

bl. a. LVU. Den begränsade delegationsrätten gäller i regel beslut av ofta djupt ingripande karaktär för den enskilde, där bestämmanderätten inte bör tillkomma en person ensam. I paragrafens nuvarande lydelse omfattas bl. a. de bestämmelser i LVU som gäller ansökan till länsrätt, beslut i frågor om vårdens upphörande och om omedelbart omhändertagande, beslut om vissa förebyggande åtgärder, beslut i fråga om vårdens anordnande samt begäran om biträde av polisen. Några sakliga ändringar har inte gjorts i denna del. Hänvisningen till de olika paragraferna i LVU har dock, i den utsträckning som behövs, ändrats med anledning av den nya LVU.

Hänvisningen till 13 § i den nya LVU innebär till viss del en nyhet. I paragrafen finns bestämmelser bl. a. om skyldighet för socialnämnden att med viss regelbundenhet pröva om vård som har beretts någon med stöd av LVU på grund av hans eget beteende fortfarande behövs. Den bestämmelsen omfattas enligt gällande ordning av delegationsrätten i förevarande paragraf. I 13 § i den nya LVU har vidare en ny bestämmelse införts om skyldighet för nämnden att minst en gång var sjätte månad överväga om vård som har meddelats någon på grund av brister i hans hemmiljö fortfarande behövs. Finner nämnden anledning att därvid ifrågasätta behovet av fortsatt vård skall en formell prövning ske i nämnden. En sådan prövning kommer nu genom hänvisningen till 13 § LVU att omfattas av begränsningen i delegationsrätten. Det är naturligt att de överväganden som skall göras sker på nämndnivå eller motsvarande.

Paragrafen har vidare kompletterats så att även vissa andra beslut enligt den nya LVU kommer att omfattas.

I den nya LVU har införts en bestämmelse i 14 § tredje stycket om skyldighet för socialnämnden att med högst tre månaders mellanrum överväga om ett beslut i fråga om umgänge mellan barn och förälder eller någon annan vårdnadshavare fortfarande behövs. En sådan skyldighet åligger nämnden även efter beslut om att inte röja ett barns vistelseort för förälder eller annan vårdnadshavare. Ifrågasätter nämnden behovet av sådana beslut, skall en formell prövning ske. Även i dessa fall är det fråga om viktiga ställningstaganden, som inte får delegeras till en enskild tjänsteman.

Bestämmelserna om flyttningsförbud och tillfälligt flyttningsförbud, som enligt nu gällande ordning finns i socialtjänstlagen, har med vissa tillägg och sakliga ändringar förts över till den nya LVU. Socialnämnden skall enligt de nya bestämmelserna ansöka hos länsrätten om flyttningsförbud (24 §). Ett flyttningsförbud är en tvångsåtgärd som kan jämföras med ett beslut om tvångsvård. En ansökan om flyttningsförbud kan ses som en lika ingripande åtgärd som en ansökan om vård. I 26 § nya LVU finns bestämmelser om övervägande i fråga om flyttningsförbud och bestämmelser om beslut om upphörande av sådana förbud. I 27 § föreskrivs om rätt för socialnämnden att besluta om tillfälligt flyttningsförbud, vilket kan jämföras med ett beslut om ett omedelbart omhändertagande. Förevarande paragraf har ändrats så att den begränsade delegationsrätten kommer att gälla också beslut i ärenden enligt 24, 26 och 27 §§ i den nya LVU.

Enligt nu gällande bestämmelser råder enligt 48 § socialtjänstlagen delegationsförbud i fråga om medgivande till att ett barn tas emot i ett enskilt

hem för stadigvarande vård och fostran (25 §). Socialnämnden får emellertid enligt förevarande paragraf uppdra åt en särskild avdelning, som består av ledamöter eller suppleanter i nämnden, att besluta om placering av ett barn som är omhändertaget med stöd av LVU. Motsvarande delegationsrätt finns alltså inte när det gäller placering av barn på frivillig väg, om placeringen avser stadigvarande vård och fostran. Något sakligt skäl att ha olika delegationsbestämmelser för beslut om tvångsplaceringar och beslut om frivilliga placeringar finns inte. Genom ett tillägg inordnas därför också ärenden om frivilliga placeringar enligt 25 § i delegationsrätten enligt denna paragraf.

Också överväganden i fråga om frivillig vård enligt den nya 28 § omfattas, efter ett tillägg, av delegationsrätten. Därigenom uppnås en överensstämmelse mellan frivillig vård och tvångsvård även i detta hänseende.

48 §

I *andra stycket* har en hänvisning till 25 och 28 §§ utgått. Genom ett tillägg till 47 § har en begränsad delegationsrätt införts beträffande frågor som avses i 25 § (se närmare specialmotiveringen till 47 §). Bestämmelserna i 28 § om flyttningsförbud m.m. har förts över till den nya LVU och omfattas av delegationsrätten enligt 47 § (se kommentarerna till 47 §).

49 §

En hänvisning till 29 § första stycket, som enligt gällande rätt föreskriver om behörighet för socialnämndens ordförande att besluta om flyttningsförbud och tillfälligt sådant förbud, har utgått. Skälet till detta är att bestämmelserna om flyttningsförbud m.m. har förts över till den nya LVU och att 29 § därför skall upphöra att gälla.

71 §

Anmälningsskyldigheten enligt *andra stycket* har vidgats. Enligt nuvarande ordning gäller sådan skyldighet för myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt anställda hos sådana myndigheter (se närmare den allmänna motiveringen, avsnitt 7.3). Enligt förslaget skall — förutom dessa myndigheter — alla andra myndigheter inom hälso- och sjukvården samt socialtjänsten vara skyldiga att anmäla om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till en underårigs skydd. Även anställda vid sådana myndigheter skall ha anmälningsskyldighet.

Genom utvidgningen skapas möjlighet för socialnämnden att få upplysningar från t.ex. en vuxenpsykiatrisk klinik. Detta ligger i linje med utvecklingen inom vuxenpsykiatri att arbeta med hela familjen. Även ett LVM-hem, där en förälder vårdas, omfattas av den utvidgade anmälningsskyldigheten. Vidare skall t.ex. en alkoholpoliklinik, som får kännedom om brister i omsorgen om ett barn, rapportera detta till socialnämnden.

Anmälningsskyldigheten förutsätter inte att det skall vara klarlagt att social-

nämnden behöver ingripa. Även förhållanden som är svårbedömda eller obestyrkta skall alltså anmälas, om de tyder på att ett barn kan vara i behov av stöd eller hjälp från socialnämndens sida. Det ankommer på socialnämnden att undersöka vilken grund som kan finnas för uppgiften och utreda det eventuella behovet av åtgärder.

Anmälningsplikt gäller förhållanden som vederbörande befattningshavare har fått kännedom om i sin verksamhet hos myndigheten. Förhållanden som han har fått kännedom om som privatperson är han inte skyldig att anmäla. Han bör dock göra det enligt bestämmelsen i första stycket.

I *tredje stycket* har en redaktionell ändring gjorts med anledning av att alla myndigheter inom socialtjänsten ålagts anmälningsplikt. I sammanhanget bör understrykas att misshandel i hemmet även omfattar psykisk misshandel. Sålunda är kommunala familjerådgivare skyldiga att göra en anmälan om de får kännedom om att ett barn t. ex. har utsatts för sexuellt övergrepp även om inte fysiska skador har uppkommit.

I *fjärde stycket* har införts uttrycket "och yrkesutövare" för att markera att också de yrkesutövare som räknas upp i andra stycket har uppgiftsskyldighet till socialnämnden. Skyldighet att lämna ut uppgifter gäller bara sådant som har betydelse för den aktuella situationen. Det innebär att andra uppgifter om en person som kan finnas hos t. ex. en myndighet inte behöver lämnas ut.

73 §

I första stycket har endast redaktionella ändringar gjorts. Bland de beslut som enligt gällande lydelse får överklagas hos länsrätten har förbud enligt 28 § slopats eftersom bestämmelserna om flyttningsförbud och tillfälligt flyttningsförbud i socialtjänstlagen har förts över till den nya LVU.

I *andra stycket* har endast redaktionella ändringar gjorts.

Det nuvarande *fjärde stycket* om sammansättningen i kammarrätt i mål om flyttningsförbud och tillfälligt flyttningsförbud har slopats. En bestämmelse i frågan finns i 37 § i den nya LVU.

75 §

Första stycket punkten 2 har ändrats redaktionellt genom att hänvisningen till 28 § har slopats. Ändringen beror på att bestämmelserna om flyttningsförbud och tillfälligt flyttningsförbud har flyttats över till den nya LVU.

9.3 Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken

21 kap.

7 §

Ett nytt *tredje stycke* har införts. Den nya bestämmelsen innebär att länsrätten inte får besluta att ett barn skall flyttas över till en vårdnadshavare om det finns ett beslut om flyttningsförbud beträffande barnet.

I fråga om tillfälliga flyttningsförbud gäller att dessa enligt lagens ordaly-

delse inte hindrar en åtgärd enligt denna paragraf. Det ligger dock i sakens natur att en sådan åtgärd inte bör övervägas förrän frågan om ett slutligt flyttningsförbud prövats. Åtgärden torde för övrigt knappast hinna bli föremål för prövning under den korta tid som ett tillfälligt flyttningsförbud gäller.

I övrigt hänvisas till den allmänna motiveringen, avsnitt 4.6.4.

Som framgår av *övergångsbestämmelserna* gäller äldre föreskrifter fortfarande i fråga om flyttningsförbud enligt socialtjänstlagen. Skälet till detta är att sådana förbud — till skillnad från vad som skall gälla enligt den nya LVU — meddelas av socialnämnden och därigenom inte underkastas en domstolsprövning i första instans.

9.4 Förslaget till lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429)

41 §

I *punkt 3* har det tillägget gjorts att rättshjälp genom offentligt biträde skall kunna beviljas också i mål om flyttningsförbud och upphörande av sådant förbud (se vidare den allmänna motiveringen, avsnitt 4.8.1). Hänvisningen till 41 § första stycket 1, som ersätter en tidigare hänvisning till nu gällande 20 § första stycket 1, innebär också en viss utvidgning. Den tidigare hänvisningen avsåg överklagande av beslut om var vårdens av den unge skall inledas och beslut att flytta den unge från det hem där han vistas. Den nya hänvisningen innebär att paragrafen även omfattar överklagande av beslut att inte flytta den unge från det hem där han vistas. I övrigt har endast redaktionella ändringar gjorts med anledning av den nya LVU.

9.5 Övriga lagförslag

Den nya LVU föranleder en del följdändringar i andra författningar. Ändringarna är av rent lagteknisk karaktär. Utöver de författningar som berörs här föranleder den nya LVU ändringar i vissa regeringsförfattningar. Jag avser att återkomma till regeringen i fråga om dessa ändringar i sådan tid att de kan träda i kraft samtidigt som den nya LVU.

I lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar görs, förutom följdändringar till den nya LVU, ytterligare två ändringar med anledning av andra författningar. Tillägget i 14 § 1 föranleds av nya bestämmelser om överklagande till länsrätt i vissa ärenden enligt bilregisterkungörelsen (1972:599), vilka trädde i kraft den 1 januari 1989 (SFS 1988:1069). I 14 § 2 har uppräknningen kompletterats med en hänvisning till karantänslagen (1989:290), som trädde i kraft den 1 juli 1989.

10 Hemställan

Prop. 1989/90: 28

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta

dels de av lagrådet helt eller delvis granskade förslagen till

1. lag med särskilda bestämmelser om vård av unga,
2. lag om ändring i socialtjänstlagen (1980: 620),
3. lag om ändring i föräldrabalken,
4. lag om ändring i rättshjälpslagen (1972: 429),

dels förslagen till

5. lag om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring,
6. lag om ändring i lagen (1977: 265) om statligt personskadeskydd,
7. lag om ändring i kreditupplysningslagen (1973: 1173),
8. lag om ändring i brottsskadelagen (1978: 413),
9. lag om ändring i lagen (1989: 14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m. m. och om överflyttning av barn,
10. lag om ändring i lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,
11. lag om ändring i delgivningslagen (1970: 428),
12. lag om ändring i lagen (1971: 289) om allmänna förvaltningsdomstolar,
13. lag om ändring i brottsbalken,
14. lag om ändring i datalagen (1973: 289),
15. lag om ändring i värnpliktslagen (1941: 967),
16. lag om ändring i folkbokföringslagen (1967: 198),
17. lag om ändring i skollagen (1985: 1100),
18. lag om ändring i utlänningslagen (1989: 529).

Vidare hemställer jag att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört om överflyttande av vårdnaden till familjehemsföräldrar (avsnitt 5).

11 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition förelägga riksdagen vad föredraganden har anfört för de åtgärder och det ändamål som föredraganden har hemställt om.

Inledning

Socialberedningen hade genom tilläggsdirektiv år 1982 i uppdrag att göra en översyn av lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). I februari 1986 avgav beredningen betänkandet (SOU 1986:20) Barns behov och föräldrars rätt – Socialtjänstens arbete med utsatta familjer. I betänkandet redovisas bakgrundsbeskrivningar beträffande barns behov och utveckling samt överväganden och en rad förslag till ändringar i det nuvarande regelsystemet.

Genom ett beslut den 6 oktober 1986 förordnades dåvarande justitieombudsmannen Tor Sverne att som särskild utredare företa en översyn av LVU med utgångspunkt i socialberedningens förslag.

Mina förslag i förhållande till nuvarande ordning

Allmänt

Socialtjänstreformen har varit i kraft i fem år. Under denna tid har omhändertaganden av barn och ungdom för vård, både tvångsvis och i frivilliga former, minskat kraftigt. Det är osäkert vilka orsaker som ligger till grund för minskningen.

LVU har kritiserats i olika hänseenden. Bland annat har det sagts att förutsättningarna för vård enligt lagen är för vagt formulerade. Vidare har anförts att det föreligger brister vid tillämpningen av lagen i fråga om bl. a. ansökan om vård, val av familjehem, uppföljningen av vården och frågan om återförening.

Vid den översyn som jag gjort av LVU har jag utgått från att den nuvarande lagen i huvudsak kan bibehållas. De förändringar som föreslås kan enligt mitt förmenande ske inom ramen för den nuvarande lagstiftningen.

Lagens syfte

Mina förslag syftar till att genom förtydliganden och preciseringar av LVU – och i någon mån socialtjänstlagen (1980:620, SoL) – öka möjligheterna att med beaktande av rättssäkerhetens krav ge barn och ungdomar det skydd som socialtjänstreformen förutsätter.

Jag föreslår att LVU inleds med en ny bestämmelse som markerar vårdens allmänna inriktning. I bestämmelsen betonas att SoL är ramlagen inom socialtjänsten. LVU är en kompletterande lag som närmare reglerar förutsättningarna och formerna för att avvika från den grundläggande frivillighetsprincipen i SoL.

Förutsättningarna för vård enligt LVU

Jag föreslår att förutsättningarna för vård enligt LVU får ändrad lydelse.

Begreppet "fara" överges och ersätts med "uppenbar risk". Begreppet

används både när det är fråga om brister i den unges hemmiljö (de s.k. miljöfallen) och vid brister i den unges levnadssätt (de s.k. beteendefallen).

Den ändrade lydelsen skall i miljöfallen inte ses som en skärpning av förutsättningarna. Avsikten är i stället att försöka uttrycka grundförutsättningen klarare och mer preciserat än som för närvarande sker, vilket bör gagna såväl intresset av att skydda den unge som rättssäkerhetsintresset.

I beteendefallen innebär den ändrade lydelsen däremot en skärpning på så sätt att begreppet "allvarlig fara" överges. Den nya lydelsen uttrycker att ett större ansvar än tidigare för tonåringar läggs på socialtjänsten.

I nuvarande LVU anges de särskilda problemfaktorerna i fråga om miljöfallen som "brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet". Det föreslås att dessa faktorer uttrycks mera konkret genom införande av begreppen "brister i omsorgen, misshandel eller otillbörligt utnyttjande". I fråga om beteendefallen byts uttrycket "något annat därmed jämförbart beteende" ut mot "annat farligt levnadssätt". Den ändrade ordalydelsen innebär inte någon ändring i sak utan avsikten är endast att uttrycka problemsituationerna på ett tydligare sätt.

Omedelbara omhändertaganden

Enligt nuvarande ordning upphör ett omedelbart omhändertagande om den unge häktas.

Den ändringen i förhållande till nuvarande ordning föreslås att ett beslut om omedelbart omhändertagande kan bestå också vid häktning. Skälet till ändringen är att det skall finnas utrymme för socialtjänsten att i direkt anslutning till att en häktning hävs ta det omedelbara ansvaret för den fortsatta vården av den unge.

I övrigt föreslås att nuvarande ordning får bestå.

Ansökan om vård och utredningen

Enligt nuvarande ordning skall en ansökan om vård enligt LVU innehålla en redogörelse för den unges förhållanden, tidigare vidtagna åtgärder och den vård som socialnämnden avser att anordna.

En grundförutsättning för vård enligt LVU är enligt förslaget att det föreligger en uppenbar risk för den unges hälsa eller utveckling antingen på grund av brister i hemmiljön eller på grund av eget beteende. Det föreslås att den ifrågavarande lagbestämmelsen förses med ett tillägg enligt vilket grundförutsättningarna för LVU-vård skall anges i ansökan.

När det gäller den utredning som skall ligga till grund för ansökan framhålls i motiven bl. a. att utredningen bör utformas på ett klart och tydligt sätt och att fakta bör skiljas från värderingar.

Vården

Innan ett barn placeras i ett familjehem e. d. måste det föreligga en tillförlitlig och noggrann *utredning av familjehemmet*. Varken i SoL eller LVU lämnas några särskilda föreskrifter om familjehemsutredningar.

För att understryka vikten av en sådan utredning föreslås att det i SoL införs en särskild föreskrift om att förhållandena i det tilltänkta hemmet och förutsättningarna för vård i hemmet skall vara utredda innan socialnämnden lämnar sitt medgivande till placeringen.

Socialnämndens skyldighet att i samband med placeringen ge den unge, de biologiska föräldrarna och familjehemsföräldrarna behövligt stöd och hjälp betonas i förslaget.

I motiven betonas att socialnämnden bör upprätta en *behandlingsplan* som om möjligt bör föreligga redan i anslutning till ansökan om vård enligt LVU.

Uppgiften att följa och hjälpa de barn, som omhändertagits genom samhällets försorg, torde vara en av socialnämndens viktigaste och mest ansvarsfulla uppgifter. En noggrann *uppföljning* av hur barnet anpassar sig i hemmet är därför nödvändig. Det föreslås att föreskriften om tillsyn av familjehemsvården i fråga om tvångsplaceringar flyttas från nuvarande socialtjänstförordningen (1981:750, SoF) till LVU.

En viktig förutsättning för att den unge skall kunna utvecklas gynnsamt utanför det egna hemmet och senare återförenas med föräldrarna är att föräldrar och barn upprätthåller *kontakten under vårdtiden*.

Det föreslås en uttrycklig bestämmelse i LVU som betonar socialnämndens ansvar för att den unges behov av umgänge med föräldrarna så långt möjligt tillgodoses.

Om socialnämnden beslutat om inskränkningar i umgängesrätten eller att barnets vistelseort inte får röjas för föräldrarna föreslås att socialnämnden minst en gång var tredje månad skall vid sammanträde överväga om inskränkningen fortfarande behövs.

I fråga om *omprövning* av vården föreslås att bestämmelsen om att socialnämnden skall överväga vården i miljöfallen flyttas från SoF till LVU. Enligt förslaget skall övervägande ske minst en gång var sjätte månad mot nuvarande en gång om året.

I fråga om omhändertagande som skett med samtycke från föräldrarna och, i förekommande fall, den unge föreslås motsvarande överväganden.

När det gäller omprövning i beteendefallen föreslås ingen ändring i nuvarande ordning.

När ett barn skall *återförenas* med sina föräldrar uppkommer en för de inblandade känslig situation. Återföreningen måste därför — särskilt när barnet varit omhändertaget en länge tid — förberedas noga. En ny bestämmelse i LVU föreslås som betonar socialnämndens ansvar i fråga om dessa förberedelser.

I motiven understryks också vikten av att en *omplacering* av ett barn från ett familjehem e. d. till ett annat noga utreds och förbereds.

Frågan om flyttningsförbud

Om ett barn är omhändertaget med stöd av LVU skall vården upphöra när den inte längre behövs. Har barnet placerats med samtycke av föräldrarna upphör vården i princip när föräldrarna begär det. Om det finns en risk som inte är ringa att barnets kroppsliga eller själsliga hälsa skadas av en

återförening med föräldrarna kan socialnämnden enligt 28 § SoL förbjuda föräldrarna att ta barnet från familjehemmet. Sådant förbud kan meddelas både när barnet placerats efter frivillig överenskommelse och med stöd av LVU.

Det har visat sig att det finns brister i det nuvarande systemet. Sålunda kan tidsödande dubbla processer uppkomma genom att först frågan om upphörande av vården och därefter frågan om flyttningsförbud prövas.

Det föreslås i fråga om *LVU-fallen* att frågan om barnets hälsa eller utveckling tar uppenbar skada av en återförening prövas i samband med prövningen av om vården kan upphöra.

I fråga om *frivilligfallen* föreslås att bestämmelsen om flyttningsförbud flyttas från SoL till LVU och att ett sådant förbud skall underställas länsrättens prövning. Anledningen till att bestämmelsen flyttas till LVU är att den är att se som en tvångsåtgärd gentemot de inblandade. Socialnämnden skall med längst tre månaders mellanrum överväga om flyttningsförbudet fortfarande behövs.

Särskilt om invandrarfamiljer

I fråga om de särskilda problem som är förknippade med omhändertagande för vård av invandrarbarn anføres i motiven bl. a. att socialnämnden har ett särskilt ansvar för att omhändertagna invandrarbarn så långt möjligt får behålla sitt kulturmönster och sitt språk. Detta ställer bl. a. speciella krav vid valet av familjehem.

En sekretessfråga

Det har visat sig att bestämmelsen i 71 § SoL om anmälnings- och uppgiftsskyldighet vållat tillämpningssvårigheter. Sålunda har uttrycket "myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom" begränsat möjligheterna för myndigheter att lämna uppgifter till socialtjänsten när det gäller ingripande till skydd för barn och ungdom.

Det föreslås att 71 § SoL ändras så att skyldigheten att anmäla och lämna upplysningar gäller myndigheter som i sin verksamhet *får uppgifter om* barn och ungdom samt de som är anställda vid sådana myndigheter.

Lag om ändring i lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga

dels att 1, 2, 5, 8, 11 – 13, 16 och 18 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas sju nya paragrafer 1 a – 1 c, 5 a, 8 c, 8 d och 26 §§ samt närmast före 1, 1 a och 5 a §§ nya rubriker av följande lydelse.

Lagen kommer därför att ha följande lydelse från och med den dag då denna lag träder i kraft.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Beredande av vård

Inledande bestämmelse

1 §¹

Den som är under 18 år skall beredas vård med stöd av denna lag, om det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom och, när den unge har fyllt 15 år, av honom själv.

Insatser inom socialtjänsten för barn och ungdom skall göras i samförstånd med vårdnadshavare och den unge enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (1980:620).

Vård enligt denna lag skall dock oberoende av samtycke beredas den som är under 18 år.

Vård skall beredas den unge om

1. brister i omsorgen om honom eller något annat förhållande i hemmet medför fara för hans hälsa eller utveckling eller

Vissa andra åtgärder får också vidtas enligt 8 a § utan samtycke.

2. den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för allvarlig fara genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat därmed jämförbart beteende.

Vård med stöd av andra stycket 2 får även beredas den som har fyllt 18 men inte 20 år, om sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än annan vård.

Beredande av vård

1 a §

Den som är under 18 år skall beredas vård med stöd av denna lag, om någon av de situationer som beskrivs i 1 b eller 1 c § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av

¹ Senaste lydelse 1985:396.

den eller dem som har vårdnaden om honom och, när den unge har fyllt 15 år, av honom själv.

1 b §

I fall som avses i 1 a § skall vård beredas om det på grund av brister i omsorgen, misshandel eller otillbörligt utnyttjande finns en uppenbar risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.

1 c §

I fall som avses i 1 a § skall vård beredas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en uppenbar risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller annat farligt levnadssätt.

Vård med stöd av första stycket får även beredas den som har fyllt 18 men inte 20 år, om sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än annan vård.

2 §

Beslut om vård med stöd av denna lag meddelas av länsrätten efter ansökan av socialnämnden.

Ansökan skall innehålla en redogörelse för den unges förhållanden, tidigare vidtagna åtgärder och den vård som socialnämnden avser att anordna.

Ansökan skall innehålla en redogörelse för den unges förhållanden och förutsättningarna för vård, tidigare vidtagna åtgärder och den vård som socialnämnden avser att anordna.

3 §

Om vården inte har påbörjats inom fyra veckor från den dag då beslutet har vunnit laga kraft, gäller beslutet inte längre.

4 §

Beträffande vårdens innehåll och utformning gäller bestämmelserna i socialtjänstlagen (1980:620) och föreskrifterna i 11 – 16 §§.

5 §¹

Socialnämnden skall noga följa vården av den som har beretts vård med stöd av denna lag. När vård enligt lagen inte längre behövs, skall

Socialnämnden skall genom besök av särskilt utsedda representanter för nämnden eller på annat lämpligt sätt noga följa vården av

¹ Senaste lydelse 1985:396.

nämnden besluta att vården skall upphöra.

Har den unge beretts vård med stöd av 1 § andra stycket 2 eller tredje stycket, skall socialnämnden inom sex månader från dagen för verkställighet av vårdbeslutet pröva om vård med stöd av lagen skall upphöra. Denna fråga skall därefter prövas fortlöpande inom sex månader från senaste prövningen.

Vård som har beslutats med stöd av 1 § andra stycket 1 skall upphöra senast när den unge fyller 18 år.

Vård som har beslutats med stöd av 1 § andra stycket 2 eller tredje stycket skall upphöra senast när den unge fyller 21 år.

den som har beretts vård med stöd av denna lag.

Har den unge beretts vård med stöd av 1 b § skall socialnämnden minst en gång var sjätte månad vid sammanträde överväga om vård enligt lagen fortfarande behövs.

Har den unge beretts vård med stöd av 1 c § skall socialnämnden inom sex månader från dagen för verkställighet av vårdbeslutet pröva om vård med stöd av lagen skall upphöra. Denna fråga skall därefter prövas fortlöpande inom sex månader från senaste prövningen.

Upphörande av vård

5 a §

När vård med stöd av denna lag inte längre behövs, skall socialnämnden besluta att vården skall upphöra. Nämnden skall noga förbereda den unges återförening med den eller dem som har vårdnaden om honom.

Vården skall dock inte upphöra om det finns en uppenbar risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas om han skiljs från det hem där han vistas.

Vård som har beslutats med stöd av 1 b § skall upphöra senast när den unge fyller 18 år.

Vård som har beslutats med stöd av 1 c § skall upphöra senast när den unge fyller 21 år.

Omedelbart omhändertagande

6 §

Socialnämnden får besluta att den som är under 20 år skall omhändertas omedelbart

om det är sannolikt att den unge behöver beredas vård med stöd av denna lag och

rättens beslut om vård inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den

unges hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras.

Kan socialnämndens beslut om omhändertagande inte avvaktas, får beslut om omhändertagande fattas av nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat. Beslutet skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Sedan socialnämnden har ansökt om vård med stöd av lagen, kan även rätten besluta om omedelbart omhändertagande av den unge.

7 §

Om socialnämnden har beslutat om omedelbart omhändertagande, skall beslutet underställas länsrätten inom en vecka från den dag då beslutet fattades. Därvid skall beslutet jämte handlingarna i ärendet tillställas rätten.

Länsrätten skall pröva beslutet så snart det kan ske och, om synnerliga hinder inte föreligger, inom en vecka från den dag då beslutet och handlingarna har kommit in till rätten.

Om underställning inte har skett inom föreskriven tid, upphör omhändertagandet.

Har socialnämnden beslutat om omedelbart omhändertagande efter det att nämnden ansökt om vård med stöd av lagen, skall beslutet underställas den rätt som prövar frågan om vård. Härvid gäller bestämmelserna i första – tredje styckena.

8 §¹

Om länsrätten fastställer ett beslut om omedelbart omhändertagande, skall socialnämnden inom fyra veckor från den dag då omhändertagandet verkställdes ansöka hos länsrätten om att den unge skall beredas vård med stöd av denna lag.

Omhändertagandet upphör

1. om ansökan om vård inte har gjorts inom den tid som anges i första stycket,
2. när rätten avgör frågan om vård,
3. om den unge häktas.

Omhändertagandet upphör

1. om ansökan om vård inte har gjorts inom den tid som anges i första stycket,
2. när rätten avgör frågan om vård.

Ett beslut om omedelbart omhändertagande får inte verkställas om den unge är häktad.

Om det inte längre finns skäl för omhändertagandet, skall socialnämnden besluta att detta genast skall upphöra. Sådant beslut kan meddelas också av den rätt som prövar fråga om vård med stöd av lagen.

Andra åtgärder

8 a §

Kan det antas att den som är under 20 år till följd av ett sådant beteende som avses i 1 § andra stycket 2 kommer att behöva beredas vård enligt denna lag om beteendet fortsätter och kan det stöd eller den behandling som behövs inte ges den unge med samtycke av honom, om han har fyllt 15 år, och, om han står under någons vårdnad, av vårdnadshavaren, får socialnämnden besluta

¹ Senaste lydelse 1984: 367.

1. att den unge skall hålla regelbunden kontakt med en särskilt utsedd kontaktperson,
2. att den unge skall delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten.

När ett sådant beslut meddelas skall en särskild behandlingsplan finnas.

Bestämmelserna i 5 § gäller i tillämpliga delar också i fråga om beslut enligt första stycket. Prövning enligt 5 § andra stycket av frågan, om sådant beslut skall upphöra att gälla, skall ske första gången inom sex månader från dagen för nämndens beslut.

8 b §

Ett beslut enligt 8 a § upphör att gälla, om

1. beslut fattas om omedelbart omhändertagande,
2. ansökan om vård bifalls.

8 c §

Om en underårig med stöd av 5 eller 6 § socialtjänstlagen (1980:620) har tagits emot i ett enskilt hem som inte tillhör någon av hans föräldrar eller någon annan som har vårdnaden om honom, får socialnämnden för viss tid eller tills vidare förbjuda vårdnadshavaren att ta den unge från hemmet, om det finns en uppenbar risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas om han skiljs från hemmet.

Om det finns sannolika skäl för att en sådan risk föreligger men den behövliga utredningen inte har kunnat slutföras, får ett tillfälligt förbud meddelas att gälla i avvaktan på att ärendet kan slutligt avgöras, dock högst fyra veckor.

Den nämnd, som har lämnat medgivande att ta emot den unge i ett enskilt hem, beslutar om flyttningsförbud.

Kan socialnämndens beslut om flyttningsförbud inte avvaktas, får beslut om flyttningsförbud fattas av nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat. Beslutet skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

8 d §

Om socialnämnden har beslutat om förbud enligt 8 c §, skall beslutet underställas länsrätten. Vid underställningen gäller bestämmelserna i 7 § första – tredje styckena.

Socialnämnden skall minst en gång var tredje månad vid sammanträde överväga om ett förbud enligt 8 c § fortfarande behövs.

Ett förbud enligt 8 c § hindrar inte att barnet skiljs från hemmet på grund av ett beslut enligt 21 kap. föräldrabalken.

Mådens handläggning

9 §

Mål om vård med stöd av denna lag skall prövas skyndsamt.

Om den unge är omhändertagen, skall länsrätten hålla förhandling i målet inom två veckor från den dag då ansökan om vård kom in. Länsrätten får förlänga denna tid, om ytterligare utredning eller annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

10 §

I mål om vård enligt denna lag skall länsrätten och kammarrätten hålla muntlig förhandling, om detta inte är uppenbart obehövt.

Muntlig förhandling skall alltid hållas, om någon part begär det. Parterna skall upplysas om sin rätt att begära muntlig förhandling.

Uteblir enskild part som har kallats vid vite att inställa sig personligen vid förhandling, får rätten förordna att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag.

Vården

11 §¹

När ett beslut har fattats om omhändertagande eller om vård enligt denna lag, bestämmer socialnämnden hur vården av den unge skall ordnas och var han skall vistas under vårdtiden.

Socialnämnden bestämmer hur vården av den unge skall ordnas och var han skall vistas under vårdtiden.

Nämnden får medge att den unge vistas i sitt eget hem, om detta kan antas vara bäst ägnat att främja vården av honom. Vård med stöd av denna lag skall dock alltid inledas utanför den unges eget hem.

Kan nämndens beslut enligt första eller andra stycket inte avvaktas, får beslut fattas av ordföranden eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat. Beslutet skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Nämnden eller den åt vilken nämnden har uppdragit vården skall ha uppsikt över den unge och, i den mån det behövs för att genomföra vården, bestämma om hans personliga förhållanden.

12 §

För vård av unga som på någon grund som anges i 1 § andra stycket 2 eller tredje stycket behöver stå under särskilt noggrann tillsyn skall det finnas hem som är anpassade för

För vård av unga som på någon grund som anges i 1 c § behöver stå under särskilt noggrann tillsyn skall det finnas hem som är anpassade för sådan tillsyn. Regeringen eller,

¹ Senaste lydelse 1981:1245.

sådan tillsyn. Regeringen eller, efter regeringens bestämmande, socialstyrelsen beslutar vilka hem som skall anses som hem för sådan särskild tillsyn.

efter regeringens bestämmande, socialstyrelsen beslutar vilka hem som skall anses som hem för sådan särskild tillsyn.

13 §

Om omedelbart omhändertagande eller vård av den unge har beslutats på någon grund som anges i 1 § andra stycket 2 eller tredje stycket och han vistas i ett sådant hem som avses i 12 §, får han hindras att lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att vården skall kunna genomföras. Den unges rörelsefrihet får också inskränkas när det påkallas av övriga intagnas eller personalens säkerhet.

Om omedelbart omhändertagande eller vård av den unge har beslutats på någon grund som anges i 1 c § och han vistas i ett sådant hem som avses i 12 §, får han hindras att lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att vården skall kunna genomföras. Den unges rörelsefrihet får också inskränkas när det påkallas av övriga intagnas eller personalens säkerhet.

14 §

Den för vilken bestämmelserna i 13 § gäller får inte inneha alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel, injektionssprutor eller kanyler, som kan användas för insprutning i människokroppen, eller något annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. Påträffas sådan egendom hos den unge, får den omhändertas.

Om det anses påkallat får den unge kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas, när han kommer till hemmet, för kontroll att han inte bär på sig något som han inte får inneha där. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom skall påträffas hos honom.

Kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning får inte göras mer ingående än vad ändamålet med åtgärden kräver. All den hänsyn som omständigheterna medger skall iakttas. Om möjligt skall ett vittne närvara.

Bestämmelserna i första – tredje styckena skall gälla för alla som vårdas i ett sådant hem som avses i 12 §, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid hemmet och regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, socialstyrelsen medger det.

15 §

Den för vilken bestämmelserna i 13 § gäller får underkastas övervakning av sina brev och andra försändelser, om detta är påkallat med hänsyn till ordningen vid hemmet eller den unges särskilda förhållanden. För detta ändamål får den som förestår vården vid hemmet öppna och ta del av försändelser som ankommer till eller avsänds från den unge. Om en ankommande försändelse innehåller något som den unge inte får inneha, skall detta omhändertas. Brev mellan den unge och en svensk myndighet eller advokat eller hans offentliga biträde skall vidarebefordras utan föregående granskning.

16 §

Socialnämnden har ett ansvar för att den unges behov av umgänge med förälder eller någon annan som har vårdnaden om honom så långt möjligt tillgodoses.

Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vård eller omhändertagande med stöd av denna lag, får socialnämnden

1. bestämma hur den rätt till umgänge med den unge som kan tillkomma en förälder eller någon annan som har vårdnaden om honom skall utövas eller

2. bestämma att den unges vistelseort inte skall röjas för föräldern eller vårdnadshavaren.

Socialnämnden skall minst en gång var tredje månad vid sammanträde överväga om sådan inskränkning som avses i andra stycket fortfarande behövs.

Övriga bestämmelser

17 §

I ett ärende enligt denna lag får socialnämnden besluta om läkarundersökning av den unge samt utse läkare för undersökningen. Om undersökningen inte lämpligen kan genomföras i den unges hem, får nämnden bestämma någon annan plats för den. I ett mål enligt denna lag har rätten samma befogenhet.

Läkarundersökningen skall, om den inte av särskilda skäl är obehövlig, äga rum innan nämnden gör ansökan enligt 2 §.

Polismyndigheten skall på begäran av socialnämnden eller nämndens ordförande eller av rätten lämna biträde för att bereda läkaren tillträde till den unges hem eller för att inställa den unge till läkarundersökningen.

18 §

Polismyndigheten skall på begäran av socialnämnden eller av någon ledamot eller tjänsteman som nämnden har förordnat lämna biträde för att genomföra beslut om vård eller omhändertagande med stöd av denna lag.

Om omedelbart omhändertagande eller vård av den unge har beslutats på någon grund som anges i 1 § andra stycket 2 eller tredje stycket och den unge är intagen i ett sådant hem som avses i 12 §, skall polismyndigheten på begäran av den som förestår vården vid hemmet lämna biträde för att efterforska och återhämta den unge, om denne har avvikit från hemmet, eller för att ombesörja annan förflyttning av honom.

Om omedelbart omhändertagande eller vård av den unge har beslutats på någon grund som anges i 1 c § och den unge är intagen i ett sådant hem som avses i 12 §, skall polismyndigheten på begäran av den som förestår vården vid hemmet lämna biträde för att efterforska och återhämta den unge, om denne har avvikit från hemmet, eller för att ombesörja annan förflyttning av honom.

19 §

Har den unge fyllt 15 år, har han rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag.

Barn som är yngre bör höras, om det kan vara till nytta för utredningen och barnet inte kan antas ta skada av det.

20 §

Socialnämndens beslut får överklagas hos länsrätten genom besvär, när nämnden har

1. beslutat om var vården av den unge skall inledas eller beslutat att flytta den unge från det hem där han vistas,

2. beslutat i en fråga om fortsatt vård med stöd av lagen,

3. fattat beslut enligt 8 a § eller prövat om sådant beslut skall upphöra att gälla,

4. med stöd av 16 § beslutat om umgänget med den unge eller beslutat att dennes vistelseort inte skall röjas.

Andra beslut av nämnden enligt denna lag får inte överklagas.

Rättens beslut enligt 17 § om läkarundersökning får inte överklagas.

21 §

Beslut om omhändertagande enligt 6 § och beslut enligt 8 a § gäller omedelbart.

Annat beslut av socialnämnden enligt denna lag gäller omedelbart, om nämnden inte förordnar något annat.

Rätten får förordna att annat beslut som rätten har meddelat skall gälla omedelbart.

22 §

Om offentligt biträde och annan rättshjälp i mål och ärenden enligt denna lag finns bestämmelser i rättshjälpslagen (1972:429).

23 §

Vid handläggning i kammarrätt av andra mål enligt denna lag än mål om omedelbart omhändertagande skall nämndemän ingå i rätten.

24 §

I mål och ärenden enligt denna lag får delgivning inte ske med tillämpning av 12 eller 15 § delgivningslagen (1970:428).

25 §

Om alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel har omhändertagits enligt 14 eller 15 § eller påträffats inom ett sådant hem som avses i 12 § utan att det finns någon känd ägare till dem, skall den som förestår vården vid hemmet låta förstöra eller försälja egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § 1 första stycket lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. Belopp som har erhållits vid försäljning tillfaller staten.

Detsamma skall gälla i fråga om injektionssprutor och kanyler, som kan användas för insprutning i människokroppen.

26 §

*Den som överträder förbud som
har meddelats med stöd av 8 c §
skall dömas till böter.*

Denna lag träder i kraft den ...

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen (1980:620)

dels att 28 och 29 §§ skall upphöra att gälla,

dels att 25, 26, 30, 48, 49, 71, 73 och 75 §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

25 §¹

En underårig får inte utan socialnämndens medgivande tas emot för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem som inte tillhör någon av hans föräldrar eller någon annan som har vårdnaden om honom. Som ett medgivande anses socialnämndens beslut att bereda den underårige vård i ett visst familjehem.

Socialnämnden får inte lämna medgivande enligt första stycket utan att förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård i hemmet är utredda.

Är det fråga om att ta emot ett utländskt barn i syfte att adoptera det, skall medgivandet inhämtas innan barnet lämnar sitt hemland. Medgivandet upphör att gälla om inte barnet har tagits emot i hemmet inom ett år från det medgivandet lämnades.

Innan socialnämnden beslutar i en fråga om medgivande som avses i *andra stycket*, skall nämnden pröva om det förmedlingssätt som sökanden kommer att använda sig av är tillförlitligt eller ej. Nämnden skall i denna fråga inhämta yttrande från statens nämnd för internationella adoptionsfrågor (NIA), om det inte är uppenbart obehövt. Visar prövningen att det kan befaras att förmedlingssättet inte är tillförlitligt, skall socialnämnden vägra sitt medgivande. I ett beslut om medgivande skall socialnämnden ange för vilket förmedlingssätt medgivandet gäller.

Innan socialnämnden beslutar i en fråga om medgivande som avses i *tredje stycket*, skall nämnden pröva om det förmedlingssätt som sökanden kommer att använda sig av är tillförlitligt eller ej. Nämnden skall i denna fråga inhämta yttrande från statens nämnd för internationella adoptionsfrågor (NIA), om det inte är uppenbart obehövt. Visar prövningen att det kan befaras att förmedlingssättet inte är tillförlitligt, skall socialnämnden vägra sitt medgivande. I ett beslut om medgivande skall socialnämnden ange för vilket förmedlingssätt medgivandet gäller.

26 §

Socialnämnden skall

medverka till att de underåriga som avses i 25 § får god vård och fostran och i övrigt gynnsamma uppväxtförhållanden, verka för att de får lämplig utbildning och

lämna vårdnadshavarna och dem som vårdar sådana underåriga råd, stöd och annan hjälp som de behöver.

Har den underårige med stöd av 5 eller 6 § socialtjänstlagen

¹ Senaste lydelse 1984:1092.

(1980: 620) tagits emot i ett annat hem än det egna skall socialnämnden minst en gång var sjätte månad vid sammanträde överväga om vården fortfarande behövs.

30 §

Ett medgivande enligt 25 § första stycket meddelas av socialnämnden i vårdnadshavarens hemkommun. Om nämndens prövning gäller ett hem i en annan kommun, skall nämnden rådgöra med socialnämnden i den kommunen innan den fattar sitt beslut.

Ett medgivande enligt 25 § *andra stycket* meddelas av socialnämnden i de blivande adoptivföräldrarnas hemkommun.

Den nämnd som har lämnat medgivande enligt 25 § fullgör skyldigheterna enligt 26 § *samt beslutar i frågor som avses i 28 §.*

Ett medgivande enligt 25 § *tredje stycket* meddelas av socialnämnden i de blivande adoptivföräldrarnas hemkommun.

Den nämnd som har lämnat medgivande enligt 25 § fullgör skyldigheterna enligt 26 §.

48 §

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får när det gäller föräldrabalken avse endast uppgifter som anges i följande lagrum

1 kap. 4 § föräldrabalken,

2 kap. 1, 4—6, 8 och 9 §§ föräldrabalken, dock inte befogenhet enligt 9 § att besluta att inte påbörja utredning eller att lägga ned en påbörjad utredning,

3 kap. 5, 6 och 8 §§ föräldrabalken,

7 kap. 7, 11 och 14 §§ föräldrabalken, dock inte befogenhet enligt 7 § att godkänna avtal som innefattar åtagande att utge engångsbelopp.

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får inte heller omfatta befogenhet att meddela beslut i frågor som avses i 25, 27 eller 28 § denna lag eller att fullgöra vad som ankommer på nämnden enligt 5 § lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag eller enligt 9 § lagen (1964:143) om bidragsförskott.

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får inte heller omfatta befogenhet att meddela beslut i frågor som avses i 25, 27 § denna lag eller att fullgöra vad som ankommer på nämnden enligt 5 § lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag eller enligt 9 § lagen (1964:143) om bidragsförskott.

49 §

Om rätt att i vissa fall fatta beslut i socialnämndens ställe finns bestämmelser i 29 § *första stycket* och i lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Om rätt att i vissa fall fatta beslut i socialnämndens ställe finns bestämmelser i lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

71 §

Var och en som får kännedom om att en underårig misshandlas i hemmet eller annars behandlas där på ett sådant sätt att det är fara för hans hälsa eller utveckling bör anmäla detta till socialnämnden.

Myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt de som

Myndigheter som i sin verksamhet får uppgifter om barn och ung-

är anställda hos sådana myndigheter är skyldiga att genast till socialnämnden anmäla om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till en underårigs skydd. Detta gäller även läkare, lärare, sjuksköterskor och barnmorskor som inte har sådan anställning.

dom samt de som är anställda hos sådana myndigheter är skyldiga att genast till socialnämnden anmäla om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till en underårigs skydd. Detta gäller även läkare, lärare, sjuksköterskor och barnmorskor som inte har sådan anställning.

Anmälningsplikt gäller även för dem som är verksamma inom kommunal familjerådgivning, om de i sin verksamhet får kännedom om att en underårig misshandlas i hemmet.

Myndigheter och befattningshavare som anges i andra stycket är skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av en underårigs behov av skydd.

73 §

Socialnämndens beslut överklagas hos länsrätten genom besvär, om nämnden har meddelat beslut i fråga om
bistånd enligt 6 §,
medgivande enligt 25 §,
förbud enligt 27 eller 28 §
eller
eftergift enligt 37 §.

Socialnämndens beslut överklagas hos länsrätten genom besvär, om nämnden har meddelat beslut i fråga om
bistånd enligt 6 §,
medgivande enligt 25 §,
förbud enligt 27 § eller
eftergift enligt 37 §.

Besvär enligt första stycket får inte föras mot beslut i fråga om bistånd till annan.

Beslut i frågor som avses i första stycket gäller omedelbart. En länsrätt eller kammarrätt får dock förordna att dess beslut skall verkställas först sedan det har vunnit laga kraft.

Vid handläggning i kammarrätt av mål om förbud enligt 28 § skall nämndemän ingå i rätten.

75 §

Till böter döms den som

1. åsidosätter bestämmelserna i 25 § eller 31 § första stycket, om inte gärningen i sistnämnda fall är belagd med straff i lagen (1979:552) om internationell adoptionshjälp,

2. överträder förbud som har meddelats med stöd av 27 eller 28 §, 2. överträder förbud som har meddelats med stöd av 27 §,

3. utan tillstånd driver ett sådant hem för vård eller boende som avses i 69 §,

4. i strid mot ett förbud som har meddelats enligt 70 § fortsätter verksamheten vid ett hem för vård eller boende.

Allmänt åtal får väckas endast efter medgivande av socialnämnden, länsstyrelsen eller socialstyrelsen.

Denna lag träder i kraft den ...

Innehåll

Remissinstanserna

- 1 Allmänt omdöme
- 2 Behovet av forskning, utbildning och kompetensutveckling
- 3 Inledande bestämmelse om den frivilliga vårdens företrädare
- 4 Grunderna för vård
- 5 Ansökan om vård
- 6 Vården
- 7 Omedelbart omhändertagande
- 8 Den unges återförening med sina föräldrar
- 9 Överflyttande av vårdnaden till familjehemsföräldrar
- 10 Beslut om flyttningsförbud m. m.
- 11 Offentligt biträde i mål om flyttningsförbud
- 12 Den lagtekniska lösningen
- 13 Ändringar i socialtjänstlagen

Remissinstanserna

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av riksåklagaren (RÅ), rikspolisstyrelsen (RPS), kriminalvårdsstyrelsen, brottsförebyggande rådet (BRÅ), socialstyrelsen, universitets- och högskoleämbetet (UHÄ), statens invandrarverk, statskontoret, länsstyrelsernas organisationsnämnd, Göta hovrätt, kammarrätten i Sundsvall, Umeå tingsrätt, länsrätterna i Stockholms, Göteborgs och Bohus samt Örebro län, länsstyrelserna i Stockholms, Malmöhus och Östergötlands län, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Stockholms stad, Botkyrka, Göteborgs, Malmö, Sundsvalls, Skellefteå och Värnamo kommuner, Stockholms läns landsting, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/SR, Föreningen Sveriges socialchefer, Sveriges Advokatsamfund, Familjehemmens riksförbund, Svenska Föreningen för Barn- och Ungdomspsykiatri, Riksförbundet för familjers rättigheter (RFFR), Övervakares och kontaktpersoners riksförbund (ÖKR), Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare (RFHL), Föreningen Barnens rätt i samhället (BRIS), Rädda Barnen, Verdandi, Riksförbundet Föräldraföreningen mot narkotika (FMN) samt Riksförbundet Narkotikafritt Samhälle (RNS).

Statskontoret har nöjt sig med att granska överväganden som rör ansvars- och uppgiftsfördelningen mellan kommuner (socialnämnder) och länsstyrelser (den sociala funktionen).

Riksrevisionsverket har meddelat att verket inte har något att anföra i ärendet.

Lindesbergs kommun och Södermanlands läns landsting har beretts tillfälle men avstått från att avge yttrande.

RÅ har överlämnat yttranden från överåklagarna vid åklagarmyndigheten i Göteborgs åklagardistrikt och vid åklagarmyndigheterna i Karlstad, Härnösand och Malmö samt från chefsåklagaren Christina Steen-Sundberg, åklagarmyndigheten i Stockholms åklagardistrikt.

UHÄ har bifogat yttranden från institutionen för socialt arbete vid universitetet i Stockholm, linjenämnden för social utbildning vid högskolan i Örebro, juridiska och medicinska fakulteterna, rättssociologiska institutionen samt socialhögskolan vid universitetet i Lund, linjenämnden för beteendevetenskapliga/sociala utbildningar vid universitetet i Göteborg, en arbetsgrupp med representanter för socialt arbete, rättsvetenskap och barnpsykiatri vid universitetet i Umeå samt från högskolan i Örebro.

Länsstyrelsen i Malmöhus län har bifogat ett yttrande från Helsingborgs kommun.

Dessutom har yttranden kommit in från Föreståndargruppen Hem för vård eller boende, Norrköpings kommun, Svenska Barnläkarföreningen, Malmö socialförvaltning (som avgett ett eget yttrande skilt från kommunstyrelsens), advokat Lennart Möller (på uppdrag av Föreningen för Europaprocess), Medborgarrättsrörelsen samt överläkare Staffan Mjönes vid barnkliniken, Sundsvalls sjukhus.

1 Allmänt omdöme

En övervägande majoritet av remissinstanserna ställer sig i huvudsak positiva till de förslag som presenteras av utredaren. Flera remissinstanser framhåller att utredaren på ett tydligare sätt än socialberedningen beaktar lagens grundläggande syfte att skydda barn och ungdomar och att han genom sina förslag rättar till de oklarheter som anses råda på en del punkter.

Kammarrätten i Sundsvall

Enligt kammarrättens mening innefattar det nu aktuella betänkandet en förtjänstfull bearbetning av de överväganden och förslag som beredningen redovisade i sitt betänkande. Bearbetningen har sålunda lett fram till förslag som framstår som väl underbyggda och som väl fyllande syftet att åstadkomma kompletteringar och preciseringar inom ramen för det nu gällande och tämligen nyligen genomförda regelkomplexet.

Samtliga förslag har i sak mottagits positivt. När det gäller själva formuleringarna av förutsättningarna för tvångsingripande har dock flera remissinstanser synpunkter eller invändningar.

Endast fyra remissinstanser, *Föreningen Sveriges socialchefer*, *RFFR*, *RFHL* och *Verdandi* är i stort negativa till förslaget och ställer sig bakom socialberedningens förslag. Dessa instanser har i mycket liten utsträckning yttrat sig över det remitterade förslaget och har i stället valt att närmare kommentera socialberedningens förslag. *RFHL* menar också att ungdo-

marna kommit i skymundan i såväl socialberedningens som den särskilde utredarens betänkande.

Även om majoriteten av remissinstanserna inte ställer sig bakom socialberedningens förslag är det flera som framhåller att de bakgrundsbeskrivningar som finns i beredningens betänkande är värdefulla för det fortsatta arbetet med en översyn av LVU.

Högskoleenheterna är överlag positiva till socialberedningens utredning. Den anses på ett föredömligt sätt sammanfatta forskningsläge och problemställningar.

Länsrätten i Stockholms län finner att beredningen "genom sitt arbete lagt en förtjänstfull grund för arbetet på en översyn av LVU. Särskilt redovisningen i betänkandet av barnens behov har utomordentliga förtjänster."

TCO

TCO anser att Socialberedningen har gjort en god beskrivning av barns behov och barns utveckling i LVU-betänkandet. Beredningen ger en realistisk bild av de brister som finns i socialtjänstens arbete med barn i utsatta familjer. Det gäller exempelvis kontakten mellan de biologiska föräldrarna och de i familjehem placerade barnen.

2 Behovet av forskning, utbildning och kompetensutveckling

Såväl utredarens som socialberedningens betänkande har föranlett en del remissinstanser att ta upp frågor som gäller behovet av forskning, utbildning och kompetensutveckling.

UHÄ

Forskningen om barn behöver stödjas och vidareutvecklas inom högskolan. Sådan forskning bedrivs inom flera olika ämnen i skilda fakulteter. Inom den temaorienterade forskningen vid universitetet i Linköping startar innevarande budgetår ett nytt tema: Barn. Vid universiteten i Stockholm, Lund, Göteborg och Umeå finns fasta forskningsresurser i socialt arbete. Det framstår som synnerligen angeläget med ytterligare forskning som belyser problem i samband med tillämpningen av socialtjänstlagen och tillhörande tvångslagar. UHÄ vill betona vikten av att forskningsresultat snabbt kan tillgodogöras inom grundutbildningarna för yrken där man arbetar med barn och ungdom och utsatta familjer. Forskningsanknytningen av dessa utbildningar – bl. a. sociala linjen – måste ägnas fortsatt stor uppmärksamhet inom högskolan.

UHÄ menar vidare att "socialtjänstens personal behöver mera kunskaper om barn och barns behov än vad den nuvarande utbildningen inom bl. a. högskolans sociala linje ger".

Även *societystyrelsen* framhåller att det krävs en kompetensutveckling

inom socialtjänsten vad gäller barns utveckling och behov för att socialtjänstens arbete med barn i utsatta familjer ska bli bättre.

SACO/SR pekar för sin del på samma behov av kunskapsutveckling hos de jurister som handlägger dessa frågor.

Statens invandrarverk betonar särskilt behovet av kompetenshöjande personalutbildning för alla som arbetar med invandrarfamiljer. Verket anser också att det behövs särskilda handledare och resurspersoner i socialtjänsten för arbetet med invandrare och flyktingar.

Prop. 1989/90:28
Bilaga 3

3 Inledande bestämmelse om den frivilliga vårdens företräde

Drygt en tredjedel av remissinstanserna har kommenterat utredarens förslag att LVU skall inledas med en bestämmelse, där det framgår att LVU är en kompletterande lag som närmare reglerar förutsättningarna och formerna för att avvika från den grundläggande frivillighetsprincipen i socialtjänstlagen.

Förslaget har tillstyrkts av följande remissinstanser: RPS, statens invandrarverk, länsrätten i Stockholms län, länsstyrelserna i Stockholms och Östergötlands län, Landstingsförbundet, Stockholms stad, Göteborgs, Sundsvalls och Värnamo kommuner, SACO/SR, Svenska Föreningen för Barn- och Ungdomspsykiatri samt FMN.

Endast en remissinstans, RÅ, avstyrker förslaget med motiveringen att det redan av nuvarande lydelse framgår att frivilliga åtgärder har företräde framför tvång.

Göta hovrätt och länsrätten i Göteborgs och Bohus län är tveksamma till behovet av en inledande bestämmelse för att betona att lagen är ett komplement till socialtjänstlagen.

4 Grunderna för vård

4.1 Farebegreppet

Utredaren föreslår att det nuvarande farebegreppet ersätts med begreppet "uppenbar risk" för att den unges hälsa eller utveckling skadas.

Drygt hälften av de remissinstanser som haft synpunkter på vilket uttryck som skall användas för att beskriva den grundläggande förutsättningen för ett tvångsomhändertagande tillstyrker utredarens förslag.

Dessa är kriminalvårdsstyrelsen, BRÅ, Umeå tingsrätt, länsstyrelsen i Östergötlands län, Stockholms stad, Botkyrka och Värnamo kommuner, Stockholms läns landsting, TCO, SACO/SR, Familjehemmens riksförbund, Svenska Föreningen för Barn- och Ungdomspsykiatri, BRIS, Rädda Barnen, FMN samt RNS.

Några av de tillstyrkande instanserna tar i sina yttranden bestämt avstånd från socialberedningens förslag att man i lagtexten skall tala om att den unges hälsa eller utveckling är utsatt för skada eller att det finns en stor

risk för detta. De betonar att det inte får vara en förutsättning att en skada har inträffat innan socialnämnden ingriper. Barns behov av skydd kan enligt deras åsikt inte tillgodoses med socialberedningens förslag.

Flera remissinstanser är av olika skäl tveksamma till förslaget men vill för den skull inte motsätta sig det. Så anser t.ex. RÅ att den föreslagna ändringen språkligt sett inte utan vidare kan ges den innebörd som utredaren anger.

Länsrätten i Stockholms län menar att man bör överväga att inte ändra det nuvarande farebegreppet såvida man inte kan finna ett begrepp som klart framstår som bättre.

I uttrycket uppenbar risk torde i det allmänna språkbruket inläggas något lätt iögonfallande, ett inslag av självklarhet, allt antydande en risknivå av viss kvalificerande höjd, d. v. s. något som ligger lite vid sidan av Svernes definition. En liten risk blir långt ifrån alltid uppenbar.

I Svernes definition saknar länsrätten en möjlighet till ingripande i situationer där det typiskt sett eller erfarenhetsmässigt föreligger en risk som bör föranleda ingripande utan att man direkt kan peka på några enskilda faktiska omständigheter i det särskilda fallet. Länsrätten befarar – om förslaget genomförs – ett evigt excercerande från många ombud om vilka de konkreta faktiska omständigheterna är som grundar uppenbar risk.

Nödvändigt är således att lagstiftaren tydligt anger vid vilken risknivå som vård skall beredas samt att det föreligger kongruens mellan lagtext och motiv.

Länsstyrelsen i Stockholms län, Svenska kommunförbundet och Malmö kommun anser att det nuvarande farebegreppet bör behållas. Såväl länsstyrelsen som Malmö kommun befarar att det av utredaren föreslagna begreppet skulle kunna innebära att förutsättningarna för tvångsomhändertagande skärps.

Några remissinstanser som anser att begreppet "uppenbar risk" kan tolkas som en skärpning i förhållande till nuvarande ordning föreslår att man i stället använder begreppet "påtaglig risk".

Göta hovrätt

Hovrätten anser – mot bakgrund av att någon ändring av förutsättningarna inte är avsedd – att ordvalet ger intryck av en alltför markerad skärpning av beviskravet för att ett omhändertagande skall kunna komma i fråga. Enligt utredaren (s. 72) skall begreppet "uppenbar risk" tolkas så att det skall föreligga en påtaglig, tydligt märkbar risk för skada. Enligt hovrättens mening bör det uttryck användas som bäst överensstämmer med de överväganden som ligger till grund för utformningen av lagtexten. Hovrätten föreslår därför att uttrycket "uppenbar risk" utbytes mot "påtaglig risk".

Länsrätten i Göteborgs och Bohus län

Länsrätten har i och för sig svårt att inse skillnaden mellan orden "fara" och "risk" men vill inte motsätta sig den föreslagna ändringen. Med begreppet "uppenbar" avser utredaren att precisera förutsättningarna för

ett omhändertagande och han framhåller att avsikten alldeles bestämt inte är att reglerna för omhändertagande skall skärpas. Länsrätten anser emellertid att ordvalet måste uppfattas som en skärpning, låt vara att faran nog i regel har varit påtaglig eller uppenbar vid de omhändertaganden som hittills har beslutats med stöd av lagen. Avsikten är att markera att det skall föreligga en påtaglig, tydligt märkbar risk för skada. Länsrätten menar att detta speglas bättre av begreppet "påtaglig risk". För att inte tillämpningen av lagen skall förändras är det mycket viktigt att det i förarbetena till lagen och inte minst i informationen om den nya regeln framhålls att någon skärpning inte är avsedd.

RFHL vill ha en kombination av socialberedningens och den särskilde utredarens förslag. Sälunda föreslår *RFHL* att socialberedningens formulering får stå kvar med den ändringen att "stor risk" byts mot "uppenbar risk".

4.2 Samma riskbegrepp för miljö- och beteendefallen

Utredaren anser att någon gradskillnad inte bör göras när det gäller beteendefallen i förhållande till miljöfallen. Han föreslår därför att begreppet "allvarlig fara" byts ut mot begreppet "uppenbar risk".

Av de remissinstanser som behandlat denna fråga tillstyrker de flesta förslaget att låta samma riskbegrepp gälla i miljöfallen och beteendefallen. Dessa är *RPS*, *kriminalvårdsstyrelsen*, *BRÅ*, *statens invandrarverk*, *Göta hovrätt*, *Umeå tingsrätt*, *länsrätterna i Stockholms samt Göteborgs och Bohus län*, *länsstyrelserna i Stockholms och Östergötlands län*, *Svenska kommunförbundet*, *Stockholms stad*, *Botkyrka*, *Malmö* och *Värnamo kommuner*, *Stockholms läns landsting*, *TCO*, *SACO/SR*, *Familjehemmens riksförbund*, *Svenska Föreningen för Barn- och Ungdomspsykiatri*, *Rädda Barnen*, *FMN* samt *RNS*.

RPS

I betänkandet uttrycks en oro för att socialtjänsten till stor del skall ha övergett sitt ansvar för tonåringar med sociala svårigheter. Styrelsen vill framhålla att en konsekvens härav är att ansvaret för de åtgärder som ändå måste sättas in för dessa ungdomar i större utsträckning åvilar polisen och övriga myndigheter inom rättsväsendet. De ingripanden och reaktioner som dessa myndigheter svarar för syftar många gånger till att i första hand tillgodose intresset av att skydda samhället mot skadliga beteenden. Enligt styrelsens mening är det av flera skäl angeläget att bryta den utveckling som nu sagts. Ingripanden från rättsväsendets myndigheter skall helst inte behöva förekomma annat än i särskilt allvariga lägen.

Mot bakgrund av det nu sagda finner styrelsen det värdefullt med den föreslagna ändringen beträffande förutsättningarna för vård i de s. k. beteendefallen, vilken innebär en markering att tonåringar med sociala svårigheter i första hand bör erhålla vård inom socialtjänsten.

Länsrätten i Göteborgs och Bohus län anser att man bör välja samma begrepp i miljöfallen och beteendefallen men förordar begreppet "påtaglig risk".

Länsstyrelsen i Stockholms län och Svenska kommunförbundet delar utredarens uppfattning att ingen gradskillnad bör göras i problemens svårighetsgrad i förhållande till miljöfallen men anser att begreppet "fara" är det lämpligaste.

Såväl *länsstyrelsen i Stockholms län* som *Stockholms stad* tar i sina yttranden upp frågan om otillräckliga resurser inom ungdomsvården.

Länsstyrelsen i Stockholms län

Länsstyrelsen ställer sig positiv till att samma grundförutsättning skall gälla för miljö- som beteendefallen, d v s det skall föreligga "fara". Detta ger kommunerna möjlighet ingripa tidigare när det gäller tonåringarna. Det är en absolut förutsättning att landstingets institutionsplanering anpassar resurserna därefter. Det är redan i dag stora svårigheter att finna lämpliga institutioner för utagerande och/eller psykiskt störda ungdomar.

Länsstyrelsen anser alltså att begreppet "fara" fortfarande skall gälla för miljöfallen samt att begreppet "allvarlig fara" ändras till enbart "fara" vad gäller beteendefallen.

Stockholms stad

Jag delar den uppfattningen att socialnämnden i framtiden måste vara beredd att ta ett större ansvar för tonåringarna. För att vi skall klara det är en utbyggnad av lämpliga behandlingsalternativ nödvändig. Vi har i Stockholms stad redan stora svårigheter att erbjuda ungdomar den vård och stöd de behöver. Särskilt den s. k. § 12-vården kräver en snabb utveckling och utbyggnad. Vidare är det mycket angeläget att socialtjänstens resurser för ungdomar i väsentligt högre grad än i dag satsas i förebyggande arbete.

Fyra remissinstanser avvisar utredarens förslag. Dessa är *Sundsvalls kommun*, *Föreningen Sveriges socialchefer*, *RFFR* och *Verdandi*.

Föreningen Sveriges socialchefer

Utredarens förslag i de s. k. beteendefallen syftar till att socialtjänsten skall erhålla ett större ansvar än tidigare för tonåringar. FSS anser att de farhågor som utredaren gett uttryck för, bl. a. vad avser socialtjänstens insatser för ungdomar, endast i mycket begränsad omfattning är av juridisk-rättslig karaktär.

Långt viktigare är socialtjänstens förutsättningar och möjligheter att förstärka de utåtriktade, tidiga insatserna i form av mobilisering av sociala nätverk, samt — för socialt utsatta ungdomar — en kvalitativt bättre öppen- och slutenvård kompletterad med olika mellanformer. Underlåter socialtjänsten att vidta tvångsåtgärder är orsaken enligt FSS:s mening, sannolikt ett bristande utredningsunderlag, begränsade vårdalternativ eller resursbrister, inte oprecisa grundförutsättningar i lagstiftningen.

Föreningen Sveriges Socialchefer finner sammanfattningsvis inte skäl att tillstyrka en lagändring som innebär vidgade förutsättningar att omhänderta barn och ungdomar.

4.3 De särskilda problemsituationerna i miljöfallen

Prop. 1989/90: 28
Bilaga 3

Utredaren föreslår att den nuvarande formuleringen "brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet" ersätts med "brister i omsorgen, misshandel eller otillbörligt utnyttjande".

En övervägande majoritet av remissinstanserna lämnar förslaget utan erinran. *Statens invandrarverk*, *Umeå tingsrätt*, *Värnamo kommun*, *Svenska Föreningen för Barn- och Ungdomspsykiatri* samt *Rädda Barnen* är uttalat positiva till förslaget.

Statens invandrarverk har särskilt kommenterat hur de föreslagna rekvisiten kan komma att tillämpas i förhållande till invandrare och flyktingar.

Utredaren påpekar att bristerna i hemmiljön kan skada även den unges sociala utveckling men understryker att han med social utveckling i detta sammanhang inte avser anpassning till samhällets gängse värderingar (avsnitt 4.14 s. 140). Verket anser att innebörden i denna definition måste förtydligas åtminstone när det gäller invandrabarn. Verket vill också erinra om vad som sagts i regeringens proposition (1985/86:98) Invandrarpolitiken om valfrihetsmålet och dess tolkning, bl. a. att barnuppfostran skall ske inom ramen för samhällets grundläggande värderingar och normer.

Verket menar att denna princip har särskild betydelse när det gäller två av de tre föreslagna miljöfall som kan utgöra grund för vård, nämligen misshandel och otillbörligt utnyttjande. Fysiskt straff och tidigt ansvar för familjens försörjning ingår i vissa invandrargruppers uppfostringstraditioner. Enligt verkets uppfattning vore det motiverat att i tillämpningsföreskrifterna till lagen ange dels det preciserade valfrihetsmålet, dels den vägledande riktlinjen som slås fast i propositionen när det gäller kulturkollisioner som uppstår på grund av olika uppfattningar i de grundläggande frågorna — varsamhet samt praktiska lösningar i generös anda.

Länsrätterna i Stockholms samt Göteborgs och Bohus län är tveksamma till att begreppet "annat förhållande i hemmet" tas bort.

Länsrätten i Göteborgs och Bohus län

Länsrätten anser i och för sig att det är bra med en precisering av förutsättningarna i miljöfallen. Uppräkningen täcker dock inte alla de situationer där det i dag är möjligt och befogat att ingripa. Sett mot bakgrund av att någon förändring i förhållande till dagsläget inte är avsedd, anser länsrätten att begreppet "annat förhållande i hemmet" bör finnas kvar. Som exempel på situationer som inte lär kunna inrymmas i den föreslagna lydelsen kan nämnas missförhållanden i hemmet som beror på vårdnadshavarens sambo. Hemmet kan också vara ett tillhåll för missbrukare utan att vårdnadshavaren själv kan lastas för detta. Om det uttryck länsrätten har förordat anses vara för vagt måste man med öppna ögon konstatera att lagens räckvidd blir mindre.

Länsstyrelsen i Östergötlands län anser att begreppet "brister i omsorgen" behöver förtydligas.

Även *länsstyrelsen i Stockholms län* har synpunkter på begreppet "brister i omsorgen".

Länsstyrelsen tolkar socialberedningens beskrivning av begreppet "brister i omsorgen" så att det skall täcka alla situationer där inte misshandel eller otillbörligt utnyttjande föreligger.

Länsstyrelsen menar dock att det kan vara svårt att förklara för vissa föräldrar att de brister i omsorgen om sitt barn trots att de uppfyller barnets materiella behov. Länsstyrelsen tänker här framför allt på psykiskt avvikande föräldrar, som genom en sjuklig symbios binder barnet till sig, överbeskyddar det, låser in sig med barnet o. s. v.

I specialmotiveringen till Svernes förslag till den nya 1 b § sägs att under begreppet "brister i omsorgen" ryms — förutom de rena vanvårdsfallen — att föräldrarna inte medverkar till att barnet få nödvändig medicinsk behandling, att den unges behov av känslomässig trygghet och stimulans allvarligt eftersätts eller att den unge utsätts för svåra psykiska påfrestningar till följd av missbruk eller psykiska störningar hos föräldrarna eller starka konflikter mellan dem.

Länsstyrelsen i Stockholm ställer sig dessutom tveksam till att begreppet "annat förhållande i hemmet" tas bort "men förutsätter att 'brister i omsorgen' täcker alla de fall där inte misshandel eller otillbörligt utnyttjande är tillämpliga. Ur rättssäkerhetssynpunkt måste lagreglerna vara så tydliga och preciserade som möjligt. De måste begripas av de människor som berörs. Det är mycket viktigt för rättstillämpningen att propositionen här blir tydlig och vägledande, gärna med beskrivningar av olika situationer."

Socialförvaltningen i Stockholm befarar i sitt svar till *Stockholms stad* att den nya formuleringen kan medföra att ett litet antal barn faller utanför.

Förvaltningen ansluter sig till förslaget. Det ändrade ordvalet stämmer bättre överens med det som användes i bl. a. FN-deklarationen om barns rättigheter. Observeras bör dock att "brister i omsorgen" och misshandelsbegreppet skall ses i vid tolkning: vanvård, allvarlig försummelse, allvarlig kränkning, fysiskt våld etc. Den nya formuleringen kan enligt förvaltningen medföra att en liten grupp barn faller utanför. Det kan gälla ett nyfött barn till en ensamstående mor, som sedan flera år är allvarligt psykiskt sjuk eller en mor med långvarigt missbruk, som hon inte förmått bryta under graviditeten. Den föreslagna texten kan ge vid handen att brist i omsorgen, misshandel etc. redan måste ha ägt rum för att ett ingripande skall kunna ske. Barnet måste med andra ord varit utsatt för effekterna av moderns psykiska störning, missbruk eller liknande. Förvaltningen vill trots detta förorda den föreslagna texten, men vill peka på behovet att den beskrivna situationen bevakas vid utformningen av allmänna råd.

Även *Botkyrka kommun* och *BRIS* vill lyfta fram den inverkan destruktiva relationer kan ha på barns utveckling.

Botkyrka kommun

Betänkandets förslag till ändrad lydelse av de särskilda problemsituationerna ställer sig socialkontoret positivt till. Det har dock visat sig svårt att i lagtexten ringa in alla tänkbara problemsituationer som kan uppstå. En bestående svårighet utgör de underåriga som lever i miljöer präglade av

t. ex. destruktiva relationer, alltför stark symbios, överbeskydd, isolering m. m. Dessa situationer behandlas inte i betänkandet.

Prop. 1989/90: 28
Bilaga 3

BRIS hävdar att destruktiva relationer som t. ex. symbios, rejektion eller ambivalens kan få förödande konsekvenser för barnets utveckling och utgöra själva grunden i problematiken barn som far illa. BRIS anser därför att dessa skadliga förhållanden skall lyftas fram i lagtexten.

Göteborgs kommun har synpunkter på samtliga föreslagna rekvisit i miljöfallen.

Socialnämnden är tveksam till om de i lagen föreslagna rekvisiten i de s. k. miljöfallen täcker alla situationer där ett barn far så illa att det kan behöva omhändertas.

Situationer, som kan vara svåra att definiera som brister i omsorgen, är t. ex. allvarliga relationsproblem mellan föräldrar och barn eller då föräldrarna inte medverkar till att ett barn eller en ungdom, som befinner sig på gränsen till ett psykiskt sjukdomstillstånd, får behövlig vård. Hit hör också föräldrar som är psykiskt avvikande på ett sätt som påverkar barnets trygghet i sådan grad att det finns risk för barnets hälsa eller utveckling.

Vad gäller problemfaktorn "misshandel" hänvisar socialberedningen till de formuleringar som används i FN-deklarationen om Barns rättigheter, där det anges att barn skall skyddas mot försummelse, grymhet och utnyttjande (neglect, cruelty och exploitation). Beredningen menar att grymhet i allmänhet kan översättas med misshandel. Härmed avser beredningen såväl fysisk som psykisk misshandel.

Socialnämnden kan inte instämma i detta. I det allmänna språkbruket står ordet grymhet för något mycket vidare än misshandel. Enligt brottsbalken är misshandel liktydigt med att tillfoga annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta eller att försätta någon i vanmakt. Det kan därför ifrågasättas om ordet misshandel täcker in "psykisk misshandel" eller andra former av grymhet mot barn.

Nämnden är också kritisk till uttrycket "otillbörligt utnyttjande". I detta uttryck lägger socialberedningen in så vitt skilda företeelser som, att föräldrarna lägger på den unge alltför stort ansvar, till att föräldrarna utnyttjar barnet sexuellt eller t. o. m. i pornografiska sammanhang. Uttrycket är alltför vitt och oprecist och fyller inte kravet på att problemfaktorerna i miljöfallen skall beskrivas så tydligt och exakt som möjligt. Uttrycket "otillbörligt utnyttjande" bör därför ersättas med uttrycket "sexuellt utnyttjande". Detta uttryck har en mera precis och konkret innebörd.

Socialnämnden anser att uttrycket "annat förhållande i hemmet" bör finnas kvar i lagtexten när det gäller miljöfallen. Därmed täcker lagen även upp sådana missförhållanden i hemmet som bör utgöra grund för ett omhändertagande men som inte på ett naturligt sätt låter sig inordnas i uttrycket "brister i omsorgen", och där det inte heller är fråga om misshandel eller sexuellt utnyttjande av barnet.

Om problemfaktorerna i miljöfallen — såsom socialberedningen förordar — skall konkretiseras genom angivande av vissa särskilda omständigheter, bör dessa faktorer enligt socialnämndens uppfattning alltså vara "brister i omsorgen, misshandel, sexuellt utnyttjande eller annat förhållande i hemmet".

Enligt socialnämndens uppfattning kan det emellertid ifrågasättas från andra utgångspunkter om det är lämpligt att utpeka sådana särskilda omständigheter i lagtexten som att barnet har misshandlats eller blivit sexuellt utnyttjat. I miljöfallen är det särskilt viktigt att det sker en helhets-

bedömning av barnets situation i hemmet. Det finns en risk för att denna aspekt undanskymts, om lagtexten alltför konkret och entydigt utpekar vissa speciella problemsituationer.

En tänkbar lösning skulle kunna vara att anknyta till de formuleringar som finns i den inledande paragrafen i föräldrabalkens kapitel om vårdnad och umgänge. Därmed skulle man kunna undvika en på många sätt olycklig fokusering på sådana enskilda omständigheter som att barnet blivit utsatt för misshandel eller andra former av straffrättsligt sanktionerade övergrepp.

Prop. 1989/90: 28
Bilaga 3

4.4 De särskilda problemsituationerna i beteendefallen

Utredaren föreslår att den nuvarande formuleringen "missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat därmed jämförbart beteende" ändras till "missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller annat farligt levnadssätt".

En majoritet av remissinstanserna lämnar förslaget utan erinran. Nio tillstyrker förslaget, fyra är tveksamma till det och sex avstyrker det.

BRÅ, statens invandrarverk, Umeå tingsrätt, Botkyrka och Värnamo kommuner, SACO/SR, Svenska Föreningen för Barn- och Ungdomspsykiatri, Rädda Barnen samt *FMN* är positiva till ändringsförslaget och anser att "annat farligt levnadssätt" är ett tydligare uttryck än "annat därmed jämförbart beteende".

FMN pekar i detta sammanhang på behovet av tillämpningsföreskrifter, eftersom ungdomar med exempelvis svårt missbruk "kan ha ett starkt destruktivt beteende med hög ångestbenägenhet men ändå inte omhändertas inom den psykiatriska vården".

Socialstyrelsen, kammarrätten i Sundsvall, länsrätten i Stockholms län och länsstyrelsen i Stockholms län är tveksamma till förslaget.

Socialstyrelsen anser att begreppet "annat farligt levnadssätt" rent språkligt har en vidare innebörd än "annat därmed jämförbart beteende".

Vissa situationer som i dag enligt praxis inte omfattas av 1 § andra stycket 2 skulle då komma att omfattas av den föreslagna 1 c §. *Socialstyrelsen* förordar därför en klarare formulering av denna bestämmelse.

Länsrätten i Stockholms län delar uppfattningen att uttrycket "annat farligt levnadssätt" bättre svarar mot vad som avsetts i förarbetena till LVU men befärar samtidigt att vissa ungdomar inte skulle inbegripas i lagtexten.

Utanför den föreslagna lagtexten skulle emellertid i så fall falla bl. a. ett stort antal starkt utagerande eller gränspsykotiska ungdomar som inte kan beredas tillräcklig vård inom sjukvården eller ungdomspsykiatrin. På § 12-hem vistas ett inte obetydligt antal ungdomar med svåra psykiska problem som inte kan beredas vård enligt LSPV. När akutlagen införs kommer ungdomar med svåra psykiska störningar som f. n. kan vårdas inom psykvården ej längre att kunna beredas längre vård utom hemmet. Det är här inte så mycket fråga om levnadssätt. Begreppet beteende är heller inte helt bra i detta sammanhang men kan kanske ändå behållas vid sidan av levnadssätt för bl. a. dessa fall.

Länsstyrelsen i Stockholms län skriver att det finns ett stort behov av små skyddade institutioner för ungdomar med psykiska problem. Länsstyrelsen föreslår vidare att begreppet "annat skadligt levnadssätt" införs i lagen.

Länsstyrelsen föreslår "annat skadligt levnadssätt" och vill därmed också få med de ungdomar som utan att missbruka beroendeframkallande medel eller begå brottsliga gärningar skadar sig själva till följd av psykiska problem. Det kan t. ex. röra sig om isolering under längre tider, där vare sig föräldrar, läkare eller socialtjänstemän lyckats få dem att bryta beteendet. Dessa ungdomar faller i dag mellan den psykiatriska vården och socialtjänsten.

Även *Stockholms stad* uttrycker oro över situationen för denna grupp ungdomar. Stockholms stad menar dessutom att domstolspraxis i dag inte ger tillräckligt skydd åt ungdomar med missbruk och/eller kriminalitet.

Enligt förvaltningens mening är det bra att i lagtexten inte bara peka på direkt asocialt beteende vad gäller ungdomar. Det finns grupper av ungdomar som inte har missbruksproblem eller är kriminellt agerande men ändå lever på ett sätt som skadar dem själva. Vidare finns ungdomar med allvarliga psykiska störningar, som befinner sig i gränslandet mellan socialtjänstens och psykiatrians ansvarsområden. Dessa ungdomar erbjuds inte tillräckligt skydd med gällande lag. Erfarenheterna är vidare att nuvarande domstolspraxis inte heller ger tillräckligt skydd vid missbruk och/eller kriminalitet. Missbruket skall ha gått alltför långt, likaså kriminaliteten, innan ansökan om LVU bifalls. Socialstyrelsens uppgift härvidlag bör vara att ytterligare förtydliga problemfaktorerna i denna del.

Några remissinstanser avstyrker förslaget. Dessa är *Göta hovrätt*, *länsrätten i Göteborgs och Bohus län*, *Sundsvalls kommun*, *RFFR*, *RFHL* samt *Verdandi*.

Göta hovrätt

Enligt utredaren avses inte någon saklig ändring i förhållande till nuvarande ordning. Taget efter ordalydelsen synes emellertid även en tonårings intresse för riskabla fritidssysselsättningar som boxning eller drakflygning innefattas i begreppet "farligt levnadssätt". Enligt hovrättens mening är det av socialberedningen föreslagna uttrycket "något annat därmed jämförbart levnadssätt" mest adekvat. Hovrätten föreslår därför att lagtexten ändras i enlighet härmed.

Länsrätten i Göteborgs och Bohus län anför liknande betänkligheter. Länsrätten tar dessutom upp frågan om "ungdomar som har ett avvikande beteende på grund av sjukdom eller av annan anledning och som av det skälet är utsatta för en stor skaderisk". Länsrätten föreslår att uttrycket "annat farligt levnadssätt" ersätts med "annat farligt beteende".

De (ungdomarna) är ofta själva inte medvetna om sin situation och inte mottagliga för frivilliga insatser. Samhällets möjligheter att ingripa till skydd för dem själva inom sjukvårdens ram eller eljest är ibland inte

tillräckliga. I sådana fall finns det nu en möjlighet att ingripa med stöd av LVU. Länsrätten anser att det skulle vara cyniskt att medvetet ta bort denna möjlighet.

Länsrätten är medveten om att de mera vaga formuleringar som länsrätten förordar ställer större krav på de myndigheter som har att tillämpa lagen än de mera precisa formuleringar som återfinns i förslaget. Dessa krav gäller då inte minst förvaltningsdomstolarna. Länsrätten anser emellertid att förvaltningsdomstolarna har visat sig väl skickade att möta dessa krav. De ökade krav som enligt förslaget ställs på utredningarna i dessa mål och på ansökningarna om vård – förslag som länsrätten är mycket positiv till – minskar ytterligare riskerna för misstag i det enskilda fallet.

Prop. 1989/90:28
Bilaga 3

5 Ansökan om vård

5.1 Ansökans innehåll

Utredaren föreslår att det av lagen skall framgå att ansökan – utöver vad som nu gäller – även skall ange *förutsättningarna för vård*. Han anser vidare att den utredning som ligger till grund för ansökan om vård bör utformas på ett klarare och mer precist sätt än som nu ibland sker. Detta kräver dock enligt utredarens mening ingen lagändring utan bör ingå i socialstyrelsens allmänna råd.

Förslaget tillstyrks av *socialstyrelsen, statens invandrarverk, Göta hovrätt, länsrätterna i Göteborgs och Bohus samt Örebro län, länsstyrelsen i Stockholms län, Stockholms stad, Botkyrka, Göteborg och Malmö kommuner, Svenska Föreningen för Barn- och Ungdomspsykiatri, BRIS* samt FMN.

Socialstyrelsen gör gällande att utredningarna ofta är otillräckliga, åtminstone när det gäller beskrivningar av relationen mellan föräldrar och barn. Styrelsen anser det dock inte nödvändigt att i lagen precisera ansökans innehåll ytterligare utöver det som utredaren föreslår.

En allsidig och noggrann utredning är en förutsättning för att adekvata vårdinsatser skall kunna sättas in för att hjälpa och stödja ett barn. Styrelsen är emellertid medveten om att det i dag finns brister i de utredningar som görs rörande barn. Socialstyrelsen har erfarit att utredningar ofta på ett bra sätt belyser den ekonomiska och sociala situationen hos en familj. Däremot saknas många gånger en nyanserad beskrivning av relationen mellan barn och föräldrar. En sådan beskrivning är värdefull inte bara då barnet skiljs från sina föräldrar utan också som ett underlag för de insatser nämnden kan behöva sätta in för barnet under vårdtiden och för att underlätta en återförening mellan barn och föräldrar. Det är därför motiverat att i 2 § LVU föra in det föreslagna tillägget. Att ytterligare i lagtext precisera vad en ansökan skall omfatta anser socialstyrelsen dock inte behövligt. Det bör vara tillräckligt om detta utvecklas i propositionen till ändringarna. Socialstyrelsen har vidare möjlighet att i allmänna råd ge ytterligare beskrivning av vad en ansökan bör omfatta.

Länsrätten i Göteborgs och Bohus län pekar på de svårigheter socialnämnderna står inför då det gäller utformningen av ansökningarna om vård, hur mycket som bör tas fram i utredningen etc.

Prop. 1989/90: 28
Bilaga 3

De riktlinjer som finns i socialstyrelsens allmänna råd 1983:5 "Handläggning och dokumentation" synes alltför sällan bli använda när utredningarna skrivs. Länsrätten utgår också från att socialstyrelsen ägnar stort intresse åt denna fråga vid nästa revidering av dessa råd. Länsrätten anser också att rädslan för att försämra möjligheterna till samarbete med föräldrarna ofta är överdriven. I vilket fall som helst måste det från rättssäkerhetssynpunkt vara ett krav att alla fakta redovisas klart och tydligt och att man preciserar vilka förutsättningar som finns för vård.

Göteborgs kommun har synpunkter på formuleringen av det föreslagna tillägget.

Vad gäller ansökan om vård föreslår utredaren det tillägget till den nuvarande formuleringen i LVU att *förutsättningarna för vård* skall anges i ansökan. Uttrycket "förutsättningarna" kan tolkas på olika sätt. En tolkning kan vara att utredningen skall ange förutsättningarna för att uppnå ett bra vårdresultat. En annan att man i ansökan skall ange de för värden tillgängliga och tilltänkta resurserna. Innebörden av förslaget synes emellertid vara att socialnämnden i ansökan skall beskriva de legala grundförutsättningarna för tvångsvård, dvs. att rekvisiten enligt den nya 1 a §, 1 b § och 1 c § i LVU är uppfyllda i det enskilda fallet.

För att undvika missförstånd föreslår socialnämnden att lagtexten förtydligas så att det klart framgår att det är de legala förutsättningarna för vård som avses. Socialnämnden instämmer i övrigt med vad utredaren anfört om innehållet i ansökan om vård.

Länsrätten i Stockholms län ansluter sig visserligen till utredarens överväganden men förordar en annan lagteknisk lösning.

Ansökningarna och de handlingar som ligger till grund för ansökningarna lämnar i dag mycket övrigt att önska.

Skräckexempel är en blank ansökan åtföljd av något kilogram utredningsmaterial som spänner över en följd av år och varur föräldrar och deras ombud samt rätten har att själva leta fram de omständigheter som är av betydelse i målet utan att ändå kunna utläsa de slutsatser som nämnden drar i målet.

I varje ansökningsmål enligt LVU bör utöver utredningsmaterial och nämndens beslut föreligga en *separat ansökan* som anger

- nämndens yrkanden jämte åberopade lagrum
- en kortfattad redogörelse för de omständigheter som åberopas till stöd för ansökan (preciserade grunder)
- den särskilda bevisning som nämnden åberopar till stöd för sin talan med uppgift om vad som skall styrkas med varje särskilt bevis.

De krav på innehållet i en ansökan som länsrätten här ställt upp tillgodoses redan genom innehållet i 4 § förvaltningsprocesslagen (1971:291, FPL) – om inte denna paragraf ersatts av specialbestämmelse i LVU eller annorstädes. I 2 § andra stycket LVU bör utöver en hänvisning till 4 § FPL ges kompletterande föreskrifter för vårdmålens del.

2 § andra stycket LVU kunde exempelvis få följande lydelse. "I fråga om

innehållet i ansökan finns föreskrifter i 4 § förvaltningsprocesslagen (1971:291). Till ansökan skall fogas en redogörelse för den unges förhållanden, tidigare vidtagna åtgärder och den vård som socialnämnden avser att anordna.”

Motiven bör självfallet också byggas upp i enlighet härmed. Det är angeläget att socialstyrelsen lämnar erforderliga *råd och anvisningar* till socialnämnderna om de krav som ställs på ansökningshandlingarna.

Länsstyrelsen i Malmöhus län har genomfört en enkät till socialnämnderna i länet angående vissa metodfrågor i barnärenden och där funnit att merparten av nämnderna saknar riktlinjer för utredningsarbete om barn.

Utredningens ändamål är att vara både underlag för prövning av vårdbehov/tvångsvård och den fortsatta behandlingen. Länsstyrelsen anser därför att kraven på innehållet i och utformningen av utredningen samt vård- och behandlingsplaner måste preciseras i lagstiftningen. Det är nödvändigt även för att få en kvalitetshöjning av vård- och behandlingsarbetet. Utgångspunkt kan vara det förslag som socialberedningen lämnat (8.3.2 och § 13 LTU) samt den sammanställning som finns i ovan nämnda Allmänna råd (sid. 93 – 94). (Handläggning och dokumentation).

Skellefteå kommun menar att man inte nog kan betona nödvändigheten av att i ansökan även redovisa föräldrarnas positiva egenskaper.

Dels innebär en sådan beskrivning en viss avlastning av den skuld och ångest som föräldrarna ofta känner, dels underlättar den dialogen mellan utredare/behandlare och föräldrar i den mycket känsliga process som ett omhändertagande innebär.

Även *RFHL*, som ställer sig avvisande till utredarens förslag, betonar vikten av att redovisa familjens resurser. Organisationen menar att krav på mer preciserade ansökningar i detta avseende samt vad avser vilka åtgärder som vidtagits och planeras i bästa fall kan leda fram till att man från socialtjänstens sida prövar fler och andra alternativ i ett tidigare skede.

Ytterligare fyra remissinstanser avvisar utredarens förslag. Dessa är *Värnamo kommun*, *Föreningen Sveriges socialchefer*, *RFFR* samt *Verdandi*. *Värnamo kommun* anser t.ex. att ”de krav som ställs på att förbättra utredningarnas funktion och innehåll är av den vikten att de bör införas i lagen, och inte i anvisningar”.

5.2 Läkarundersökning

Socialberedningen föreslår i sitt betänkande att en barn- och ungdomspsykiatrisk, psykologisk eller därmed jämförbar utredning om den unge regelmässigt skall fogas till nämndens ansökan om tvångsomhändertagande.

Den särskilde utredaren har efter övervägande stannat vid att inte föreslå någon ändring i nuvarande bestämmelse om läkarundersökning (17 § LVU), där det inte särskilt anges vilken läkare som avses. Enligt utredarens åsikt torde det i begreppet läkarundersökning ligga både kroppslig och psykiatrisk undersökning.

Tolv remissinstanser har haft synpunkter på frågan. Åtta är av den meningen att någon lagändring inte är erforderlig. Dessa är *socialstyrelsen*, *länsrätterna i Stockholms samt Göteborgs och Bohus län*, *länsstyrelsen i Stockholms län*, *Stockholms stad*, *Malmö* och *Skellefteå kommuner* samt *Svenska Föreningen för Barn- och Ungdomspsykiatri*. De flesta framhåller dock betydelsen av att sådana utredningar görs.

Socialstyrelsen och *Svenska Föreningen för Barn- och Ungdomspsykiatri* menar att frågan om vilka fall som skall remitteras till psykiatrisk utredning bör avgöras genom konsultativa kontakter mellan socialtjänst och barn- och ungdomspsykiatrisk klinik.

Socialstyrelsen

Styrelsen anser att nuvarande föreskrift om läkarundersökning vid tvångsvård av barn i princip bör behållas. Det är omständigheterna i det enskilda ärendet som bör avgöra omfattningen av utredningen. I vissa fall kan en barnpsykologisk bedömning med avseende på utvecklingsmässig mognad, eventuella störningar eller särskilda behov vara nödvändig som ett komplement till läkarundersökningen. I vissa fall torde det t. o. m. kunna vara möjligt att i stället för läkarundersökning nöja sig med en barnpsykologisk bedömning.

I de fall barnet redan är känt inom BUP/PBU bör nämnden begära att få ett utlåtande därifrån. Vilka ärenden som skall remitteras för barnpsykiatrisk utredning kan lämpligen avgöras genom konsultationskontakter mellan företrädare för socialtjänsten och BUP.

Det är viktigt att precisera vad läkar- eller psykologutlåtande skall användas till och vad det skall innehålla. I dag råder viss osäkerhet om detta. Enligt socialstyrelsens uppfattning bör utlåtandet komplettera den sociala utredningen med att visa på vilka särskilda behov ett barn har vid tidpunkten för en separation. Vidare bör det beskriva vilka faktorer som har betydelse för barnets fortsatta utveckling så att socialnämnden kan sätta in adekvata insatser för att möta det enskilda barnets behov vid bl. a. val av placering.

Socialstyrelsen framhåller också att behovet av läkarundersökning även bör beaktas vid frivilliga placeringar.

Även *Stockholms stad* menar att socialtjänsten måste ha en klar bild av barnet och dess specifika behov för att göra en realistisk plan, både när det gäller frivilliga placeringar och tvångsomhändertaganden. De dokument som ligger till grund för att skilja barn från föräldrar visar enligt *Stockholms stad* emellanåt vissa brister i detta hänseende.

Oftast behöver utredningen kompletteras med psykiatrisk eller psykologisk bedömning. Enligt socialförvaltningens mening kan sådan undvaras endast i undantagsfall. Vid varje placering borde barnets utvecklingsnivå och psykiska status vara klarlagd inte minst av det skälet att man skall kunna mäta effekterna av vården. Det inträffar att socialtjänsten när föräldrarna begär hem barnet inte kan visa på om barnets skador är orsakade av de ursprungliga hemförhållandena, av separationen från föräldrarna eller av brister i familjehemsmiljön. Vid placering i familjehem är det vanligt att barnet efter en tid uppvisar beteenden och egenskaper som

inte hade förutsetts. Om utredningen hade varit mer noggrann hade valet av familjehem kanske blivit ett annat.

Prop. 1989/90: 28
Bilaga 3

Länsrätten i Göteborgs och Bohus län framhåller i sitt yttrande att konstruktionen av rekvisiten för ett tvångsomhändertagande kan leda till krav på barnpsykiatrisk eller barnpsykologisk utredning men anser ändå inte att det finns skäl att föreskriva att en sådan utredning skall vara obligatorisk.

Enligt förslaget skall ett omhändertagande ske om det på grund av vissa angivna förhållanden finns en uppenbar, dvs. påtaglig risk att den unges hälsa eller utveckling skadas. Detta ställer krav på att det i utredningen tydligt anges t. ex. vari bristerna i omsorgen består, att risken för skada är uppenbar men också att det anges vilken konkret skada som det finns en uppenbar risk för. Framför allt i det sista avseendet kommer det säkert ofta att krävas läkarintyg, som innehåller en redogörelse bl. a. för på vilket sätt den unge lider risk att skadas. Länsrätten utgår från att dessa läkarintyg ofta måste bygga på en barn- och ungdomspsykiatrisk, psykologisk eller därmed jämförlig utredning om den unge. Länsrätten anser emellertid inte att det finns skäl att föreskriva att en sådan utredning skall vara obligatorisk.

Tre remissinstanser anser att det i lag skall föreskrivas att en barn- och ungdomspsykiatrisk eller psykologisk utredning regelmässigt bör bifogas nämndens ansökan om vård enligt LVU. Dessa är *länsstyrelsen i Malmöhus län*, *Göteborgs kommun* samt *SACO/SR*.

Länsstyrelsen i Malmöhus län

Länsstyrelsen vill dock särskilt understryka socialberedningens förslag att en barn- och ungdomspsykiatrisk, psykologisk eller därmed jämförlig utredning regelmässigt bör fogas till nämndens ansökan om tvångsomhändertagande. Utformningen av nu gällande krav om läkarundersökning har skapat tolkningssvårigheter och ett förtydligande i lagen erfordras.

I likhet med socialstyrelsen påpekar länsstyrelsen att förhållandena vid frivilliga placeringar kan vara väl så allvarliga som vid tvångsomhändertaganden. Länsstyrelsen föreslår därför att det även vid placeringar enligt socialtjänstlagen bör vara krav på barnpsykiatriskt utlåtande.

Krav på läkarundersökning saknas emellertid vid frivilliga placeringar liksom på vård- och behandlingsplan. Som tidigare framhållits föreligger brister i fråga om kartläggning av barns behov vid frivilliga placeringar. Detsamma torde gälla även vid andra frivilliga insatser. Det tycks vara så att klarläggande barnvårdsutredningar med barnpsykiatriska utlåtanden, som kan ligga till grund för val av "rätt" åtgärd, ofta kommer till stånd p.g.a. formella skäl, dvs. kraven från de rättsliga instanserna. Barnets behov kräver primärt en utredning som svarar mot lagens syfte att åstadkomma optimala insatser. Kartläggning av barns behov innebär att ta sig an en sammansatt problematik. De barnpsykiatriska insatserna är ofta nödvändiga i utredningsarbetet med psykosocialt störda barn och ungdomar och får inte underlåtas p.g.a. bristande resurser. Länsstyrelsen före-

slår under hänvisning till vad nu angivits kompletteringar såväl i LVU som SoL.

Prop. 1989/90: 28
Bilaga 3

SACO/SR framhåller behovet av information och riktlinjer kring frågor som gäller insamling av fakta, sekretess, utformning av läkarintyg m. m.

Utredaren förutsätter att socialstyrelsen genom allmänna råd bidrar till att utredningen om vård utformas klarare och mer preciserat. SACO/SR vill understryka vikten av att sådana allmänna råd också beaktar frågor rörande den medicinska utredningen. Läkarintyg i omhändertagandebärenden blir ofta föremål för anmälan som leder till omfattande ärenden i hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd. Det föreligger ett stort behov av information och riktlinjer kring faktainsamling, sekretessfrågor, utformning, formaliafrågor, anmälningsskyldigheter etc. Ärendenas känsliga och engagerande natur liksom en ofta förekommande tidspress bidrar till att öka förutsättningarna för förbiseenden. Råd och riktlinjer för läkare som deltar i omhändertagandebärenden är därför av största vikt.

Värnamo kommun förespråkar också en lagändring, så till vida att det av lagen bör framgå att tyngdpunkten bör läggas på ett barnpsykiatriskt utlåtande. Kravet på sådant utlåtande skall dock enligt kommunen inte vara ovillkorligt, "då det finns lägen då ett utlåtande kan vara obehövligt, eller att ett barnpsykiatriskt utlåtande i tid inte kan utfärdas".

6 Vården

6.1 Allmänna kommentarer

En övervägande majoritet av remissinstanserna välkomnar de föreslagna ändringar som gäller vården. Särskilt betonas samhällets ansvar för de barn och ungdomar som tagits om hand för samhällsvård. Att se till att dessa barn och ungdomar får en god omvårdnad anses vara en av socialnämndens viktigaste uppgifter. I detta sammanhang framhålls betydelsen av att nämnden upprättar genomarbetade vård- och behandlingsplaner.

Länsstyrelsen i Malmöhus län har i sin tillsynsverksamhet rörande placering i familjehem eller hem för vård eller boende funnit "att socialnämnderna endast i undantagsfall upprättar behandlingsplaner. Länsstyrelsens erfarenhet är att bristerna i nämnda hänseenden är betydligt större, när det rör frivilliga placeringar. Socialstyrelsens Allmänna råd 1983:5 Handläggning och dokumentation har inte medfört några påtagliga förbättringar."

Familjehemmens riksförbund anser "att det i lagstiftningen skall fastslås att både vårdplan och behandlingsplan är ett måste i detta sammanhang".

Det finns i dag många barn placerade i familjehem där det saknas behandlingsplan. En förutsättning för att vi skall kunna höja kvaliteten inom familjehemsvården är att innan ett barn placeras i ett familjehem skall behandlingsplan utarbetas tillsammans med alla inblandade parter. Föräldrarna skall helst känna sig delaktiga i det som föreslås och familjehemmet skall givetvis ha skriftligt på vad som vården förväntas innehålla. Kontakterna mellan föräldrar — familjehem — socialsekreterare blir

mycket lättare om man skriver ner i en behandlingsplan vad man är överens om.

Prop. 1989/90: 28
Bilaga 3

Landstingsförbundet anser att de institutionsplacerade barnen och ungdomarna kommit i skymundan i utredarens betänkande.

De avsnitt i utredningen som handlar om vården berör i främsta hand vård i familjehem. Det stora flertalet som vårdas enligt LVU torde också placeras i familjehem. Det hade ändå, enligt förbundsstyrelsens mening, varit önskvärt att vården vid institutioner berörts. Så t.ex. torde behovet av behandlingsplan och uppföljning vara minst lika aktuellt för dem som placeras på institutioner.

Rädda Barnen och *SACO/SR* framhåller i sina yttranden att det är angeläget att avsätta resurser till exempelvis handledning och fortbildning till den personal som skall stödja och följa placerade barn, biologiska föräldrar och familjehem. *Rädda Barnen* skriver bl.a. att ärendantalet per socialsekreterare borde reduceras i många kommuner "då arbetsbördan många gånger omöjliggör meningsfulla insatser".

6.2 Kontakten mellan den unge och föräldrarna

Utredaren anser att det i LVU bör betonas att socialnämnden har ett ansvar för att den unges behov av umgänge med föräldrarna eller någon annan som har vårdnaden om honom så långt möjligt tillgodoses. Därför föreslås att nämndens ansvar i detta hänseende fastslås i LVU.

Ingen remissinstans går emot utredarens förslag på denna punkt.

Botkyrka kommun erinrar om att undersökningar har visat att socialnämnderna i dag "i alltför stor utsträckning inte tar sitt ansvar för uppföljning av vården och för att undvika kontaktbrott. Kommunen välkomnar därför förslaget och anser att det ligger i linje med kommunens strävan."

Familjehemmens riksförbund anser att "socialsekreteraren måste prioritera att föräldrarna får en kontakt med sina barn i ett inledningsskede av familjehemsplaceringen".

Föräldrar är ofta oroliga inför kontakten med familjehemmet. Socialsekreteraren måste ibland bokstavligen skjutsa föräldrarna till familjehemmet för att en kontakt skall kunna etableras. Det är viktigt för den fortsatta vården att föräldrar och familjehemmet kan öppet diskutera hur barnet har det i familjehemmet. Socialsekreteraren har ett ansvar för att denna kontakt upprätthålls.

Statens invandrarverk instämmer i utredarens överväganden men vill skärpa formuleringen när det gäller socialnämndens ansvar för att upprätthålla kontakten.

Det skall vara socialnämndens särskilda ansvar att främja dessa kontakter. Socialnämnden bör ha detta ansvar även när invandrarbarnet är placerat i ett familjehem som talar barnets och föräldrarnas språk och tillhör samma kulturgemenskap.

6.3 Övervägande i fråga om beslut om utövande av umgänge eller hemlighållande av vistelseort

Prop. 1989/90: 28
Bilaga 3

Utredaren föreslår att socialnämnden minst en gång var tredje månad skall överväga om en beslutad föreskrift i fråga om umgänge mellan den unge och en förälder eller någon annan som har vårdnaden om honom fortfarande behövs.

En övervägande majoritet av remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. De instanser som är uttalat positiva är *socialstyrelsen*, *Umeå tingsrätt*, *länsrätten i Göteborgs och Bohus län*, *länsstyrelserna i Stockholms och Östergötlands län*, *Svenska kommunförbundet*, *Stockholms stad*, *Malmö kommun*, *Svenska Föreningen för Barn- och Ungdomspsykiatri*, *BRIS* samt *FMN*.

Socialstyrelsen framhåller att nämnden bör söka finna smidiga lösningar för att tillgodose barnets behov av kontakt med sina föräldrar.

I nämndens ansvar att följa vården av ett placerat barn får också anses ligga att se till att ett umgängesförbud inte består längre än nödvändigt. Nämnden har ansvar för att omedelbart upphäva beslutet när det inte längre finns något behov därav. Utredarens förslag att umgängesförbudet skall övervägas var tredje månad får anses vara väl avvägt. Att ompröva besöksförbudet skulle enligt socialstyrelsens uppfattning medföra alltför stora påfrestningar på de inblandade. Styrelsen vill i detta sammanhang peka på det angelägna i att nämnden försöker hitta smidiga och praktiska lösningar på hur ett barns behov av kontakt med sina föräldrar skall kunna tillgodoses på ett för barnet och även för föräldrarna lämpligt sätt. T. ex. bör föräldrarna kunna beredas möjlighet att tillsammans med ansvarig socialsekreterare besöka barnet i förskola, eller att träffa barnet tillsammans med familjehemsföräldrarna på en institution där det tidigare vistats.

Länsstyrelsen i Stockholms län framhåller att övervägandet "skall göras i nämnden och får alltså inte delegeras till tjänsteman".

Även *Malmö kommun* anser "att så viktiga ställningstaganden endast bör få beslutas av nämnden eller i akuta fall av ordföranden. Varken utredaren eller socialberedningen har behandlat denna fråga men nämnden menar att det finns skäl att beakta den vid denna översyn av LVU."

Göteborgs kommun "anser att tidsgränsen för överväganden vid inskränkningar i umgängesrätten och undanhållande av vistelseadressen skall kunna vara 6 månader om det av behandlingsplanen klart framgår vilka åtgärder man avser vidta för att undanröja hindren för umgänge. Av behandlingsplanen bör det också framgå om beslutet kan hävas tidigare."

Umeå tingsrätt delar utredarens uppfattning "men vill för sin del, med hänsyn till umgängesrättens betydelse för både barn och föräldrar, förorda att detta kompletteras med ett omprövningsförfarande förslagsvis minst en gång var sjätte månad".

Tre remissinstanser, *Värnamo kommun*, *ÖKR* och *Verdandi* vill i stället för övervägande ha en formell omprövning av beslut som gäller inskränkningar i umgänget eller beslut att hemlighålla barnets vistelseort.

Den självklara inriktningen skall vara att barnet under en placering har en rätt till kontakt med sina föräldrar och andra närstående personer, som är viktiga för barnet. Det skall föreligga ytterst speciella omständigheter för att en kontakt mellan barnet och någon närstående skall förbjudas. Det är därför inte en fråga som skall få beslutas av en enskild handläggare utan prövas av nämnden. Prövningen bör också ske med minst tre månaders mellanrum. När det gäller möjligheten att undanhålla barnets vistelseort, så bör det följa samma regler som när det gäller möjligheterna att inskränka umgänget mellan barnet och närstående.

6.4 Övervägande i fråga om vården i miljöfallen

Utredaren föreslår att socialnämnden, i de fall den unge har beretts vård på grund av brister i hemmiljön, minst en gång var sjätte månad skall överväga om vården fortfarande behövs.

De remissinstanser som tillstyrker förslaget är *Umeå tingsrätt, länsrätten i Göteborgs och Bohus län, länsstyrelserna i Stockholms och Östergötlands län, Svenska kommunförbundet, Botkyrka, Göteborgs, Malmö, Sundvalls och Värnamo kommuner, TCO, Familjehemmens riksförbund, Svenska Föreningen för Barn- och Ungdomspsykiatri, ÖKR, BRIS och FMN.*

Flera remissinstanser anser att förslaget är väl ägnat att tillgodose såväl föräldrarnas som den unges intresse av att vården enligt LVU inte pågår längre än nödvändigt.

Bl. a. *länsstyrelsen i Stockholms län* anser att en omprövning med förvaltningslagens regler om kommunikation m.m. – enligt socialberedningens förslag – ”skulle motverka syftet med placeringen och skapa otrygga och instabila förhållanden för barnet, som varje halvår skulle sväva i ovisshet om sin närmaste framtid”. Länsstyrelsen uppger också att vissa kommuner i länet har uttryckt oro över att utredarens förslag om övervägande två gånger om året kan komma att bli administrativt betungande och svårt att hinna med.

Länsstyrelsen menar dock att om socialnämnderna har en kontinuerlig kontakt med familjehemmet och håller behandlingsplanen á jour skall rapportering två gånger om året ej bli så betungande.

Botkyrka kommun framhåller att det är viktigt att diskutera formerna för överväganden i bl. a. miljöfallen.

Det får aldrig bli en administrativ procedur för formens skull på bekostnad av vård och behandling för den enskilde. Socialkontoret kan vidare konstatera att det redan i dag är möjligt för en socialnämnd att begära sådan information kontinuerligt, vilket också görs i några av kommunens distriktsnämnder. Huruvida dessa bestämmelser kommer att kunna följas, påverkas sannolikt av kommunens resurser, inte minst personellt.

Två remissinstanser, *Umeå tingsrätt* och *BRIS*, föreslår vissa kompletterande bestämmelser.

Med hänsyn till bl. a. rättssäkerheten måste det emellertid undvikas att ett vårdbeslut kan bli bestående under åtskilliga år utan att någon gång bli föremål för en noggrann omprövning. Tingsrätten vill därför för sin del föreslå att utredarens förslag kompletteras med ett omprövningsförfarande efter förslagsvis två år.

BRIS föreslår att utredarens förslag kompletteras med en bestämmelse om att socialnämnden, när vården har bestått i två år, skall utreda om en överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken är förenlig med barnets bästa. Den frågan skall därefter prövas fortlöpande inom tolv månader från senaste prövning.

Stockholms stad, Stockholms läns landsting och SACO/SR uttalar en viss tveksamhet inför utredarens förslag.

Stockholms stad

Å ena sidan bör insynen för de förtroendevalda öka, å andra sidan kan effekten bli att de täta rapporterna till nämnden tar tid från det direkta vårdarbetet. Om rapporteringen skall öka måste den göras administrativt enkel utan att för den skall bli meningslös för socialnämnden.

— — — — —
Beträffande tidsintervallerna kan sägas, att den känsligaste perioden av en placering är det första halvåret. Det är under den tiden särskilt angeläget att aktivt arbeta med föräldra- barnrelationen. Det som inte bearbetas i början av vårdtiden är svårt att komma tillrätta med senare. Därför vore en aktivitet från nämnden särskilt viktig under detta första halvår. Efter avvägning mellan kraven på nämndens insyn i vården och den administrativa belastningen på tjänstemannasidan föreslår förvaltningen att nämnden överväger vården enligt LVU och SoL högst 6 månader efter placering- en respektive omplaceringen samt därefter en gång om året. Nämnden kan självfallet begära tätare rapporter i ärenden av särskilt intresse.

Stockholms läns landsting anser att frågan kräver ytterligare analys.

SACO/SR

SACO/SR menar att detta förslag innebär risk för att administrativa arbetsuppgifter prioriteras på bekostnad av de behandlingsmässiga insatserna. En handläggning som befordrar positiva behandlingsresultat framför administrativa rutiner är att föredra.

Det går inte att undvika resursfrågorna i detta sammanhang. SACO/SR anser det angeläget att satsa resurser på att förstärka den personal som följer och stödjer placerade barn, biologiska föräldrar och fosterhem. Denna personal måste i sin tur erhålla stöd, handledning och andra möjligheter till kompetensutveckling i arbetet.

Fyra remissinstanser avstyrker utredarens förslag och ansluter sig till socialberedningens förslag om omprövning. Dessa är Föreningen Sveriges socialchefer, RFFR, RFHL och Verdandi.

Socialberedningen betonar att socialnämnden genom särskilt utsedd befattningshavare skall följa varje omhändertagandeärende. Detta är, anser vi, mycket viktigt. Ett sådant uppföljningsarbete bör ge kunskaper om ev. förändringar i de förutsättningar som en gång låg till grund för omhändertagandet. Dessa kunskaper skall alltså finnas när nämnden tar upp varje tvångsomhändertagande till seriös bedömning. Under dessa förutsättningar är det närmast en formsak om nämndens bedömning kallas omprövning eller övervägande om omprövning. Om nämndens tjänstemän brister i den fortlöpande kontakten med de inblandade är det däremot viktigt att det var sjätte månad görs en *formell* omprövning där nämnden skaffar sig kunskap om den aktuella situationen i ärendet. Vi stödjer därför socialberedningens förslag om formell omprövning av alla ärenden var sjätte månad. Det är dock viktigt att nämndens prövning inte i onödan skapar oro, omotiverat hopp etc. hos de inblandade parterna dvs. barnet, föräldrarna och den som på nämndens uppdrag vårdar barnet. Framförallt ur barnets synpunkt är det viktigt att nämndens arbete inte bedrivs på ett sådant sätt att barnet ideligen känner det som mycket oklart och osäkert var det skall bo.

6.5 Omprövning i fråga om vården i beteendefallen

Utredarens förslag att inte ändra den nuvarande bestämmelsen om formell omprövning var sjätte månad av om vården skall bestå i de s. k. beteendefallen har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av en övervägande majoritet av remissinstanserna.

Stockholms läns landsting är tveksam till förslaget med motiveringen att en omprövning med det föreslagna tidsintervallet kan försvåra behandlingsarbetet i vissa fall.

Föreningen Sveriges socialchefer, RFFR, RFHL och Verdandi tillbakavisar förslaget. De ansluter sig i stället till socialberedningens förslag om årliga överväganden då omhändertagandet bestått i tre år.

6.6 Överklagande av beslut att inte flytta den unge från det hem där han vistas

Utredaren har inte behandlat frågan. *Socialstyrelsen* har dock i sitt yttrande uppmärksammat svårigheterna att få frågan prövad och vill direkt i LVU införa en möjlighet att överklaga ett beslut att inte flytta den unge från det hem där han vistas.

Socialnämndens beslut om var vården av den unge skall inledas eller beslut om att flytta den unge från det hem där han eller hon vistas får överklagas till länsrätten enligt 20 § LVU. Ett beslut att *inte* flytta den unge från det hem där han eller hon vistas går däremot inte att överklaga. Begäran att få bli omplacerad kan emellertid uppfattas också som en begäran att tvångsvården skall upphöra och en samtidig ansökan om bistånd enligt 6 § SoL att få bli placerad i ett annat hem. Beslut om att vården inte skall upphöra kan överklagas enligt 20 § LVU. Beslut att vägra den unge bistånd i form av en placering som han eller hon önskar kan överklagas enligt 73 § SoL. Detta är emellertid ett alltför omständligt sätt

att få frågan prövad. En bättre ordning vore därför att direkt i LVU införa en möjlighet att kunna överklaga ett beslut att inte flytta den unge från ett hem där han eller hon är placerad.

Prop. 1989/90: 28
Bilaga 3

7 Omedelbart omhändertagande

7.1 Förlängd tidsfrist för ansökan om vård vid omedelbart omhändertagande

Ett omedelbart omhändertagande upphör om en ansökan om vård inte gjorts inom fyra veckor från den dag då beslutet om omhändertagande verkställdes. Någon ändring av denna bestämmelse har inte föreslagits av utredaren. Några remissinstanser har i sina yttranden pekat på att det i vissa fall kan finnas behov av en längre utredningstid och föreslår att lagen kompletteras med en möjlighet att vid behov förlänga tidsfristen för ansökan om vård efter ett verkställt omedelbart omhändertagande.

Länsstyrelsen i Stockholms län

Länsstyrelsen instämmer helt i Svernes uppfattning att möjligheten att besluta om ett omedelbart omhändertagande på grund av utredningsskäl måste kvarstå. Dessa ärenden är fåtaliga men desto allvarligare. Det kan t. ex. röra sig om sexualövergrepp mot barn i familjer, vilka hittills varit helt okända för socialförvaltningen. Många gånger är fyra veckor för kort tid för att hinna utreda dessa fall. I dessa fall skulle det enligt länsstyrelsens uppfattning vara önskvärt att förvaltningsdomstolarna finge möjlighet att förlänga utredningstiden. Nu tvingas ofta socialnämnderna gå in med en ansökan om LVU innan barnpsykiatrisk utredning och polisutredning etc är avslutade och har då svårighet göra upp en vårdplan utifrån barnets behov av vård.

Länsstyrelsen i Östergötlands län

Länsgruppen för barnmisshandelsfrågor i Östergötlands län redovisade 1984 i skrivelse till socialberedningen erfarenheterna av problem som hör ihop med ärenden som berör barnmisshandel och sexuella övergrepp mot barn.

Det har visat sig, att barnet ofta behöver en "fredad" utredningstid. Insyn i familjen upplevs i allmänhet så hotande att barnet utsätts för starka påtryckningar från föräldrarna eller andra familjemedlemmar. För att kunna avbryta utnyttjandet och skydda barnet från repressalier har det nästan undantagslöst visat sig nödvändigt att använda de möjligheter som 6 § LVU ger till omedelbart omhändertagande.

Samtidigt har det också visat sig, att det inte så sällan är svårt att genomföra polisutredning, BUP-utredning och social utredning inom den tidsgräns som föreskrivs i lagen. I flera fall har därför socialnämnderna fått ansöka om vård enligt LVU, trots att polisutredning och BUP-undersökning inte slutförts. För socialnämnderna har det medfört stora svårigheter att under sådana förhållanden presentera en behandlingsplan för barnet.

Länsgruppen ville med skrivelsen peka på det behov som i vissa fall finns av längre utredningstider än lagen för närvarande medger, och fram-

höll som önskvärt att förvaltningsdomstolarna fick befogenhet att vid behov förlänga det omedelbara omhändertagandet.

Prop. 1989/90:28
Bilaga 3

Även *BRIS* och *Rädda Barnen* framför liknande synpunkter.

Länsrätten i Göteborgs och Bohus län

En annan situation som kan behöva uppmärksammas är att den unge avviker efter det att beslutet har verkställts. Då kan det inträffa att nämnden inte har någon möjlighet att fullfölja utredningen i målet och att den unge inte ens kan omhändertas när han påträffas. Detta kan i vissa fall få inte önskvärda effekter.

Länsrätten i Stockholms län framför liknande synpunkter.

7.2 Omedelbart omhändertagande vid häktning

Utredaren föreslår att det omedelbara omhändertagandet bibehålls i sin nuvarande utformning med den ändringen att ett beslut om omedelbart omhändertagande skall kunna bestå även om den unge häktas. Socialnämnden skall också – om det anses påkallat – kunna besluta om omedelbart omhändertagande också när den unge redan är häktad. Beslutet om omedelbart omhändertagande får dock inte verkställas så länge den unge är häktad.

En övervägande majoritet av remissinstanserna är positiva till förslagen.

Kriminalvårdsstyrelsen

Kriminalvårdens lokala myndigheter kan ofta konstatera bristen på kontinuitet i samhällets regelsystem, särskilt då mellan rättsväsendet och olika vårdområden. Utredaren tar upp ett sådant fall nämligen att häktning bryter ett omedelbart omhändertagande enligt LVU. Styrelsen tillstyrker förslaget om "vilande" omhändertagande i dessa fall. Den större smidighet som man därvid åstadkommer bör kunna leda till kortare häktningstider och snabbare vårdinsatser för ungdomar som ej döms till fängelse, kanske t. o. m. färre fängelsedomar. Ett bibehållande av nuvarande möjlighet till omedelbart omhändertagande även för utredning är också angeläget för att hålla nere antalet häktade ungdomar.

Liknande synpunkter framförs av andra remissinstanser.

8 Den unges återförening med sina föräldrar

Utredaren anser att en av de viktigaste uppgifterna i fråga om familjehemsvården är att verka för att en återförening mellan föräldrar och barn kan ske i de fall det är möjligt. Han föreslår därför att socialnämnden i lagen skall erinras om sin skyldighet att noga förbereda den unges återförening med sina föräldrar.

Utredaren menar att utgångspunkten för en lagstiftning om tvångsom-

händertagande av barn bör vara att föräldrarna är viktiga personer för barnets identitetsutveckling, även om barnet måste skiljas från dem. Han menar dock att det inte går att helt utesluta att det förekommer fall där en återförening mellan barn och föräldrar inom överskådlig tid ter sig orealistisk och en långvarig placering från början kan förutses.

I de fall där det är uppenbart att det kan bli fråga om en långvarig placering anser utredaren att barnet måste ges möjlighet att finna trygghet i familjehemsmiljön. För att det skall kunna ske bör man klargöra att placeringen är avsedd att bli långvarig (en s. k. ersättningsplacering). Man kan således, enligt utredaren, inte helt undvika prövningen om en placering skall ha karaktären av stöd- eller ersättningsplacering. Även om placeringen blir en ersättningsplacering anser han det dock viktigt, inte minst för barnets identitetsutveckling, att barnet får behålla en relation till föräldrarna.

Alla remissinstanser som yttrat sig i frågan om återförening efter tvångsomhändertagande är ense med utredaren i det att de anser det befogat att i lagen införa det föreslagna tillägget om nämndens skyldighet att noga förbereda återföreningen.

Länsrätten i Stockholms län

Länsrätten i Stockholms län ansluter sig för sin del tveklöst till Svernes bedömningar av utgångspunkterna för och syftet med vården.

Den allmänna utgångspunkten bör vara att vården i princip syftar till en återförening. Detta förutsätter dock i många fall att biologföräldrarna blir föremål för långt mer än något vagt "stöd", i många fall behandling, terapi, skydd eller vård.

Lagstiftaren får emellertid inte tillåta sig att hymla om att en del omhändertaganden framstår som ersättningsplaceringar redan från början och andra sedan vården pågått under lång tid. Varken själva lagen eller motivuttalandena får ha sådant innehåll att varje förälder eller deras ombud — hur omöjlig situationen än ter sig — däri kan inläsa ett åläggande för socialnämnden att som ett förstahandsmål arbeta för återförening i just deras fall.

Detta skulle leda till helt omöjliga arbetsförhållanden för socialnämnderna samt, vilket är allra viktigast, skapa onödigt otrygghet hos barnen och hindra fosterföräldrarnas engagemang. För barnens del blir resultatet ytterst att de under årtal blir hängande i luften.

Inget står att vinna med att lagstiftaren och samhället intar en hukande attityd. Länsrätten har i sin verksamhet sett exempel där utdragna utsiktslösa återföreningssträvanden från biologföräldrarnas sida verkat direkt nedbrytande på såväl barn som fosterföräldrar.

Skellefteå kommun

Bruket av s. k. ersättningsplaceringar är mycket begränsat i Skellefteå kommun. Planerade "ersättningsplaceringar" kan i stort sett sägas utgöra sällsynta undantag. Däremot förekommer det att kortsiktiga placeringar utvecklats till att bli s. k. ersättningsplaceringar. I bägge dessa typer av placeringar försöker socialkontoret så långt det är möjligt bibehålla relationerna mellan barn och biologiska föräldrar.

Socialkontorets bedömning är att s. k. ersättningsplaceringar även fortsättningsvis inte helt kan undvikas, t ex vid mycket svåra psykosociala handikapp. Barnets behov av trygghet och omsorg måste i dessa fall prioriteras. Att i lagstiftningen omöjliggöra sådana placeringar — även om de utgör undantag — skulle utgöra en inkonsekvens mot lagens huvudintention, nämligen att skydda barnet.

Prop. 1989/90: 28
Bilaga 3

SACO/SR

SACO/SR delar utredarens grundsyn att långvariga placeringar i och för sig skall vara undantagsfall men att man också måste acceptera att det förekommer fall där en återförening mellan barn och föräldrar inom överskådlig tid ter sig orealistisk.

I dessa fall anser SACO/SR det riktigt att tala om "ersättningsplacering". Detta under förutsättning att man från början bedömer att vistelsen i familjehemmet kommer att sträcka sig över flera år och att fosterföräldrarna blir de som ersätter, tillhandahåller, vad de biologiska föräldrarna av olika anledningar inte kan erbjuda. Är det fråga om en sådan placering bör detta klargöras för såväl biologiska föräldrar och fosterföräldrar som barn.

Svenska Föreningen för Barn- och Ungdomspsykiatri anser, "att den särskilde utredaren väl bevakat barnets rätt och bästa i första hand — till skillnad från socialberedningen, som framhåvt barnets behov men föräldrarnas rätt".

Detta framkommer bl. a. genom utredarens synpunkter på att en placering av ett barn kan vara en stöd- eller en ersättningsplacering — det senare bör användas, när föräldrar under en lång tid visat oförmåga att sköta sitt föräldraskap trots stöd och hjälp. Barn- och ungdomspsykiatrisk erfarenhet stöder utredarens synpunkter, att man vid omhändertagandet av barn för vård redan då bör pröva, om placeringen skall ha karaktären av stöd- eller ersättningsplacering. En ersättningsplacering hindrar ej, att kontakten mellan barn och biologisk förälder bibehålles.

9 Överflyttande av vårdnaden till familjehemsföräldrar

Flera remissinstanser behandlar i sina yttranden de möjligheter som i dag finns enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken att flytta över vårdnaden från föräldrar till familjehemsföräldrar.

Socialstyrelsen, länsrätten i Göteborgs och Bohus län, länsstyrelsen i Stockholms län, Stockholms stad, Göteborgs kommun, Stockholms läns landsting samt *BRIS* är samtliga av den meningen att man bör använda den familjerättsliga lagstiftningen i de fall där man inte kan räkna med att föräldrar och barn kan komma att återförenas inom överskådlig tid.

Länsrätten i Göteborgs och Bohus län

Utgångspunkten måste i princip vara att föräldrar och barn skall återförenas. I vissa fall är det emellertid inte realistiskt att tänka sig en återföre-

ning på överskådlig tid. Detta bör i så fall göras klart för föräldrar och familjehem på ett tidigt stadium, kanske redan i samband med omhändertagandet. Länsrätten vill i detta sammanhang beröra frågan om överflyttning av vårdnaden på en särskilt förordnad förmyndare. Länsrätten menar att många processer, som ofta är uppslitande för föräldrar, barn och familjehem, skulle kunna undvikas om socialnämnderna i större utsträckning än som nu sker tar upp frågan om en överflyttning av vårdnaden i sådana fall där det är uteslutet att föräldrarna kan få hem sina barn igen.

Länsstyrelsen i Stockholms län

Det är viktigt att barnet får möjlighet att finna trygghet i familjemiljön och Sverne anser att man i vissa fall från början skall kunna klargöra att placeringen blir långvarig (ersättningshem). Länsstyrelsen anser också detta mycket viktigt men menar utifrån erfarenhet av rättsfall att man aldrig kan garantera att en ersättningsplacering blir bestående. Det finns i dag i vår svenska lagstiftning möjlighet för föräldrar som inte haft en kontinuerlig kontakt att starta en process för att ta hem ett barn som placerats i sitt familjehem direkt från födelsen och varit där under sju, åtta år. Barnet i den situationen upplever familjehemmet som sitt hem. Enbart starten av processen väcker frågor hos barnet "vem bestämmer egentligen över mig?", "var hör jag hemma?". Familjehemsföräldrarna kommer i gungning och finner att barnet de vårdat och älskat under årtal har de inte bestämmande över. Det finns sedan några år tillbaka möjlighet för socialnämnden att väcka talan om överflyttande av den juridiska vårdnaden till familjehemsföräldrarna i sådana här fall. Det är dock länsstyrelsens erfarenhet att detta görs ytterst sällan och när det görs är det ofta på ett stadium när hemtagningsdiskussionerna startat och konflikten skärpts. Tingsrätterna tar då lång tid på sig och under tiden pågår processer i förvaltningsdomstolar om upphörande av vården eller flyttningsförbud. För barnet blir denna situation mycket förvirrande "vem bestämmer egentligen över mig?"

Överflyttande av den juridiska vårdnaden är i Sverige ett laddat begrepp och förväxlas av många människor med adoption. Att vara vårdnadshavare innebär dock att man har skyldighet främja barnets umgänge med föräldrar och deras anhöriga. Föräldrar som inte längre är vårdnadshavare förblir alltid barnets riktiga föräldrar. De skall ha umgänge med barnet och barnet behöver detta umgänge. Men samtidigt vet barnet var det skall vara och det är familjehemsföräldrarna som har ansvaret för omvårdnaden.

Stockholms stad

Förvaltningens ståndpunkt är att målet vid omhändertagande av barn i princip skall vara återförening. Vi har dock erfarenheter av att återförening ibland är omöjlig trots intensiva insatser från socialtjänstens sida. Vid placering av barn – enligt SoL eller LVU – måste man alltid ha en hypotes angående tidsperspektivet. Det enskilda barnets vårdbehov skall alltid stå i fokus i planeringen. Barnet kan till följd av fysiska och/eller psykiska skador ha behov av långvarig behandling utanför föräldrahemmet. De flesta barn som placeras i dag har åsamkats allvarliga skador i sin ursprungsmiljö och behöver utöver vård i familjehem ofta kompletterande insatser.

Inom förvaltningen har begreppen stöd- respektive ersättningsplacering inte använts sedan 1982 när lagen senast ändrades. Främst då det gäller

spädbarn finns ett litet antal fall där man redan från början kan avgöra att barnet är i behov av mycket lång vårdtid i familjehem. Orsaken kan vara att de biologiska föräldrarna på grund av t.ex. psykisk sjukdom inte har förmåga att gå in i ett för barnet livsviktigt känslomässigt samspel. I dessa undantagsfall bör barnet garanteras rätten att stanna i familjehemmet genom tillämpningen av föräldrabalkens i stället för LVU:s bestämmelser.

Stockholms läns landsting finner att frågan om långvariga placeringar och s. k. ersättningshem är ett välkänt problem.

Inte i något av förslagen behandlas barnets känslor av osäkerhet mer än med ett omnämnande i en bisats. Vårdnadens överflyttning enligt föräldrabalken skulle kunna användas vid långtidsplaceringar i vissa fall där barnet varit i familjehemmet från födelsen eller späd ålder och där de biologiska föräldrarna inte vill eller inte kan bedömas ta ett vårdansvar någonsin.

BRIS tar upp frågan om hur samhället skall kunna värna om de barn som "placerats tidigt i familjehem, som har haft sin identitetsutveckling i familjehemmet och som betraktar familjehemsföräldrarna som sina föräldragestalter". BRIS anser att dessa barn måste få ökade legala möjligheter att stanna i familjehemmet även om de biologiska föräldrarna inte kan anses olämpliga. BRIS föreslår därför att socialnämnden skall utreda om en överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken är förenlig med barnets bästa när omhändertagandet bestått i två år.

Barnets behov av trygghet och omvårdnad är samhällets viktigaste hänsynstagande och måste prioriteras.

Samhället har i dag kunskap om de skadeverkningar som en separation kan innebära för barnet och har formulerat lagstiftningen så att det endast under vissa givna förutsättningar är möjligt att separera barn och föräldrar. Dessvärre reglerar lagstiftningen endast förhållandet gentemot biologiska föräldrar.

— — — — —

När barn placeras tidigt i familjehem, inom det första levnadsåret, kommer familjehemsföräldrarna att stå för det nära tidiga samspelet. Dessa kommer att införlivas hos barnet som de viktigaste referenspersonerna och som barnet identifierar sig med. Även barn som placerats vid ålder över ett år kan naturligtvis utveckla ett sådant förhållande till familjehemsföräldrarna så att de upplever dessa som sina viktigaste vuxna och familjehemmet som sitt hem. Det kan gälla barn som vistats flera år i familjehem och som har haft en dålig kontakt med det biologiska hemmet. Det kan också gälla "priverade" barn eller barn som har haft ett destruktivt förhållande till sina biologiska föräldrar.

Samhällets grundsyn är att barn och föräldrar inte bör skiljas åt. BRIS menar att denna grundsyn måste gälla oavsett om föräldrarna är biologiska eller familjehemsföräldrar.

Socialstyrelsen och *Göteborgs kommun* pekar i sina yttranden på de svårigheter som bestämmelserna om ekonomisk ersättning till familjehemsföräldrar kan leda till i de fall vårdnaden flyttas över till familjehemsföräldrarna.

Socialstyrelsen menar att möjligheterna att flytta över vårdnaden till

En orsak till detta kan vara att det rått osäkerhet kring möjligheterna för "familjehemsföräldrarna" att få fortsatt arvode och omkostnadsersättning från socialnämnden efter en vårdnadsöverflyttning. En annan orsak kan vara att socialnämnderna antar att en talan om vårdnadsöverflyttning är svår att få igenom i tingsrätten.

Det finns ett antal föräldrar som inte inom överskådlig tid kan bedömas vara i stånd att ta hand om sina barn och där barnet kan behöva långvarig placering eller t. o. m. för gott. Styrelsen instämmer därvid i utredarens resonemang kring ersättningshem. Socialstyrelsen vill här kraftigt understryka vikten av att barn får möjlighet att knyta an till de personer som de bor hos. Barn måste få känna trygghet i familjehemsmiljön.

Barns relationer till familjehemsföräldrar som de knutit an till måste också beaktas på det sätt som barns relationer till sina biologiska föräldrar beaktas.

Socialstyrelsen vill peka på vad socialutskottet framhållit i sitt betänkande över förslaget till LVU (SoU 1979/80:44 sid 99) "När en lång tids vård enligt LVU kan förutses kan det ibland vara påkallat att överväga om inte socialnämnden i stället bör verka för att det utses en annan vårdnadshavare för barnet."

Styrelsen anser att de möjligheter som i dag finns till vårdnadsöverflyttning bör lyftas fram så att socialnämnden i större utsträckning än i dag begagnar sig av dessa möjligheter.

Socialstyrelsen anser också att det är möjligt att betala ut såväl arvode som omkostnadsersättning till familjehemsföräldrar även sedan de fått vårdnaden om barnet överfört till sig. Det gäller oberoende av om vårdnadsöverflyttningen skett med stöd av 6:7 eller 6:8 FB. Styrelsen anser det emellertid vara värdefullt om det direkt i författning kunde slås fast att denna möjlighet finns.

Göteborgs kommun

I sällsynta fall kan barnet behöva vara kvar permanent i familjehemmet. I sådana fall bör nämnden överväga om det finns förutsättningar att överflytta den rättsliga vårdnaden av barnet till familjehemsföräldrarna.

Vad beträffar överflyttande av vårdnaden vill nämnden i detta sammanhang peka på de svårigheter som kan uppstå när det gäller familjehemsföräldrar i små ekonomiska omständigheter. Eftersom samhällets ersättning då upphör kan föräldrarna bli tvungna att begära socialbidrag i sin hemkommun för barnets vård och uppehälle. Nämnden anser det angeläget att frågan om den ekonomiska situationen för familjehemsföräldrar, när dessa övertar den juridiska vårdnaden av ett barn, snarast möjligt utreds.

10 Beslut om flyttningsförbud m. m.

Om det finns en risk som inte är ringa för att ett barns kroppsliga eller själsliga hälsa skadas om det skiljs från ett enskilt hem där det stadigvarande vårdas och fostras, får socialnämnden enligt 28 § socialtjänstlagen förbjuda föräldrarna att ta barnet från hemmet. Ett sådant flyttningsförbud kan meddelas både när barnet placerats med stöd av LVU och efter en

frivillig överenskommelse. I fråga om LVU-fallen kan dubbla processer uppstå genom att först frågan om upphörande av vården och därefter frågan om flyttningsförbud prövas.

Prop. 1989/90: 28
Bilaga 3

Utredaren föreslår att bestämmelserna om flyttningsförbud flyttas från socialtjänstlagen till LVU med vissa ändringar. I fråga om regleringen i LVU gör utredaren en skillnad mellan tvångsplaceringar och frivilliga placeringar.

När det gäller tvångsplaceringar föreslår utredaren att frågan om barnets hälsa eller utveckling tar skada av en återförening med föräldrarna prövas i samband med prövningen av om LVU-vården kan upphöra. Vården skall inte upphöra om en återförening bedöms inte kunna ske. Socialnämnden skall vidare med längst tre månaders mellanrum överväga om flyttningsförbudet fortfarande behövs.

I fråga om frivilligfallen föreslås att ett beslut av socialnämnden skall underställas länsrättens prövning.

10.1 Prövning av flyttningsförbud i LVU-fallen

En övervägande majoritet av de remissinstanser som yttrat sig i frågan tillstyrker förslaget att i anslutning till prövningen om vården kan upphöra även pröva möjligheten till återförening. Dessa är *socialstyrelsen, länsstyrelserna i Stockholms och Östergötlands län, Svenska kommunförbundet, Stockholms stad, Botkyrka, Göteborgs, Malmö och Värnamo kommuner, Sveriges Advokatsamfund, Svenska Föreningen för Barn- och Ungdomspsykiatri, RFFR, BRIS, Rädda Barnen och Verdandi*.

Tre remissinstanser, *länsrätterna i Stockholms samt Göteborgs och Bohus län samt BRIS*, har synpunkter på hur utredaren löst frågan om flyttningsförbud.

Länsrätten i Stockholms län har invändningar mot att LVU-vården kan komma att fortsätta trots att det ursprungliga vårdbehovet inte längre föreligger och att det mer temporärt inriktade flyttningsförbudet ersätts av fortsatt vård som inte framstår som lika tillfällig.

De nuvarande förhållandena i fråga om flyttningsförbud är som förut antytts de som är i störst behov av en revidering när det gäller vården av unga utan samtycke. Det är i dessa situationer som de inblandade kommer mest i kläm och far mest illa. Den av Sverne föreslagna ordningen utgör en påtaglig förbättring i förhållande till nuläget. Enligt länsrätten behövs dock ytterligare överväganden och överarbetning.

I *upphörandefallen* blir innebörden av Svernes förslag att LVU-vården fortsätter utan att det ursprungliga vårdbehovet längre föreligger, dvs. på en annan grund. Det framstår som ologiskt att i domstol rent formellt fatta beslut om "fortsatt vård" utan "vårdbehov".

— — — — —
En svaghet med Svernes förslag i *upphörandefallen* är att det mera temporärt inriktade flyttningsförbudet ersätts av fortsatt vård som inte framstår som lika tillfälligt.

Måhända är det att föredra att vården definitivt upphör och ersätts med ett nytt institut, dvs. flyttningsförbud. Självklart bör båda frågorna även med en sådan lösning prövas samtidigt och i förekommande fall bli före-

mål för gemensamma domstolsprocesser. En annan förbättring kan vara att dessa negativa upphörandebeslut alltid görs tidsbegränsade och förenas med skyldighet för socialnämnden att ta initiativ till förlängning med någon form av ovillkorlig överprövning av domstol.

Prop. 1989/90:28
Bilaga 3

Länsrätten i Göteborgs och Bohus län framför liknande synpunkter.

Länsrätten delar uppfattningen att dubbla och ibland tredubbla processer bör undvikas. Den föreslagna formuleringen av 5 a § kan möjligen vara acceptabel i den situationen att en nämnd vid sin regelbundet återkommande prövning av om vården skall bestå kommer fram till att den egentligen borde upphöra men att barnet just då inte kan flyttas. Nämnden behöver ju inte då ta något formellt beslut. Det är dock redan i denna situation stötande att låta vården bestå när det inte längre finns förutsättningar för det. Regelns olyckliga formulering framstår än klarare när en nämnd efter en begäran från vårdnadshavaren att vården skall upphöra eller när en förvaltningsdomstol vid prövning av besvär kommer fram till att det inte längre finns förutsättningar för vård enligt LVU. Då måste man i beslutet eller domen förklara att förutsättningarna för LVU-vård saknas och skall ändå besluta om att vården inte skall upphöra. Detta är ologiskt och stötande. I realiteten är en omedelbar flyttning ofta olycklig och domstolen har i dag saknat ett lämpligt instrument att ta till för att lösa detta problem. Därför bör det införas en möjlighet att besluta om ett temporärt flyttningsförbud så att nämnden, familjehemmet och föräldrarna får erforderlig tid på sig att förbereda flyttningen av barnet.

BRIS vill ändra formuleringen i utredarens förslag så att frågan om förbud att flytta barnet inte skall bygga på en prognos om framtida eventuella skador, vilket BRIS menar blir i praktiken nästan omöjligt att påvisa.

Utgångspunkten bör istället vara barnets nuvarande situation och behov samt de känslomässiga band som finns mellan barnet och familjehemsföräldrarna å ena sidan samt mellan barnet och de biologiska föräldrarna å andra sidan.

10.2 Överflyttande av bestämmelserna om flyttningsförbud till LVU, underställning, övervägande och reglering av umgänge

Av de remissinstanser som haft synpunkter på dessa frågor tillstyrker de flesta utredarens förslag att föra över bestämmelserna om flyttningsförbud från socialtjänstlagen till LVU. Dessa är *socialstyrelsen, Göta hovrätt, kammarrätten i Sundsvall, länsrätterna i Stockholms samt Göteborgs och Bohus län, länsstyrelserna i Stockholms och Östergötlands län, Svenska kommunförbundet, Stockholms stad, Botkyrka, Göteborgs, Malmö, Sundsvalls, Skellefteå och Värnamo kommuner, Svenska Föreningen för Barn- och Ungdomspsykiatri, BRIS samt Rädda Barnen.*

Utredarens förslag i fråga om frivilligfallen har mottagits positivt av remissinstanserna.

Endast ett fåtal remissinstanser har kommenterat förslaget att social-

nämnden med längst tre månaders mellanrum skall överväga om flyttningsförbudet fortfarande behövs.

Prop. 1989/90: 28
Bilaga 3

Länsstyrelsen i Stockholms län och Göteborgs kommun anser båda att det är tillräckligt att socialnämnden överväger flyttningsförbudet var sjätte månad.

Länsstyrelsen i Stockholms län

Enligt länsstyrelsens uppfattning är var tredje månad inte en realistisk tidsperiod med hänsyn till den tid det tar att bedöma var barnet skall vara. Dessutom är övervägande var sjätte månad något som gällt under hela vårdtiden och som också gäller de LVU-ärenden, där man beslutat att vården skall fortsätta på grund av att barnet bedöms inte klara en återflyttning till vårdnadshavaren. Länsstyrelsen anser att det skall vara samma dignitet i beslut enligt 5 a § och 8 c §.

Även *Göteborgs kommun* anser att man på så vis får "enhetliga frister för nämndens överväganden oberoende av om tvånget grundar sig på missförhållanden i hemmet eller att det finns risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas om han skiljs från det hem där han vistas".

Umeå tingsrätt menar att "bestämmelsen bör kompletteras med en bestämmelse om omprövningsskyldighet inom förslagsvis ett år från dagen för det ursprungliga beslutet".

Länsstyrelsen i Östergötlands län finner "att det finns skäl att överväga en längsta giltighetstid för flyttningsförbud med tanke på den psykologiska och juridiska otrygghet som barnet tvingas leva i". Länsstyrelsen anser vidare att om "barnet inte inom denna tid kan återvända till föräldrahemmet, borde dess vistelse i familjehemmet tryggas för gott".

Länsrätten i Stockholms län anser i likhet med *Göteborgs kommun* att det bör finnas bestämmelser om rätt för socialnämnden att reglera umgänget mellan föräldrar och barn i samband med flyttningsförbud. De anser att föräldrarna bör ha rätt att överklaga sådana beslut.

Fyra remissinstanser, *Föreningen Sveriges socialchefer*, *RFFR*, *RFHL* och *Verdandi*, ansluter sig till socialberedningens förslag, vilket bl. a. innebär att det nuvarande flyttningsförbudet slopas när det gäller frivilliga placeringar.

10.3 Förhållandet mellan flyttningsförbud och verkställighetsåtgärd enligt 21 kap. föräldrabalken

Socialnämndens befogenhet att meddela flyttningsförbud med stöd av socialtjänstlagen är underordnad reglerna i 21 kap. föräldrabalken. Det innebär bl. a. att nämndens beslut om flyttningsförbud upphör att gälla om länsrätten med stöd av 21 kap. 7 § föräldrabalken har beslutat att barnet skall överflyttas till vårdnadshavaren.

Utredaren har inte föreslagit någon ändring i nu gällande bestämmelser. Några remissinstanser anser dock att ett flyttningsförbud borde utgöra hinder för ett beslut om överflyttning av barnet enligt 21 kap. föräldrabalken.

Om ett flyttningsförbud har meddelats med stöd av 5 a § 2 st är det i dag möjligt för vårdnadshavarna att med stöd av reglerna i föräldrabalken ändå begära att barnet skall få komma hem till dem. Länsrätten menar att en sådan talan inte bör få föras.

— — — — —
Länsrätten har tidigare framfört den synpunkten att ett flyttningsförbud bör medföra att barnet inte kan skiljas från familjehemmet med stöd av 21 kap föräldrabalken.

Länsstyrelsen i Stockholms län vill fästa uppmärksamheten på att det i frivilligfallen finns risk för dubbla processer — som dessutom kan vara anhängiga vid olika länsrätter — på grund av möjligheten för vårdnadshavaren att begära överflyttning av barnet enligt föräldrabalken.

Länsstyrelsen vill, när det gäller frågan om dubbla processer, upplysa om att det under sista året i två fall hänt att, samtidigt som omprövning av flyttningsförbud sker, har talan enligt 21 kap 7 § FB väckts.

Motpart i målen enligt FB har varit familjehemsföräldrarna. Redan den utredning som skett i ärendet om flyttningsförbud har inneburit svåra påfrestningar för inte bara familjehemsföräldrarna utan för barnen som av naturliga skäl måste höras i utredningen. Att familjehemsföräldrarna dessutom dras in i en process som part lägger en ytterligare stor press på dem och på barnen.

— — — — —
Bestämmelsen i 28 § SoL om att flyttningsförbud inte hindrar att barnet skiljs från familjehemmet efter beslut enligt 21 kap FB skall enligt Svernes förslag föras över till 8 d § LVU, alltså den lag som behandlar de undantag som till barns skydd måste göras från bestämmelserna i FB. Visserligen gäller det föreslagna lagrummet endast frivilligfall men bestämmelsen får ändå orimliga konsekvenser för både barn och familjehem.

Länsstyrelsen kan inte se att bestämmelsen i det föreslagna tredje stycket i 8 d § LVU har något berättigande när flyttningsförbudet nu tas in i en tvångslag till barns skydd.

Länsstyrelsen föreslår därför att 8 d § tredje stycket LVU utgår och att — om så erfordras — bestämmelsen i 21 kap 7 § FB kompletteras med ett förbud att väcka talan om beslut föreligger om vård enligt LVU eller om flyttningsförbud enligt samma lag.

Stockholms stad menar att pågående process om flyttningsförbud borde utgöra hinder för prövning av överflyttning enligt 21 kap. 7 § föräldrabalken.

11 Offentligt biträde i mål om flyttningsförbud

Utredaren föreslår inte någon ändring i rättshjälpslagen.

Frågan om rätt till offentligt biträde i mål om flyttningsförbud har emellertid behandlats av några remissinstanser.

Länsrätten i Göteborgs och Bohus län utgår från att möjligheten till offentligt biträde prövas och bedöms positivt när fråga är om flyttningsför-

bud. "Utredaren har ju konstaterat att ett sådant förbud kan jämföras med ett omhändertagande."

Svenska kommunförbundet och *Malmö kommun* konstaterar att ett beslut om flyttningsförbud är en tvångsåtgärd gentemot de inblandade av samma karaktär som ett tvångsomhändertagande och att ett offentligt biträde för barnet således kan utses.

Prop. 1989/90: 28
Bilaga 3

Stockholms stad

Väsentligt är också att bestämmelserna om offentligt biträde för barnet genom Svernes förslag blir tillämpliga i fråga om flyttningsförbud. Erfarenheten visar att det, trots styrkt "risk som ej är ringa", oftast är utomordentligt svårt att få en dom på tillsvidareförbud. Domstolarna föredrar att ge visst datum för upphörande. För en mer allsidig belysning torde det vara nödvändigt att barnet företräds av offentligt biträde.

12 Den lagtekniska lösningen

Utredaren anser att föreslagna ändringar kan ske inom ramen för den nuvarande lagstiftningen.

En övervägande majoritet av remissinstanserna ansluter sig till utredarens förslag. Några har synpunkter på lagens läsbarhet efter de föreslagna ändringarna, vilka bl. a. innebär att flera paragrafer delas upp i nya underparagrafer.

RPS "finner det mindre tillfredsställande att en genomgående paragrafnumrering inte föreslås i LVU. Olägenheterna med att ge befintliga bestämmelser ny paragrafbeteckning är övergående och får därför inte överdrivas."

Kammarrätten i Sundsvall

Resultatet av att – som föreslås – med utgångspunkt i LVU i nuvarande utformning placera in ändringar och tillägg under nya a, b, c eller d paragrafer framstår visserligen som från lagteknisk synpunkt mindre tilltalande. Det kan hävdas att det skulle medföra en vinst främst från överskådlichkeitssynpunkt att omredigera paragrafnumreringen på så sätt att den använda metoden undviks.

Länsrätten i Göteborgs och Bohus län

Enligt förslaget skall flera av lagens paragrafer delas upp i flera nya paragrafer, benämnda a), b) och c) etc. Länsrätten menar att detta tynger lagen och vill därför ifrågasätta om det inte kan vara lämpligt att numrera om paragraferna i lagen i samband med översynen. Länsrätten är medveten om att detta inte är särskilt vanligt men tycker ändå att det skulle vara praktiskt och inte ogenomförbart.

Socialnämnden instämmer i att lagen om vård av unga (LVU) kan bibehållas om vissa nuvarande brister avhjälpas. På grund av de många nya paragrafer som föreslås tillkomma blir den dock något svåröverskådlig och förlorar i läsbarhet. Ur läsbarhetssynpunkt vore därför en nyredigerad lag att föredra. Eftersom lagen även avser barn skulle rubriken bli tydligare med formuleringen "Lagen om vård av barn och ungdomar".

13 Ändringar i socialtjänstlagen

13.1 Familjehemsutredning

Utredaren föreslår att 25 § socialtjänstlagen – som handlar om socialnämndens medgivande att ta emot barn för vård i ett enskilt hem – kompletteras med en föreskrift att förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård där måste utredas innan ett medgivande lämnas.

Förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran av alla remissinstanser utom en, som uttrycker viss tveksamhet. De som tillstyrker förslaget är *socialstyrelsen, statens invandrarverk, länsrätterna i Stockholms samt Göteborgs och Bohus län, länsstyrelsen i Stockholms län, Svenska kommunförbundet, Stockholms stad, Malmö och Värnamo kommuner, SACO/SR, Familjehemmens riksförbund, Svenska Föreningen för Barn- och Ungdomspsykiatri, BRIS, Rädda Barnen* samt *RNS*.

Socialstyrelsen ansluter sig till förslaget med motiveringen att styrelsen funnit att socialnämnderna ibland brister när det gäller familjehemsutredningarna.

Det kan tyckas självklart att en socialnämnd inte skall kunna lämna ett medgivande enligt 25 § 1 stycket SoL utan att förhållandena i hemmet är tillräckligt utredda. Styrelsen har erfarit att nämnderna ibland brister i detta avseende och tillstyrker därför tillägget till 25 § SoL.

Svenska kommunförbundet framhåller – i likhet med bl. a. *Malmö kommun* och *Rädda Barnen* – att det även är viktigt att avsätta resurser för stöd åt familjehemsföräldrarna.

Svenska kommunförbundet

De brister som JO har påvisat vad gäller familjehemsutredningarna bör man också kunna komma tillrätta med genom utbildning och förändrade handläggningsrutiner. Utredningen betonar starkt att en av socialtjänstens viktigaste och mest ansvarsfulla uppgifter är att följa och stödja de barn, som omhändertagits genom samhällets försorg. Vi delar helt denna uppfattning. Vi anser också att det är viktigt att socialnämnden avsätter resurser till stöd för såväl barnen, som deras föräldrar och familjehemsföräldrarna.

Botkyrka kommun är tveksam till förslaget och påpekar att kravet på snabba utredningar måste vägas mot kravet på utredningarnas kvalitet.

Prop. 1989/90: 28
Bilaga 3

Socialkontoret konstaterar att detta i dag svårligen kan uppfyllas. Arbetsbelastningen i kombination med svårigheter att rekrytera tillräckligt kvalificerade familjehem i närmiljön gör att utredningen ofta drar ut på tiden. Kravet på snabba utredningar måste vägas mot vilken kvalitet utredningen bör ha. Det är socialkontorets mening att utredningen bör vara metodisk och heltäckande för att minimera risken för omplaceringar.

13.2 Övervägande i fråga om frivilliga placeringar

Utredaren föreslår en bestämmelse om att socialnämnden skall vara skyldig att minst en gång var sjätte månad vid sammanträde överväga om vården vid en frivillig placering fortfarande behövs.

En övervägande majoritet av de remissinstanser som yttrat sig i denna fråga är positivt inställda till att bestämmelserna om uppföljning vid frivilliga placeringar blir tydligare. Dessa är *socialstyrelsen, statens invandrarverk, Umeå tingsrätt, länsrätten i Göteborgs och Bohus län, länsstyrelserna i Stockholms och Östergötlands län, Svenska kommunförbundet, Botkyrka, Göteborgs, Malmö, Sundsvalls och Värnamo kommuner, TCO, Familjehemmens riksförbund, Svenska Föreningen för Barn- och Ungdomspsykiatri, BRIS* samt *Rädda Barnen*.

Bland andra *Svenska kommunförbundet* menar att en placering av ett barn i familjehem eller på institution är den mest långtgående insats man kan göra inom socialtjänsten och anser därför det föreslagna tillägget särskilt värdefullt.

En av socialtjänstens viktigaste uppgifter är att noga följa dessa placeringar genom tät kontakt med barn, föräldrar och familjehem, för att utröna om vård- och behandlingsplanens målsättning uppfylles. Detta gäller oavsett om det är en placering jämlikt LVU eller SoL.

Stockholms läns landsting delar uppfattningen att uppföljningen av placeringarna är av yttersta vikt men anser att uppföljningsskyldigheten inte är tillräckligt klart definierad.

Vi anser att kvaliteten och kontinuiteten i den uppföljning som socialtjänsten är skyldig att stå för, är det som fäller avgörandet för barnets trygghet, placeringens utfall och ev. återförening med familjen i framtiden. Denna uppföljningsskyldighet borde definieras tydligare. En god uppföljning bör gälla för såväl tvångs- som frivilligplaceringar.

Stockholms stad befarar att förslaget kommer att medföra administrativt betungande procedurer för socialnämnden.

Förslaget avvisas av *Föreningen Sveriges socialchefer, RFFR, RFHL* och *Verdandi*. De ansluter sig till socialberedningens förslag att socialnämnden minst en gång om året bör pröva familjens och barnets förhållanden under den frivilliga placeringen för att se om det är möjligt att låta den unge flytta tillbaka till sina föräldrar.

Bestämmelserna om anmälnings- och uppgiftsskyldighet gäller i dag myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt de som är anställda hos sådana myndigheter. Utredaren föreslår att anmälningskyldigheten utvidgas till att gälla myndigheter som i sin verksamhet får uppgifter om barn och ungdomar samt de som är anställda hos sådana myndigheter.

Anmälningskyldigheten gäller enligt nuvarande bestämmelser även läkare, lärare, sjuksköterskor och barnmorskor som inte har sådan anställning. Någon utvidgning av denna personkrets föreslås inte.

Myndigheter och befattningshavare som omfattas av anmälningskyldigheten är också skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredningen av en underårigs behov av skydd.

Ändringsförslaget tillstyrks — i den av utredaren föreslagna formen — av kriminalvårdsstyrelsen, BRÅ, statens invandrarverk, länsstyrelsen i Östergötlands län, Svenska kommunförbundet, Stockholms stad, Botkyrka, Malmö, Skellefteå och Värnamo kommuner, Svenska Föreningen för Barn- och Ungdomspsykiatri samt RNS.

Statens invandrarverk "vill dock påpeka att en sådan vidgad skyldighet kan vara förknippad med vissa svårigheter när det gäller myndigheter som kommer i nära kontakt med invandrare: flyktingmottagningarna och dess personal, flyktingförläggningarna, invandrarbyråerna, hemspråkslärarna, den tvåspråkiga personalen inom hälso- och sjukvården samt i socialtjänsten, familjepedagogerna och i vissa fall tolkarna".

Verket föreslår att närmare information ges i samband med att lagen träder i kraft, dels om vilka myndigheter skyldigheten gäller, dels om vad denna skyldighet innebär. Invandrarna borde också få tillräcklig information om den anmälnings- och upplysningsskyldighet som gäller för de myndigheter som har tillgång till uppgifter om invandrarna.

Botkyrka kommun betraktar nuvarande lag som ett påtagligt hinder när det gäller att få fram uppgifter från exempelvis alkoholpolikliniker och psykiatriska kliniker.

Med den föreslagna utvidgningen av 71 § socialtjänstlagen omfattas de nämnda verksamheterna av uppgiftsskyldighet, menar kommunen.

Liknande synpunkter framförs av Stockholms stad och Svenska Föreningen för Barn- och Ungdomspsykiatri.

Göteborgs kommun befarar att den föreslagna ändringen inte innebär att exempelvis vuxenpsykiatrien omfattas av uppgiftsskyldighet.

Den föreslagna ändringen är emellertid inte tillräcklig för att säkerställa en uppgiftsskyldighet från t.ex. vuxenpsykiater eller förvaltningshälsovård. Även sådana uppgifter kan emellertid vara av största betydelse för en utredning om en underårigs behov av skydd. Nämnden anser därför att regeln i 71 § SoL bör omformuleras, så att den kommer att gälla för myndigheter som i sin verksamhet får uppgifter av betydelse för en underårigs behov av skydd.

Även *BRIS* befarar att den föreslagna ändringen inte är tillräcklig och vill därför att bestämmelsen omformuleras så att det framgår att skyldigheten gäller om man får "uppgifter om barn, ungdom eller deras föräldrar".

Ytterligare tre remissinstanser, *socialstyrelsen* samt *länsstyrelserna i Stockholms och Malmöhus län* vill att anmälnings- och uppgiftsskyldigheten utvidgas utöver utredarens förslag.

Socialstyrelsen

Den av utredaren föreslagna lydelsen av 71 § andra stycket SoL innebär således att den särskilt angivna anmälningsskyldigheten för läkare, lärare, sjuksköterskor och barnmorskor enbart kommer att omfatta sådana privatpraktiserande yrkesutövare. Det kan ifrågasättas om inte ytterligare privatpraktiserande yrkesutövare bör omfattas av anmälningsskyldigheten, t. ex. legitimerade psykologer.

Enligt 71 § fjärde stycket omfattar uppgiftsskyldigheten enbart myndigheter och befattningshavare som avses i andra stycket. Även privatpraktiserande yrkesutövare som anges i andra stycket bör dock ha samma uppgiftsskyldighet som myndighets- och befattningshavare vid myndigheter. Fjärde stycket bör därför utformas enligt följande: "Myndigheter, befattningshavare och yrkeskategorier som anges i andra stycket...".

Det finns i dag både privata förskolor och privata hem för vård eller boende. Dessa omfattas i dag inte av bestämmelserna i 71 § andra och fjärde styckena SoL eftersom de inte är myndigheter. Endast den personal som är läkare, lärare, sjuksköterskor och barnmorskor har anmälningsskyldighet. Styrelsen anser emellertid att alla anställda på dessa institutioner bör omfattas av bestämmelserna i såväl andra som fjärde styckena 71 § SoL. Barns behov av skydd skall inte vara beroende av om de vistas i privata hem för vård eller boende eller i av kommun eller landstingskommun anordnade hem.

Även *länsstyrelserna i Stockholms och Malmöhus län* menar att man bör överväga att utvidga personkretsen så att även andra personalkategorier än de uppräknade omfattas av bestämmelserna om anmälnings- och uppgiftsskyldighet. Exempel på yrkesgrupper som enligt dem bör inbegripas är socionomer, förskollärare och psykologer vid privata hem för vård eller boende. För att undvika ytterligare tolkningssvårigheter föreslår *länsstyrelsen i Malmöhus län* att sista stycket i 71 § socialtjänstlagen ändras så att begreppet befattningshavare ersätts med person.

Sveriges Advokatsamfund "vill erinra om att de allmänna advokatbyråerna är statliga myndigheter, vilka enligt ordalydelsen skulle omfattas av förslaget till ändring av 71 § 2 st. SoL. Paragrafen bör omarbetas så att advokatbyråerna kommer att stå utanför upplysningsskyldigheten."

SACO/SR ifrågasätter om förslaget innebär något egentligt klarläggande av rättsläget.

Innebörden torde vara att alla myndigheter och alla för utredningen intressanta uppgifter omfattas. Avgränsningen förefaller därmed funktionslös och förvirrande.

Det är givetvis riktigt att integritetsaspekter i viss mån måste vika för intresset att skydda barn och ungdom.

Det föreligger uppenbar risk för att skydds- och effektivitetsintressen undan för undan ges företräde framför sjukvårdens hävdvunna sekretessregler.

Prop. 1989/90: 28
Bilaga 3

En remissinstans, TCO, avstyrker förslaget helt. TCO menar "att förslaget innebär att anställda behandlas olika om de är anställda vid myndighet eller i annan verksamhet samt att förslaget kan undergräva tilltron till företagshälsovården, varför förslaget avstyrks".

1 Förslag till

Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelse

1 § Insatser inom socialtjänsten för barn och ungdom skall göras i samförstånd med vårdnadshavare och den unge enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (1980:620).

Den som är under 18 år skall dock beredas vård enligt denna lag, om någon av de situationer som anges i 2 eller 3 § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom och, när den unge har fyllt 15 år, av honom själv.

Vård med stöd av 3 § får även, under de förutsättningar som anges i andra stycket i fråga om samtycke, beredas den som har fyllt 18 men inte 20 år, om sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än någon annan vård.

Vissa andra åtgärder får vidtas utan samtycke enligt 22 och 24 §§.

Beredande av vård

2 § Vård skall beslutas om det på grund av misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.

3 § Vård skall också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.

4 § Beslut om vård med stöd av denna lag meddelas av länsrätten efter ansökan av socialnämnden.

Ansökan skall innehålla en redogörelse för den unges förhållanden, grunderna för att bereda vård, tidigare vidtagna åtgärder och den vård som socialnämnden avser att anordna.

5 § Rättens beslut om vård upphör att gälla, om vården inte har påbörjats inom fyra veckor från den dag då beslutet vann laga kraft.

Omedelbart omhändertagande

6 § Socialnämnden får besluta att den som är under 20 år omedelbart skall omhändertas, om

1. det är sannolikt att den unge behöver beredas vård med stöd av denna lag, och

2. rättens beslut om vård inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras.

Om socialnämndens beslut om omhändertagande inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har för-

ordnat besluta om omhändertagande. Beslutet skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

När socialnämnden har ansökt om vård med stöd av lagen, får även rätten besluta att den unge omedelbart skall omhändertas.

7 § Har socialnämnden beslutat om omedelbart omhändertagande, skall beslutet underställas länsrätten inom en vecka från den dag då beslutet fattades. Därvid skall beslutet jämte handlingarna i ärendet tillställas rätten.

Länsrätten skall pröva beslutet så snart det kan ske. Om det inte finns synnerliga hinder, skall prövningen ske inom en vecka från den dag då beslutet och handlingarna kom in till rätten.

Om beslutet inte har underställts länsrätten inom föreskriven tid, upphör omhändertagandet.

Har socialnämnden beslutat om omedelbart omhändertagande efter det att nämnden har ansökt om vård med stöd av lagen, skall beslutet underställas den rätt som prövar frågan om vård. Därvid gäller bestämmelserna i första – tredje styckena.

8 § Om länsrätten fastställer ett beslut om omedelbart omhändertagande, skall socialnämnden inom fyra veckor från den dag då omhändertagandet verkställdes ansöka hos länsrätten om att den unge skall beredas vård med stöd av denna lag. Länsrätten får medge förlängning av denna tid, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

9 § Ett omedelbart omhändertagande upphör

1. om ansökan om vård inte har gjorts inom den tid som anges i 8 § och inte heller förlängning av tiden har begärts, eller

2. när rätten avgör frågan om vård.

Ett beslut om omedelbart omhändertagande får inte verkställas om den unge är häktad.

Om det inte längre finns skäl för ett omhändertagande, skall socialnämnden besluta att detta genast skall upphöra. Ett sådant beslut får meddelas också av den rätt som prövar en fråga om vård med stöd av lagen.

Vården

10 § Vården skall anses påbörjad när den unge på grund av ett beslut om omedelbart omhändertagande eller vård har placerats utanför sitt eget hem.

För vårdens innehåll och utformning gäller bestämmelserna i socialtjänstlagen (1980:620) och föreskrifterna i 11 – 20 §§.

11 § Socialnämnden bestämmer hur vården av den unge skall ordnas och var han skall vistas under vårdtiden.

Nämnden får medge att den unge vistas i sitt eget hem, om detta kan antas vara bäst ägnat att främja vården av honom. Vård med stöd av denna lag skall dock alltid inledas utanför den unges eget hem.

Om nämndens beslut enligt första eller andra stycket inte kan avvaktas, får ordföranden eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta i frågan. Beslutet skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Nämnden eller den åt vilken nämnden har uppdragit vården skall ha

uppsikt över den unge och, i den utsträckning det behövs för att genomföra vården, bestämma om hans personliga förhållanden.

Prop. 1989/90: 28
Bilaga 4

12 § För vård av unga som på någon grund som anges i 3 § behöver stå under särskilt noggrann tillsyn skall det finnas hem som är anpassade för sådan tillsyn. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, socialstyrelsen beslutar vilka hem som skall vara sådana hem.

13 § Socialnämnden skall noga följa vården av den som får vård med stöd av denna lag.

Har den unge beretts vård med stöd av 2 §, skall socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vård enligt lagen fortfarande behövs.

Har den unge beretts vård med stöd av 3 §, skall socialnämnden inom sex månader från dagen för verkställighet av vårdbeslutet pröva om vård med stöd av lagen skall upphöra. Denna fråga skall därefter prövas fortlöpande inom sex månader från senaste prövning.

14 § Socialnämnden har ett ansvar för att den unges behov av umgänge med föräldrar eller andra som har vårdnaden om honom så långt möjligt tillgodoses.

Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vård enligt denna lag, får socialnämnden

1. besluta hur den unges umgänge med föräldrar eller andra som har vårdnaden om honom skall utövas, eller
2. besluta att den unges vistelseort inte skall röjas för föräldrar eller vårdnadshavare.

Socialnämnden skall minst en gång var tredje månad överväga om ett sådant beslut som avses i andra stycket fortfarande behövs.

Särskilda befogenheter

15 § Om den unge vårdas på någon grund som anges i 3 § och vistas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn, får han hindras att lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att vården skall kunna genomföras. Den unges rörelsefrihet får också inskränkas när det behövs av hänsyn till andra intagnas eller personalens säkerhet.

16 § Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får inte inneha narkotika, alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel eller injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattningsmedel med narkotika. Den unge får inte heller inneha något annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. Påträffas sådan egendom hos den unge, får den omhändertas.

17 § Om det anses påkallat, får den som omfattas av bestämmelserna i 15 § kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas, när han kommer till hemmet, för kontroll av att han inte bär på sig något som han inte får inneha där. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom skall påträffas hos honom.

Kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning får inte göras mer ingående än vad ändamålet med åtgärden kräver. All den hänsyn som omständigheterna medger skall iaktas. Om möjligt skall ett vittne närvara.

18 § Bestämmelserna i 16 och 17 §§ skall gälla för alla som vårdas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid hemmet och regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, socialstyrelsen medger det.

19 § Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får underkastas övervakning av sina brev och andra försändelser, om detta är påkallat med hänsyn till ordningen vid hemmet eller till den unges särskilda förhållanden. För detta ändamål får den som förestår vården vid hemmet öppna och ta del av försändelser som kommer till eller sänds från den unge. Om en ankommande försändelse innehåller egendom som den unge inte får inneha enligt 16 §, skall egendomen omhändertas.

Brev mellan den unge och en svensk myndighet eller advokat eller hans offentliga biträde skall vidarebefordras utan föregående granskning.

20 § Har narkotika, alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel omhändertagits enligt 16 eller 19 § eller har sådan egendom påträffats inom ett hem för särskilt noggrann tillsyn utan att det finns någon känd ägare till egendomen, skall den som förestår vården vid hemmet låta förstöra eller försälja egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § 1 första stycket lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. Belopp som har erhållits vid försäljning tillfaller staten.

Detsamma skall gälla i fråga om injektionssprutor, kanyler och andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattningsmedel narkotika.

Upphörande av vård

21 § När vård med stöd av denna lag inte längre behövs, skall socialnämnden besluta att vården skall upphöra. Nämnden skall noga förbereda den unges återförening med den eller dem som har vårdsnaden om honom.

Vård som har beslutats med stöd av 2 § skall upphöra senast när den unge fyller 18 år.

Vård som har beslutats med stöd av 3 § skall upphöra senast när den unge fyller 21 år.

Andra åtgärder

Förebyggande insatser

22 § Följande gäller i fråga om unga som är under 20 år och som kan antas komma att behöva beredas vård enligt denna lag till följd av ett beteende som avses i 3 § om beteendet fortsätter. Kan det stöd eller den behandling som behövs inte ges den unge med samtycke av honom, om han har fyllt 15 år, och, om han står under någons vårdnad, av vårdnadshavaren, får socialnämnden besluta

1. att den unge skall hålla regelbunden kontakt med en särskilt utsedd kontaktperson, eller
2. att den unge skall delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten.

När ett sådant beslut meddelas skall en särskild behandlingsplan finnas.

Bestämmelserna i 13 § första och tredje styckena samt 21 § första och tredje styckena gäller i tillämpliga delar också i fråga om beslut enligt första stycket. Prövning enligt 13 § tredje stycket av frågan om sådant

beslut skall upphöra att gälla skall ske första gången inom sex månader från dagen för nämndens beslut.

Prop. 1989/90: 28
Bilaga 4

- 23 §** Ett beslut enligt 22 § upphör att gälla, om
1. beslut fattas om omedelbart omhändertagande, eller
  2. ansökan om vård bifalls.

Flyttningsförbud m. m.

24 § Länsrätten får efter ansökan av socialnämnden för viss tid eller tills vidare förbjuda den som har vårdnaden om en underårig att ta denne från ett hem som avses i 25 § socialtjänstlagen (1980:620), om det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas om han skiljs från hemmet (flyttningsförbud).

25 § Ansökan om flyttningsförbud görs av den socialnämnd som har lämnat medgivande enligt 25 § socialtjänstlagen (1980:620) att ta emot den unge i ett enskilt hem. Samma nämnd beslutar om tillfälligt flyttningsförbud enligt 27 §.

26 § Socialnämnden skall minst en gång var tredje månad överväga om ett flyttningsförbud fortfarande behövs.

När ett flyttningsförbud inte längre behövs, skall socialnämnden besluta att förbudet skall upphöra.

27 § Socialnämnden får besluta om tillfälligt flyttningsförbud, om

1. det är sannolikt att ett flyttningsförbud behövs, och
2. rättens beslut om flyttningsförbud inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling.

Om socialnämndens beslut om tillfälligt flyttningsförbud inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta om ett sådant förbud. Beslutet skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

När socialnämnden har ansökt om flyttningsförbud, får även rätten besluta om ett tillfälligt flyttningsförbud.

28 § Har socialnämnden beslutat om tillfälligt flyttningsförbud, skall beslutet underställas länsrätten. Därvid gäller bestämmelserna i 7 § första – tredje styckena.

29 § Om länsrätten fastställer ett beslut om tillfälligt flyttningsförbud, skall socialnämnden inom två veckor från dagen för länsrättens beslut ansöka om flyttningsförbud.

30 § Ett tillfälligt flyttningsförbud upphör

1. om ansökan om flyttningsförbud inte har gjorts inom den tid som anges i 29 §, eller
2. när rätten avgör frågan om flyttningsförbud.

Om det inte längre finns skäl för ett tillfälligt flyttningsförbud, skall socialnämnden besluta att detta genast skall upphöra. Ett sådant beslut får meddelas också av den rätt som prövar en fråga om flyttningsförbud.

31 § Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med ett flyttningsförbud eller ett tillfälligt flyttningsförbud, får socialnämnden besluta

Läkarundersökning

32 § I ett ärende enligt denna lag får socialnämnden besluta om läkarundersökning av den unge samt utse läkare för undersökningen. Om undersökningen inte lämpligen kan genomföras i den unges hem, får nämnden bestämma någon annan plats för den. I ett mål enligt denna lag har rätten samma befogenhet.

Läkarundersökning skall, om den inte av särskilda skäl är obehövlig, ske innan nämnden gör ansökan enligt 4 §.

Bestämmelser om handläggningen

33 § Mål och ärenden enligt denna lag skall handläggas skyndsamt.

34 § Är den unge omhändertagen eller har ett tillfälligt flyttningsförbud meddelats, skall länsrätten ta upp målet till avgörande inom två veckor från den dag då ansökan om vård eller flyttningsförbud kom in. Länsrätten får förlänga denna tid, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

35 § I mål om beredande eller upphörande av vård eller om flyttningsförbud enligt denna lag skall länsrätten och kammarrätten hålla muntlig förhandling, om detta inte är uppenbart obehövligt. Muntlig förhandling skall alltid hållas, om någon part begär det. Parterna skall upplysas om sin rätt att begära muntlig förhandling.

Om en enskild part som har kallats vid vite att inställa sig personligen till en förhandling uteblir, får rätten förordna att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag.

36 § Om den unge har fyllt 15 år, har han rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag.

Barn som är yngre bör höras, om det kan vara till nytta för utredningen och barnet kan antas inte ta skada av det.

37 § Vid handläggning i kammarrätt av andra mål enligt denna lag än mål om omedelbart omhändertagande och tillfälligt flyttningsförbud skall nämndemän ingå i rätten.

38 § I mål och ärenden enligt denna lag får delgivning med den enskilde inte ske med tillämpning av 12 eller 15 § delgivningslagen (1970:428).

39 § Om offentligt biträde och annan rättshjälp i mål och ärenden enligt denna lag finns bestämmelser i rättshjälpslagen (1972:429).

40 § Beslut om omedelbart omhändertagande, om förebyggande insatser eller om tillfälligt flyttningsförbud gäller omedelbart.

Andra beslut av socialnämnden enligt denna lag gäller omedelbart, om nämnden inte förordnar något annat.

Rätten får förordna att andra beslut som rätten har meddelat skall gälla omedelbart.

41 § Socialnämndens beslut får överklagas hos länsrätten, när nämnden har

1. beslutat om var vården av den unge skall inledas eller beslutat i fråga om att flytta den unge från det hem där han vistas,
  2. beslutat i en fråga om fortsatt vård med stöd av lagen,
  3. med stöd av 14 § beslutat i fråga om umgänge eller beslutat att den unges vistelseort inte skall röjas,
  4. fattat beslut enligt 22 § eller prövat om ett sådant beslut skall upphöra att gälla,
  5. med stöd av 31 § beslutat i fråga om umgänge, eller
  6. beslutat i en fråga om fortsatt flyttningsförbud.
- Andra beslut av nämnden enligt denna lag får inte överklagas.
Rättens beslut enligt 8 § i fråga om förlängd ansökningstid och enligt 32 § om läkarundersökning får inte överklagas.

42 § Ett beslut av den som förestår vården vid ett hem för särskilt noggrann tillsyn får överklagas hos länsrätten, om beslutet avser förstörande eller försäljning av egendom enligt 20 §.

Polishandräckning

43 § Polismyndigheten skall lämna biträde för att på begäran av

1. socialnämnden eller nämndens ordförande eller rätten bereda en läkare, som avses i 32 §, tillträde till den unges hem eller för att föra den unge till läkarundersökningen,
2. socialnämnden eller någon ledamot eller tjänsteman som nämnden har förordnat genomföra beslut om vård eller omhändertagande med stöd av denna lag, och
3. den som förestår vården vid ett hem för särskilt noggrann tillsyn efterforska och återhämta den som vårdas där på någon grund som anges i 3 §, om den unge har avvikit från hemmet, eller för att ombesörja någon annan förflyttning av honom.

Böter

44 § Den som överträder ett flyttningsförbud eller ett tillfälligt flyttningsförbud skall dömas till böter.

Allmänt åtal får väckas endast efter medgivande av socialnämnden, länsstyrelsen eller socialstyrelsen.

1. Denna lag (nya lagen) träder i kraft den 1 juli 1990, då lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga (gamla lagen) skall upphöra att gälla.
2. Ett beslut om omhändertagande enligt 6 § i den gamla lagen skall anses som ett beslut enligt 6 § i den nya lagen.
3. Föreskrifterna i 1 § och 2 § andra stycket i den gamla lagen gäller fortfarande när ansökan om vård med stöd av den lagen har kommit in till länsrätten före den 1 juli 1990.
4. Ett beslut om vård på någon grund som anges i 1 § andra stycket 1 i den gamla lagen skall anses som ett beslut om vård med stöd av 2 § i den nya lagen. Ett beslut om vård på någon grund som anges i 1 § andra stycket 2 eller tredje stycket i den gamla lagen skall anses som ett beslut om vård med stöd av 3 § i den nya lagen.

5. Ett beslut enligt 8 a eller 16 § i den gamla lagen skall anses som ett beslut enligt 22 respektive 14 § i den nya lagen.

6. Har ett flyttningsförbud beslutats med stöd av socialtjänstlagen (1980:620), gäller socialtjänstlagens bestämmelser om flyttningsförbud även efter den 1 juli 1990. Dessutom tillämpas bestämmelserna om övervägande i 26 § och om umgänge i 31 § i den nya lagen.

7. Har ett tillfälligt flyttningsförbud beslutats med stöd av socialtjänstlagen (1980:620), gäller socialtjänstlagens bestämmelser om sådant flyttningsförbud även efter den 1 juli 1990. Dessutom tillämpas bestämmelserna om umgänge i 31 § i den nya lagen.

8. Om det i en lag eller i en författning som har beslutats av regeringen hänvisas till den gamla lagen, skall hänvisningen i stället avse denna lag. Hänvisas det till en föreskrift som har ersatts av en föreskrift i denna lag, skall den nya föreskriften tillämpas.

Lag om ändring i socialtjänstlagen (1980: 620)

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen (1980: 620)¹

dels att 28 och 29 §§ skall upphöra att gälla,

dels att 25, 30, 47–49, 71, 73 och 75 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 28 §, av följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

25 §

En underårig får inte utan socialnämndens medgivande tas emot för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem som inte tillhör någon av hans föräldrar eller någon annan som har vårdnaden om honom. Som ett medgivande anses socialnämndens beslut att bereda den underåriga vård i ett visst familjehem.

Socialnämnden får inte lämna medgivande enligt första stycket utan att förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård i hemmet är utredda.

Är det fråga om att ta emot ett utländskt barn i syfte att adoptera det, skall medgivandet inhämtas innan barnet lämnar sitt hemland. Medgivandet upphör att gälla om inte barnet har tagits emot i hemmet inom ett år från det medgivandet lämnades.

Innan socialnämnden beslutar i en fråga om medgivande som avses i *andra* stycket, skall nämnden pröva om det förmedlingssätt som sökanden kommer att använda sig av är tillförlitligt eller ej. Nämnden skall i denna fråga inhämta yttrande från statens nämnd för internationella adoptionsfrågor (NIA), om det inte är uppenbart obehövt. Visar prövningen att det kan befaras att förmedlingssättet inte är tillförlitligt, skall socialnämnden vägra sitt medgivande. I ett beslut om medgivande skall socialnämnden ange för vilket förmedlingssätt medgivandet gäller.

Innan socialnämnden beslutar i en fråga om medgivande som avses i *tredje* stycket, skall nämnden pröva om det förmedlingssätt som sökanden kommer att använda sig av är tillförlitligt eller ej. Nämnden skall i denna fråga inhämta yttrande från statens nämnd för internationella adoptionsfrågor (NIA), om det inte är uppenbart obehövt. Visar prövningen att det kan befaras att förmedlingssättet inte är tillförlitligt, skall socialnämnden vägra sitt medgivande. I ett beslut om medgivande skall socialnämnden ange för vilket förmedlingssätt medgivandet gäller.

28 §

Vårdas en underårig med stöd av denna lag i ett annat hem än det egna, skall socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vården fortfarande behövs.

¹ Lagen omtryckt 1988: 871.

30 §

Ett medgivande enligt 25 § första stycket meddelas av socialnämnden i vårdnadshavares hemkommun. Om nämndens prövning gäller ett hem i en annan kommun, skall nämnden rådgöra med socialnämnden i den kommunen innan den fattar sitt beslut.

Ett medgivande enligt 25 § *andra* stycket meddelas av socialnämnden i de blivande adoptivföräldrarnas hemkommun.

Den nämnd som har lämnat medgivande enligt 25 § fullgör skyldigheterna enligt 26 § *samt beslutar i frågor som avses i 28 §.*

Ett medgivande enligt 25 § *tredje* stycket meddelas av socialnämnden i de blivande adoptivföräldrarnas hemkommun.

Den nämnd som har lämnat medgivande enligt 25 § fullgör skyldigheterna enligt 26 §.

47 §

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får ges åt en särskild avdelning som består av ledamöter eller suppleanter i nämnden i ärenden som ankommer på nämnden enligt 2, 5, 6 och 8 a §§, 11 § första och andra styckena, 17 § *tredje stycket* och 18 § lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga samt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får ges åt en särskild avdelning som består av ledamöter eller suppleanter i nämnden i ärenden som ankommer på nämnden enligt 25 och 28 §§ *denna lag*, 4 och 6 §§, 11 § första och andra styckena, 13 §, 14 § *tredje stycket*, 21, 22, 24, 26, 27 och 43 §§ lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga samt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

48 §²

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får när det gäller föräldrabalken avse endast uppgifter som anges i följande lagrum

1 kap. 4 § föräldrabalken,

2 kap. 1, 4–6, 8 och 9 §§ föräldrabalken, dock inte befogenhet enligt 9 § att besluta att inte påbörja utredning eller att lägga ned en påbörjad utredning,

3 kap. 5, 6 och 8 §§ föräldrabalken,

7 kap. 7, 11 och 14 §§ föräldrabalken, dock inte befogenhet enligt 7 § att godkänna avtal som innefattar åtagande att utge engångsbelopp,

11 kap. 16 § *andra stycket* föräldrabalken.

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får inte heller omfatta befogenhet att meddela beslut i frågor som avses i 25, 27 eller 28 § *denna lag* eller att fullgöra vad som ankommer på nämnden enligt 5 § lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag eller enligt 9 § lagen (1964:143) om bidragsförskott.

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får inte heller omfatta befogenhet att meddela beslut i frågor som avses i 27 § *denna lag* eller att fullgöra vad som ankommer på nämnden enligt 5 § lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag eller enligt 9 § lagen (1964:143) om bidragsförskott.

² Senaste lydelse 1988:1272.

49 §

Om rätt att i vissa fall fatta beslut i socialnämndens ställe finns bestämmelser i 29 § första stycket samt i lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga och lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

71 §

Var och en som får kännedom om att en underårig misshandlas i hemmet eller annars behandlas där på ett sådant sätt att det är fara för hans hälsa eller utveckling bör anmäla detta till socialnämnden.

Myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt de som är anställda hos sådana myndigheter är skyldiga att genast till socialnämnden anmäla om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till en underårigs skydd. Detta gäller även läkare, lärare, sjuksköterskor och barnmorskor som inte har sådan anställning.

Anmälningsplikt gäller även för dem som är verksamma inom kommunal familjerådgivning, om de i sin verksamhet får kännedom om att en underårig misshandlas i hemmet.

Myndigheter och befattningshavare som anges i andra stycket är skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av en underårigs behov av skydd.

Om rätt att i vissa fall fatta beslut i socialnämndens ställe finns bestämmelser i lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga och lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

Myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten är skyldiga att genast till socialnämnden anmäla om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till en underårigs skydd. Detta gäller även dem som är anställda hos sådana myndigheter samt läkare, lärare, sjuksköterskor och barnmorskor som inte har sådan anställning.

För dem som är verksamma inom kommunal familjerådgivning gäller anmälningsplikt enligt andra stycket endast om de i sin verksamhet får kännedom om att en underårig misshandlas i hemmet.

Myndigheter, befattningshavare och yrkesutövare som anges i andra stycket är skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av en underårigs behov av skydd.

73 §

Socialnämndens beslut överklagas hos länsrätten genom besvär, om nämnden har meddelat beslut i fråga om

bistånd enligt 6 §, medgivande enligt 25 §,

förbud enligt 27 eller 28 § eller eftergift enligt 37 §.

Besvär enligt första stycket får inte föras mot beslut i fråga om bistånd till annan.

Socialnämndens beslut får överklagas hos länsrätten, om nämnden har meddelat beslut i fråga om

förbud enligt 27 §, eller

Beslut i fråga om bistånd till annan får inte överklagas enligt första stycket.

Beslut i frågor som avses i första stycket gäller omedelbart. En länsrätt eller kammarrätt får dock förordna att dess beslut skall verkställas först sedan det har vunnit laga kraft.

*Vid handläggning i kammarrätt
av mål om förbud enligt 28 § skall
nämndemän ingå i rätten.*

75 §

Till böter döms den som

1. åsidosätter bestämmelserna i 25 § eller 31 § första stycket, om inte gärningen i sistnämnda fall är belagd med straff i lagen (1979:552) om internationell adoptionshjälp,

2. överträder förbud som har meddelats med stöd av 27 § eller 28 §, 2. överträder förbud som har meddelats med stöd av 27 §,

3. utan tillstånd driver ett sådant hem för vård eller boende som avses i 69 §,

4. i strid mot ett förbud som har meddelats enligt 70 § fortsätter verksamheten vid ett hem för vård eller boende.

Allmänt åtal får väckas endast efter medgivande av socialnämnden, länsstyrelsen eller socialstyrelsen.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

2. Beträffande beslut om flyttningsförbud och tillfälligt flyttningsförbud ges övergångsbestämmelser i anslutning till lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

3 Förslag till Lag om ändring i föräldrabalken

Prop. 1989/90: 28
Bilaga 4

Häri genom föreskrivs att 21 kap. 7 § föräldrabalken¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

21 kap.

7 §

Även om dom eller beslut som avses i 1 § inte föreligger, kan barnets vårdnadshavare, när barnet vistas hos någon annan, begära att länsrätten beslutar om åtgärd för att barnet skall överflyttas till vårdnadshavaren.

Länsrätten kan vägra att vidta den begärda åtgärden, om det av hänsyn till barnets bästa är påkallat att frågan om vårdnaden prövas av allmän domstol.

En åtgärd enligt första stycket får inte beslutas, om ett flyttningsförbud enligt lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga föreligger beträffande barnet.

I övrigt gäller 2 – 6 §§.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990. Äldre föreskrifter gäller fortfarande i fråga om flyttningsförbud som har beslutats med stöd av socialtjänstlagen (1980:620).

¹ Balken omtryckt 1983:485.

Härigenom föreskrivs att 41 § rättshjälpslagen (1972:429)¹ skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*41 §²

Rättshjälp genom offentligt biträde beviljas i mål eller ärende

1. hos utskrivningsnämnd eller psykiatriska nämnden angående intagning enligt 8, 9 eller 10 § eller utskrivning enligt 16 eller 19 § lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall,

2. hos utskrivningsnämnd eller psykiatriska nämnden angående inskrivning i eller utskrivning från vårdhem eller specialsjukhus enligt 35 § lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda,

3. angående beredande av vård enligt lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga eller omedelbart omhändertagande enligt 6 § samma lag eller angående upphörande av sådan vård enligt 5 § samma lag eller hos förvaltningsdomstol vid överklagande enligt 20 § första stycket 1 samma lag,

3. angående beredande av vård enligt 2 eller 3 §, omedelbart omhändertagande enligt 6 §, upphörande av vård enligt 21 §, flyttningsförbud enligt 24 § eller upphörande av flyttningsförbud enligt 26 § lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga eller hos allmän förvaltningsdomstol vid överklagande enligt 41 § första stycket 1 samma lag,

4. hos allmän förvaltningsdomstol angående beredande av vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall eller angående omedelbart omhändertagande enligt 13 § samma lag,

5. angående avvísning enligt utlänningslagen (1989:529), dock inte hos polismyndighet, såvida inte utlännningen enligt 6 kap. 2 eller 3 § utlänningslagen hållits i förvar längre än tre dagar,

6. angående utvisning enligt 4 kap. 3 eller 11 § utlänningslagen,

7. angående avvísning eller utvisning enligt lagen (1989:530) om åtgärder för att förebygga våldsdåd med internationell bakgrund (terroristlagen),

8. hos regeringen angående åtgärder som beslutas enligt 4 kap. 11 § utlänningslagen eller 17 § terroristlagen,

9. angående hemsändande av utlännning med stöd av 12 kap. 3 § utlänningslagen,

10. angående förverkande av villkorligt medgiven frihet enligt 26 kap. brottsbalken,

11. angående verkställighet utomlands av frihetsberövande påföljd enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. eller lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom,

12. angående utlämning enligt lagen (1970:375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling,

¹ Lagen omtryckt 1983:487.

² Senaste lydelse 1989:533.

13. angående kastrering enligt lagen (1944:133) om kastrering, om giltigt samtycke till åtgärden ej lämnats,

14. hos regeringen enligt 17 § andra stycket terroristlagen angående förordnande om tillämpning av 19–22 §§ samma lag,

15. hos allmän förvaltningsdomstol angående tillfälligt omhändertagande enligt 37 §, tvångsisolering enligt 38, 39 eller 41 § eller upphörande av tvångsisolering enligt 42 § smittskyddslagen (1988:1472).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1989-09-26

Närvarande: f.d. regeringsrådet Bengt Wieslander, regeringsrådet Bertil Werner, justitierådet Ulf Gad.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 29 juni 1989 har regeringen på hemställan av statsrådet Sven Hulterström beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till lag med särskilda bestämmelser om vård av unga, m. m.

Förslagen har inför lagrådet föredragits av kammarrättsassessorn Christina Bergenstrand.

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

	sid.
Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	3
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 19 oktober 1989 ..	36
1 Inledning	36
2 Bakgrund	37
2.1 Historik	37
2.2 Socialtjänstreformen	37
2.3 Huvuddragen i lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga	38
2.4 Utvecklingen av samhällsvård m. m. i statistisk belysning ...	40
2.5 Brottspåföljder för ungdomar	43
2.6 Jämförelse med övriga nordiska länder	44
2.7 Socialtjänstens insatser	46
2.8 Omhändertagandedebatten	49
3 Allmänna synpunkter	51
3.1 Slutsatser av bakgrundsredovisningen	51
3.2 Utgångspunkter för en ändrad lagstiftning om vård av unga ..	57
4 En ändrad lagstiftning om vård av unga	60
4.1 Inledande bestämmelse	60
4.2 Grunderna för vård	60
4.2.1 Grundläggande förutsättningar	60
4.2.2 De särskilda problemsituationerna i miljöfallen	63
4.2.3 De särskilda problemsituationerna i beteendefallen ...	66
4.3 Ansökan om vård	68
4.3.1 Ansökans innehåll	68
4.3.2 Läkarundersökning	69
4.4 Vissa frågor angående vården	71
4.4.1 Tillsynen	71
4.4.2 Kontakten mellan den unge och föräldrarna	72
4.4.3 Övervägande i fråga om beslut om utövande av umgä- änge eller hemlighållande av vistelseort	73
4.4.4 Övervägande i fråga om vården i miljöfallen	75
4.4.5 Omprövning i fråga om vården i beteendefallen	76
4.5 Vissa frågor angående omedelbara omhändertaganden	77
4.5.1 Förlängd tidsfrist för ansökan om vård vid omedelbart omhändertagande	77
4.5.2 Omedelbart omhändertagande vid häktning	78
4.6 Flyttningsförbud	79
4.6.1 Beslut om flyttningsförbud m. m.	79
4.6.2 Övervägande i fråga om flyttningsförbudets bestånd ..	83
4.6.3 Reglering av umgänge vid flyttningsförbud	84
4.6.4 Förhållandet mellan flyttningsförbud och verkställig- hetsåtgärd enligt 21 kap. föräldrabalken	85
4.7 Den unges återförening med sina föräldrar	87
4.8 Vissa rättshjälpsfrågor	89
4.8.1 Offentligt biträde i mål om flyttningsförbud	89
4.8.2 Personkretsen i fråga om mål enligt LVU	90
5 Överflyttande av vårdnaden till familjehemsföräldrar	91
6 Den lagtekniska lösningen	95
7 Ändringar i socialtjänstlagen	96
7.1 Familjehemsutredning	96

7.2 Övervägande i fråga om frivilliga placeringar	98
7.3 Anmälnings- och uppgiftsskyldighet enligt 71 § socialtjänstlagen	100
8 Upprättade lagförslag	104
9 Specialmotivering	105
9.1 Förslaget till lag med särskilda bestämmelser om vård av unga	105
9.2 Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620) ..	128
9.3 Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken	132
9.4 Förslaget till lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429) ...	133
9.5 Övriga lagförslag	133
10 Hemställan	134
11 Beslut	134
 <i>Bilaga 1</i> Utredarens sammanfattning av betänkandet (Ds S 1987:3)	
Översyn av LVU	135
<i>Bilaga 2</i> Utredarens lagförslag	139
<i>Bilaga 3</i> Sammanställning av remissyttranden	152
<i>Bilaga 4</i> Lagrådsremissens lagförslag	192
<i>Bilaga 5</i> Lagrådets yttrande	207

